

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Суммар Дмитро Володимирович

УДК 336.64:631.1:330.34

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВИКЛИКІВ**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають
посилання на відповідне джерело _____

Науковий керівник
Біляк Юлія Вікторівна,
доктор економічних наук, доцент

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Суммар Дмитро Володимирович. Фінансове забезпечення розвитку агропромислових підприємств в умовах економічних викликів.
Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі економіки за спеціальністю 072 (Фінанси, банківська справа та страхування). Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2026.

У роботі проведено узагальнення й запропоновано шляхи покращення фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств.

Здійснено теоретичний огляд літератури, який дозволив систематизувати трактування поняття фінансового забезпечення за певними ознаками, а саме в якості методу (функції) фінансового механізму, системи фінансових відносин, системи джерел і форм фінансування та комплексу заходів економічного зростання. Авторське бачення досліджуваного поняття поєднує класичні погляди із специфічними особливостями агропромислового вектору впливу. Запропоновано до переліку функцій фінансового забезпечення додати контрольну, яка сприяє ефективному управлінню фінансовими потоками за рахунок оптимізації витрат і мінімізації ризиків, та інвестиційну, котра спрямовує кошти на розширення виробництва через підвищення технологічного рівня. Відзначено, що виробничо-інтегрований цикл агропромислових підприємств характеризується комплексністю, що зумовлює необхідність застосування диференційованих джерел фінансування на кожній стадії. У зв'язку з цим проведено систематизацію фінансового забезпечення у розрізі розширеного виробничо-інтегрованого циклу, який охоплює ресурсно-забезпечувальний, сільськогосподарсько-виробничий, переробно-виробничий, зберігально-логістичний, збутово-реалізаційний та інвестиційно-відтворювальний етапи, що дозволяє більш обґрунтовано планувати рух грошових потоків та формування фінансових результатів на кожній стадії.

Установлено, що удосконалений механізм фінансового забезпечення агропромислових підприємств створює комплексне управління фінансовими ресурсами, інтегруючи сучасні цифрові інструменти, ESG-підходи, оцінку ефективності фінансових потоків та управління ризиками. Механізм підвищує фінансову стійкість, інвестиційну привабливість та ефективність використання ресурсів, адаптуючись до специфіки агропромислового сектору, зокрема до сезонних та галузевих особливостей діяльності підприємств. Такий підхід обумовлює передумови для стратегічного розвитку підприємств і підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Розвинуто методичний підхід до оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств, який ґрунтується на комплексному поєднанні коефіцієнтного, ресурсного та ризик-орієнтованого аналізу з урахуванням галузевої специфіки агропромислового виробництва й умов впливу воєнних дій. Застосування сценарного підходу дозволяє оцінювати можливі варіанти зміни фінансового забезпечення підприємств за різних умов господарювання та рівнів ризику, що розширює аналітичні можливості запропонованої методики. На основі результатів застосування окресленого підходу сформовано інформаційно-аналітичне підґрунтя для оцінювання достатності та стабільності джерел фінансування агропромислових підприємств у динаміці, що дає змогу виявляти ключові фінансові обмеження, підвищені ризики та резерви зміцнення фінансового потенціалу. У сукупності це розширює можливості практичного використання результатів оцінювання в системі фінансового менеджменту підприємств, зокрема під час розроблення заходів з мінімізації ризиків, оптимізації структури капіталу та формування стратегії сталого розвитку в умовах нестабільного економічного середовища.

Поглиблено теоретико-методичні засади дослідження агропромислового сектору України в умовах посиленої економічної нестабільності. Запропонована багаторівнева систематизація сучасних викликів із виокремленням економічних ризиків як самостійної групи

дозволяє комплексно оцінити їхній вплив на фінансову стійкість, інвестиційну активність і адаптаційний потенціал агропромислових підприємств. Сформовані теоретичні положення створюють наукове підґрунтя для удосконалення механізмів управління ризиками та підвищення ефективності стратегічних рішень на різних рівнях функціонування агропромислового сектору.

Досліджено стан фінансового забезпечення суб'єктів агропромислового сектору та визначено ключові фактори, що впливають на ефективність використання фінансових ресурсів. Проведено практичну апробацію удосконаленого методичного підходу до оцінки фінансового забезпечення підприємств шляхом комплексного аналізу доступності ресурсів, ефективності їх використання та фінансової стійкості. Запропоновані результати дослідження створюють науково обґрунтовану базу для практичного підвищення ефективності фінансового управління та забезпечення стабільного розвитку агропромислового сектору.

Реалізовано комплексний підхід до порівняльної оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств із застосуванням інтегральних індикаторів та сценарного моделювання, орієнтованого на прогнозування перспектив розвитку. Установлено закономірності динаміки ліквідності, рентабельності та ефективності використання активів у різні періоди, а також визначено вплив цих показників на фінансову стійкість підприємств. Підтверджено, що методика оцінки та прогнозування потенційних фінансових ризиків із визначенням стратегічних напрямів підвищення стабільності забезпечує науково обґрунтовану основу для прийняття управлінських рішень і планування фінансової політики підприємств.

За даними кореляційно-регресійного аналізу визначено, що фінансове забезпечення через два ключові фінансові фактори (інвестування й банківське кредитування) має безпосередній вплив на ВВП агропромислового сектору економіки. Отримана в процесі розрахунків модель може бути використана для перспективного прогнозування ВВП та підтверджує необхідність

залучення інвестицій і кредитів для розвитку окремих суб'єктів господарської діяльності.

Обґрунтовано доцільність формування інтегрованого механізму залучення фінансових ресурсів агропромислових підприємств, що базується на системному поєднанні внутрішніх, зовнішніх та інституційних джерел фінансування з урахуванням інструментів управління фінансовими ризиками. Розкрито ключові особливості запропонованого механізму, зокрема його комплексний характер, орієнтацію на диверсифікацію фінансових джерел і адаптацію до нестабільних умов функціонування. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для підвищення фінансової стійкості, інвестиційної активності та забезпечення сталого розвитку агропромислових підприємств.

Запропоновано модель використання Державного аграрного реєстру для залучення міжнародного фінансування. Вона реалізується через проведення акредитації підприємств; оцінку їх фінансового стану за міжнародними стандартами; формування фінансового профілю підприємства; забезпечення електронної комунікації (моніторинг використання коштів, формування звітності й проведення аудиту). Упровадження даної моделі дозволить налагодити безпосередню взаємодію між заявниками й надавачами допомоги та сприяє інтеграції вітчизняних підприємств у міжнародні фінансові процеси.

Ключові слова: фінансове забезпечення, агропромислові підприємства, економічні виклики, фінансовий механізм, фінанси, розвиток, державна фінансова підтримка, інституційна підтримка, міжнародне фінансування, інвестиції, ризик, фінансова безпека.

ABSTRACT

Summar Dmytro Volodymyrovych. Financial support for the development of agro-industrial enterprises in the context of economic challenges. Qualifying scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Economics, specialty 072 (Finance, Banking and Insurance). National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2026.

The paper summarizes and suggests ways to improve the financial support for the development of agro-industrial enterprises.

A theoretical review of the literature has been carried out, which has made it possible to systematise the interpretation of the concept of financial provision according to certain criteria, namely as a method (function) of a financial mechanism, a system of financial relations, a system of sources and forms of financing, and a set of measures for economic growth. The author's interpretation of the concept under study combines classical views with the specific characteristics of the agro-industrial sphere of influence. It is proposed to add a control function to the list of functions of financial support, which facilitates the effective management of financial flows by optimising costs and minimising risks, and an investment function, which directs funds towards expanding production through technological advancement. It is noted that the production-integrated cycle of agro-industrial enterprises is characterised by complexity, which necessitates the use of differentiated sources of financing at each stage. In this regard, a systematisation of financial support has been carried out within the framework of an extended production-integrated cycle, which encompasses the resource -supply, agricultural-production, processing-production, storage-logistics, sales-marketing and investment-reproduction stages, which allows for more informed planning of cash flows and the formation of financial results at each stage.

It has been established that the improved mechanism for financial support of agro-industrial enterprises creates comprehensive financial resource management by integrating modern digital tools, ESG approaches, financial flow efficiency

assessment, and risk management. The mechanism increases financial stability, investment attractiveness, and resource efficiency, adapting to the specifics of the agricultural sector, in particular to the seasonal and industry-specific characteristics of enterprises' activities. This approach creates the conditions for the strategic development of enterprises and increases their competitiveness in domestic and foreign markets.

A methodological approach to assessing the financial security of agro-industrial enterprises has been developed, based on a comprehensive combination of ratio, resource, and risk-oriented analysis, taking into account the specific nature of agro-industrial production and the conditions of military action. The use of a scenario-based approach allows for the assessment of possible options for changes in the financial security of enterprises under different economic conditions and risk levels, which expands the analytical capabilities of the proposed methodology. Based on the results of applying the proposed approach, an information and analytical basis has been formed for assessing the adequacy and stability of sources of financing for agro-industrial enterprises in dynamics, which makes it possible to identify key financial constraints, increased risks, and reserves for strengthening financial potential. Taken together, this expands the possibilities for the practical use of assessment results in the financial management system of enterprises, in particular when developing measures to minimize risks, optimize capital structure, and form a sustainable development strategy in an unstable economic environment.

The theoretical and methodological foundations of research into Ukraine's agro-industrial sector in conditions of heightened economic and military-economic instability have been thoroughly examined. The proposed multi-level systematization of contemporary challenges, with economic risks identified as a separate group, allows for a comprehensive assessment of their impact on the financial stability, investment activity, and adaptive potential of agro-industrial enterprises. The theoretical provisions formed create a scientific basis for improving risk management mechanisms and increasing the effectiveness of strategic decisions at various levels of the agro-industrial sector's functioning.

The state of financial support for entities in the agro-industrial sector was studied and key factors influencing the effective use of financial resources were identified. A practical test of an improved methodological approach to assessing the financial support of enterprises was conducted through a comprehensive analysis of resource availability, their effective use, and financial stability. The proposed research results create a scientifically sound basis for practical improvement of financial management efficiency and ensuring stable development of the agricultural sector.

A comprehensive approach to comparative assessment of financial security of agro-industrial enterprises has been implemented using integral indicators and scenario modeling focused on forecasting development prospects. Patterns of liquidity, profitability, and asset utilization dynamics in different periods have been established, and the impact of these indicators on the financial stability of enterprises has been determined. It has been confirmed that the methodology for assessing and forecasting potential financial risks with the identification of strategic directions for improving stability provides a scientifically sound basis for management decision-making and planning the financial policy of enterprises.

According to correlation and regression analysis, it has been determined that financial support through two key financial factors (investment and bank lending) has a direct impact on the GDP of the agricultural sector of the economy. The model obtained in the calculation process can be used for forward-looking GDP forecasting and confirms the need to attract investments and loans for the development of individual economic entities.

The feasibility of forming an integrated mechanism for attracting financial resources of agro-industrial enterprises based on a systematic combination of internal, external, and institutional sources of financing, taking into account financial risk management tools, is substantiated. The key features of the proposed mechanism are revealed, in particular its comprehensive nature, focus on diversification of financial sources, and adaptation to unstable operating conditions. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of using them

to increase financial stability, investment activity, and ensure the sustainable development of agro-industrial enterprises.

It has been substantiated that, given the growing external threats and limited access of enterprises to traditional sources of financing, there is a need to develop concepts and models that will facilitate the attraction of international resources. Taking into account these needs and prospects, a concept for using DAR as a tool for integrating economic entities into international financial processes has been proposed, which involves creating an open financial profile and establishing cooperation with international institutions. For the practical implementation of this concept, a model for attracting financial resources through DAR has been developed, based on the development of a comprehensive digital system that includes all the main stages from the accreditation of enterprises to the monitoring of the use of international financial resources and allows for the most transparent access of agro-industrial enterprises to international financing, increasing the level of investor confidence (donors) and create conditions for integration into the global financial market.

A model has been proposed for utilising the State Agricultural Register to attract international funding. It is implemented through the accreditation of enterprises; the assessment of their financial standing against international standards; the creation of an enterprise's financial profile; and the provision of electronic communication (monitoring of fund utilisation, preparation of reports and conducting audits). The implementation of this model will facilitate direct interaction between applicants and aid providers and promote the integration of domestic enterprises into international financial processes.

Keywords: financial support, agro-industrial enterprises, economic challenges, financial mechanisms, finance, development, government financial support, institutional support, international financing, investments, risk, financial security.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях,

включених до Переліку наукових фахових видань України

1. Біляк Ю. В. **Суммар Д. В.** Foreign Experience of Financial Support for Agricultural Sector Enterprises. *Агросвіт*. 2022. № 21–22. С. 60–65. *(Суммаром Д. В. сформовано концепцію дослідження, опрацьовано наукові джерела, здійснено інтерпретацію результатів. Біляк Ю. В. здійснено методичне забезпечення та науковий супровід дослідження.)*

2. Біляк Ю. В. **Суммар Д. В.** Фінансово-економічні наслідки російсько-військового вторгнення для України та світу. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 21. С. 90–94. *(Суммаром Д. В. розроблено план дослідження, опрацьовано літературу, взято участь в інтерпретації результатів, оформлено статтю. Біляк Ю. В. здійснено науково-методичний супровід дослідження.)*

3. Суммар Д. В. Фінансове забезпечення: суть і підходи до трактування поняття. *Бізнес-навігатор*. 2025. № 2 (79). С. 262–267.

Статті у наукових виданнях інших держав

4. Bilyak Y., Abuselidze G., **Summar D.**, Gromov S. Diagnosis of Financial Security in Economic Entities of the Agricultural Sector. *Sustainable Development Agenda 2030*. 2026. P. 185–193. *(Summar D. опрацьовано наукові джерела та взято участь в інтерпретації результатів. Bilyak Y. запропоновано рекомендації щодо політики посилення фінансової інклюзії, стабілізації макроекономічних умов та покращення інституційного потенціалу. Abuselidze G. зроблено аналіз стану фінансової безпеки країн пострадянської економіки. Gromov S. використано змішаний методологічний підхід, що включає статистичний аналіз та економетричне моделювання).*

5. Biliak Y., Abuselidze G., **Summar D.**, Gromov S. Financial Security in the Agriculture Sector Amid Political and Economic Uncertainty. Enhancing Business Efficiency Through Technology. 2026. P. 767–777. *(Summar D. опрацьовано*

літературу, взято участь в інтерпретації результатів, оформлено статтю. Biliak Y. використано змішаний методологічний підхід, включаючи порівняльний PESTEL-аналіз, оцінку фінансових показників, таких як доступність кредитів, сільськогосподарське страхування та програми фіскальної підтримки. Abuselidze G. зроблена оцінку здатності держав пострадянської економіки захищати свої сільськогосподарські сектори від фінансових потрясінь та виявлення структурних слабких місць і прогалин у політиці. Gromov S. наведено рекомендації щодо політики покращення фінансової безпеки сільського господарства за допомогою інструментів управління ризиками, посилення регіональної співпраці та впровадження стратегій сталого фінансування, адаптованих до потреб кожної країни).

Тези наукових доповідей

6. Біляк Ю. В., **Суммар Д. В.** Foreign experience of financial support of agricultural sector enterprises. Україна, Болгарія, ЄС: економічні та соціальні тенденції розвитку: Міжнародна науково-практична конференція, м. Бургас, Болгарія, 2022 року: тези доповіді. Бургас, 2022. С. 176–182. (Суммаром Д. В. здійснено аналіз джерельної бази та інтерпретацію результатів. Біляк Ю. В. забезпечено науково-методичний супровід дослідження).

7. Біляк Ю. В., **Суммар Д. В.** Вторгнення росії в Україну: економічні наслідки. Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України і світу: V Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених з нагоди 125-річчя Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, 2 березня 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 96–98. (Суммаром Д. В. розроблено план, здійснено огляд наукових джерел, інтерпретацію результатів. Біляк Ю. В. здійснено науково-методичне забезпечення дослідження).

8. Суммар Д. В. Сценарій енергетичної незалежності від російського газу. Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного

відновлення економіки України: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 5–6 жовтня 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 575–577.

9. Суммар Д. В. Значення державного регулювання у фінансовому забезпеченні агропромислових підприємств. Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: XI Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 15 жовтня 2024 року: тези доповіді. Київ, 2024. С. 298–301.

10. Суммар Д. В. Теоретичні засади фінансового забезпечення. Економічні та соціальні аспекти розвитку України: XII Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 17–18 жовтня 2024 року: тези доповіді. Одеса, 2024. С. 415–418.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ.....	25
1.1 Економічна сутність та концептуальні засади фінансового забезпечення розвитку підприємств	25
1.2 Фінансовий механізм розвитку агропромислових підприємств.....	45
1.3. Методичні підходи до оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств.....	64
Висновки до розділу 1.....	85
РОЗДІЛ II АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ	87
2.1 Сучасні економічні виклики та їх вплив на агропромисловий сектор.....	87
2.2 Аналіз джерел фінансового забезпечення агропромислових підприємств.....	110
2.3 Оцінка ефективності фінансового забезпечення розвитку підприємств.....	128
Висновки до розділу 2.....	161
РОЗДІЛ III НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	164
3.1 Формування адаптивної моделі фінансового забезпечення в умовах економічних викликів.....	164
3.2 Удосконалення механізмів залучення фінансових ресурсів	182
3.3 Посилення ролі державної та інституційної підтримки	199

Висновки до розділу 3.....	224
ВИСНОВКИ.....	227
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	231
ДОДАТКИ	243

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Агропромисловий комплекс (АПК) відзначається підвищеною значимістю в забезпеченні продовольчої безпеки держави та стабілізації національної економіки. Він виступає важливою ланкою у формуванні валового внутрішнього продукту, розширенні експортного потенціалу та розвитку сільських територій. Водночас сучасні реалії, у яких провадять свою діяльність агропромислові підприємства, супроводжуються економічними викликами, політичною нестабільністю та воєнними діями, які додатково ускладнюють усі фінансові процеси та негативно впливають на сталий розвиток галузі.

В умовах зовнішніх ризиків і бар'єрів особливої актуальності набуває проблема фінансового забезпечення розвитку агропромислових суб'єктів. Система фінансування зіштовхується з викликами, пов'язаними зі зниженням доступності системи кредитування, скороченням і трансформацією державної підтримки, підвищенням вартості позикових ресурсів та необхідністю адаптації до нових механізмів і інструментів залучення додаткових коштів, спрямованих на стабілізацію фінансового забезпечення, у т.ч. через міжнародні програми, краудфандинг, фінансові платформи тощо.

Недостатня фінансова стійкість агропромислових підприємств має негативний вплив на її конкурентоспроможність, обмежує потенціал інноваційного розвитку й модернізації технологічних процесів. Враховуючи означене, підвищується необхідність в обґрунтуванні оптимальних механізмів і моделей фінансового забезпечення розвитку в АПК, які здатні забезпечити їхню адаптацію до умов нестабільного фінансово-господарського середовища.

Тому вибір теми дисертаційного дослідження обумовлений потребою в комплексному науковому аналізі сучасних підходів до фінансового забезпечення та розробці ефективних підходів до його розвитку для підвищення стійкості й ефективності функціонування АПК в умовах національних і глобальних викликів.

Теоретичні й практичні аспекти фінансового забезпечення агропромислового сектору виступають предметом різних наукових досліджень. Зокрема, теоретичні напрацювання, пов'язані з трактуванням поняття фінансового забезпечення, характеристикою механізму й особливостей державного регулювання висвітлені в працях таких фінансистів і економістів, як: Н. Карпишин, О. Гривківська, В. Ільчук, І. Осьмірко, Л. Васечко, Я. Дропа, І. Зятковський, Г. Кірейцев, В. Опарін, О. Ковалюк, В. Базилевич, А. Глущенко, Ж. Гарбар, К. Анастасова, О. Щербань, О. Виговська.

Для проведення аналізу сучасного стану фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств, динаміки кредитування та державної фінансової підтримки використано роботи авторів, серед яких: С. Бестужева, А. Жаворонюк, Л. Тулуш, Т. Янчукович, А. Пилипенко, Т. Макух, Н. Саніахметова, Д. Миргородський, Л. Дубчак, В. Глухов, О. Баклан.

При визначенні напрямів удосконалення фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств, зокрема інноваційного та з використанням міжнародного фінансування, опрацьовано наукові статті таких авторів, як: Т. Кулініч, А. Лелеченко, Т. Повоз, І. Прокопа, О. Романенко, О. Василик, О. Хаєцька, І. Вдовенко, О. Стефанишин, Я. Танчак.

При цьому, незважаючи на наявність численних ґрунтовних публікацій, питання розвитку та перспектив фінансового забезпечення агропромислових підприємств в умовах економічної й політичної нестабільності та зовнішніх викликів і загроз загалом потребує додаткового аналізу та обумовлює актуальність проблеми, мету й завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є актуальною з огляду на зростаючу потребу в удосконаленні механізмів фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств, підвищенні ефективності формування, залучення та використання фінансових ресурсів, а також забезпеченні своєчасної ідентифікації та оцінки ризиків, що впливають на їх фінансову стійкість і здатність до сталого функціонування в

умовах економічної невизначеності. Обрана тема органічно вписується у наукові напрями Національного університету біоресурсів і природокористування України та виконана в межах ініціативної тематики «Фінансова стратегія сталого розвитку економіки України: інструменти, ризики та механізми адаптації» (номер державної реєстрації 0125U003409). У межах даної наукової програми на виконання поставлених наукових завдань автором обґрунтовано теоретичні аспекти фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств в умовах економічних викликів, здійснено оцінювання стану їх фінансового забезпечення, визначено ключові напрями його вдосконалення та розроблено концептуальні підходи до підвищення ефективності формування і використання фінансових ресурсів агропромислових підприємств в умовах нестабільного економічного середовища.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств в умовах сучасних економічних викликів. Для досягнення поставленої мети сформовано наступні наукові й практичні завдання:

- визначити суть поняття фінансового забезпечення та вплив на нього особливостей агропромислового виробництва;
- розширити складові механізми фінансового забезпечення агропромислових підприємств з урахуванням цифрових і сталих практик;
- розвинути методичний підхід до оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств;
- поглибити теоретико-методологічне обґрунтування впливу сучасних економічних викликів на агропромисловий сектор України;
- розвинути практичні підходи до аналізу джерел фінансового забезпечення агропромислових підприємств;
- обґрунтувати підходи до оцінювання ефективності фінансового забезпечення агропромислових підприємств;

- провести аналіз ефективності використання агрегованих фінансових показників для оцінки взаємозв'язку між фінансуванням галузі та економічним результатом на рівні агропромислових підприємств;
- удосконалити механізм залучення фінансових ресурсів;
- поглибити концепцію використання Державного аграрного реєстру в частині залучення міжнародного фінансування для забезпечення розвитку агропромислових підприємств.

Об'єктом дослідження є фінансове забезпечення розвитку агропромислових підприємств як комплекс економічних процесів, відносин і механізмів у сфері агропромислового комплексу.

Предметом дослідження виступають інструменти, методи та механізми, спрямовані на удосконалення фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств в умовах нестабільного економічного середовища.

Методи дослідження. У роботі застосовано загальнонаукові й специфічні методи дослідження, а саме: аналіз і синтез – для дослідження й теоретико-практичних аспектів фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств; інституційний аналіз – для оцінки нормативно-правової бази; узагальнення – для розширення трактування поняття «фінансове забезпечення»; системно-функціональний аналіз – при оцінці й характеристиці сучасних тенденцій і динаміки зміни фінансового забезпечення агропромислових підприємств; абстрактно-логічний – для узагальнення результатів, отриманих у процесі дослідження; морфологічний – для глибокого оцінювання окремих факторів впливу на фінансове забезпечення; статистичні – з метою виявлення закономірностей і залежностей у сфері фінансового забезпечення; кореляційно-регресійний – для виявлення залежності між ВВП та показниками, що впливають на фінансове забезпечення; графічний – для наочної візуалізації матеріалу згенерованого у процесі аналізу.

Інформаційною базою дослідження виступають наукові й практичні напрацювання вітчизняних та іноземних авторів, законодавча база, матеріали, опубліковані у відкритих засобах масової інформації, статистичні дані, дані фінансової та управлінської звітності агропромислових підприємств, власні спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів, які виносяться на захист. До основних результатів, отриманих здобувачем, віднесено:

удосконалено

- методичний підхід до оцінювання фінансового забезпечення агропромислових підприємств із застосуванням сценарного моделювання, орієнтованого на прогностні умови розвитку галузі, що забезпечує можливість ідентифікації закономірностей коливань ліквідності, рентабельності та ефективності використання активів, а також обґрунтування потенційних фінансових ризиків і стратегічних напрямів підвищення фінансової стійкості підприємств;

- механізм фінансового забезпечення агропромислових підприємств шляхом інтеграції сучасних цифрових інструментів, ESG-підходів, комплексної оцінки ефективності фінансових потоків, управління ризиками та адаптації до сезонних та галузевих особливостей діяльності підприємств, що забезпечує підвищення їх фінансової стійкості, інвестиційної привабливості та ефективності управління ресурсами;

- практичні підходи до оцінки джерел фінансового забезпечення агропромислових підприємств шляхом інтегрованого аналізу доступності фінансових ресурсів, ефективності їх використання та фінансової стійкості підприємств, що забезпечує обґрунтовану основу для практичного підвищення ефективності фінансового управління та стабільності розвитку галузі;

- структуру механізму залучення фінансових ресурсів агропромислових підприємств з урахуванням цифрових і сталих практик шляхом формування інтегрованого підходу, який поєднує внутрішні, зовнішні та інституційні джерела фінансування з інструментами управління фінансовими ризиками, що

дозволяє підвищити фінансову стійкість і інвестиційну привабливість підприємств в умовах макроекономічної нестабільності;

- концепцію та модель використання Державного аграрного реєстру для залучення міжнародного фінансування підприємств АПК шляхом створення відкритого фінансового профілю суб'єктів господарювання та їх акредитації за міжнародними вимогами, що, на відміну від поточного функціоналу, дозволить налагодити безпосередню взаємодію між заявниками й міжнародними інституціями та спростить систему отримання додаткових ресурсів на найоптимальніших умовах;

набули подальшого розвитку

- уточнення змісту поняття фінансового забезпечення, що поєднує класичне бачення та специфічні особливості агропромислового виробництва, яке дозволило запропонувати джерела його забезпечення та фінансові ризики в розрізі розширеного виробничо-інтегрованого циклу;

- методичний підхід до оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств, який, на відміну від існуючих, передбачає комплексне поєднання коефіцієнтного, ресурсного та ризик-орієнтованого аналізу шляхом формування системи взаємопов'язаних показників з урахуванням галузевої специфіки, економічних факторів та умов впливу воєнних дій, які в сукупності формують інтегральну модель оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств з урахуванням ризиків, котра доповнюється сценарним підходом, що ґрунтується на моделюванні альтернативних варіантів розвитку фінансового стану підприємств;

- теоретико-методичне обґрунтування впливу сучасних економічних викликів на агропромисловий сектор України, яке, на відміну від наявних наукових підходів, що переважно розглядають економічні ризики фрагментарно або на макрорівні, ґрунтується на багаторівневій систематизації факторів впливу з їх поділом на глобальні, національні, галузеві та підприємницькі;

- підходи до оцінки впливу агрегованих фінансових ресурсів на економічний результат агропромислового сектору, шляхом побудови регресійної моделі, що дозволяє прогнозувати ефект змін фінансових показників окремих підприємств на економіку країни у майбутніх періодах.

Практичне значення одержаних результатів. Практичні рекомендації щодо оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств, зокрема методика інтегральної оцінки на основі розширеного виробничо-інтегрованого циклу, систему показників ідентифікації ризиків та визначення факторів впливу на фінансову стійкість підприємств, а також рекомендації щодо оптимізації структури джерел фінансування з урахуванням специфіки діяльності агропромислових підприємств в умовах економічних та воєнно-економічних викликів впроваджено у практичну діяльність Фермерського господарства «Початок.» (довідка № 23 від 08.05.2025 р.).

Результати дисертаційного дослідження в частині комплексного аналізу джерел фінансового забезпечення агропромислових підприємств, методичного підходу до оцінки їх фінансового стану із застосуванням коефіцієнтного, ресурсного, ризик-орієнтованого та сценарного аналізу, а також висновки щодо перспектив цифровізації фінансового управління та особливостей державної підтримки агропромислових підприємств в умовах макроекономічної та воєнно-економічної нестабільності впроваджені у практичну діяльність АТ «Державний ощадний банк України» — Головне управління по м. Києву та Київській обл. (довідка № 47 від 09.09.2025 р.).

Результати дисертаційного дослідження Суммара Д. В. мають практичне значення та використовуються у діяльності Міністерства економіки, довілля та сільського господарства України. Практичний інтерес викликала регресійна модель залежності валового внутрішнього продукту агропромислового сектору від ключових факторів фінансового забезпечення, побудована за даними 2014–2023 років. Модель дозволяє кількісно оцінити вплив капітальних інвестицій та банківського кредитування на економічний результат галузі, що є важливим інструментом для обґрунтування пріоритетів

державної фінансової політики у сфері підтримки агропромислових підприємств. Зокрема, практичний інтерес становлять висновки щодо пріоритетної ролі капітальних інвестицій та банківського кредитування як ключових драйверів зростання ВВП агропромислового сектору, а також обґрунтування необхідності підвищення адресності та обсягів державної бюджетної підтримки агропромислових підприємств до рівня, що забезпечує вимірний макроекономічний ефект. Особливої уваги заслуговують результати, пов'язані з особливостями і специфікою державної підтримки агропромислових підприємств, яка доволі актуальна в умовах сьогодення, котре характеризується економічною нестабільністю зовнішнього середовища та наслідками воєнних дій (довідка № 3832-06/43040-07 від 06.05.2026 р.).

Також результати наукового дослідження на тему фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств в умовах економічних викликів впроваджено у навчальний процес підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» у межах дисциплін «Фінанси», «Фінанси підприємств», «Фінансовий менеджмент». Зокрема, у навчальному процесі використовуються удосконалені теоретико-методичні підходи до формування системи фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств, моделі оптимізації структури джерел фінансування та ефективного використання фінансових ресурсів суб'єктів агропромислового сектору, а також обґрунтовані напрями підвищення їх фінансової стійкості в умовах економічної нестабільності та воєнних викликів. Крім того, впроваджено розроблені методичні підходи до оцінювання ефективності фінансового забезпечення та управління фінансовими ризиками, а також практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів залучення фінансових ресурсів, зокрема із використанням сучасних інструментів державної підтримки та міжнародного фінансування.

Використання зазначених наукових розробок сприяє підвищенню якості освітнього процесу, формуванню у здобувачів сучасних професійних

компетентностей та набуттю практичних навичок у сфері фінансового забезпечення діяльності підприємств.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота – самостійно виконана наукова праця, у якій обґрунтовано авторське бачення щодо вирішення наукової проблеми, пов'язаної із забезпеченням розвитку агропромислових підприємств в умовах економічних викликів. Дисертаційне дослідження виступає завершеною науковою роботою, результати якої одержано самостійно автором. У наукових працях, які опубліковані у співавторстві, використано тільки положення власних досліджень.

Апробація результатів дисертації. Наукові напрацювання й основні результати дослідження апробовані на п'яти міжнародних конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Україна, Болгарія, ЄС: економічні та соціальні тенденції розвитку»; V Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених з нагоди 125-річчя НУБіП України, 2 березня 2023 року; Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного відновлення економіки України», 5-6 жовтня 2023 року; XI Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти», 15 жовтня 2024 року; XII Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні та соціальні аспекти розвитку України», 17-18 жовтня 2024 року.

Публікації. Основні положення виконаного Д. В. Суммаром дослідження опубліковано у 10 наукових працях, з яких 3 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 2 статті у наукових виданнях інших держав, 5 тез наукових доповідей.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу трьох розділів, кожен з яких включає по три підрозділи, висновків, списку використаних джерел і додатків. У роботі представлено 68 таблиць і 22 рисунки. Загальний обсяг роботи – 246 сторінок.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

1.1 Економічна сутність та концептуальні засади фінансового забезпечення розвитку підприємств

Сучасному етапу розвитку національної економіки притаманні різні кризові ситуації, які викликані високою мінливістю зовнішнього середовища та змінами світової економічної парадигми. Така тенденція вимагає від країн створення необхідних умов для забезпечення стабільної фінансової системи на мікрорівні, яка здатна реагувати на різні ризики та мінімізувати їх негативні наслідки для національної економіки. У подібних умовах підвищується значення фінансової безпеки держави, яка орієнтована не лише на захист економічних інтересів, а і створення сприятливих умов для сталого розвитку.

Нинішні умови, зокрема повномасштабна війна, ускладнили підтримку економічної діяльності та повноцінне використання потужностей, враховуючи ризик втрати сільськогосподарських угідь, обладнання, майна, врожаю та якості ґрунту через прямі обстріли. Спостерігається також ускладнення логістики та експортних можливостей, падіння внутрішнього попиту через спад національної економіки, втрата багатьох підприємств, у тому числі агропромислових, підвищення собівартості виробництва через інфляційні процеси та подорожчання паливно-мастильних матеріалів. Тому, якщо питання розвитку були актуальними у довоєнний період, то в умовах війни акценти зміщувалися на забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання АПК України. Це актуалізує завдання вдосконалення теоретико-методологічних і практичних засад оцінки фінансово-економічної безпеки, у тому числі створення належної

інформаційно-аналітичної бази для управління параметрами стійкості та життєздатності бізнесу в значно складнішому бізнес-середовищі [10].

В умовах сьогодення існує нагальна потреба в ефективному управлінні та контролі рівня економічної безпеки підприємств з метою своєчасного виявлення існуючих ризиків та попередження можливих загроз на основі використання сучасних інформаційно-технологічних розробок. Це передбачає формування універсальних та ефективних механізмів забезпечення належного рівня ключової складової економічної безпеки – фінансової безпеки. При цьому фінансову безпеку слід розглядати як стан або властивість підприємства, який визначає його здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам функціонуванню та розвитку, а параметри та показники виконують роль інструментів для її оцінки та контролю [11].

А. Чупіс, К. Кашенко фінансову безпеку розглядають як систему кількісних і якісних параметрів фінансового стану агропромислових підприємств, які в сукупності відображають рівень його фінансової захищеності. У цій сутнісній характеристиці поняття фінансової безпеки агропромислових підприємств слід виокремити такі складові:

- їх фінансова безпека виступає визначальним аспектом фінансового стану, що відображає той чи інший рівень фінансової захищеності. Хоча в роботах деяких дослідників зустрічаються такі ознаки безпеки агропромислових підприємств, як форма поведінки суб'єкта господарювання, ступінь узгодженості найважливіших напрямів його діяльності, форма суверенітету та інші. Фінансовий стан агропромислових підприємств, який характеризує їх фінансову безпеку, відображається набором певних параметрів, система яких є найважливішою відмінною рисою поняття фінансової безпеки агропромислових підприємств від інших видів безпеки. Оскільки сукупність параметрів сформована на принципах системного підходу, з'являється можливість характеризувати фінансову безпеку агропромислових підприємств як самостійну систему, яка відрізняється від інших систем функціонування подібних підприємств;

- параметри системи фінансової безпеки агропромислових підприємств потребують чіткого кількісного та якісного визначення, яке дає змогу оцінити рівень їх фінансової безпеки, сформувані бажану динаміку з урахуванням тенденцій і особливостей фінансової діяльності. При цьому слід враховувати, що кількісна або якісна зміна кожного з параметрів економічної безпеки агропромислових підприємств відображається на її загальному рівні. Кількісне та якісне визначення параметрів створює її унікальну систему для кожного конкретного суб'єкта господарювання [4].

В. Делас, Є. Носова, О. Яфінович зазначають, що система фінансової безпеки конкретного підприємства передбачає диференційований рівень кількісних та якісних параметрів захисту його фінансових інтересів, адекватний його фінансовій філософії. Тому формування фінансової безпеки суб'єкта господарювання ґрунтується на фінансовій філософії конкретного окремого підприємства, яка описує систему базових принципів його фінансової діяльності в цілому. Вона охоплює не тільки економічні, але й поведінкові управлінські позиції, що організовані відповідно до процесу фінансового розвитку підприємства. Фінансова складова економічної безпеки є найважливішою, оскільки організація грошових потоків і формування доходів впливає на більшість складових економічної системи суб'єкта господарювання [5].

У сучасних умовах господарювання забезпечення фінансової стабільності підприємства набуває комплексного характеру та виходить за межі традиційного розуміння фінансової безпеки. Фінансова безпека підприємства розглядається як його здатність підтримувати стабільний фінансовий стан, зберігати платоспроможність, ліквідність і фінансову стійкість, а також протидіяти внутрішнім і зовнішнім фінансовим загрозам у довгостроковій перспективі. Вона формується на основі раціонального співвідношення власного й позикового капіталу, ефективного управління грошовими потоками та контролю фінансових ризиків.

Водночас фінансова безпека має переважно стабілізаційний характер, оскільки орієнтована на збереження досягнутого рівня фінансового стану та недопущення кризових явищ. За умов посилення конкурентного тиску, зростання потреб у фінансуванні інвестиційних та інноваційних проєктів, а також підвищення вимог до адаптивності підприємств така концепція виявляється обмеженою з точки зору забезпечення сталого розвитку. Це зумовлює необхідність переходу від фінансової безпеки як стану до фінансового забезпечення як безперервного управлінського процесу.

Фінансове забезпечення діяльності підприємства слід розглядати як системний процес формування, акумулювання, розподілу та ефективного використання фінансових ресурсів, спрямований на реалізацію поточних і стратегічних цілей розвитку. На відміну від фінансової безпеки, фінансове забезпечення має динамічний і проактивний характер та передбачає активне залучення фінансових ресурсів з різних джерел, включно з державними програмами підтримки та антикризовими інструментами, оптимізацію їх структури та підвищення ефективності використання з урахуванням пріоритетів розвитку підприємства.

Перехід від фінансової безпеки до фінансового забезпечення відображає зміну управлінської парадигми – від орієнтації на мінімізацію фінансових ризиків і підтримання стабільності до формування фінансового потенціалу, здатного забезпечити зростання, інвестиційну активність та конкурентоспроможність підприємства. При цьому фінансова безпека залишається необхідною передумовою фінансового забезпечення, проте сам процес залучення та використання ресурсів може здійснюватися навіть за умов тимчасової нестійкості фінансового стану підприємства завдяки використанню зовнішніх джерел підтримки та адаптивних управлінських механізмів.

Фінансове забезпечення агропромислових підприємств виступає одним із ключових чинників стабільного розвитку та дієвого функціонування. Агропромисловий комплекс об'єктивно можна вважати вагомим домінантом

у забезпеченні продовольчої безпеки країни загалом. При цьому необхідно враховувати, що його функціонування перебуває в безпосередній взаємодії із доступністю фінансових ресурсів. Адже для реалізації виробничих процесів усім суб'єктам потрібне залучення значної кількості різних інвестицій у технічне оснащення, модернізацію й оновлення технологічних процесів, розвиток працівників тощо.

Враховуючи, що агропромислова сфера залишається однією з найуразливіших відносно економічних, природних, ринкових та інших викликів, недостатнє фінансування провокує зниження продуктивності, скорочення виробництва та уповільнення функціонування суб'єктів загалом. Зважаючи на означене, питання ефективного фінансового забезпечення агропромислового виробництва було і залишається доволі актуальним для підприємств, регіону та країни в цілому.

Обґрунтовано зауважують А. Діброва, Н. Давиденко, Ю. Негода та З. Тітенко, що для сприйняття агропромислових підприємств необхідно дотримуватися методичного інструментарію визначення фінансового забезпечення діяльності та рівня конкурентоспроможності агропромислових підприємств. Необхідність такого підходу пояснюється взаємозалежністю й узгодженістю цих процесів та існуванням причинно-наслідкових зв'язків між станом фінансового забезпечення й рівнем конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Використовуючи у процесі виробництва внутрішні (власні) та зовнішні (позичені або залучені) фінансові ресурси, агропромислових підприємств повинні здійснювати моніторинг фінансового забезпечення, оскільки воно має вирішальне значення для товарного виробництва й розвитку суб'єктів, а також впливає на їх конкурентне представлення на ринку [6].

Н. Іванисько розглядає фінансове забезпечення в розрізі трьох основних груп: через систему джерел і форм фінансування; у якості сукупності економічних відносин та через призму заходів і ряду умов, що забезпечують процес формування й використання фінансових ресурсів, систематизованих за певною метою [54].

С. Бестужева до ключових аспектів фінансового забезпечення відносить його трактування як: систему взаємодії між суб'єктами акумулювання фінансових ресурсів; процес покриття витрат фінансовими ресурсами і накопичення таких ресурсів; сукупність різних методів, інструментів і важелів, які використовуються при створенні й використанні фінансових ресурсів; систему форм та джерел фінансування; діяльність, що спрямована на управління капіталом [24].

Н. Пігуль, О. Люта та А. Бойко поняття фінансового забезпечення розглядають у вузькому й широкому розумінні, виділивши чотири підходи до її трактування, зокрема: підсистему фінансово-кредитного механізму; спосіб покриття витрат фінансовими ресурсами; метод впливу на соціальні й економічні процеси; достатній розмір грошових фондів [80]. І. Єпіфанова дотримується подібного підходу. У вузькому розумінні фінансове забезпечення відображає систему фінансування, яка реалізується через форми й методи, а в широкому – систему фінансових відносин, котра володіє ширшим масивом методів і форм, що сприяють створенню, мобілізації й використанню різних фондів на рівні підприємств і країни [47].

В. Колосок та К. Дроботіна фінансове забезпечення розглядають як сукупність конкретних форм і методів залучення та ефективного використання ресурсів [66]. В. Дудник і В. Гмиря трактують фінансове забезпечення як інструмент фінансової системи, через який здійснюється акумулювання та розподіл грошових ресурсів, що відображає роль фінансів у впливі на різноманітні напрями суспільного поступу [74].

Серед поглядів науковців наявні різні підходи до трактування поняття фінансового забезпечення. Н. Іванисько визначила сім ключових, серед яких:

- системний (розглядає через джерела, форми й методи фінансування);
- об'єктний (спрямовує відносини на пошук, акумулювання і подальше ефективне використання ресурсів);

- процесний (забезпечує процес формування фінресурсів через заходи й умови, що сприяють подальшому ефективному їх використанню для економічного зростання й створення фінансового підґрунтя);
- затратний (затрати покриваються фінансовими ресурсами);
- методологічний (фінансовий механізм впливає на методи фінансового впливу соціально-економічного розвитку);
- функціональний (фінансове забезпечення виступає основою функціонального регулювання);
- організаційний (обґрунтування організації через призму встановлення величини фінансових ресурсів, їх обґрунтованого прогнозування і створення фінансових резервів) [54].

О. Яцук пропонує чотирнадцять підходів до трактування досліджуваного поняття. Системний підхід визнає фінансове забезпечення сукупністю економічних відносин, які залучають фінансові ресурси в діяльність підприємств. За динамічного підходу фінансове забезпечення повинно враховувати динамічну структуру ресурсів і залежить від розвитку продуктивних сил. Предметний підхід робить акцент на виокремленні мети, завдань, функцій, джерел і обсягів фінансових ресурсів. Ситуаційний розглядає фінансове забезпечення в якості системи, яка змінюється, враховуючи внутрішні і зовнішні загрози. За інтеграційного підходу передбачається оптимізація форм і джерел зміцнення фінансового стану. Синергічний підхід спрямований на отримання додаткового ефекту і синергії всіх компонентів фінансового забезпечення. При проєктному необхідно чітко планувати заходи формування фінансових ресурсів. У процесному підході фінансове забезпечення сприяє формуванню цільових фондів [120].

Ще одним підходом є редуційний підхід, який відображає перехід від складної до простої форми ресурсного забезпечення. За індикаторного фінансове забезпечення спрямоване на розробку індикаторів, котрі визначають ефективність залучення форм капіталу. Функціональний підхід

визначає заходи та умови, що спрямовані на залучення фінансових ресурсів, які сприяють сталому розвитку підприємств.

При оцінювальному підході фінансове забезпечення орієнтоване на розробку умов і заходів, що оптимізують витрати і підвищують ефективність використання ресурсів. Уніфікований підхід пояснює поняття через систему економічних відносин, розроблених за організаційними принципами, методами й формами впливу на суб'єкт господарювання. За комплексного підходу фінансове забезпечення трактується як комплекс заходів, які впливають на управління фінансовими ресурсами [120].

В. Савчук зауважує, що у вітчизняній науці й практиці склалися неоднозначні підходи до сутності трактування поняття фінансового забезпечення [96].

Як наголошують Я. Дропа й У. Макаренко, на практиці процес фінансового забезпечення реалізується через такі елементи, як:

- фінансові методи (форма представлення фінансових відносин, яка відображає способи формування й застосування централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів, що забезпечують діяльність різних складових фінансової системи. Ключове місце обіймає регулювання);
- фінансові важелі (засоби, що використовуються при фінансовому методі);
- форми фінансування; інструменти, що сприяють залученню ресурсів [45].

У праці С. Бестужевої виокремлено три підходи до визначення суті фінансового забезпечення, а саме:

- процесний, за якого визначається поняття як діяльність або процес, спрямований на акумулювання фінансових ресурсів;
- системний, де фінансове забезпечення виступає системою заходів чи відносин, що забезпечують акумулювання фінансових ресурсів;
- функціональний, при якому визначаються методи, важелі та різні інструменти, котрі впливають на соціально-економічний розвиток [24].

За першого підходу наголошується, що акумулювання виключно власних ресурсів недостатнє для забезпечення конкурентоспроможного

підприємства на зовнішньому ринку за умови врахування специфічних особливостей їх діяльності та змін ринкових умов. При другому підході акцентується, що залучення значних ресурсів не матиме позитивного ефекту без результативності. Третій підхід орієнтується на розробку методів і важелів спрямування фінансового забезпечення на соціально-економічний розвиток суб'єктів господарювання [24].

Найдоцільнішим Н. Іванисько вважає поєднання процесного й функціонального підходів, що дозволяють визначати фінансове забезпечення через заходи й умови, які обґрунтовують процеси формування й спрямування фінансових ресурсів для перспективного ефективного використання за умов реалізації функцій планування, регулювання й контролю [54].

В. Костецький зупинився на порівнянні масштабності двох ключових понять: фінансовому забезпеченні та фінансуванні. Автор зазначає, що вони не є ідентичними, адже фінансове забезпечення носить значно більший сенс. Тому його потрібно трактувати як процес взаємодії суб'єкта господарювання з іншими учасниками економічної системи, що стосується мобілізації та використання фінансових ресурсів для забезпечення ефективної діяльності й відтворення. Метод фінансового забезпечення в рамках функціонування підприємств не лише виступає інструментом впливу на формування фінансових ресурсів, тобто фінансування діяльності, але й гарантує їх ефективне використання, що передбачає наявність достатніх фінансових ресурсів.

Фінансове забезпечення можна трактувати як структурну підсистему фінансово-кредитного механізму, яка об'єднує джерела і форми фінансування розвитку економічної та соціальної сфер суспільства.

Загалом, серед науковців доволі різняться погляди щодо трактування досліджуваного поняття.

Н. Карпишин акцентує, що вітчизняна фінансова наука досліджуване поняття розглядає в якості методу фінансового механізму, що використовується при розподілі й перерозподілі національного продукту. При

цьому авторка вбачає, що даний механізм забезпечує визначення джерел і форм фінансування господарської діяльності, спрямованих на досягнення поставленої мети [57]. О. Гривківська фінансове забезпечення також аналізує через метод, спрямований на акумулювання достатнього обсягу фінансових ресурсів для беззбиткової діяльності, підвищення ефективності господарювання й зміцнення економіки. Тобто фінансова діяльність підприємств повинна бути спрямована на ефективне формування й раціональне використання ресурсів, що неможливо без оптимальної взаємодії компонентів фінансового забезпечення, зокрема кредитування, цільового й самофінансування [38].

І. Козій акцентує, що фінансове забезпечення є ключовим компонентом фінансового механізму. Воно полягає у формуванні та використанні фінансових ресурсів підприємств через оптимізацію їх співвідношення, яке дозволяє створити необхідні обсяги фінансових ресурсів для господарської діяльності, що забезпечує підприємству не лише беззбиткову роботу, але й можливість підвищення ефективності діяльності та зміцнення економіки країни [65].

На думку К. Кватернюк фінансове забезпечення, як метод фінансового механізму, формує й використовує фонди коштів, що характеризують зміст фінансового впливу на аспекти економічного розвитку [58]. Ю. Кірсанова розглядає його як підсистему фінансового механізму, який існує поряд з плануванням і регулюванням [61].

Т. Захарченко досліджуване поняття розглядає як систему фінансових відносин суб'єкта господарювання, спрямованих на формування достатніх обсягів фінансових ресурсів для фінансово стійкого й прибуткового функціонування підприємства [51]. На думку І. Осьмірко це сукупність економічних відносин, які з'являються при пошуку, залученні й ефективному використанні фінансових ресурсів, організаційно-управлінських принципів, форм та методів фінансування з фінансовими важелями й інструментами, які впливають на фінансове становище підприємств [77].

Л. Васечко зауважує, що фінансове забезпечення є організованим комплексом ресурсів і методів фінансування, що сприяють прогресу економічної та соціальної сфер життя суспільства [30].

О. Стефанишин фінансове забезпечення розглядає як сукупність економічних і організаційно-правових заходів, спрямованих на пошук, акумулювання й використання різних видів і форм фінансових ресурсів, що сприяють розширеному відтворенню та створенню ефективних умов розвитку підприємств. Воно реалізується за рахунок фінансових інструментів, для яких притаманні різні важелі впливу. Автор виділив ключові аспекти визначення: акумулювання ресурсів; заходи для покриття потреб і витрат суб'єктів у капіталі; забезпечення грошовими коштами; економічні відносини, пошук і ефективне використання ресурсів за обліково-управлінським принципом; методи, важелі, інструменти, які сприяють створенню й використанню фінансових ресурсів; процес налаштування фінансування; створення цільових фондів; постійність процесів відтворення [101].

В. Ільчук і П. Шпомер трактують фінансове забезпечення як систему цілеспрямованих процесів від пошуку до використання ресурсів, що реалізують суб'єкти фінансових відносин для потреб відтворення матеріально-технічної бази щодо одержання фінансового або іншого ефекту [55].

На думку І. Зятковського фінансове забезпечення – це система джерел і форм фінансування, котрі сприяють розвитку соціально-економічної сфери [53]. Подібної думки дотримується Л. Васечко, зазначаючи, що фінансове забезпечення розглядається в якості системи джерел і форм фінансування, що забезпечують розвиток соціально-економічної сфер, не деталізуючи при цьому форми фінансування [31].

О. Колодізева поняття трактує через сукупність економічних відносин, які з'являються в процесі пошуку, залучення й раціонального використання ресурсів, та організаційних і управлінських принципів, форм поняття фінансового забезпечення.

Л. Козарезенко, Н. Савченко, О. Кукурудз фінансове забезпечення аналізують через призму соціально-економічних трансформацій та місце в них державних соціальних гарантій [64]. А, наприклад, Б. Панчишин зауважує, що у фінансовому забезпеченні вагоме значення має нормативно-правове регулювання [78].

У табл. 1.1 представлено систематизацію поглядів науковців на трактування поняття фінансового забезпечення за чотирма ключовими ознаками, серед яких: метод (функція) фінансового забезпечення; система фінансових відносин (заходів); система джерел і форм фінансування; комплекс заходів економічного зростання.

Таблиця 1.1 – Систематизація поглядів щодо трактування поняття фінансового забезпечення

Ознака	Автори	Характеристика
Фінансове забезпечення є методом (функцією) фінансового механізму	Н. Карпишин, О. Гривківська, К. Кватернюк, Ю. Кірсанова, О. Василик, Я. Буздуган	Фінансове забезпечення виступає елементом фінансового механізму, який використовується при розподілі й перерозподілі фінансових ресурсів. Зосереджують увагу на формах, методах та інструментах фінансування. Наголошують, що фінансове забезпечення спрямоване на зміцнення національної економіки, тобто має вагомий вплив на макрорівні.
Фінансове забезпечення виступає системою фінансових відносин (заходів)	Т. Захарченко, І. Осьмірко, О. Стефанишин, В. Ільчук, П. Шпомер, О. Колодізева	Фінансове забезпечення є сукупністю економічних відносин і заходів, які зосереджуються на формуванні й використанні фінансових ресурсів. Визначають, що пошук, акумулювання й раціональне використання виступають важливими факторами. Враховуються організаційні форми, методи й принципи фінансування. Такий підхід поєднує фінансові й організаційні аспекти.
Фінансове забезпечення є системою джерел і форм фінансування	І. Зятковський, Л. Васечко, Г. Возняк, О. Міщук	Фінансове забезпечення зосереджується на формах і джерелах фінансування, які сприяють розвитку соціальної й економічної сфер. Розглядають різні джерела й форми фінансування. Акцентують на інноваційному векторі фінансового забезпечення.
Фінансове забезпечення визначається комплексом заходів економічного зростання	О. Міщук, Т. Говорушко, І. Козій	Фінансове забезпечення виступає комплексом заходів (інструментарієм), які спрямовані на економічне зростання й розвиток на мікро- й макрорівнях. Враховує фінансові й економічні наслідки фінансового забезпечення.

Джерело: систематизовано автором на основі [57; 58; 38; 61; 29; 51; 77; 101; 55; 30; 31; 53; 73; 65].

Найповнішим можна вважати підхід, у якому поєднуються елементи всіх груп, оскільки він дозволяє розглядати фінансове забезпечення не лише як сукупність джерел фінансування чи окремих елементів фінансового механізму, а як цілісну систему взаємопов'язаних процесів акумулювання, розподілу й ефективного використання фінансових ресурсів для підтримки, розвитку й модернізації діяльності підприємства. Саме комплексний підхід є найбільш доцільним для аналізу фінансового забезпечення агропромислових підприємств, оскільки враховує специфіку їх функціонування. Крім того, такий підхід дає змогу оцінювати фінансове забезпечення одночасно з позицій формування ресурсної бази, вибору оптимальних джерел фінансування та забезпечення ефективного використання коштів. При цьому важливо враховувати, що фінансове забезпечення не є статичним поняттям, а змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, що потребує постійної адаптації механізмів фінансування до умов господарювання.

Фінансове забезпечення охоплює процеси формування й використання ресурсів підприємства шляхом узгодження та вдосконалення співвідношення його різних форм, що дає змогу забезпечити такі обсяги коштів для господарської діяльності, які дозволяють не лише уникати збитків, а й підвищувати результативність роботи та сприяти зміцненню економіки в цілому.

Серед функцій фінансового забезпечення Я. Дропа та О. Стефанишин виділяють забезпечувальну й регулюючу. Перша спрямована на вибір видів і методів фінансових ресурсів і джерел для покриття поточних потреб. Друга функція відображає пасивний вплив фінзабезпечення. Друга функція відображає вплив на процес розширеного відтворення й розвиток підприємства через використання визначених методів фінансового забезпечення. Вона характеризує активний вплив [45; 101].

У контексті агропромислового виробництва вважаємо за доцільно запропонувати чотири функції фінансового забезпечення (рис. 1.1).

Ресурсна	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення агропромислових підприємств фінансовими ресурсами для провадження господарської діяльності, зокрема придбання сировини й матеріалів, основних засобів, оплати праці й покриття інших операційних витрат.
Інвестиційна	<ul style="list-style-type: none"> • Спрямування фінансових ресурсів на розвиток виробництва, особливо технологічних процесів, оновлення матеріально-технічної бази, інноваційне переоснащення, підвищення продуктивності тощо.
Регулююча	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення регулювання аграрного сектору через систему державних важелів і стимулів.
Контрольна	<ul style="list-style-type: none"> • Здійснення управлінських і контрольних функцій за фінансовими потоками з метою забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів, у т.ч. оптимізації витрат і мінімізації ризиків.

Рис. 1.1 – Функції фінансового забезпечення агропромислових підприємств

Джерело: складено автором.

Перелік логічно доповнити інвестиційною й контрольною функціями, які мають вирішальне значення в забезпеченні сталого розвитку агропромислових підприємств. Інвестиційна зосереджена на спрямуванні коштів на розширення виробництва шляхом модернізації та підвищення технологічного рівня. Контрольна функція сприяє ефективному управлінню фінансовими потоками за рахунок оптимізації витрат і мінімізації ризиків. Ресурсна функція подібна до забезпечувальної, яку пропонують вітчизняні автори, але доповнена конкретними формами використання фінансових ресурсів.

Основні теоретичні засади розвитку фінансового забезпечення можна розглянути через кілька ключових аспектів (рис. 1.2).

Ефективне управління фінансовими ресурсами сприяє не лише оптимізації витрат і підвищенню рентабельності, але й формуванню основ для стабільного економічного зростання. Використання системного підходу до фінансового забезпечення дозволяє підприємствам адаптуватися до змінюваних умов ринку та знижувати вплив негативних ризиків [105].

Фінансові ресурси	<ul style="list-style-type: none"> Грошові кошти та інші активи, які можуть бути використані для виконання фінансових зобов'язань.
Фінансова стабільність	<ul style="list-style-type: none"> Включає забезпечення рівноваги між доходами і витратами, а також між активами і зобов'язаннями.
Планування та бюджетування	<ul style="list-style-type: none"> Бюджет – план фінансових ресурсів на певний період, що дозволяє прогнозувати доходи і витрати. Планування – стратегічне управління фінансами, що включає визначення цілей і шляхів їх досягнення.
Фінансовий аналіз	<ul style="list-style-type: none"> Забезпечує оцінку ефективності використання фінансових ресурсів.
Фінансова політика	<ul style="list-style-type: none"> Сукупність заходів, спрямованих на регулювання фінансових відносин.

Рис. 1.2 – Ключові аспекти розвитку фінансового забезпечення

Джерело: складено автором.

Фінансове забезпечення є невід'ємною ресурсною та інструментальною основою управління підприємством в умовах сучасної економіки. Воно визначає механізми акумуляції, розподілу та використання фінансових ресурсів, що забезпечує виконання функцій фінансового менеджменту, зокрема планування, управління ризиками та реалізації інвестиційних проєктів. Основною його особливістю є здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища, включаючи коливання ринкових умов, зміни в законодавстві та соціально-економічні виклики. Фінансове забезпечення створює матеріальну і інструментальну базу для стратегічного планування та прогнозування фінансових потоків, а також для залучення зовнішніх джерел фінансування, що підвищує гнучкість і стійкість підприємства в процесі його розвитку [105].

Отже, фінансове забезпечення є динамічним і багатогранним процесом, що вимагає постійної уваги до змінюваних умов та готовності адаптуватися для досягнення успіху в конкурентному середовищі.

Агропромислові підприємства функціонують у доволі специфічній галузі економіки, що має характерні саме для неї особливості, які відрізняють

потребу у фінансовому забезпеченні від інших сфер діяльності та впливають на його розвиток. До таких можна віднести наступні (рис. 1.3).

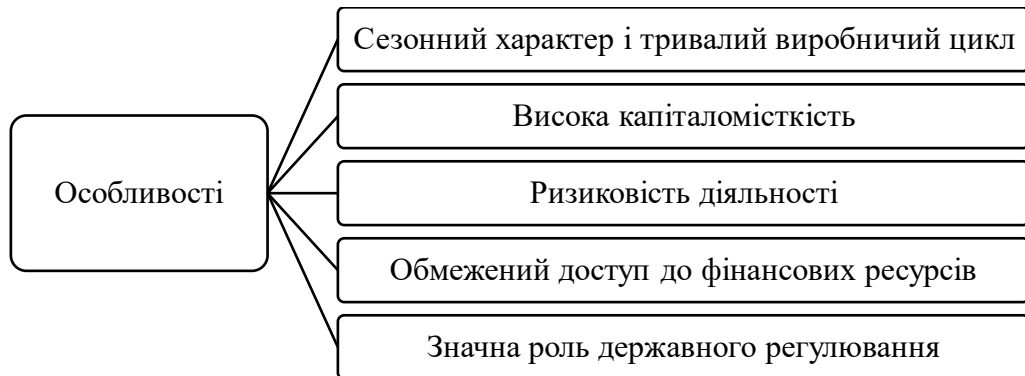

Рис. 1.3 – Особливості діяльності агропромислових підприємств, що впливають на їх розвиток фінансового забезпечення

Джерело: складено автором.

Агропромислові підприємства є доволі специфічними та відзначаються циклічністю й сезонністю виробництва, яке безпосередньо впливає на рух грошових потоків. Особливо це актуально до рослинництва, адже більшість витрат (насіння, засоби захисту, добрива, паливо, заробітна плата) підприємство несе в період посівних робіт. При цьому дохід від реалізації суб'єкт господарювання отримує після збору й збуту врожаю, в основному восени, що створює певні фінансові ризики.

Для їх покриття підприємства використовують власні фінансові резерви або короткострокові кредити та отримують державну допомогу. Діяльність підприємств відзначається тривалим виробничим циклом від кількох місяців у рослинництві до декількох років у виноградарстві, садівництві, тваринництві. Така тенденція ускладнює фінансове планування та потребує довгострокового фінансування й ефективного управління обіговими коштами.

Відповідність ринковим умовам потребує постійного техніко-технологічного оновлення, що вимагає значних капіталовкладень. Паралельно суттєві витрати ідуть на поточні потреби та розвиток інфраструктури в цілому. Зважаючи на це, агропромислові підприємства доволі часто залучають кредитне фінансування, лізингові програми чи інвестиційні кошти, що впливають на фінансову стійкість господарюючих суб'єктів.

Діяльність агропромислових підприємств характеризується високим рівнем погодних, біологічних, ринкових та інших ризиків. Непередбачувані природні катаклізми можуть значно зменшити врожайність та спровокувати скорочення потенційних доходів або фінансові збитки. Тому важливого значення набуває необхідність створення механізмів страхування ризиків, участь у державних компенсаційних програмах та диверсифікація джерел доходів господарюючих суб'єктів. Хвороби рослин і тварин призводять до виробничих втрат та потребують фінансових витрат для забезпечення їх профілактики. Ринкові ризики, зокрема суттєве коливання цін та нестабільність на внутрішньому аграрному ринку, обґрунтовують потребу в пошуку різних паралельно існуючих програм планування доходів і витрат. Для цього можна застосовувати інструменти хеджування й диверсифікації виробництва.

Мікро-, малі й середні підприємства доволі часто зіштовхуються з труднощами в залученні фінансових ресурсів. Вони мають обмежений доступ до банківських кредитів, обумовлений високими ризиками, значними відсотковими ставками, недостатньою заставою. Крім того, даний сектор характеризується тривалим періодом окупності інвестицій, що зменшує його привабливість для інвесторів і банків. Установлені фактори вимагають пошуку нових шляхів зниження вартості фінансування. Агропромислові підприємства нині стратегічно важливі для продовольчої безпеки країни, тому на його фінансове забезпечення безпосередньо впливає державна політика. Державна підтримка реалізується через дотації, компенсаційні виплати, пільгове кредитування, регулювання цін і податкових ставок на окрему продукцію. Водночас нестабільність державної політики і зміни бюджетного фінансування можуть створювати додаткові фінансові ризики для агропромислових підприємств. Означені фактори визначають специфіку її фінансового забезпечення та вимагають комплексного підходу до управління фінансовими потоками. Налагодження стійких умов функціонування даної

галузі дозволить створити передумови її розвитку та підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів.

Ефективне управління фінансовими ресурсами агропромислових підприємств потребує врахування їхньої багатостадійної та інтегрованої структури виробничо-господарського циклу, який охоплює як сільськогосподарське виробництво, так і переробку, логістику, збут та інвестиційне відтворення. Поділ фінансового забезпечення за розширеними етапами дає змогу більш комплексно оцінювати потреби підприємств у фінансових ресурсах, визначати їх оптимальну структуру та вдосконалювати механізми залучення капіталу. Ресурсно-забезпечувальний, сільськогосподарсько-виробничий, переробно-виробничий, зберігально-логістичний, збутово-реалізаційний та інвестиційно-відтворювальний етапи характеризуються суттєво відмінними фінансовими вимогами, що обумовлює необхідність застосування диференційованих фінансових інструментів та джерел фінансування (табл. 1.2).

Кожен із визначених періодів має специфічний характер формування фінансових потреб. На ресурсно-забезпечувальному етапі ключове значення має формування достатнього обсягу оборотного капіталу для закупівлі сировинних та матеріально-технічних ресурсів, що забезпечують безперервність виробничого процесу. Сільськогосподарсько-виробничий етап характеризується високою залежністю від природно-кліматичних факторів і біологічних процесів, що зумовлює необхідність залучення оборотного капіталу, державної підтримки та страхових інструментів для мінімізації ризиків. На переробно-виробничому етапі фінансова політика спрямовується на забезпечення безперервності технологічних процесів, оновлення обладнання та покриття високих операційних витрат, що передбачає використання кредитів, лізингу та інвестиційних ресурсів. Зберігально-логістичний етап передбачає концентрацію фінансових ресурсів на забезпеченні належних умов зберігання, пакування та транспортування продукції, що безпосередньо впливає на її якість і ринкову вартість.

Таблиця 1.2 – Вплив особливостей функціонування агропромислових підприємств на їхнє фінансове забезпечення в розрізі розширеного виробничо-інтегрованого циклу

Період	Коротка характеристика	Джерела забезпечення фінансування	Фінансові ризики
1. Ресурсно-забезпечувальний (постачальницький)	Формування ресурсної бази: закупівля сировини, енергоносіїв, матеріалів, насіння, кормів, пакувальних засобів. Висока залежність від ринку постачання та імпорتنих компонентів.	Власні оборотні кошти; кредитні лінії; авансування; аграрні розписки; внутрішньогрупове фінансування; державна підтримка.	Цінова волатильність ресурсів; дефіцит оборотного капіталу; валютні коливання; залежність від постачальників; сезонні касові розриви.
2. Сільсько-господарсько-виробничий (біологічний)	Вирощування сировини (рослинництво/тваринництво), формування первинної продукції для переробки. Висока сезонність і біологічні ризики.	Оборотний капітал; банківські кредити; державні дотації; страхові виплати; авансування під урожай.	Кліматичні ризики; хвороби рослин і тварин; нестабільність урожайності; зростання собівартості.
3. Переробно-виробничий (індустріальний)	Переробка сировини у готову або напівготову продукцію, функціонування технологічних ліній, енергоємні процеси.	Кредити; лізинг обладнання; факторинг; інвестиції; реінвестований прибуток; державні програми підтримки переробки.	Технологічні збої; висока енергоємність; зростання витрат виробництва; залежність від якості сировини.
4. Зберігально-логістичний	Зберігання, пакування, транспортування, формування товарних партій, забезпечення якості та сертифікації продукції.	Оборотні кошти; торговельне фінансування; факторинг; страхування логістичних ризиків; передоплати покупців.	Псування продукції; логістичні збої; зростання транспортних витрат; втрати якості; затримки поставок.
5. Збутово-реалізаційний (ринковий)	Реалізація продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, експортні операції, формування доходів підприємства.	Дохід від реалізації; форвардні контракти; експортна виручка; факторинг дебіторської заборгованості; страхові компенсації.	Цінова нестабільність; валютні ризики; неплатоспроможність контрагентів; експортні обмеження; ринкова конкуренція.
6. Інвестиційно-відтворювальний (стратегічний)	Модернізація виробництва, оновлення техніки, цифровізація, розвиток інтегрованих ланцюгів доданої вартості, розширення потужностей.	Довгострокові кредити; інвестиції; гранти; реінвестований прибуток; лізинг; міжнародні програми фінансування.	Інвестиційні ризики; довгий період окупності; нестача фінансування; технологічне відставання; фінансова нестабільність.

Джерело: складено автором.

На збутово-реалізаційному етапі відбувається трансформація виробничих витрат у грошові надходження, при цьому зростає вплив ринкових, валютних та кредитних ризиків, пов'язаних із реалізацією продукції та розрахунками з контрагентами. Інвестиційно-відтворювальний етап спрямований на формування довгострокового потенціалу розвитку підприємства через модернізацію виробничих потужностей, цифровізацію процесів та впровадження інновацій, що потребує залучення стратегічних інвестиційних ресурсів і характеризується довгим періодом окупності та підвищеними інвестиційними ризиками. У ході дослідження встановлено, що диференціація фінансових джерел може здійснюватися не лише за формальними критеріями (власні й позикові кошти), а і за рівнем доступності, стабільності й ефективності. Тобто можна виокремити: традиційні джерела: власні кошти, банківські кредити, державні субсидії; альтернативні фінансові джерела: аграрні розписки, венчурне фінансування; фондові ресурси; інноваційні фінансові механізми: зелені облігації, страхові послуги, краудфандинг тощо.

Отже, кожен період функціонування підприємства характеризується наявністю різних фінансових інструментів, які включають власні й залучені фінансові ресурси. Ефективне управління фінансовими потоками сприятиме мінімізації ризиків, підвищенню прибутковості та забезпеченню стабільного зростання в довгостроковій перспективі.

Виходячи з наведеного, вважаємо за доцільне запропонувати власне трактування досліджуваного поняття, яке поєднує класичне бачення із специфічними особливостями агропромислового вектору впливу, за якого фінансове забезпечення агропромислового підприємства необхідно розглядати як систему акумулювання, розподілу й ефективного використання фінансових ресурсів для підтримки, розвитку й модернізації підприємства на всіх етапах функціонування для створення економічно стійкого середовища і забезпечення його конкурентної ринкової позиції в умовах нестабільних виробничих циклів і системи внутрішніх і зовнішніх ризиків.

За результатами узагальнення наукових підходів до трактування дефініції фінансового забезпечення встановлено багатомірність і відсутність єдиного універсального визначення цього поняття. У наукових працях фінансове забезпечення розглядається як метод фінансового механізму, система фінансових відносин, сукупність джерел і форм фінансування або комплекс заходів економічного розвитку. Така різноманітність підходів підтверджує складний, системний характер фінансового забезпечення, яке доцільно розглядати не як статичний стан, а як динамічний, цілеспрямований і безперервний процес формування, розподілу та ефективного використання фінансових ресурсів із застосуванням відповідних методів, інструментів і важелів. Особливої ваги дефініція фінансового забезпечення набуває для агропромислового виробництва, функціонування якого характеризується сезонністю, циклічністю, високим рівнем ризиків і залежністю від зовнішніх чинників, що зумовлює необхідність трактування фінансового забезпечення з урахуванням галузевої специфіки, нестабільності виробничих циклів та підвищених вимог до адаптивності фінансових механізмів.

1.2 Фінансовий механізм розвитку агропромислових підприємств

Розробка нових механізмів ефективного функціонування агропромислових підприємств повинна базуватися на розробці стратегії перспективного розвитку сектору та визначенні методологічних засад, за якими дана стратегія буде реалізована. Механізми фінансового забезпечення агропромислових підприємств мають різні особливості та залежать від етапу економічного розвитку країни, тому не можуть бути сталими. Вони перебувають під впливом ринкової кон'юнктури, можливостей бюджетного фінансування певних програм, державних пріоритетів підтримки тощо. Переорієнтування іноземних механізмів на українські реалії чи спроби зберегти наявні механізми в нових економічних умовах є помилковими, адже

відсутність фінансування для запланованих заходів чи затримки в їх упровадженні можуть серйозно похитнути ефективність і фінансову стабільність нових механізмів [20].

Спеціальна наукова література фінансове забезпечення найчастіше розглядає через фінансовий механізм, досліджуючи його з різних позицій, таких як: підсистема, метод, функція, складова, елемент тощо. Доволі часто фінансове забезпечення представляється в контексті складової фінансового механізму [101].

Термін «механізм» у вітчизняній науковій літературі почав широко вживатися в 70-х рр. ХХ ст. [46].

О. Ковалюк оцінює фінансовий механізм як сукупність фінансових форм, методів, важелів та інструментів, що застосовуються у фінансовій діяльності держави та підприємств за наявності відповідного нормативного, правового та інформаційного забезпечення, а також при реалізації відповідної фінансової політики на мікро- та макрорівнях. Автор наголошує, що елементи механізму фінансового забезпечення за умов сукупної їх взаємодії у практичній діяльності можна поділити на дві підсистеми: фінансове забезпечення й фінансове регулювання. І. Зятковський фінансовий механізм розглядає в якості сукупності форм та методів, що формують і використовують фінансові ресурси для забезпечення фінансової діяльності суб'єктів господарювання [53]. Н. Савченко фінансовий механізм визначає важелем, що сприяє виконанню тактично-стратегічних завдань, які пов'язані із системою обов'язкового соціального страхування відповідно до економічних умов [95]. С. Львовчкін поняття фінансового механізму розглядає з позиції кредиту як складника фінансів і механізму їхньої дії як єдиного цілого [72]. В. Паленчук зауважує, що фінансовий механізм розглядається як частина господарського механізму і представляє собою набір методів організації фінансових взаємовідносин, що застосовуються суспільством для забезпечення сприятливих умов економічного та соціального прогресу [82].

А. Поддєрьогіна, М. Білик, Л. Буряк фінансовий механізм трактують цілісною системою управління фінансами підприємства, на якій засновано фінансовий менеджмент та яка спрямована на організацію взаємодії суб'єктів і об'єктів господарювання щодо фінансових відносин, створення й використання фінансових ресурсів, забезпечення дієвого впливу фінансової діяльності на результативність роботи суб'єкта господарювання [81].

На думку М. Артус фінансовий механізм виступає фінансовим менеджментом або схемою управління фінансами, котра містить механізми управління фінансовими відносинами й грошовими фондами [21].

В. Базилевич та Л. Баластик фінансовий механізм трактують як сукупність економічних, організаційних і правових підходів та методів постійного управління фінансовими процесами держави для задоволення різноманітних потреб державних установ, підприємств та громадян, зокрема при формуванні та використанні фінансових ресурсів [23]. С. Лондар фінансовим механізмом визначає комплекс методів, пов'язаних з реалізацією інтересів, що мають економічний зміст, шляхом постійного фінансового впливу на соціальний та економічний розвиток суб'єктів господарювання [71]. Г. Кірейцев виокремлює наступні складові фінансового механізму: фінансове забезпечення, регулювання, система фінансових індикаторів та інструментів, які дозволяють оцінити такий вплив [60].

О. Гривківська та А. Глущенко фінансове забезпечення визнають методом фінансового механізму [38; 37]. Зокрема О. Гривківська наголошує, що в якості методу фінансове забезпечення дозволяє сформувати достатній масив фінансових ресурсів для забезпечення беззбитковості, підвищення ефективності господарської діяльності та зміцнення національної економіки [38]. А. Глущенко зазначає, що фінансовий механізм складається з наступних компонентів: фінансових методів планування, оперативного управління, контролю, забезпечення й регулювання) [37].

На думку Л. Дікань загальне розуміння терміна «фінансове забезпечення» охоплює комплекс заходів і умов, що підтримують стабільний

розвиток підприємства, забезпечуючи покриття його витрат грошовими ресурсами з урахуванням масштабів виробництва та фінансового стану [43].

Я. Буздуган трактує фінансове забезпечення як інструмент фінансового механізму, за допомогою якого здійснюється формування та використання грошових фондів і який відображає роль фінансів у впливі на різноманітні сфери суспільного розвитку [29]. О. Міщук визначає фінансове забезпечення як сукупність дій, спрямованих на підтримку економічного розвитку за рахунок фінансових ресурсів шляхом застосування різних методів, форм та підходів до фінансування [73].

О. Коваль визначає фінансовий механізм як комплекс засобів, способів, інструментарію та важелів, за допомогою яких здійснюється вплив на розвиток соціально-економічної сфери [62]. О. Ковалюк трактує фінансовий механізм як упорядковану сукупність форм, методів, важелів і інструментів фінансів, що застосовуються у діяльності держави та суб'єктів господарювання за наявності належного нормативно-правового й інформаційного супроводу, а також у межах відповідної фінансової політики як на мікро-, так і на макрорівні [63]. В. Кириленко зазначає, що будова фінансового механізму ґрунтується на двох основних підсистемах (ресурсному забезпеченні та регулюванні фінансів), а також на комплексі впливових важелів [59]. В. Опарін акцентує на виокремленні двох методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток: фінансових забезпечення й регулювання. Враховуючи, що означені методи доцільно представляти як глобальні й узагальнюючі, котрі включають окремі методи як структурні підсистеми фінансового механізму, які відображають зміст різностороннього впливу фінансів на розвиток суспільства [76].

Проведений аналіз наукових підходів до трактування поняття фінансового механізму засвідчує багатоваріантність його змістовного наповнення та відсутність єдиного підходу до визначення його сутності. У працях вітчизняних науковців фінансовий механізм розглядається як сукупність форм, методів, важелів та інструментів, як система управління

фінансами або як комплекс способів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток. Незважаючи на відмінності у підходах, більшість авторів сходяться на тому, що фінансовий механізм виступає ключовим інструментом реалізації фінансової політики на мікро- та макрорівнях і забезпечує формування та використання фінансових ресурсів.

Для систематизації та узагальнення трактувань фінансового механізму запропоновано їх об'єднати за певними групами (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Систематизація поглядів на трактування поняття фінансового механізму

Ознака	Автори	Характеристика
Фінансовий механізм є сукупністю елементів і підсистем	О. Ковалюк, Г. Кірейцев	Фінансовий механізм виступає системою взаємопов'язаних елементів, а саме: форм, методів, важелів, інструментів, які використовуються у фінансовій діяльності держави і підприємств.
Фінансовий механізм є системою управління	А. Поддєрьогін, М. Білик, Л. Буряк, М. Артус	Фінансовий механізм – система управління фінансами, яка координує взаємодію суб'єктів і об'єктів господарювання для ефективного формування, використання й контролю за фінансовими ресурсами. Він є цілісною структурою, яка організовує фінансові відносини підприємств і держави з метою забезпечення фінансової стабільності й розвитку.
Фінансовий механізм є методами й інструментами впливу	С. Лондар, Н. Савченко, В. Опарін	Фінансовий механізм – сукупність методів і важелів, що застосовуються для реалізації фінансової політики, впливу на економічний розвиток і досягнення стратегічних планів і завдань. Також він є інструментом, котрий забезпечує управління фінансовими відносинами і сприяє досягненню економічних цілей через фінансове забезпечення й регулювання.
Фінансовий механізм як частина економічного розвитку та фінансового забезпечення	В. Базилевич, Л. Баластик, О. Гривківська, А. Глущенко	Фінансовий механізм виступає набором економічних, організаційних і правових підходів, які орієнтовані на забезпечення фінансової діяльності держави й підприємств. Він включає методи формування й використання фінансових ресурсів для задоволення потреб як державних інституцій, так і економічних суб'єктів для забезпечення стабільної економіки.
Фінансовий механізм – складова фінансового планування й контролю	О. Романенко	Фінансовий механізм охоплює методи й процедури фінансового планування, прогнозування, управління й контролю, установлення норм і обмежень для ефективного використання фінансових ресурсів. Він є системою, котра забезпечує не тільки контроль за фінансовими потоками, а і за формуванням фінансових резервів і стимулів для економічного зростання.

Джерело: побудовано автором.

Означені групи дають змогу визначити ключові аспекти фінансового механізму, серед яких: роль в управлінні фінансами; вплив на економічний розвиток; використання фінансових інструментів і методів для забезпечення ефективності господарської діяльності.

Досліджуючи трактування науковців, визначено характерні особливості фінансового механізму, до яких належать наступні (рис. 1.4).

Фінансовий механізм забезпечує умови для ефективного пошуку, залучення, розподілу та використання фінансових ресурсів відповідно до визначених пріоритетів розвитку суб'єкта господарювання. Ефективність фінансового механізму визначається як кількісними, так і якісними характеристиками. Кількісні, у свою чергу, пояснюються обсягом фінансових ресурсів, які спрямовуються на досягнення мети, передбаченої фінансовою політикою. Саме кількісна характеристика фінансового механізму забезпечує його безпосередній вплив на визначення джерел і обсягів мобілізації фінансових ресурсів та їх раціональне використання. Формування необхідного обсягу фінансових ресурсів здебільшого є недостатнім для досягнення мети, передбаченої фінансовою політикою. Для вирішення конкретних завдань соціально-економічного розвитку суспільства важливим є визначення методів, способів, форм, каналів та умов формування й використання фінансових ресурсів. Такий підхід визначає якісні характеристики фінансового механізму [16].

Серед складових фінансового механізму фінансового планування й прогнозування, О. Романенко виокремлює управління фінансами, контрольні дії, фінансове забезпечення й регулювання, норм, нормативів, лімітів, резервів, стимулів, санкцій [91].

К. Анастасова підтримує думку, що фінансове забезпечення виступає методом фінансового механізму, за допомогою якого відбувається формування й використання фондів коштів та визначається вплив фінансів на різні аспекти економічного розвитку. Нині фінансування має здебільшого три форми: самофінансування (використання власних ресурсів для розвитку

підприємств); кредитування (мобілізація й перерозподіл тимчасово вільних коштів); бюджетне фінансування (на безповоротній основі через кошти державного й місцевих бюджетів) [20].

Множинність компонентів	<ul style="list-style-type: none"> Фінансовий механізм – це комплексна система, які включає різні компоненти, серед яких: фінансові форми, методи, важелі, інструменти, підсистеми тощо.
Взаємодія фінансових інструментів і методів	<ul style="list-style-type: none"> Фінансовий механізм вимагає ефективної взаємодії різних інструментів і методів, які разом працюють для досягнення загальної мети – управління фінансами на макро- і мікрорівнях.
Структура й поділ на підсистеми	<ul style="list-style-type: none"> Фінансовий механізм має чітку структуру, де кожна підсистема виконує визначену роль.
Вплив на економічно-соціальний розвиток	<ul style="list-style-type: none"> Фінансовий механізм не обмежується лише фінансовою діяльністю, а має прямий вплив на економічний розвиток, оскільки через нього здійснюються управлінські рішення, що відображаються на всіх рівнях економічної активності.
Інструменти реалізації політики	<ul style="list-style-type: none"> Фінансовий механізм є основою для впровадження фінансової політики, даючи змогу реалізувати завдання в сфері фінансів, контролювати ресурси та координувати фінансові потоки між різними суб'єктами господарювання.
Адаптивність	<ul style="list-style-type: none"> Фінансовий механізм може адаптуватися до змін у економічній ситуації, оскільки включає гнучкі інструменти, які дозволяють здійснювати коригування у відповідь на нові економічні умови.
Організація взаємодії між суб'єктами та об'єктами	<ul style="list-style-type: none"> Фінансовий механізм організовує ефективну взаємодію між різними учасниками фінансових відносин, що забезпечує оптимальне використання ресурсів і сприяє стабільності економічних процесів.
Інтеграція різних методів впливу	<ul style="list-style-type: none"> Фінансовий механізм включає різноманітні методи, що дозволяють одночасно здійснювати комплексний вплив на економіку, охоплюючи не лише фінансове забезпечення, а й регулювання, планування та контроль.

Рис. 1.4 – Особливості фінансового механізму

Джерело: складено автором.

Т. Самойлова наголошує, що успіх підприємств багато в чому залежить від раціонального вибору джерел формування, способів і шляхів розподілу й використання капіталу. Фінансову основу формує власний капітал, але ефективна діяльність неможлива без залучення позичкового, адже він сприяє розширенню господарської діяльності та ефективному використанню власних ресурсів, прискорює формування цільових фінансових фондів і підвищує ринкову вартість підприємства. Тому найефективнішим способом є формування комбінованих джерел фінансування. На структуру джерел фінансування впливають різні фактори, серед яких:

- вид оподаткування доходів;
- структура активів;
- ринок капіталу;
- темпи зростання основної діяльності;
- політика комерційних банків;
- управління фінансовими ресурсами [98].

Досліджуючи механізм фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств, необхідно зупинитися на основних його компонентах.

Усі складові фінансового механізму повинні діяти узгоджено, спрямовуючись на досягнення єдиної кінцевої мети: заохочуючи або обмежуючи підприємства, вони спонукають їх обирати відповідну стратегію та тактику розвитку на майбутнє [114].

К. Анастасова зазначає, що фінансовий механізм управління аграрною економікою включає кілька ключових компонентів: організаційну структуру фінансового управління на державному рівні; відповідну законодавчу та нормативну базу, що регулює управління державними фінансами, фінансами підприємств і галузей; планування державних фінансів центральними органами економічного управління; планування фінансів на рівні суб'єктів господарської діяльності; систему методів і форм стимулювання та обмеження фінансово-господарської діяльності в країні; а також систему аудиторських і

контролюючих органів, які здійснюють нагляд за функціонуванням фінансів на всіх рівнях. Для ефективного функціонування аграрної економіки і окремих підприємств необхідна налагоджена взаємодія компонентів фінансового механізму [20].

Основною метою даного механізму є одержання максимально можливого прибутку при мінімальних витратах різних ресурсів та зниженні ризиків. За умови ефективного фінансування агропромислових підприємств забезпечується потенціал для збільшення обсягів виробництва, що створює сприятливі передумови для розширеного відтворення та подальшого розвитку сектору [20].

Основою правового регулювання виступають Закони України, постанови Кабінету Міністрів України, Укази Президента, накази і листи міністерств, розпорядження місцевих органів влади. Серед нормативного регулювання варто виокремити: інструкції, норми й нормативи, методичні вказівки й положення. Основу інформаційного забезпечення складають: фінансові й нефінансові звіти підприємства, статистична інформація, дані із засобів масової інформації та інших зовнішніх джерел [20].

На побудову механізму фінансового забезпечення впливають чинники зовнішнього і внутрішнього середовища. До першої групи варто віднести: демографічні, ринкові, соціальні, політичні, міжнародні. Друга група представлена специфічними особливостями виробничо-фінансової й іншої діяльності підприємства.

Агропромислові підприємства, застосовуючи у своїй діяльності грошові ресурси, вибудовують власну фінансову систему, через яку здійснюється функціонування його фінансів [115].

Ефективність розвитку агропромислового виробництва залежить від різних факторів. Серед них пріоритетну роль відіграють фінансові аспекти галузі, адже від цього залежить безперервність відтворювального процесу та соціально-економічний прогрес агропромислового сектора, забезпечення його

конкурентоспроможності та нарощування експортного потенціалу, зміцнення продовольчої безпеки країни [35].

Організація фінансів агропромислових підприємств зумовлена низкою визначальних особливостей. До них належать:

– сезонність виробництва й попиту на продукцію галузі та пов'язані з цим коливання грошових потоків і платоспроможності підприємств;

– залежність результатів діяльності підприємств і, відповідно, джерел фінансування від впливу природно-кліматичних умов;

– у сільському господарстві основним засобом виробництва є земля, яка не амортизується, а отже, не бере участі у формуванні собівартості продукції. Водночас різний рівень природної родючості та місце розташування землі сприяють формуванню диференційованих доходів (ренти) у товаровиробників;

– самовідтворення, яке характеризується тим, що значна частина отриманої продукції не входить до складу товарної і не набуває грошової форми, а бере участь у внутрішньому обороті. Тому її не продають, а залишають для власних потреб;

– переважання непрямих методів державного регулювання агропромислового ринку через обмеження або встановлення певного рівня цін і тарифів, прийняття нових стандартів на продукти харчування тощо [35].

У агропромислових підприємствах формується сезонний розрив між строками витрат і доходів, який опосередковує наявність певних обсягів оборотних коштів. Їх формування за рахунок власних коштів є недоцільним, тому мінімальні запаси, витрати та кошти в розрахунках формуються за рахунок власних джерел, а понад них – за рахунок позикових [35].

З урахуванням наведених особливостей фінансового механізму забезпечення агропромислових підприємств, можна зазначити, що головною проблемою є ефективне використання, накопичення та формування фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності, що стане основою для реалізації ефективної фінансової політики підприємства [20].

О. Щербань за джерелами мобілізації фінансових ресурсів виокремлює внутрішнє й зовнішнє фінансування; за статусом інвесторів: власний і позичковий. Позичковий капітал можна мобілізувати із внутрішніх (нараховані у звітному періоді майбутні витрати) і зовнішніх джерел (кредити, кредиторська заборгованість, заборгованість за розрахунками) [118].

Власні внутрішні джерела виступають основним джерелом фінансування для більшості підприємств, у тому числі в агропромисловому секторі. Найважливішими складовими є амортизація та прибуток. Прибуток відіграє важливу роль у життєдіяльності підприємства, незалежно від його форми власності та організаційно-правової форми господарювання, оскільки прибуток є:

- однією з головних цілей розвитку бізнесу;
- основний критерій ефективності підприємницької діяльності (розмір і рівень прибутку характеризує ступінь здатності керівників підприємств і фінансових менеджерів успішно здійснювати фінансово-господарську діяльність);
- одне з основних внутрішніх джерел коштів самофінансування виробничо-господарської діяльності, забезпечує фінансування розширеного відтворення, дозволяє постійно нарощувати обсяги операційної та інвестиційної діяльності, не вдаючись до використання зовнішніх джерел коштів;
- основний захисний механізм, що захищає підприємство від загрози банкрутства;
- створюється на підприємствах, формує фінансову базу економічного розвитку суб'єкта господарювання та держави [35].

Щодо зовнішніх джерел фінансових ресурсів, то до них належать: бюджетні субсидії, дотації та фінансові гарантії (як елементи державного механізму) та позики, страхування, фінансовий лізинг, залучення інвестицій тощо (як елементи ринкового механізму). Слід підкреслити, що оптимальна структура фінансування (збалансованість залучених та власних коштів)

дозволяє приймати обґрунтовані фінансові рішення та залучати необхідні фінансові ресурси для фінансування своєї діяльності [35].

Нині перелік джерел фінансування можна розширити альтернативними джерелами, до яких доцільно віднести аграрні розписки, фінансування, залучене через аграрні кооперативи, зелені облігації тощо.

Вартість капіталу представляє собою ціну, яку суб'єкт господарювання сплачує за його залучення з різних джерел. Дана оцінка побудована на тому, що капітал, який є суттєвим фактором виробництва, має, аналогічно іншим факторам, певну вартість, яка є основою операційних і фінансових витрат. Але вона не зводиться лише до визначення ціни залученого капіталу, а формує різні переваги напрямів діяльності господарюючих суб'єктів [118].

Ефективність фінансової діяльності можлива за рахунок формування дієвого фінансового механізму підприємства [67].

Механізм фінансового забезпечення виступає складовою фінансового механізму діяльності суб'єктів господарювання, який орієнтований на виявлення та прийняття управлінських рішень на різних рівнях системи менеджменту для регулювання економічних відносин. Він реалізується через взаємодію, взаємозв'язок і взаємозалежність суб'єктів і об'єктів фінансових відносин через ефективні методи фінансового посередництва завдяки ефективним методам фінансування діяльності підприємств, де вагоме місце відводиться самофінансуванню, фінансуванню й кредитуванню [119].

Важливими елементами механізму фінансового забезпечення розвитку підприємств є структурні елементи, які поєднують сукупність фінансових інструментів, методів та важелів управління, що забезпечують формування, розподіл і ефективне використання фінансових ресурсів підприємства (табл. 1.4).

Більшість авторів виокремлюють кредитування. По п'ять авторів підтримують планування, інвестування, оподаткування, страхування. По три автори вагомими вважають фінансування, зокрема самофінансування й бюджетне фінансування, оренду (лізинг). На нашу думку ключовими є

планування, фінансування, інвестування, кредитування, оподаткування, страхування, регулювання й контроль. Інші компоненти можуть бути додатковими до основних. Запропоновано перелік доповнити методом фінансової стабілізації, який спрямований на створення системи резервів для подолання несприятливих факторів впливу.

Таблиця 1.4 – Структурні елементи фінансового механізму агропромислових підприємств

Методи	К. Анастасова [20]	О. Виговська [32]	V. Borisova, I. Samoshkina, L. Rybina, O. Shumkova [3]	Т. Янчукович [119]	Я. Дропа, У. Макаренко [45]	І. Козій [65]	К. Винник [33]
Планування	+	+	+	+			+
Прогнозування		+					+
Інвестування	+			+	+	+	+
Кредитування	+		+	+	+	+	+
Фінансування	+				+	+	+
Ціноутворення	+						
Оподаткування	+	+	+		+		+
Госпрозрахунок	+						
Фондоутворення	+						
Страховання	+		+		+	+	+
Дисконтування	+						
Регулювання		+					
Управління		+					
Облік		+					
Контроль		+					
Програмування			+				
Юридична, регуляторна й інформаційна підтримка			+				
Бюджетне фінансування				+	+	+	
Оренда (лізинг)				+	+	+	
Кредитна емісія					+		
Відрахування з частини прибутку державних підприємств					+		
Факторинг					+		

На думку Н. Вільчинської, формуючи сучасний фінансовий механізм, підприємство повинно забезпечити його найповнішу відповідність вимогам фінансової політики держави, що є запорукою повноцінної реалізації

поставлених цілей і завдань. Фінансова політика в широкому розумінні – це політика державних органів і держави в цілому у сфері фінансових відносин; у вузькому розумінні – політика конкретного підприємства щодо управління грошовими потоками підприємства з метою поліпшення фінансового стану підприємства та досягнення поставлених керівництвом цілей. Фінансова політика формується з таких складових: облікова політика, кредитна політика, політика управління грошовими коштами; політика управління витратами і доходами; дивідендна політика [16].

Також авторка зазначає, що функціонування фінансового механізму пов'язане з постійним регулюванням планово-аналітичної інформації: про фінансові показники та процеси діяльності підприємства, тому фінансове регулювання є основною функцією інструментів фінансового механізму забезпечення розвитку. За допомогою фінансового регулювання підприємства мають можливість впливати на об'єкт управління з метою досягнення стану його стійкості у разі відхилень від планових завдань, норм і стандартів. Через фінансове регулювання проявляється стратегія і тактика фінансової політики підприємства. Але процес фінансового регулювання вартісних пропорцій розвитку підприємства визначається місцем і роллю фінансів в економіці. На сьогодні не існує єдиної точки зору на зміст фінансового регулювання. У більшості випадків воно розглядається на рівні економіки держави як розподільча функція фінансів. Тому пропонується розглядати фінансове регулювання як складову фінансового механізму забезпечення розвитку, яка за допомогою фінансових важелів впливу спрямована на зміну показників фінансових процесів на підприємстві шляхом надання або вилучення фінансових ресурсів [16]. Н. Жук наголошує на значущості та необхідності вивчення процесів аналізу та оцінювання рівня фінансової стійкості підприємств у період трансформаційних змін [49]. М. Біличенко досліджує застосування методів машинного навчання для визначення рівня фінансової стійкості підприємства [25]. К. Лагунов підкреслює, що система гарантування економічної стабільності підприємства передбачає застосування дієвих

управлінських інструментів і важелів, ефективність яких повинна базуватися на достовірних аналітичних даних щодо фінансового стану та результатів роботи підприємства [69].

К. Анастасова у структурі фінансового механізму розвитку агропромислових підприємств також виокремлює підсистеми і фінансові важелі. До перших належать: прогнозування, планування, забезпечення, контроль, регулювання. Фінансові важелі поділяються на чотири групи:

- норми й нормативи (ставки податків, заробітної плати, норми амортизаційних відрахувань і витрат);
- ліміти й резерви (резерви підприємств, банківські валютні, ліміти бюджетного фінансування);
- стимули (податкові пільги, канікули, відстрочки, списана заборгованість, фінансова допомога, бюджетні кредити);
- санкції (за порушення податкового законодавства, нецільове використання бюджетних коштів, пеня, скорочення чи призупинення фінансування, відміна пільг) [20].

І. Козій до важелів відносить податки й обов'язкові платежі, норми амортизації й використання коштів, орендна платня, проценти за кредитами. У окрему категорії автор виділяє фінансові стимули та фінансові санкції. До першої групи відносяться заохочувальні фонди, податкові пільги, фінансові стимули, прискорена амортизація. Друга група містить штрафи й пені. Особливістю механізму, який пропонує автор, є групування його елементів за двома класифікаційними ознаками: алгоритм реалізації, до якої включені всі вище наведені складові, та вид забезпечення механізму. За даною ознакою виокремлюється нормативно-правове забезпечення й джерела фінансового забезпечення [65].

Т. Янчукович до важелів включає дохід, ціну, прибуток, норму амортизації, ставки податків, валютний курс, фінансові санкції й відсотки. Також автором до складових фінансового механізму віднесено фінансові

інструменти (цінні папери, валюту, грошові зобов'язання, ф'ючерси, депозитні свідоцтва, опціони, кредитні договори) [119].

О. Виговська до фінансових інструментів виділяє такі фінансові інструменти, серед яких: дотації, субсидії, субвенції; податкові регулятори; пряме визначення цін на різні послуги; контроль за пільгами [32].

Загалом фінансові інструменти можна систематизувати за кількома групами: бюджетно-фіскальні (субсидії, дотації, субвенції, податкові пільги, грантове фінансування); кредитні (кредитні договори); фінансово-інвестиційні (облігації, венчурне фінансування, депозитні свідоцтва). В умовах цифрового суспільства необхідно виокремити ще одну групу фінансових інструментів – цифрові, до яких можна віднести смарт-контракти, блокчейн-технології, агрофінансові платформи тощо.

Удосконалення механізмів зміцнення фінансово-економічного забезпечення суб'єктів господарювання потребує, по-перше, оперативної ідентифікації трансформацій у середовищі функціонування аграрного бізнесу, зокрема визначення ступеня впливу зовнішніх загроз; по-друге, оперативне виявлення змін у внутрішніх бізнес-процесах; по-третє, розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення моніторингу фінансової стійкості суб'єктів господарювання. Отже, складність розробки універсального методичного підходу до оцінки фінансово-економічної безпеки бізнесу, особливо в галузевому розрізі, зумовлена його спрямованістю на розвиток і нарощування ресурсного потенціалу без упровадження механізмів протидії загрозам у фінансово-інвестиційній діяльності, а також обмежений інтелектуально-кадровий потенціал у сфері виявлення ризиків фінансово-економічної стійкості суб'єктів господарювання.

Досліджуючи основні компоненти механізму фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств, встановлено, що в умовах сьогодення він повинен бути адаптивним і здатним реагувати на зміни під впливом зовнішніх факторів. Такий механізм сприятиме підтриманню фінансової стійкості агропромислових підприємств за рахунок гнучкого управління

фінансовими потоками; зниженню ризиків, зокрема завдяки страхуванню й державній підтримці, та підвищенню інвестиційної привабливості сектору, у тому числі через інтеграцію інноваційних фінансових методів

Серед основних складових механізму фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств, які наводять вітчизняні й іноземні науковці та практики, можна виокремити: фінансові методи, важелі, інструменти, політику та ресурси. Враховуючи особливості діяльності суб'єктів господарювання, доцільно окремо визначати показники оцінки ефективності цього механізму, які слугують інструментами аналізу та діагностики і охоплюють не лише традиційні фінансові індикатори, а й специфічні чинники сфери діяльності та аспекти виробництва. Такий підхід сприяє не тільки оцінці поточного стану, а і ефективному плануванню потреб у фінансуванні й фінансових потоків, розробці інвестиційної стратегії, забезпечуючи стабільність діяльності та виявленню слабких місць в управлінні капіталом.

Для забезпечення ефективного функціонування агропромислових підприємств у сучасних умовах інформаційно-цифрової економіки необхідно враховувати не лише традиційні методи фінансового забезпечення, а й нові підходи, що враховують специфіку галузі, сезонність виробництва, ризики та інвестиційну привабливість підприємств (рис. 1.5).

Отже, механізм фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств доцільно розглядати як систему взаємопов'язаних компонентів, методів, інструментів і важелів, спрямованих на формування, розподіл і ефективне використання фінансових ресурсів з урахуванням галузевих особливостей та впливу зовнішнього середовища.

Удосконалений механізм фінансового забезпечення включає інтеграцію сучасних цифрових інструментів, ESG-підходів, комплексну оцінку ефективності фінансових потоків, управління ризиками та адаптацію до внутрішніх і зовнішніх факторів, що дозволяє підвищити фінансову стійкість,

ефективність використання ресурсів та конкурентоспроможність агропромислових підприємств (табл. 1.5).

Рис. 1.5 – Механізм розвитку фінансового забезпечення агропромислових підприємств

Джерело: побудовано автором.

Таблиця 1.5 – Основні компоненти удосконаленого механізму фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств та їхній вплив на ефективність діяльності

Компонент механізму	Удосконалення в межах дослідження	Очікуваний ефект для підприємств
Цифрові інструменти	Використання смарт-контрактів, блокчейн-технологій, агропромисловофінансових платформ	Підвищення прозорості фінансових потоків та ефективності управління ресурсами
ESG-підходи	Інтеграція екологічних, соціальних та управлінських критеріїв у фінансове планування	Поліпшення інвестиційної привабливості та сталого розвитку підприємства
Комплексна оцінка ефективності	Упровадження системи фінансових показників, що враховує специфіку агропромислового виробництва та сезонність	Забезпечення оптимального розподілу ресурсів і контроль фінансової стійкості
Управління ризиками	Розробка механізмів страхування, державної підтримки та фінансових резервів	Зниження фінансових ризиків та підвищення стабільності господарської діяльності
Адаптація до сезонних та галузевих особливостей	Врахування коливань грошових потоків, впливу природно-кліматичних умов і структури активів	Підвищення ефективності фінансування та безперервності виробничого процесу

Джерело: побудовано автором.

Удосконалений механізм передбачає системну взаємодію всіх його компонентів, що забезпечує не тільки мобілізацію та ефективне використання фінансових ресурсів, а й оперативне реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища. Зокрема, застосування цифрових фінансових платформ дозволяє автоматизувати процеси планування, обліку та контролю, що підвищує точність прогнозування та скорочує час прийняття управлінських рішень.

Упровадження ESG-підходів і комплексних показників ефективності фінансових потоків забезпечує узгодженість економічних, соціальних та екологічних цілей підприємства, що сприяє зміцненню репутації на ринку та залученню довгострокових інвестицій. У свою чергу, інтеграція механізмів управління ризиками дозволяє знижувати ймовірність фінансових втрат, пов'язаних із сезонними коливаннями виробництва, зміною цін на продукцію та іншими галузевими факторами.

Особливу увагу слід приділяти адаптації фінансового механізму до специфіки агропромислового сектору. Таке комплексне управління фінансами дозволяє забезпечити стійке функціонування підприємств, підвищити ефективність розподілу ресурсів і сформувавши передумови для стратегічного розвитку та розширеного відтворення. Удосконалений механізм виступає важливим інструментом підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності агропромислових підприємств, сприяє їхній інвестиційній привабливості та створює умови для впровадження інноваційних підходів у фінансовому управлінні.

Отже, механізм фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств відзначається складним, багаторівневим і динамічним характером, який обумовлений галузевими особливостями, впливом зовнішнього середовища на необхідність реалізації фінансової політики на мікро- й макрорівнях. Узагальнення наукових підходів показало, що він є інструментом формування, розподілу й використання фінансових ресурсів з метою забезпечення фінансової стійкості та розвитку суб'єктів господарювання. Особливої актуальності набуває розширення складу фінансових методів і інструментів, зокрема шляхом упровадження фінансової стабілізації, цифрових фінансових інструментів та комплексної системи показників оцінки механізму.

1.3 Методичні підходи до оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств

Агропромислові підприємства України відіграють провідну роль у формуванні продовольчої безпеки та забезпеченні економічного розвитку держави. Водночас умови їх діяльності нині відзначаються високим рівнем невизначеності, зумовленої сукупністю економічних, соціальних і політичних чинників. Воєнні дії, макроекономічна нестабільність, кліматичні трансформації та посилення регуляторних вимог істотно ускладнюють

процеси управління фінансовим забезпеченням розвитку агропромислових підприємств [97].

Досліджуючи процес трансформації фінансування діяльності підприємств, спрямований на їх адаптацію до сучасних економічних реалій та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, акцент робиться на взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників, які комплексно формують як потенційні можливості, так і ризики для агропромислових суб'єктів господарювання. У межах цієї трансформації ключового значення набувають такі напрями: диверсифікація джерел фінансування, упровадження інноваційних фінансових інструментів, посилення ролі державної підтримки, цифровізація фінансових процесів, а також підвищення рівня фінансової грамотності персоналу та управлінського складу [15; 44].

При формуванні та розподілі фінансових ресурсів підприємств, що функціонують на комерційній основі, виділяють фінансові відносини, які формуються під впливом внутрішніх (ендогенних) або зовнішніх (екзогенних) факторів та джерел фінансування. Перші виникають усередині підприємства, зокрема між ним та його працівниками, під час розподілу прибутку або використання внутрішніх ресурсів підприємства для стимулювання персоналу та забезпечення його участі у фінансових процесах. Вони забезпечують мотивацію персоналу, сприяють залученню внутрішніх інвестицій та формують культуру фінансової відповідальності на рівні колективу [97].

Зовнішні відносини формуються у взаємодії з зовнішніми суб'єктами – під час отримання комерційних кредитів, організації спільної діяльності, сплати штрафів, а також у відносинах з банками та державою щодо сплати податків, отримання цільового бюджетного фінансування, дотацій чи пільг.

Відносини визначають зовнішні можливості підприємства для залучення фінансових ресурсів, регулюють його економічну відповідність законодавчим нормам та забезпечують стабільність діяльності за рахунок державної підтримки і партнерських взаємодій. Комплексне управління ендогенними та екзогенними фінансовими відносинами дозволяє підприємству оптимізувати структуру

фінансування, підвищити ефективність використання ресурсів і знизити ризики фінансової нестійкості, що особливо актуально в умовах економічної нестабільності та посилення конкуренції на ринку.

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин та значної непристосованості українських підприємств до нових економічних реалій особливого значення набуває забезпечення раціонального використання фінансових ресурсів та стійкості фінансового стану підприємств. Суб'єкти зіштовхуються зі складним поєднанням факторів, що впливають на їх діяльність: макроекономічна нестабільність, політична невизначеність, коливання валютного курсу, інфляційні процеси, а також вплив кліматичних і соціальних чинників. Усі ці фактори створюють додаткові ризики для фінансової стійкості та безперебійного функціонування бізнесу [117].

Кризові явища, що охоплюють різні сфери економічних відносин, значно підвищують імовірність фінансових ускладнень, таких як зниження дохідності, дефіцит оборотних коштів, падіння ліквідності та зростання заборгованості. У зв'язку з цим підприємства змушені шукати нові підходи до управління фінансовими ресурсами, включаючи оптимізацію джерел фінансування, диверсифікацію фінансових потоків та впровадження сучасних фінансових інструментів [117].

Оцінка поточного рівня фінансового забезпечення є надзвичайно важливою, оскільки дозволяє виявити слабкі місця у фінансовому управлінні; прогнозувати потенційні внутрішні та зовнішні загрози; розробити ефективні стратегії управління фінансовими ресурсами; забезпечити довгострокову стабільність та розвиток підприємства навіть в умовах економічної нестабільності.

Ефективність фінансового забезпечення підприємництва в різних регіонах України слід оцінювати з урахуванням як досягнення поставлених цілей, так і обсягу зусиль, спрямованих на їх реалізацію. При цьому ефективність фінансового забезпечення визначається не лише здатністю підприємств раціонально використовувати наявні ресурси, але й здатністю

мобілізувати додаткові фінансові джерела та адаптувати управлінські рішення до змін зовнішнього середовища [50].

Дефіцит державного бюджету, високі темпи інфляції, зростання кредитних ставок та прострочені платежі підприємств негативно вплинули на всі сегменти агропромислового комплексу. Крім того, агропромислові підприємства опинилися в складних умовах цінового дисбалансу, втратили стабільні канали збуту продукції та можливості для закупівлі необхідних матеріально-технічних ресурсів. Значний вплив на їхні результати господарювання мала й низька купівельна спроможність населення, що порушило обіг фінансових ресурсів за ключовими напрямками: отримання виручки від реалізації продукції, залучення кредитів та інвестицій на комерційних засадах, а також отримання державної фінансової підтримки [93].

Фінансове забезпечення спрямоване на гарантування безперервності виробничих процесів, стабільного випуску продукції та товарів, а також на ефективний вплив на процес розширеного відтворення і підвищення продуктивності. Як відзначають О. Радченко та М. Ланова, «формування фінансових ресурсів включає процес фінансування – авансування грошового капіталу для комерційного використання – та фінансове забезпечення, що полягає в підтримці безперервності виробничого процесу. Воно є ключовим елементом організаційно-економічного механізму» [87].

Ефективність механізму фінансового забезпечення значною мірою визначається наявністю необхідних фінансових ресурсів. Тому нестача або повна відсутність фінансування часто вважається однією з ключових проблем. Проте такий підхід є досить обмеженим, оскільки він не враховує спрямованість і швидкість руху внутрішніх фінансових потоків, які можуть визначати перспективи розвитку підприємства. Рух фінансових ресурсів слід оцінювати не лише за статистичними показниками, а й у конкретних часових проміжках та за конкретних умов функціонування підприємства.

Дослідження фінансового забезпечення агропромислових підприємств, зокрема сільськогосподарських товаровиробників, показує, що їхня діяльність

переважно фінансується за рахунок власних ресурсів. Хоча частка самофінансування є значною, її зазвичай недостатньо для повного задоволення всіх потреб підприємств.

Міжнародний досвід демонструє, що для забезпечення процесу розширеного відтворення агропромислового підприємства активно залучають додаткові фінансові ресурси, серед яких особливо важливу роль відіграє державна підтримка. Оскільки досліджувана сфера бізнесу має специфічні особливості, це накладає певний відбиток на вибір інструментів накопичення та ефективного використання фінансових ресурсів у цьому секторі економіки.

Загалом варто зазначити, що фінансове забезпечення агропромислових підприємств є одним із ключових факторів їх ефективного функціонування та сталого розвитку, оскільки від рівня наявних фінансових ресурсів залежить здатність підприємства виконувати операційну діяльність, реалізовувати інвестиційні програми та реагувати на зовнішні ризики. Необхідність оцінки фінансового забезпечення в агропромисловому секторі зумовлена кількома специфічними факторами.

По-перше, виробництво в АПК є висококапіталомістким, що вимагає значних інвестицій у основні засоби, біологічні активи, матеріально-технічну базу та технологічне переоснащення. Наявність достатніх фінансових ресурсів забезпечує безперервність виробничого процесу, зменшує ризик зупинки виробництва та підвищує конкурентоспроможність продукції.

По-друге, агропромислові підприємства характеризуються сезонністю та значною залежністю від природно-кліматичних умов, що формує нерівномірність надходження доходів і потребує ефективного планування фінансових потоків. Це зумовлює необхідність оцінки фінансового забезпечення з урахуванням коливань надходжень та витрат у різні періоди року, що дозволяє підтримувати платоспроможність і стабільність фінансового стану.

По-третє, сучасні агропромислові підприємства функціонують в умовах воєнних загроз, макроекономічної нестабільності та зростання фінансових ризиків, що проявляється у високій волатильності цін на продукцію, обмеженому доступі до кредитних ресурсів і зміні вартості фінансових інструментів. Це підкреслює необхідність комплексної оцінки фінансового забезпечення, яка дозволяє виявляти потенційні фінансові прогалини та ризики для своєчасного коригування фінансової політики.

Фінансове забезпечення підприємства представляє собою комплексний механізм формування, акумулювання та ефективного використання фінансових ресурсів, спрямований на досягнення стратегічних і поточних цілей розвитку. Воно безпосередньо впливає на фінансову стійкість підприємства, яка відображає здатність підтримувати рівновагу між активами та зобов'язаннями в умовах змін зовнішнього середовища, а також на інвестиційну привабливість, що визначає можливості залучення додаткових ресурсів для модернізації та розвитку виробництва. Крім того, фінансове забезпечення впливає на платоспроможність і здатність до відтворення, оскільки визначає можливості підприємства своєчасно виконувати фінансові зобов'язання, забезпечувати безперервне відтворення виробничих ресурсів та підтримувати конкурентні позиції на ринку.

Оцінка фінансового забезпечення агропромислових підприємств ґрунтується на застосуванні різних методичних підходів, кожен із яких має свої особливості, переваги та обмеження. Автори зосереджують увагу на різних аспектах діяльності підприємства та типах загроз його фінансовій стабільності. Аналіз існуючих методологій показує, що їх можна умовно розділити на дві основні групи: традиційні та нетрадиційні.

Нетрадиційні методи базуються на оцінці ризиків та визначенні ринкової вартості підприємства, проте в сучасній українській науковій літературі вони поки що не набули широкого застосування. Основними їхніми обмеженнями є складність проведення аналізу та потреба у великій кількості важкодоступної інформації про ринкові тенденції. Крім того, методи, що

ґрунтуються на визначенні ринкової вартості, хоча й відображають реальну цінність підприємства для інвесторів, не дають повної картини його фінансового стану та здатності протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам. В Україні серед науковців більш поширені традиційні методи, які орієнтовані на оцінку надійності та стабільності функціонування підприємства [117].

Вважаємо за доцільне виокремити коефіцієнтний, інтегральний, ресурсний та ризик-орієнтовані підходи, що враховують різні аспекти фінансового забезпечення.

Коефіцієнтний підхід є традиційним інструментом фінансового аналізу, який дозволяє оцінити стан фінансового забезпечення підприємства через систему взаємопов'язаних фінансових коефіцієнтів. Він дає змогу визначити рівень ліквідності, фінансової стійкості, ефективності використання активів та платоспроможності. Використання коефіцієнтів дозволяє швидко і наочно оцінити фінансовий стан підприємства та порівнювати його з іншими.

До основних груп показників, що застосовуються у рамках коефіцієнтного підходу, належать:

- коефіцієнти ліквідності – відображають здатність підприємства своєчасно виконувати короткострокові зобов'язання, зокрема поточна, швидка, абсолютна ліквідність;

- коефіцієнти фінансової стійкості та автономії – показують, у якій мірі підприємство забезпечене власними ресурсами і наскільки залежне від залучених джерел фінансування (коефіцієнти автономії, фінансової залежності, маневреності власного капіталу);

- показники рентабельності дозволяють оцінити ефективність використання активів і фінансових ресурсів підприємства: рентабельність активів, власного капіталу, продукції;

- показники платоспроможності та оборотності капіталу – характеризують здатність підприємства підтримувати стабільний обіг фінансових потоків та забезпечувати відтворення виробничих ресурсів

(оборотність запасів і дебіторської заборгованості, коефіцієнт покриття боргових зобов'язань, інтенсивність використання основних фондів).

Для наочного представлення показників використано табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Показники, що застосовуються у рамках коефіцієнтного підходу для агропромислових підприємств

Група показників	Коефіцієнти / показники	Суть показника	Метод розрахунку / формула	Оптимальне значення
Ліквідність	Поточна	Здатність покривати короткострокові зобов'язання	Поточні активи / короткострокові зобов'язання	1,5-2,0
	Швидка	Покриває короткострокові зобов'язання без урахування запасів	(Поточні активи – запаси) / короткострокові зобов'язання	1,0-1,2
	Абсолютна	Покриває короткострокові зобов'язання за рахунок грошових коштів	Грошові кошти / короткострокові зобов'язання	$\geq 0,2$
Фінансова стійкість	Автономії	Ступінь забезпеченості власним капіталом	Власний капітал / загальні активи	$\geq 0,5$
	Фінансової залежності	Частка залучених ресурсів у загальних активах	Залучені ресурси / загальні активи	$\leq 0,5$
	Маневреності власного капіталу	Доля власного капіталу в оборотних коштах	Власний капітал у оборотних коштах / загальні активи	0,2-0,3
Рентабельність	ROA (рентабельність активів)	Ефективність використання всіх активів	Прибуток / активи	$\geq 0,05$
	ROE (рентабельність власного капіталу)	Ефективність використання власного капіталу	Прибуток / власний капітал	$\geq 0,10$
	Рентабельність продукції	Прибутковість виробленої продукції	Прибуток / виручка	0,08-0,15
Платоспроможність та оборотність	Оборотність запасів	Швидкість обігу запасів	Виручка / середні запаси	4-6 разів на рік
	Оборотність дебіторської заборгованості	Середній термін погашення дебіторської заборгованості	Дебіторська заборгованість / виручка * 365 днів	30-60 днів
	Покриття боргів	Здатність погашати короткострокові зобов'язання	Короткострокові зобов'язання / грошові потоки	$\leq 1,0$
	Інтенсивність використання основних фондів	Виробнича ефективність основних засобів	Виручка / середні основні фонди	$\geq 1,5-2,0$

Джерело: побудовано автором.

Отже, коефіцієнтний підхід дозволяє оцінити фінансовий стан агропромислових підприємств, зокрема рівень ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності та платоспроможності, які відображають результати функціонування механізму фінансового забезпечення. Використання системи фінансових коефіцієнтів забезпечує швидку та наочну діагностику фінансового стану підприємства, виявлення його сильних і слабких сторін та створює аналітичну основу для подальшого вдосконалення фінансового забезпечення.

Ресурсний підхід орієнтований не лише на характеристику обсягів і структури фінансових ресурсів підприємства, а передусім на аналіз процесів їх формування, мобілізації, розподілу та відтворення з метою забезпечення безперервності виробництва, реалізації інвестиційних програм і підтримання платоспроможності. Він дозволяє оцінювати фінансове забезпечення як динамічний процес, зосереджуючись на джерелах залучення ресурсів, механізмах їх трансформації у виробничий і інвестиційний капітал та ефективності використання в часі, що є особливо важливим для агропромислових підприємств з високою капіталомісткістю та вираженими сезонними коливаннями доходів.

Основні групи показників ресурсного підходу включають:

- власний капітал та його структура – відображає здатність підприємства самофінансувати виробництво і розвиток;
- залучений капітал та кредитні ресурси – характеризує залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування та ризики фінансової нестійкості;
- оборотні кошти та їх ефективність використання – оцінює забезпеченість підприємства ресурсами для поточної діяльності та оборотність грошових потоків;
- інвестиційні ресурси та можливості фінансування розвитку – дозволяють оцінити здатність підприємства реалізовувати програми модернізації та інноваційного розвитку (табл. 1.7).

Таблиця 1.7 – Показники, що застосовуються у рамках ресурсного підходу для агропромислових підприємств

Група показників	Конкретні показники	Суть показника	Метод розрахунку / формула	Оптимальне значення
Власний капітал	Частка власного капіталу у загальних активах	Ступінь фінансової незалежності	Власний капітал / Загальні активи	$\geq 50\%$
	Динаміка власного капіталу	Здатність підприємства нарощувати фінансові ресурси	Зміна власного капіталу / Попередній період * 100%	5-15% річних
Залучений капітал	Частка залучених ресурсів у загальних активах	Ступінь залежності від зовнішніх джерел	Залучені ресурси / Загальні активи	$\leq 50\%$
	Співвідношення позикових і власних коштів	Баланс між власним і залученим капіталом	Позикові кошти / Власний капітал	0,5-1,0
Оборотні кошти	Забезпеченість оборотними коштами	Можливість фінансувати поточну діяльність	Оборотні кошти / Поточні зобов'язання	1,2-1,5
	Оборотність оборотних коштів	Швидкість обігу ресурсів	Виручка / Середні оборотні кошти	4-6 разів на рік
Інвестиційні ресурси	Частка інвестицій у загальних активах	Потенціал розвитку та модернізації	Інвестиційні кошти / Загальні активи	до 20%
	Інвестиційна забезпеченість	Наявність фінансів для розвитку	Власні + залучені інвестиційні ресурси / Потреба в інвестиціях	$\geq 1,0$

Джерело: побудовано автором.

Ресурсний підхід дозволяє оцінити рівень фінансового забезпечення підприємства для здійснення поточної діяльності та розвитку шляхом аналізу обсягів, структури та джерел формування фінансових ресурсів, а також їх відповідності потребам операційної й інвестиційної діяльності. Він є важливим інструментом для обґрунтування планування фінансових потоків і підтримання безперервності виробничого процесу.

Інтегральний підхід до оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств передбачає комплексну оцінку фінансового стану шляхом об'єднання різних груп фінансових показників у єдиний інтегральний індекс, що дозволяє отримати загальну характеристику

фінансової стійкості та ефективності використання ресурсів підприємства, яка відображає не окремі аспекти, а комплексний стан підприємства.

На відміну від коефіцієнтного підходу, що оцінює окремі показники фінансового стану (ліквідність, рентабельність, фінансову стійкість) у відриві один від одного, та ресурсного підходу, що концентрується на наявності та структурі фінансових ресурсів, інтегральний аналіз дозволяє враховувати взаємозв'язок між показниками. Наприклад, рівень ліквідності може впливати на оборотність оборотних коштів, а ефективність використання власного капіталу – на рентабельність продукції. Об'єднання цих показників у єдиний індекс дозволяє побачити реальний комплексний фінансовий стан підприємства.

Крім того, інтегральний підхід забезпечує порівнянність підприємств між собою, оскільки всі показники нормуються та зважуються, а також дозволяє робити прогнозну оцінку фінансового забезпечення на основі змін ключових фінансових показників. Це робить його особливо корисним для управлінських рішень, планування фінансових потоків, оцінки інвестиційної привабливості та підвищення фінансової стійкості агропромислових підприємств в умовах нестабільного економічного та ринкового середовища. Таким чином, інтегральний підхід поєднує переваги попередніх методів, одночасно мінімізуючи їхні обмеження, і стає найбільш комплексним та об'єктивним інструментом оцінки фінансового забезпечення підприємства.

Інтегральний підхід передбачає формування єдиного комплексного показника на основі нормованих і зважених фінансових показників, що відображають різні аспекти фінансового стану підприємства. Процес обчислення інтегрального індексу складається з кількох послідовних етапів:

1. Відбір показників

Для формування інтегрального індексу обираються ключові фінансові показники, що характеризують:

- ліквідність (поточна, швидка, абсолютна);

- фінансову стійкість (коефіцієнти автономії, фінансової залежності, маневреності капіталу);
- рентабельність (ROA, ROE, рентабельність продукції);
- оборотність і платоспроможність (оборотність запасів та дебіторської заборгованості, покриття боргів, інтенсивність використання основних фондів);
- інвестиційну забезпеченість (частка інвестицій у загальних активах, забезпеченість фінансування розвитку).

2. Нормування показників. Щоб зробити показники порівнюваними, їх переводять у безрозмірні величини методом нормування. Найпоширеніший спосіб:

$$X_{norm} = \frac{X_i - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}, \quad (1.1)$$

де X_i – значення показника підприємства;

X_{min} , X_{max} – мінімальне та максимальне значення показника у вибірці або галузевий норматив.

Для показників, де зниження значення є позитивним (наприклад, коефіцієнт фінансової залежності, покриття боргів), застосовується зворотнє нормування:

$$X_{norm} = \frac{X_{max} - X_i}{X_{max} - X_{min}}, \quad (1.2)$$

У табл. 1.8 наведено показники для розрахунку інтегрального індексу агропромислових підприємств.

3. Зважування показників. Кожному показнику надається вага (ω_i), що відображає його значущість для фінансового забезпечення. Вага визначається експертним методом або статистичною оцінкою (наприклад, методом факторного аналізу). Сума всіх ваг дорівнює 1.

$$\sum \omega_i = 1, \quad (1.3)$$

4. Формування інтегрального індексу. Інтегральний індекс обчислюється за формулою:

$$FI = \sum (X_{norm,i} * \omega_i), \quad (1.4)$$

де FI – інтегральний фінансовий індекс підприємства:

більше 0,8 – високий рівень фінансового забезпечення;

0,5-0,8 – середній рівень;

<0,5 – низький рівень фінансового забезпечення.

5. Інтерпретація результатів. Інтегральний індекс дозволяє порівнювати підприємства між собою, визначати лідерів та відстаючих у галузі. Дозволяє визначити пріоритетні напрямки покращення фінансового стану, наприклад, збільшення ліквідності, зменшення залученого капіталу або підвищення рентабельності. Використовується для прогнозування фінансової стійкості та прийняття управлінських рішень щодо підвищення інвестиційної привабливості.

Таблиця 1.8 – Показники для розрахунку інтегрального індексу

Група показників	Показник	Мінімум	Максимум	Вага
Ліквідність	Поточна	1,0	2,0	0,10
	Швидка	0,8	1,2	0,05
	Абсолютна	0,1	0,3	0,05
Фінансова стійкість	Автономія	0,4	0,7	0,10
	Фінансова залежність	0,3	0,6	0,05
	Маневреність власного капіталу	0,2	0,5	0,05
Рентабельність	ROA	0,02	0,10	0,10
	ROE	0,05	0,15	0,10
	Рентабельність продукції	0,05	0,12	0,05
Оборотність і платоспроможність	Оборотність запасів	3	6	0,05
	Оборотність дебіторської заборгованості	30	60	0,05
	Покриття боргів	0,7	1,2	0,05
Інвестиційна забезпеченість	Частка інвестицій	0,10	0,20	0,05

Джерело: побудовано автором.

Ризик-орієнтований підхід передбачає оцінювання фінансового забезпечення агропромислового підприємства з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх ризиків, здатних порушувати процеси формування, розподілу та відтворення фінансових ресурсів. На відміну від коефіцієнтного, ресурсного та інтегрального підходів, які зосереджуються на вимірюванні рівня та динаміки фінансового забезпечення, ризик-орієнтований підхід акцентує увагу на вразливості фінансової системи підприємства до

несприятливих подій, а також на його спроможності адаптуватися до невизначеності, зберігаючи фінансову стійкість і відтворювальний потенціал. Для агропромислових підприємств цей підхід має особливу актуальність через специфіку галузі

- сезонність та природно-кліматичні ризики, що призводять до нерівномірності доходів протягом року;
- високу капіталомісткість і тривалий виробничий цикл, що потребує значного авансування коштів;
- біологічні ризики, пов'язані із захворюваннями рослин і тварин, а також коливанням продуктивності;
- ринкову і цінову нестабільність, зумовлену коливаннями цін на продукцію та сировину;
- воєнні загрози та макроекономічну нестабільність, що впливають на доступ до кредитних ресурсів, вартість капіталу та логістичні ланцюги.

Використання ризик-орієнтованого підходу дозволяє:

- визначити запас фінансової міцності підприємства, тобто можливість покрити потенційні втрати за рахунок власних та залучених ресурсів;
- оцінити стійкість фінансового забезпечення до негативних сценаріїв, що важливо для планування операційної та інвестиційної діяльності;
- сформувати комплексну стратегію управління ризиками, включаючи диверсифікацію джерел фінансування, страхування, оптимізацію структури капіталу та планування грошових потоків.

Середньозважені значення для агропромислових підприємств наведено в табл. 1.9.

Застосування ризик-орієнтованого підходу забезпечує більш реалістичну та практично орієнтовану ідентифікацію й оцінювання фінансових ризиків, імовірності відхилень у процесах формування та використання фінансових ресурсів, а також вразливості фінансового забезпечення агропромислових підприємств до несприятливих умов. Такий підхід створює підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень,

спрямованих на мінімізацію ризиків і підтримання фінансової стійкості підприємства в умовах економічної нестабільності.

Таблиця 1.9 – Ризик-орієнтований аналіз фінансового забезпечення агропромислових підприємств

Вид ризику	Імовірність настання	Потенційний вплив на фінансове забезпечення	Заходи мінімізації ризику
Кредитний ризик (невиконання зобов'язань контрагентами)	середня	середній	Страховання дебіторської заборгованості, формування резервів
Валютний ризик (коливання курсу валют при імпорті техніки та ЗЗР)	середня	середній	Хеджування валютних контрактів, форвардні угоди
Процентний ризик (зростання ставок за кредитами)	середня	середній	Використання довгострокових кредитів, реструктуризація боргів
Кліматичний ризик (посуха, заморозки, повені)	висока	високий	Страховання урожаю, диверсифікація культур, створення резервних фондів
Сезонний ризик (нерівномірність доходів)	висока	середній	Планування грошових потоків, формування оборотного резерву
Ринковий ризик (коливання цін на продукцію та сировину)	середня	середній	Диверсифікація ринків збуту, укладення ф'ючерсних контрактів
Воєнні загрози та макроекономічна нестабільність	низька/середня	високий	Створення фінансових резервів, страхування, альтернативні постачальники
Логістичний ризик (перевезення, зберігання продукції)	середня	середній	Оптимізація ланцюгів постачання, страхування запасів
Біологічний ризик (захворювання рослин/тварин)	середня	високий	Страховання, системи захисту рослин і тварин, карантинні заходи

* *Імовірність настання: низька = малоімовірно; середня = можливо; висока = велика ймовірність. Потенційний вплив – оцінка того, наскільки ризик може вплинути на фінансове забезпечення підприємства: низький = незначний вплив на грошові потоки; середній = помітне зниження фінансових ресурсів; високий = критичний вплив, можливість дефіциту коштів.*

Джерело: побудовано автором.

Оцінка фінансового забезпечення агропромислових підприємств є складним і багатогранним процесом, який потребує використання різних методичних підходів. Кожен із них дозволяє дослідити фінансовий стан підприємства з певної точки зору: коефіцієнтний підхід зосереджується на

аналізі ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності; ресурсний – на забезпеченості підприємства власними та залученими ресурсами; інтегральний – на комплексній оцінці взаємозв'язку фінансових показників; а ризик-орієнтований підхід дозволяє врахувати вплив внутрішніх і зовнішніх загроз, зокрема сезонних, кліматичних та економічних факторів.

У табл. 1.10 систематизовано основні показники, переваги та обмеження кожного підходу, а також виділено особливості їх застосування саме для агропромислових підприємств.

Таблиця 1.10 – Порівняння переваг і обмежень підходів для оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств

Підхід	Основні показники	Переваги	Обмеження	Особливості застосування для АПК
Коефіцієнтний	Ліквідність (поточна, швидка, абсолютна), фінансова стійкість, рентабельність, оборотність капіталу	Простота розрахунків, можливість порівняння підприємств	Фрагментарність оцінки, не враховує сезонність і зовнішні ризики	Дає швидку оцінку фінансового стану, не враховує специфіку агровиробництва
Ресурсний	Власний та залучений капітал, забезпеченість оборотними коштами, фінансування інвестиційної діяльності	Оцінка достатності ресурсів для безперервної діяльності	Не відображає ефективність використання фінансів, не враховує зовнішні ризики	Визначає запас фінансових ресурсів для реалізації виробничих і інвестиційних програм
Інтегральний	Комплекс показників: ліквідність, стійкість, структура джерел фінансування, рентабельність	Цілісна оцінка фінансового стану, врахування взаємозв'язку показників	Складність розрахунків, потребує нормування і зважування показників	Дозволяє порівнювати підприємства та прогнозувати фінансовий стан, формує інтегральний індекс
Ризик-орієнтований	Вплив виробничих, кліматичних, кредитних, валютних ризиків, зовнішніх економічних та воєнних факторів	Враховує зовнішні та внутрішні загрози, оцінює стійкість до ризиків	Не дає самостійної оцінки фінансових показників, потребує додаткових даних	Забезпечує визначення запасу міцності фінансових ресурсів та обґрунтування заходів щодо мінімізації ризиків

Джерело: побудовано автором.

Такий порівняльний аналіз дозволяє наочно оцінити, яким чином кожен метод відображає фінансовий стан підприємства, забезпеченість ресурсами та

здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім ризикам. У результаті можна виділити сильні та слабкі сторони кожного підходу, визначити їх сферу найбільш ефективного використання та обґрунтовано поєднувати методи для комплексної оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств, зокрема в умовах високої сезонності, капіталомісткості та макроекономічної нестабільності.

Аналіз показує, що кожен з розглянутих підходів має як переваги, так і обмеження. Коефіцієнтний підхід забезпечує швидку оцінку фінансового стану, але не враховує специфіку агропромислових підприємств та зовнішні ризики. Ресурсний підхід дозволяє визначити запас фінансових ресурсів для ведення виробництва та реалізації інвестиційних програм, проте не оцінює ефективність їх використання. Інтегральний підхід забезпечує цілісну та порівняльну оцінку фінансового забезпечення, проте потребує складних розрахунків та нормування показників. Ризик-орієнтований підхід дозволяє оцінити стійкість підприємства до внутрішніх та зовнішніх загроз і визначити заходи щодо мінімізації ризиків, проте самостійно не дає кількісної оцінки фінансових показників. Таким чином, комплексне використання цих підходів забезпечує більш об'єктивну, адаптовану до умов агропромислового комплексу та ризикового середовища оцінку фінансового забезпечення підприємств.

На рис. 1.6 наведено інтегровану модель оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств.

Отже, порівняльний аналіз показав, що жоден із підходів самостійно не забезпечує повну оцінку фінансового забезпечення, проте їхнє поєднання дозволяє отримати цілісну та об'єктивну картину фінансового стану агропромислових підприємства. Такий комплексний підхід враховує специфіку агропромислового виробництва, капіталомісткість і ризиковість діяльності, а також особливості функціонування в умовах сучасної економіки. Упровадження цих методик у практику управління сприяє підвищенню фінансової стійкості підприємств, ефективному використанню ресурсів та

формуванню основи для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо розвитку і інвестиційної привабливості агропромислового комплексу.

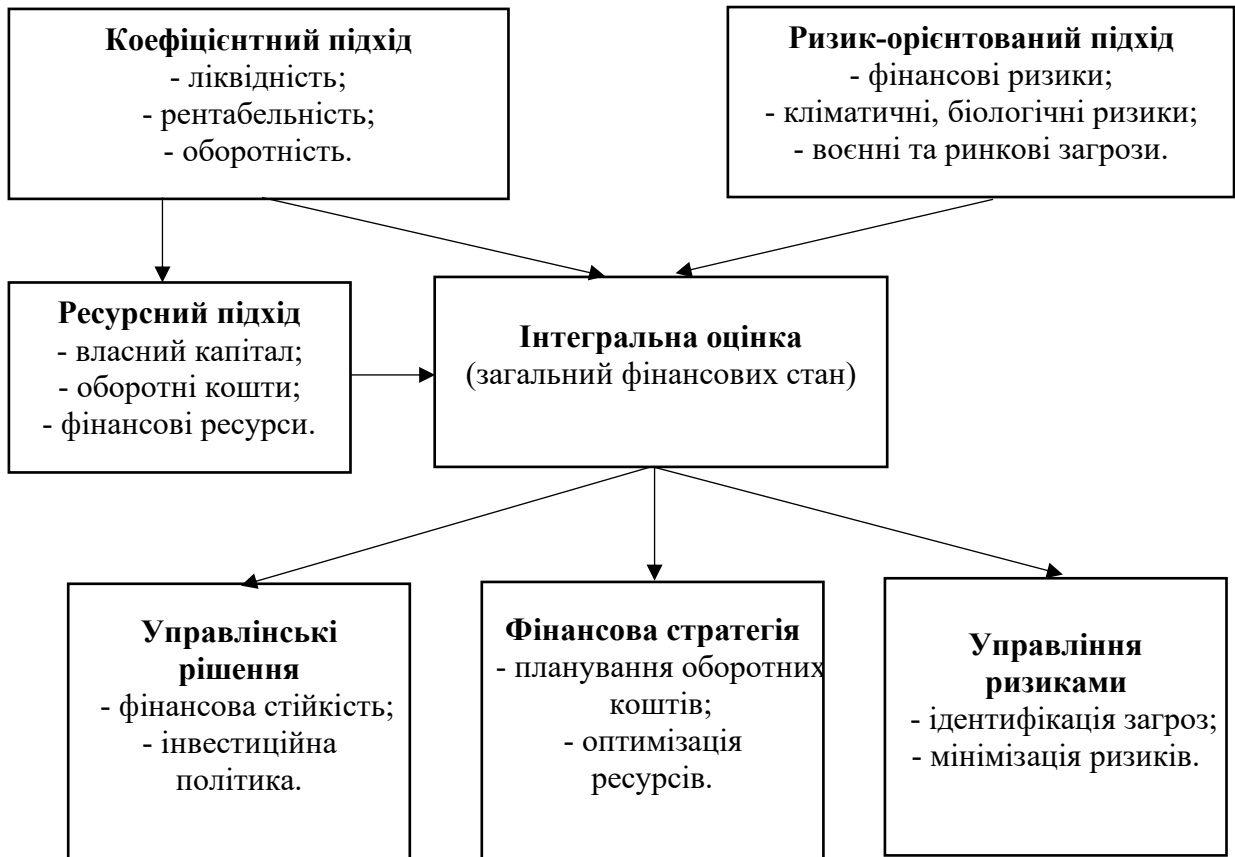

Рис. 1.6 – Інтегрована модель оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств із врахуванням ризиків

Джерело: побудовано автором.

Фінансове забезпечення агропромислового підприємства є ключовим фактором відтворення виробничих ресурсів, оскільки воно визначає здатність підприємства планувати, придбавати та підтримувати необхідні матеріальні, трудові та фінансові ресурси для безперервного функціонування. В АПК відтворення ресурсів має особливості, зумовлені специфікою виробництва, тривалим циклом виробництва агропромислової продукції та високою часткою біологічних активів. Наприклад, відсутність достатнього фінансування може призвести до недостатнього забезпечення насінням, добривами, ЗЗР або пально-мастильними матеріалами на ключових технологічних етапах, що негативно впливає на результативність.

Водночас фінансове забезпечення прямо впливає на стабільність діяльності підприємства. Наявність достатніх фінансових ресурсів дозволяє:

- покривати сезонні коливання доходів і витрат;
- забезпечувати безперебійну оплату праці, розрахунки з постачальниками та кредиторами, що підтримує фінансову дисципліну та довіру партнерів;
- здійснювати інвестиції у розвиток та оновлення основних засобів, що сприяє довгостроковій конкурентоспроможності.

У цілому фінансове забезпечення формує основу для ефективного відтворення матеріально-технічної бази та стабільного функціонування підприємства. Недостатнє фінансування обмежує можливості відтворення, підвищує ризики перерв у виробничих циклах і знижує стійкість підприємства до зовнішніх і внутрішніх негативних факторів. У той же час комплексне і ефективне фінансове забезпечення дозволяє забезпечити не лише поточну операційну діяльність, а й довгострокову фінансову стійкість, розвиток виробництва та інвестиційну привабливість підприємства.

З наукової точки зору, зв'язок фінансового забезпечення з відтворенням ресурсів і стабільністю діяльності є прямим та функціональним: фінансування формує можливості для оновлення ресурсної бази, а наявність стабільних ресурсів і резервів забезпечує стійкість виробничих процесів та економічну безпеку підприємства в умовах ризиків і нестабільності ринку.

Розглянуті коефіцієнтний, ресурсний, інтегральний та ризик-орієнтований підходи дозволяють комплексно оцінювати фінансове забезпечення агропромислових підприємств як динамічний процес формування, використання та відтворення фінансових ресурсів, виявляти ключові проблеми його функціонування, ризики та резерви зміцнення в умовах змінного економічного середовища. Водночас зазначені підходи переважно фіксують поточний або ретроспективний стан фінансових ресурсів та стають основою для прогнозування, яке здатне відобразити можливі варіанти розвитку подій та їх вплив на фінансове забезпечення підприємств.

Сценарне планування дозволяє інтегрувати результати попередніх аналітичних підходів і використати їх як основу для формування стратегічних та тактичних управлінських рішень в умовах ризиків і нестабільності. Воно виступає ключовим інструментом управління фінансами агропромислових підприємств, оскільки дозволяє оцінити вплив різноманітних зовнішніх і внутрішніх факторів на фінансовий стан підприємства та його здатність до розвитку. Описане планування особливо актуальне для агропромислових підприємств через високу капіталомісткість виробничих процесів, сезонність доходів, тривалий цикл. Методика базується на побудові кількох альтернативних сценаріїв розвитку подій, які відображають можливі зміни в доходах, витратах, інвестиційній активності та ризиках, що дозволяє підприємству прогнозувати фінансові потреби і резерви та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Оптимістичний сценарій передбачає сприятливі умови функціонування підприємства, зокрема: стабільні ринкові ціни на продукцію, сприятливі кліматичні умови, відсутність форс-мажорних обставин та повний доступ до фінансування на вигідних умовах. Його використання дозволяє оцінити максимальний потенціал підприємства щодо нарощування виробництва, ефективного використання фінансових ресурсів і реалізації інвестиційних програм. Такий сценарій допомагає визначити потенційну прибутковість, можливості формування фінансових резервів та інвестицій у розвиток основних засобів і оборотних коштів.

Базовий сценарій відображає найбільш імовірний розвиток подій, спираючись на середньостатистичні значення доходів, витрат, рівень ринкових коливань та очікувані ризики. Він використовується як орієнтир для планування поточної діяльності, розподілу фінансових ресурсів між операційними та інвестиційними потребами, забезпечення оборотних коштів і оновлення виробничих ресурсів. Базовий сценарій дозволяє оцінити достатність фінансових ресурсів для підтримки стабільності діяльності

підприємства, своєчасного виконання фінансових зобов'язань та безперебійного виробничого процесу.

Песимістичний сценарій передбачає негативний розвиток подій, що включає падіння ринкових цін на продукцію, несприятливі кліматичні умови, форс-мажорні обставини та обмежений доступ до фінансування. Його застосування дозволяє оцінити вразливість підприємства, визначити мінімально необхідний запас фінансової міцності та сформувати резерви для забезпечення безперервності виробництва. Песимістичний сценарій слугує підґрунтям для розробки заходів мінімізації ризиків, оптимізації структури фінансування і планування ресурсів на випадок кризових ситуацій.

Застосування трьох сценаріїв у поєднанні з інтегральним і ризик-орієнтованим підходами дозволяє отримати повну інформацію про фінансове забезпечення агропромислових підприємства. Сценарне планування підвищує гнучкість управління фінансами, дозволяє прогнозувати наслідки різних стратегій розвитку, оптимізувати інвестиції та ресурси, а також зменшити фінансові ризики та підвищити стійкість підприємства до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Отже, методичні підходи до оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств дозволяють сформувати цілісне уявлення про можливості підприємств щодо формування, розподілу та ефективного використання фінансових ресурсів. Поєднання традиційних інструментів фінансового аналізу з інтегральною оцінкою та ризик-орієнтованим підходом створює методичне підґрунтя для об'єктивного визначення рівня фінансового забезпечення в умовах галузевої специфіки та нестабільності зовнішнього середовища. Доповнення цих підходів сценарним плануванням дозволяє перейти від констатації фінансового стану до активного управління розвитком підприємств, що забезпечує підвищення обґрунтованості управлінських рішень, адаптивність до ризиків та формування передумов для сталого функціонування і довгострокового розвитку агропромислових підприємств.

Висновки до розділу 1

Здійснено систематизацію поглядів на трактування поняття фінансового механізму, серед яких його відображають як сукупність елементів підсистеми; систему управління; методи й інструменти впливу; частину економічного розвитку фінансового забезпечення; складову фінансового планування й контролю. Запропоновані підходи до трактування фінансового забезпечення агропромислових підприємств сприяють підвищенню ефективності фінансового планування та управління ресурсами за рахунок оптимізації фінансових потоків, зниження фінансових ризиків та раціонального використання джерел фінансування.

Запропоновано перелік функцій фінансового забезпечення агропромислового виробництва, який за поглядами більшості авторів складається з двох (забезпечувальної (автором змінено на ресурсну) і регулюючої), доповнити інвестиційною й контрольною, котрі відіграють суттєве значення в забезпеченні сталого розвитку агропромислового виробництва.

Відзначено, що для різних періодів агропромислового виробництва, яке має значні галузеві особливості, притаманні різні фінансові проблеми, що потребують використання специфічних джерел фінансування. Систематизація фінансового забезпечення відповідно до періодизації діяльності дозволяє чітко визначити потребу у фінансових ресурсах, сформувавши план руху грошових коштів у розрізі основних періодів та спрогнозувати фінансовий результат за підсумками кожного з етапів і по підприємству загалом.

Установлено, що механізм фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств повинен мати не сталу, а адаптивну форму, яка включає систему показників, серед яких фінансові важелі, політика, джерела фінансування, які можуть гнучко реагувати на зміну економічних, політичних, природних і інших зовнішніх факторів та забезпечувати стабільний розвиток

агропромислового сектору і підприємств, які провадять діяльність у даній сфері.

Узагальнено, що основними структурними елементами фінансового механізму агропромислових підприємств є кредитування, планування, інвестування та страхування. Запропоновано даний перелік доповнити методом фінансової стабілізації, який проявляється через створення системи резервів та диверсифікацію видів діяльності для своєчасного подолання несприятливих факторів.

Визначено, що фінансові інструменти – ключові засоби залучення, розподілу й використання фінансових ресурсів, які логічно систематизувати за кількома групами: бюджетно-фіскальні; кредитні; фінансово-інвестиційні; страхові й резервні. В умовах цифрового суспільства їх необхідно доповнити ще однією групою – цифровими фінансовими інструментами, серед яких смарт-контракти, блокчейн-технології, спеціальні платформи.

Установлено, що оцінка фінансового забезпечення агропромислових підприємств потребує застосування комплексного методичного підходу, який поєднує коефіцієнтний, ресурсний, інтегральний та ризик-орієнтований аналізи з інструментами сценарного планування. Таке поєднання дозволяє не лише об'єктивно оцінити поточний рівень фінансових ресурсів, але й врахувати галузеву специфіку агропромислового виробництва, тривалість виробничого циклу та вплив зовнішніх ризиків, зокрема умов сучасної економіки. Застосування сценарного підходу доповнює результати фінансової оцінки прогнозним виміром, забезпечуючи можливість формування обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості, забезпечення відтворення виробничих ресурсів та сталий розвиток агропромислових підприємств.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

2.1 Сучасні економічні виклики та їх вплив на агропромисловий сектор

Агропромисловий сектор України є основним системоутворюючим компонентом національної економіки. З подальшим розвитком ринкових відносин зростає залежність агропромислових підприємств від фінансово-кредитної системи. Даний сектор все більше потребує фінансів, які можна спрямувати на закупівлю засобів захисту рослин і тварин, насіння, добрив, палива та придбання нового обладнання, необхідного для оновлення і технологічної модернізації.

Сучасний розвиток агропромислового сектору відбувається в умовах глибоких трансформацій світової економіки, що зумовлюються посиленням глобалізаційних процесів, загостренням геополітичної нестабільності, пандемічними кризами та воєнними конфліктами. Сукупна дія зазначених факторів формує нову конфігурацію глобального ринку, яка характеризується зростанням невизначеності, підвищенням ризиків та зміною традиційних механізмів функціонування агропромислових систем.

Глобалізація сприяла інтеграції національних агропромислових ринків у єдиний світовий простір, що забезпечило розширення міжнародної торгівлі продукцією, підвищення ролі транснаціональних корпорацій та уніфікацію стандартів виробництва і споживання. Водночас зростання взаємозалежності між країнами підвищило чутливість агропромислового сектору до зовнішніх шоків, що швидко поширюються через торговельні, фінансові та логістичні канали.

Особливої актуальності набуває залежність виробництва від імпортних ресурсів, зокрема насіння, засобів захисту рослин, мінеральних добрив, сільськогосподарської техніки та енергоносіїв. У результаті будь-які порушення на світових ринках цих ресурсів безпосередньо впливають на собівартість продукції, фінансові результати агропромислових підприємств і їхню конкурентоспроможність.

Одним із ключових проявів глобальних економічних викликів є істотне зростання цінової волатильності на світових агропромислових ринках. Ціни на зернові, олійні культури, м'ясо та інші види продукції дедалі частіше зазнають різких коливань під впливом макроекономічних факторів, валютних коливань, кліматичних змін, спекулятивної активності на біржових ринках, а також геополітичних ризиків. Паралельно спостерігається нестабільність цін на енергоносії, добрива та інші виробничі ресурси, що істотно підвищує витрати агропромислових виробників. Зростання енергетичної складової у структурі собівартості продукції знижує прогнозованість фінансових результатів і ускладнює процеси стратегічного та фінансового планування.

Пандемічні та воєнні шоки продемонстрували вразливість глобальних логістичних систем, що є критично важливими для функціонування агропромислового сектору. Обмеження руху товарів, дефіцит транспортних потужностей, зростання вартості фрахту та страхування вантажів призвели до збільшення логістичних витрат і затримок у постачанні продукції на зовнішні ринки. Для країн-експортерів такі порушення означають втрату частини валютних надходжень, зниження ліквідності підприємств та погіршення їхнього фінансового стану. Водночас імпортозалежні країни стикаються з ризиками дефіциту продовольства, що актуалізує питання продовольчої безпеки на глобальному та національному рівнях.

Умови глобальної нестабільності супроводжуються перерозподілом світових фінансових потоків і зростанням конкуренції за інвестиційні ресурси. Агропромисловий сектор, незважаючи на його стратегічну значущість, часто поступається у привабливості високотехнологічним галузям через підвищені

ризиками, тривалі виробничі цикли та залежність від природно-кліматичних факторів. У результаті доступ агропромислових підприємств до довгострокового кредитування та інвестицій обмежується, зростає вартість залученого капіталу, що стримує модернізацію виробництва, запровадження інновацій та реалізацію проєктів сталого розвитку. Особливо відчутними ці тенденції є в країнах з перехідною економікою та в умовах воєнних конфліктів.

Під впливом глобальних викликів відбувається структурна трансформація світових продовольчих ринків, що проявляється у зміні споживчих пріоритетів, зростанні попиту на екологічно безпечну, сертифіковану та простежувану продукцію. Посилюються вимоги до якості, безпечності харчових продуктів, дотримання екологічних стандартів, принципів сталого розвитку та соціальної відповідальності бізнесу. Для агропромислових підприємств це означає необхідність адаптації виробничих процесів, удосконалення систем контролю якості, запровадження міжнародних стандартів і цифрових інструментів управління. Водночас такі трансформації потребують значних фінансових ресурсів, що в умовах глобальної нестабільності посилює роль державної підтримки та ефективних фінансових механізмів регулювання розвитку агропромислового сектору.

Розвиток даної галузі України в сучасних умовах відбувається під впливом комплексу макроекономічних чинників, які суттєво ускладнюються наслідками повномасштабної війни, загальною макрофінансовою нестабільністю та трансформацією зовнішньоекономічних зв'язків. Сукупна дія зазначених факторів призводить до порушення виробничо-фінансових процесів, зниження інвестиційної активності та посилення ризиків функціонування агропромислових підприємств.

Повномасштабна військова агресія спричинила системні втрати для агропромислового сектору України, що проявляються у знищенні та пошкодженні виробничих потужностей, складської та транспортної інфраструктури, обмеженні доступу до сільськогосподарських земель, а також мінуванні значних територій. Часткова або повна втрата земельного банку

агропромислових підприємств призводить до скорочення обсягів виробництва, порушення сівозмін та зниження ефективності використання ресурсів. Додатковим негативним чинником є дефіцит трудових ресурсів, спричинений мобілізаційними процесами та вимушеною міграцією населення, що знижує продуктивність праці та ускладнює відновлення виробничого потенціалу. У сукупності зазначені процеси формують довгострокові структурні дисбаланси в агропромисловому секторі та обмежують його здатність до сталого розвитку.

В умовах воєнної економіки макрофінансова ситуація в Україні характеризується посиленням інфляційного тиску, девальваційними ризиками та зростанням вартості фінансових ресурсів. Підвищення споживчих цін і виробничих витрат негативно впливає на фінансові результати агропромислових підприємств, зменшуючи їхню рентабельність та платоспроможність.

Військові дії в Україні, спричинені широкомасштабною агресією росії призвели до значного погіршення стану агропромислового сектору. Це пояснюється зруйнованою інфраструктурою, знищеними фермами та виробництвом, порушеними логістичними ланцюгами. Основними викликами для агропромислового сектору України в умовах війни є:

- брак фінансових ресурсів. Виробники відчують гостру нестачу фінансових ресурсів через зростання собівартості продукції. Рентабельність усіх видів діяльності становила 14,1% у 2022 році, що значно менше, ніж 37,8% у 2021 році. Капітальні інвестиції зменшилися на 26,1%, склавши 51,4 млрд грн у 2022 році порівняно з попереднім роком;

- зменшення використання добрив. Війна призвела до скорочення внесення добрив та засобів захисту рослин, що негативно вплинуло на стан ґрунтів та знизило рівень врожайності сільськогосподарських культур. Недостатнє фінансування та необхідність економити призвели до скорочення внесення добрив на 50-60%. Лише 10% фермерів готові використовувати добрива в повному обсязі, а засоби захисту рослин – на 18%.

- скорочення поголів'я тварин. Тваринництво було одним із найпостраждаліших секторів, насамперед у м'ясній та молочної промисловості. Станом на січень 2024 року в Україні налічувалося 2,2 млн голів великої рогатої худоби, що на 3,3% менше порівняно з січнем 2023 року. Поголів'я корів становило 1,3 млн голів, що на 4,9% менше. При цьому близько 29,0% поголів'я утримується підприємствами, а 71,0% – домогосподарствами. Війна в Україні створила нове середовище, і сільське господарство зараз стикається з багатьма серйозними викликами.

- дефіцит робочої сили. Внаслідок бойових дій виник дефіцит робочої сили, який змусив частину працівників агропромислового сектору та фермерів припинити господарську діяльність. За даними ФАО, понад 150,0 тис. фермерів постраждали від війни та мігрували. Вимушена міграція виробників та призов чоловіків до Збройних сил України спричинили дефіцит робочої сили та збільшення навантаження на жінок.

- руйнування інфраструктури. Торкнулося всього виробничого процесу, від видобутку до переробки та зберігання сільськогосподарської та харчової продукції. Росія цілеспрямовано руйнує зерносховища, продовольчі склади та інфраструктуру агропродовольчої логістики, що також ускладнює експорт зерна з України. Труднощі з постачанням електроенергії взимку 2022-2023 років призвели до псування частини врожаю. Наразі зруйнованих потужностей зерносховищ становить 8,2 млн тонн, пошкоджено 3,25 млн тонн потужностей одночасного зберігання.

- екологічні загрози. Внаслідок бойових дій та мінування території у 2022 році до 30,0% полів (приблизно 5 млн га) не могли бути використані для посіву, оскільки це «зона підвищеної небезпеки в сільському господарстві, спричиненої видобутком та забрудненням ґрунтів важкими металами, механічними деформаціями, термічним та хімічним забрудненням» [9; 8].

Девальвація національної валюти, з одного боку, частково підвищує експортну привабливість агропромислової продукції, однак, з іншого – призводить до зростання вартості імпортозалежних ресурсів, зокрема насіння,

добрив, засобів захисту рослин, пального та техніки. Це посилює фінансові ризики та знижує ефективність виробничої діяльності, особливо для малих і середніх агропромислових підприємств. Зростання облікової ставки та посилення вимог банківського сектору до позичальників призводять до подорожчання кредитних ресурсів, що обмежує можливості фінансування оборотного капіталу та інвестиційних проектів в агропромисловому секторі.

Макроекономічна нестабільність і високий рівень ризиків суттєво звужують доступ агропромислових підприємств до фінансових ресурсів. Банківські установи зосереджуються на мінімізації кредитних ризиків, що проявляється у скороченні обсягів кредитування, підвищенні вимог до застави та зменшенні строків кредитів. Особливо вразливими є малі та середні підприємства, які мають обмежену заставну базу та нижчий рівень фінансової стійкості. В умовах дефіциту внутрішніх фінансових ресурсів це призводить до недофінансування виробничих циклів, відкладення інвестицій у модернізацію та інновації, а також зниження конкурентоспроможності агропромислового сектору в цілому.

Блокування традиційних експортних маршрутів, руйнування портової інфраструктури та обмеження морських перевезень зумовили кардинальну зміну логістичних схем експорту агропромислової продукції. Переорієнтація на альтернативні маршрути через сухопутні кордони та річкові порти супроводжується зростанням логістичних витрат, подовженням термінів поставок і зниженням маржинальності експорту. Скорочення фізичних обсягів експорту та зменшення валютних надходжень негативно впливають на платіжний баланс країни, фінансову стабільність агропромислових підприємств і можливості їхнього відтворювального розвитку. У таких умовах агропромисловий сектор поступово втрачає роль стабілізуючого чинника національної економіки, що посилює загальні макроекономічні ризики.

В умовах обмеженого доступу до ринкових фінансових ресурсів зростає значущість державної підтримки агропромислового сектору та міжнародної фінансової допомоги. Державні програми пільгового кредитування, часткової

компенсації відсоткових ставок, підтримки страхування агропромислових ризиків та відновлення інфраструктури відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості агропромислових підприємств. Водночас міжнародна фінансова допомога, грантові програми та проєкти технічної підтримки сприяють збереженню виробничого потенціалу, упровадженню інноваційних рішень і адаптації агропромислового сектору до нових умов функціонування. Ефективність залучення та використання таких ресурсів значною мірою залежить від узгодженості державної аграрної політики, прозорості фінансових механізмів та здатності агропромислових підприємств до стратегічного управління розвитком.

Агропромислові підприємства в Україні та світі опинилися в умовах підвищеної фінансової та операційної невизначеності, яка обумовлена поєднанням макроекономічних, геополітичних, логістичних та внутрішньогосподарських чинників. Сукупність цих факторів формує нову парадигму фінансово-економічного функціонування підприємств, що потребує глибокого перегляду традиційних механізмів управління ресурсами, ризиками та інвестиційною активністю.

Сучасні виклики, включаючи коливання цін на енергоносії, мінеральні добрива, техніку та паливно-мастильні матеріали, призводять до системного зростання виробничих витрат. Паралельно зростає собівартість продукції через збільшення вартості сировинних та матеріальних ресурсів; подорожчання логістичних послуг і страхування вантажів; необхідність впровадження заходів з безпеки та сертифікації продукції. Ці процеси безпосередньо впливають на маржинальність продукції та загальний рівень рентабельності, обмежуючи фінансовий простір для інвестування в розвиток та модернізацію виробництва.

Зростання витрат та нестабільність доходів погіршують платоспроможність підприємств і знижують рівень ліквідності, що проявляється у затримках розрахунків з постачальниками та бюджетом; збільшенні дебіторської заборгованості; необхідності залучати дорогі

короткострокові кредити для покриття оборотних потреб. Недостатній рівень ліквідності підвищує ризик неплатоспроможності та обмежує здатність підприємств до своєчасного реагування на ринкові коливання.

Фінансові та операційні ризики підприємств зростають через коливання обмінного курсу та інфляційний тиск; непередбачувані зміни у податковому та регуляторному полі; руйнування інфраструктури та перебої у постачанні ресурсів; збільшення ризиків непогашення дебіторської заборгованості та контрагентських невиконань. Зростання ризиків потребує від керівництва підприємств вдосконалення системи внутрішнього контролю, запровадження інструментів хеджування та страхування, а також інтеграції аналітичних і прогнозних механізмів у фінансове планування.

У сучасних умовах традиційні фінансові механізми стають недостатньо ефективними. Підприємства потребують модернізації систем бюджетування та фінансового планування; запровадження ризик-орієнтованого підходу до управління капіталом; інтеграції цифрових платформ для моніторингу фінансових показників і прогнозування ризиків; формування фінансових резервів та страхових фондів для покриття непередбачуваних втрат. Ці заходи дозволяють підвищити стійкість підприємств до зовнішніх і внутрішніх шоків та забезпечують більш ефективне використання обмежених фінансових ресурсів.

Агропромислові підприємства стикаються з необхідністю переорієнтації інвестицій на проекти з коротким строком окупності та високою гнучкістю; використання державних та міжнародних програм підтримки для впровадження технологічних інновацій; упровадження цифрових рішень для оптимізації виробничих процесів та контролю фінансових потоків; інтеграції принципів сталого розвитку у стратегії модернізації виробництва. Трансформація інвестиційної поведінки є ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності агропромислових підприємств та забезпечення їхньої фінансової стійкості в умовах глобальної та національної нестабільності.

Ще однією групою викликів є інституційні та регуляторні. Адже стабільний розвиток агропромислового сектору України значною мірою залежить від ефективності інституційного середовища та регуляторної політики. В умовах глобальних і національних криз, пов'язаних із воєнними діями, макроекономічною нестабільністю та порушенням логістичних ланцюгів, інституційні та регуляторні чинники мають суттєве значення в забезпеченні стійкості підприємств та конкурентоспроможності сектора загалом.

Державна аграрна політика в Україні є одним з основних інструментів підтримки виробників та забезпечення продовольчої безпеки. Водночас існують серйозні проблеми у її реалізації, що особливо загострюються в кризові періоди:

- фінансова підтримка (затримки у виділенні бюджетних коштів на державні програми підтримки; нерівномірний розподіл субсидій між регіонами та типами виробництва; недостатня адресність, коли допомога отримується великими підприємствами, а малі та середні залишаються у складних фінансових умовах).

- гнучкість механізмів реагування (державні програми не завжди оперативно адаптуються до змін ринкових умов (зокрема, зростання цін на енергоносії, логістичні обмеження); відсутність механізмів швидкої підтримки для підприємств, що постраждали від воєнних дій або кліматичних катастроф).

- цифровізація та моніторинг (низький рівень використання електронних платформ для відстеження ефективності фінансової підтримки та аналітики ринку; відсутність інтегрованих систем збору даних про виробництво, фінансові потоки та використання державних коштів).

Неефективність державної політики підвищує фінансові та операційні ризики підприємств і знижує їхню здатність адаптуватися до кризових явищ.

Євроінтеграція вимагає комплексної трансформації національного законодавства, що охоплює агропромислову, земельну, податкову, екологічну та санітарну сфери:

- гармонізація стандартів (адаптація санітарних, фітосанітарних та екологічних норм до вимог ЄС; упровадження стандартів безпеки харчових продуктів, систем простежуваності та сертифікації; формування регуляторних механізмів контролю за екологічною стійкістю виробництва);

- земельне законодавство (упровадження механізмів сталого землекористування та прозорого обігу земель; створення правової бази для оренди, обміну та купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення, що відповідає європейським практикам);

- ризики затримки адаптації (невідповідність національних норм міжнародним стандартам ускладнює доступ до ринків ЄС та міжнародних торговельних партнерів; відставання у законодавчій базі перешкоджає інноваційній та інвестиційній діяльності підприємств).

Фінансові та економічні механізми державного регулювання є ключовими чинниками, що визначають можливості агропромислових підприємств щодо управління фінансовими ризиками та підтримання фінансової стійкості. Одним із основних інструментів такого регулювання є податкова політика, яка впливає на обсяг фінансових ресурсів, що залишаються у розпорядженні підприємств після оподаткування, та опосередковано визначає їх інвестиційну спроможність і можливості самофінансування. Високі податкові ставки, а також складність і непрозорість процедур адміністрування створюють додаткове фінансове та адміністративне навантаження, що суттєво обмежує можливості агропромислових підприємств щодо стратегічного розвитку та модернізації виробництва.

Не менш важливим є кредитне регулювання, яке визначає доступ агропромислового сектору до фінансових ресурсів. На сьогодні обмежений доступ до довгострокових кредитів, високі процентні ставки та жорсткі умови застави значно ускладнюють фінансування оборотного капіталу та інвестиційних проєктів. Слабкий розвиток спеціалізованих банківських продуктів для агропромислових підприємств не дозволяє компенсувати

сезонні коливання доходів підприємств, що підвищує їхню фінансову вразливість.

Страхове регулювання в агропромисловому секторі України також має низку недоліків. Поширеність агрострахування залишається низькою, а відсутність комплексних страхових програм, які б охоплювали ризики пошкодження врожаю, технічних ресурсів та логістики, підвищує операційні та фінансові ризики підприємств. Недостатня державна підтримка у створенні страхових пулів та механізмів компенсації робить фінансову стабільність агропромислових підприємств більш вразливою до зовнішніх і внутрішніх шоків.

Таким чином, неузгодженість податкових, кредитних та страхових інструментів обмежує фінансову стійкість агропромислових підприємств, знижує ефективність державної підтримки та зменшує їхню здатність адаптуватися до умов економічної нестабільності.

Сталий розвиток агропромислового сектору ускладнюється рядом інституційних обмежень, що охоплюють організаційні, інформаційні та фінансово-правові аспекти функціонування підприємств. Одним із ключових викликів є недостатня координація між органами державної влади, фінансовими установами та локальними органами управління. Слабка взаємодія між цими структурами, дублювання функцій і неузгодженість заходів державної підтримки створюють системні бар'єри для ефективного управління ресурсами та реалізації державних програм підтримки агропромислового сектору.

Інший важливий аспект пов'язаний із цифровізацією та інформаційними платформами. Недостатній рівень інтеграції цифрових рішень для моніторингу виробництва, ринкових цін і фінансових потоків обмежує здатність підприємств до оперативного прийняття управлінських рішень. Обмежений доступ до аналітичних та прогнозних даних ускладнює планування виробництва, управління ризиками та ефективне використання державної та міжнародної підтримки.

Суттєвим обмеженням є також відсутність ефективних механізмів оцінки сталості діяльності. Немає достатньо розвинених систем моніторингу екологічних та соціальних показників виробництва, а рівень стимулювання впровадження ресурсозберігаючих технологій і інноваційних методів управління залишається низьким. Це зменшує мотивацію підприємств до інвестицій у екологічно безпечні та соціально відповідальні практики.

Крім того, інноваційна та інвестиційна підтримка агропромислового сектору недостатньо розвинена. Інституції, що забезпечують доступ до інноваційних технологій, обмежені, а можливості залучення державних та міжнародних грантових програм залишаються обмеженими. Відсутність комплексних стратегій стимулювання інвестицій у сталий розвиток агропромислових підприємств знижує їхню конкурентоспроможність та підвищує ризик втрати фінансової та операційної стабільності.

Зазначені інституційні та регуляторні обмеження ускладнюють реалізацію стратегій сталого розвитку, збільшують фінансові та операційні ризики і стримують модернізацію агропромислового сектору, що негативно впливає на його довгострокову стійкість та конкурентоспроможність.

У підсумку слід підкреслити, що сучасні економічні виклики мають комплексний і взаємопов'язаний характер, а їхній вплив на агропромисловий сектор проявляється через фінансові, виробничі, інституційні та соціально-економічні трансформації, що обумовлює необхідність удосконалення фінансового механізму та інструментів забезпечення сталого розвитку агропромислових підприємств.

Для комплексного аналізу сучасних процесів у агропромисловому секторі доцільним є системне узагальнення викликів, що впливають на фінансову та операційну стійкість підприємств, а також механізмів їх подолання. Табл. 2.1, що представляє виклики, наслідки та механізми реагування, дозволяє наочно відобразити причинно-наслідкові зв'язки між глобальними та національними економічними шоками, фінансово-економічними ризиками, інституційними обмеженнями та конкретними заходами адаптації.

Таблиця 2.1 – Аналіз викликів агропромислового сектору України та механізмів їх подолання

Виклики	Наслідки	Механізми реагування та адаптації
Глобальні економічні виклики (глобалізація, геополітична нестабільність, пандемічні та воєнні шоки)	Зростання волатильності цін на продукцію, енергоносії та ресурси виробництва; перебої у глобальних логістичних ланцюгах та обмеження доступу до міжнародних ринків; посилення конкуренції за інвестиційні та фінансові ресурси; підвищення вимог до безпеки та якості продукції	Диверсифікація ринків збуту та постачальників ресурсів; використання фінансових інструментів хеджування цін та валютних ризиків; упровадження стандартів якості та сертифікаційних систем; розвиток стратегічних альянсів і партнерств
Макроекономічні виклики України (наслідки війни, інфляція, девальвація, обмежене фінансування, зміна логістики)	Втрата виробничих потужностей та земельних ресурсів; руйнування інфраструктури та обмеження експорту; погіршення фінансової стійкості підприємств; скорочення валютних надходжень та інвестиційної активності	Залучення державної підтримки та міжнародної фінансової допомоги-Розробка альтернативних логістичних маршрутів; використання державних програм компенсації та страхування ризиків; формування фінансових резервів та планування сценаріїв розвитку
Фінансово-економічні виклики (зростання витрат, зниження маржинальності, фінансові ризики)	Зниження рентабельності та маржинальності продукції; погіршення платоспроможності та ліквідності; зростання фінансових і операційних ризиків; обмежена інвестиційна та інноваційна активність	Упровадження ризик-орієнтованого управління фінансами; оптимізація виробничих та управлінських витрат; використання пільгового кредитування та страхових механізмів; застосування цифрових та аналітичних інструментів для фінансового планування
Інституційні та регуляторні виклики (ефективність аграрної політики, адаптація законодавства, податково-кредитно-страхові механізми)	Обмежена ефективність державної підтримки; недосконале законодавство та несвоєчасна гармонізація з міжнародними стандартами; низька доступність кредитних та страхових продуктів; слабка координація між державними органами та фінансовими установами	Адаптація національного законодавства до європейських норм; розвиток систем податкових стимулів та фінансових інструментів підтримки; створення страхових пулів і грантових програм; цифровізація моніторингу, управління та інформаційних платформ
Сталий розвиток та інноваційна діяльність	Обмежена інвестиційна активність та впровадження інновацій; відставання у застосуванні ресурсозберігаючих технологій; підвищені операційні та фінансові ризики через слабку інституційну підтримку	Інтеграція принципів сталого розвитку в систему управління підприємствами; упровадження інноваційних і цифрових рішень; використання державних та міжнародних грантових програм для модернізації виробництва; розробка комплексної стратегії фінансової безпеки та інвестиційної привабливості

Джерело: побудовано автором.

Використання такої системної структури сприяє кращому розумінню комплексності проблем, що постають перед агропромисловими підприємствами, та демонструє необхідність інтегрованого підходу до управління ризиками, фінансового планування, інвестиційної активності та сталого розвитку сектору.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що сучасні виклики мають мультифакторний характер і впливають одночасно на виробничі, фінансові та інституційні аспекти діяльності агропромислових підприємств. Ефективне подолання цих викликів вимагає комплексного застосування адаптаційних механізмів, серед яких диверсифікація виробництва і ринків збуту, цифровізація управлінських процесів, впровадження інноваційних технологій, вдосконалення систем фінансової безпеки та інтеграція принципів сталого розвитку. У сукупності ці заходи сприяють підвищенню фінансової стійкості, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості агропромислового сектору, забезпечуючи його здатність до адаптації в умовах високої макроекономічної та геополітичної невизначеності.

Пропонується класифікація, яка має наступні особливості:

- багаторівневе групування (глобальні, національні, галузеві та підприємницькі виклики);
- виділення воєнно-економічних чинників як самостійної категорії, що значно впливає на розвиток агропромислового комплексу в Україні;
- систематизація за характером впливу: фінансові, виробничі, інституційні, логістичні та інвестиційні (табл. 2.2).

Такий підхід дозволяє не лише виділити пріоритетні проблеми, але й сформуванати основу для розробки адаптаційних механізмів і державних стратегій підтримки агропромислового сектору.

Запропонована класифікація викликів дозволяє розглядати їх як багаторівневу систему факторів, що впливають на фінансову та операційну стійкість підприємств. Виділення глобальних, національних, галузевих та підприємницьких викликів, а також окремої групи воєнно-економічних

чинників, забезпечує цілісну оцінку ризиків і створює основу для розробки ефективних адаптаційних стратегій та державних механізмів підтримки. Систематизація за характером впливу дозволяє чітко визначити пріоритетні напрями дії для підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості агропромислового сектору.

Таблиця 2.2 – Удосконалена класифікація сучасних економічних викликів агропромислового сектору

Рівень викликів	Групи викликів	Характер впливу	Приклади / прояви
Глобальний	Економічні та геополітичні	Фінансовий, логістичний, інвестиційний	Волатильність цін на продукцію та ресурси, порушення глобальних ланцюгів постачання, конкуренція за інвестиції
	Пандемічні та кліматичні	Виробничий, логістичний	Перебої у постачанні сировини, скорочення робочої сили, зміни попиту на агропромислову продукцію
Національний (Україна)	Макроекономічні	Фінансовий, виробничий	Інфляція, девальвація, зростання вартості кредитів, обмежений доступ до фінансування
	Воєнно-економічні	Виробничий, логістичний, фінансовий	Руйнування виробничих потужностей, обмеження експорту, втрата земельних ресурсів, скорочення валютних надходжень
Галузевий	Технологічні та інфраструктурні	Виробничий, інвестиційний	Застарілі технології, обмежена модернізація, нестача транспортної та складської інфраструктури
	Інноваційні	Інвестиційний, фінансовий	Обмежена науково-технічна база, низька привабливість інвестиційних проєктів
Підприємницький	Фінансово-економічні	Фінансовий, операційний	Зростання виробничих витрат, зниження маржинальності, погіршення платоспроможності і ліквідності
	Організаційно-управлінські	Інституційний, логістичний	Недосконалі системи управління, слабка адаптація до ринкових змін, обмеження у впровадженні цифрових рішень

Джерело: побудовано автором.

Сучасні економічні виклики, зокрема глобальна нестабільність, воєнні ризики, валютна і фінансова волатильність, суттєво впливають на діяльність агропромислових підприємств. Існуючі методичні підходи до оцінки цього впливу часто обмежуються використанням або макроекономічних індикаторів, або фінансових показників підприємств, що не дозволяє

комплексно враховувати причинно-наслідкові зв'язки між зовнішніми шоками та фінансовими результатами.

Вважаємо, що логічно використовувати єдину систему оцінки, що поєднує макроекономічні фактори (інфляція, обмінний курс, рівень процентних ставок, ціни на ресурси, обсяги експорту) та мікропоказники підприємств (ліквідність, платоспроможність, рентабельність, фінансова стійкість, грошові потоки). Інтеграція цих показників забезпечує оцінку безпосереднього впливу зовнішніх економічних шоків на фінансові результати підприємств, що дозволяє отримати більш точну і всебічну аналітичну картину у порівнянні з класичними методиками.

Вивчення сучасних економічних викликів на макrorівні дозволяє окреслити загальні тенденції розвитку агропромислового сектору, визначити ключові ризики, фактори нестабільності та потенційні загрози для фінансової стабільності галузі в цілому. Проте макроекономічний аналіз не враховує внутрішньої структурної специфіки окремих підприємств, їх організаційних моделей, фінансових стратегій та механізмів управління ризиками.

З огляду на це, перехід до дослідження впливу економічних викликів на окремі агропромислові підприємства є обґрунтованим з кількох причин:

- виявлення різноманітності реакцій підприємств на зовнішні шоки. Підприємства АПК відрізняються за масштабом діяльності, структурою бізнесу, рівнем інтеграції та спеціалізацією. Тому вплив зовнішніх економічних чинників не є однаковим для всіх, і узагальнений аналіз на рівні галузі не дозволяє оцінити внутрішні ефекти та фінансову вразливість конкретних підприємств;

- оцінка ефективності внутрішніх механізмів управління ризиками. Дослідження на рівні підприємств дозволяє оцінити, які стратегії адаптації, сценарного планування та фінансового менеджменту застосовуються для мінімізації негативного впливу зовнішніх шоків. Це важливо для формування рекомендацій щодо підвищення фінансової стійкості агропромислового комплексу;

- виявлення нелінійних ефектів економічних викликів. Макроекономічні шоки можуть проявлятися на мікрорівні непропорційно, залежно від структури активів, кредитного навантаження, диверсифікації виробництва та ринків збуту. Тільки через аналіз окремих підприємств можна формалізувати нелінійні взаємозв'язки між зовнішніми факторами та фінансовими результатами;

- створення репрезентативної бази для наукових висновків. Підприємства-лідери галузі є репрезентативними моделями сектору. Дослідження їх реакцій на економічні виклики дозволяє узагальнювати наукові висновки та рекомендації, зберігаючи при цьому прикладний аспект для практичного управління іншими підприємствами агропромислового комплексу.

- можливість інтеграції макро- та мікропоказників. Перехід до аналізу на рівні окремих підприємств дозволяє поєднати макроекономічні індикатори (інфляція, валютні коливання, світові ціни) з мікрофінансовими показниками підприємств (ліквідність, рентабельність, фінансова стійкість), що забезпечує більш точну та прогнозну оцінку впливу економічних шоків.

Тому перехід від дослідження економічних викликів на рівні сектора до аналізу їх впливу на окремі підприємства є логічним і науково обґрунтованим кроком, який дозволяє врахувати специфіку кожного підприємства; оцінити ефективність механізмів адаптації та управління ризиками; формалізувати нелінійні ефекти економічних шоків; отримати практично значущі рекомендації для підвищення фінансової стійкості АПК.

Вибір агропромислових підприємств для дослідження впливу сучасних економічних викликів на мікрорівні здійснювався на основі таких взаємопов'язаних критеріїв:

- секторальна репрезентативність агропромислового комплексу. До вибірки включено підприємства, що представляють ключові сегменти АПК України: рослинництво (Агрохолдинг «ІМК», ТОВ «Агродженерейшн Україна», ТОВ «Агровіста»), переробку сільськогосподарської продукції

(ТОВ «Фірма «Астарта Київ», ПП «Оліяр», ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод»), логістику та експорт (ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна»), а також ринок ресурсного забезпечення агровиробництва (ТОВ «Сингента», ТОВ «Оптімусагро Трейд»);

- економічна значущість та ринкова позиція підприємств. Обрані підприємства займають вагомі позиції у відповідних сегментах ринку, мають істотний вплив на формування виробничих, фінансових та експортних показників галузі (ТОВ «Фірма «Астарта Київ», Агрохолдинг «ІМК», ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна»), що підвищує репрезентативність та аналітичну цінність вибірки;

- різноманітність організаційних та бізнес-моделей. Вибірка охоплює вертикально інтегровані агрохолдинги (ТОВ «Фірма «Астарта Київ»), спеціалізовані на рослинництві підприємства (Агрохолдинг «ІМК», ТОВ «Агродженерейшн Україна»), переробні підприємства (ПП «Оліяр», ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод»), трейдингові та логістичні структури (ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна»), а також дистрибуційні та інноваційно орієнтовані компанії (ТОВ «Сингента», ТОВ «Оптімусагро Трейд»);

- доступність та порівнюваність фінансової й публічної інформації. Для всіх підприємств, включених до дослідження (ТОВ «Фірма «Астарта Київ», Агрохолдинг «ІМК», ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Агродженерейшн Україна» та інші), наявна відкрита фінансова звітність, річні звіти або аналітичні матеріали, що забезпечує можливість кількісного аналізу показників фінансової стійкості, ліквідності та прибутковості;

- чутливість до сучасних економічних викликів. Діяльність обраних підприємств зазнала впливу макроекономічної нестабільності, логістичних обмежень, валютних ризиків та змін кон'юнктури світових ринків, що є особливо характерним для експортно орієнтованих підприємств (Агрохолдинг «ІМК», ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна», ТОВ «Агродженерейшн Україна»);

- наявність практик адаптації та управління ризиками. Підприємства демонструють різні підходи до фінансового планування, диверсифікації діяльності та управління ризиками (ТОВ «Фірма «Астарта Київ», ТОВ «Сингента», ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Оптімусагро Трейд»), що дозволяє ідентифікувати ефективні механізми забезпечення фінансової стійкості в умовах невизначеності;

- масштабна та інституційна різноманітність. До вибірки включено великі корпоративні структури та транснаціональні компанії (ТОВ «Сингента», ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна»), а також середні й відносно менші підприємства (ПП «Оліяр», ТОВ «Агровіста»), що дає змогу дослідити асиметрію впливу економічних викликів залежно від масштабу бізнесу.

Слід зазначити, що сучасні економічні виклики виокремлені на основі системного узагальнення макроекономічних тенденцій розвитку агропромислового комплексу України, що охоплює аналіз динаміки цінних коливань на світових аграрних ринках, змін у структурі виробничих витрат, трансформації логістичних ланцюгів постачання, а також впливу геополітичної та економічної нестабільності. Додатково використано аналітичні матеріали міжнародних організацій (FAO, World Bank, OECD), які відображають глобальні тренди розвитку, рівень продовольчої безпеки та фактори впливу на міжнародну торгівлю агропромисловою продукцією.

Формування переліку викликів також базувалося на опрацюванні галузевих наукових досліджень, статистичних і аналітичних даних щодо функціонування агропромислових підприємств України, зокрема показників виробництва, експорту, інвестиційної активності та фінансових результатів. Особливу увагу приділено фінансовій та операційній звітності провідних підприємств, що дозволило врахувати фактичні зміни у їхній діяльності під впливом зовнішніх шоків.

На основі наведених критеріїв, а також з метою систематизації та наочного відображення впливу сучасних економічних викликів на діяльність

провідних агропромислових підприємств, було проведено узагальнену оцінку кожного підприємства. Результати цього аналізу представлені у табл. 2.3, де узгоджено сучасні економічні виклики та їхній вплив на фінансові результати і операційну діяльність підприємств.

Таблиця 2.3 – Сучасні економічні виклики та їх вплив на діяльність провідних агропромислових підприємств України

Підприємство	Сучасні економічні виклики	Вплив на діяльність та фінансові результати
1	2	3
ТОВ «Фірма «Астарта Київ»	Коливання світових цін на цукор і олійні культури, валютна волатильність, зростання виробничих і логістичних витрат, воєнні ризики	Нестабільність прибутковості, зростання собівартості продукції, тиск на фінансову стійкість, потреба в оптимізації витрат і сценарному фінансовому плануванні
Агрохолдинг «ІМК»	Коливання цін на зернові та олійні культури, підвищення логістичних витрат, валютні ризики, воєнна невизначеність	Зниження рентабельності, підвищена чутливість фінансових результатів до зовнішніх шоків, необхідність управління ціновими та валютними ризиками
ПШ «Вайтерра Україна»	Волатильність світових агропромислових ринків, валютні коливання, логістичні обмеження, воєнні ризики	Стиск торговельної маржі, зростання операційних ризиків, потреба диверсифікації логістичних маршрутів і каналів збуту
ПШ «Оліяр»	Нестабільність цін на олійні культури, інфляційний тиск, валютні ризики, обмеження логістичних ланцюгів	Коливання фінансових результатів, зростання собівартості переробки, необхідність адаптивного фінансового планування та управління ризиками
ТОВ «ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод»»	Зростання вартості сировини та енергоносіїв, валютна нестабільність, логістичні обмеження, експортні ризики	Підвищення витрат виробництва, зниження маржинальності, посилення залежності фінансових результатів від зовнішніх ринкових умов
ТОВ «Сингента»	Порушення глобальних ланцюгів постачання, валютні коливання, зниження платоспроможності виробників, регуляторні ризики	Зміна структури продажів, зростання фінансових ризиків, потреба адаптації цінової та інвестиційної політики
ТОВ «Оптімусагро Трейд»	Зниження інвестиційної активності аграріїв, кредитні обмеження, інфляційний тиск, валютна нестабільність	Скорочення оборотності капіталу, підвищення дебіторських ризиків, потреба оптимізації фінансових потоків
ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна»	Волатильність світових цін, логістичні обмеження, валютні ризики, регуляторна невизначеність	Коливання фінансових результатів, зростання логістичних витрат, необхідність стратегічного управління ризиками

Продовження таблиці 2.3

1	2	3
ТОВ «Агровіста»	Зростання цін на ресурси, валютні коливання, обмежений доступ до фінансування, воєнні ризики	Зниження рентабельності, погіршення фінансової стійкості, підвищена залежність від зовнішніх факторів
ТОВ «Агродженерейшн Україна»	Інвестиційні ризики, валютна нестабільність, логістичні обмеження, воєнно-економічна невизначеність	Скорочення інвестиційної активності, підвищення фінансових ризиків, необхідність трансформації бізнес-моделі

Джерело: побудовано автором за даними [22; 56; 17; 75; 109; 12; 99; 110; 108; 1].

Такий підхід дозволяє порівняти підприємства між собою, визначити рівень їх фінансової стійкості та адаптивності, а також зробити висновки щодо ефективності застосованих механізмів управління ризиками.

Аналіз результатів, наведених у табл. 2.3, засвідчує, що вплив сучасних економічних викликів на діяльність досліджуваних агропромислових підприємств має диференційований характер і визначається галузевою спеціалізацією, рівнем інтегрованості та масштабом бізнесу. Для більшості підприємств характерними є коливання фінансових результатів унаслідок волатильності світових цін, валютних ризиків, зростання виробничих і логістичних витрат, а також воєнно-економічної невизначеності. Найбільш уразливими виявляються переробні та логістично-експортні компанії, фінансові показники яких суттєво залежать від стабільності постачання, доступу до інфраструктури та зовнішніх ринків. Водночас вертикально інтегровані та інноваційно орієнтовані підприємства демонструють вищу здатність до адаптації за рахунок диверсифікації діяльності, гнучкого фінансового планування та впровадження механізмів управління ризиками.

Загалом результати аналізу підтверджують зростання ролі стратегічного фінансового менеджменту, сценарного планування та оптимізації витрат як ключових інструментів забезпечення фінансової стійкості агропромислових підприємств в умовах сучасних економічних викликів.

Отримані результати підтверджують, що вплив економічних шоків на мікрорівні є комплексним і часто нелінійним, що потребує інтегрованого

підходу до оцінки ризиків та розробки адаптивних фінансових стратегій. Водночас порівняння підприємств дозволяє виділити ефективні практики управління зовнішніми викликами, які можуть бути використані для підвищення стійкості інших агропромислових підприємств.

На основі аналізу сучасних економічних викликів для провідних агропромислових підприємств України можна запропонувати наступні рекомендації для підвищення їх фінансової стійкості та адаптивності (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Сучасні економічні виклики та їх вплив на діяльність провідних агропромислових підприємств України

Напрямок адаптації	Мета	Підприємства	Рекомендації
1	2	3	4
Диверсифікація виробництва та ринків збуту	Зменшення залежності від окремих видів продукції, ринків збуту та каналів реалізації	ТОВ «Фірма «Астарта Київ», Агрохолдинг «ІМК», ТОВ «Агродженерейшн Україна», ТОВ «Агровіста», ПП «Оліяр», ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна»	Розширення географії експорту, розвиток переробки, диверсифікація продуктової лінійки, освоєння альтернативних каналів збуту
Фінансова стабілізація та управління ризиками	Мінімізація негативного впливу валютної волатильності, інфляції, кредитних і логістичних ризиків	ТОВ «Фірма «Астарта Київ», Агрохолдинг «ІМК», ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Сингента», Оптімус-Агро, ТОВ «Агродженерейшн Україна»	Запровадження фінансового планування, хеджування валютних ризиків, формування резервів ліквідності, ризик-орієнтований фінансовий аналіз
Оптимізація операційних та логістичних процесів	Зниження собівартості, підвищення операційної ефективності та маржинальності	ТОВ «Фірма «Астарта Київ», Агрохолдинг «ІМК», ПП «Вайтерра Україна», ПП «Оліяр», ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод», ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна»	Оптимізація логістичних маршрутів, підвищення енергоефективності, модернізація виробничих процесів, управління ланцюгами постачання
Сценарне планування та підвищення адаптивності	Підготовка до коливань цін, зміни попиту, воєнних і регуляторних ризиків	ТОВ «Фірма «Астарта Київ», Агрохолдинг «ІМК», ТОВ «Агродженерейшн Україна», ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Агровіста»	Розробка альтернативних сценаріїв розвитку, прогнозування фінансових результатів, формування гнучких стратегій реагування

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4
Інтеграція принципів сталого розвитку (ESG-підхід)	Підвищення довгострокової фінансової, соціальної та екологічної стійкості, зростання інвестиційної привабливості	ТОВ «Фірма «Астарта Київ», ТОВ «Сингента», ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна», ПП «Оліяр», ТОВ «Агродженерейшн Україна»	Впровадження ESG-стандартів у корпоративну стратегію, підвищення прозорості звітності, ефективне використання ресурсів

Джерело: побудовано автором за даними [22; 56; 17; 75; 109; 12; 99; 110; 108; 1].

Реалізація визначених напрямів адаптації та запропонованих рекомендацій свідчить про формування системного підходу до управління сучасними економічними викликами, що поєднує диверсифікацію виробничої та збутової діяльності, інструменти фінансової стабілізації, оптимізацію операційних і логістичних процесів, а також інтеграцію принципів сталого розвитку.

Застосування такого підходу створює передумови для зниження чутливості підприємств до зовнішніх шоків, зміцнення фінансової й операційної стійкості та підвищення адаптивності бізнес-моделей до динамічних змін економічного й ринкового середовища.

Отже, функціонування агропромислових підприємств України відбувається в умовах посиленої економічної та воєнно-економічної нестабільності, що істотно ускладнює процеси фінансового планування, інвестування та забезпечення операційної ефективності.

Проведений аналіз засвідчує нерівномірний характер впливу сучасних економічних викликів, який визначається масштабами діяльності, рівнем вертикальної інтеграції, структурою бізнесу та ступенем диверсифікації підприємств. Великі та транснаціональні підприємства характеризуються вищою здатністю до адаптації завдяки диверсифікованим фінансовим потокам, розвинутим механізмам управління ризиками та доступу до міжнародних ринків, тоді як середні й спеціалізовані підприємства залишаються більш уразливими до валютної волатильності, логістичних

обмежень і зростання виробничих витрат. За таких умов забезпечення фінансової стійкості агропромислових підприємств потребує впровадження комплексної моделі управління, що поєднує стратегічну диверсифікацію, сценарне фінансове планування, оптимізацію операційних процесів, цифрову трансформацію та активне використання інструментів державної й міжнародної підтримки.

2.2. Аналіз джерел фінансового забезпечення агропромислових підприємств

У сучасних умовах розвитку агропромислового комплексу ефективно фінансове забезпечення є однією з ключових передумов стабільного функціонування та конкурентоспроможності агропромислових підприємств. Обмеженість власних ресурсів, висока капіталомісткість виробництва, сезонність надходжень і вплив зовнішніх ризиків зумовлюють необхідність залучення різноманітних джерел фінансування. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз структури та динаміки джерел фінансового забезпечення агропромислових підприємств, оцінка їхньої доступності, ефективності використання та впливу на фінансову стійкість суб'єктів господарювання.

Для оцінки джерел фінансового забезпечення використано ресурсний підхід, описаний у підрозділі 1.3.

Період 2020-2024 рр. обрано для дослідження з урахуванням необхідності охоплення сучасного етапу функціонування агропромислових підприємств, який характеризується суттєвими трансформаціями фінансового середовища. Саме в цей період відбувався вплив пандемії COVID-19, порушення логістичних ланцюгів, зростання інфляційних процесів, зміни умов кредитування, а також наслідки воєнного стану, що безпосередньо вплинули на фінансове забезпечення суб'єктів. Аналіз у розрізі підприємств

дозволив оцінити не лише загальні тенденції, а й специфіку формування, використання та структури фінансових ресурсів на мікрорівні.

Використання саме цього періоду дає можливість визначити стійкість фінансових механізмів підприємств в умовах кризових явищ та адаптаційних процесів, що є важливим для формування практичних рекомендацій. Отримані результати можуть бути інтерпретовані і для відносно стабільного періоду, оскільки базові закономірності фінансового забезпечення – необхідність оптимального співвідношення власного, позикового та залученого капіталу, забезпечення ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності та ефективності використання ресурсів – залишаються незмінними незалежно від зовнішніх умов. Відмінність полягає лише у ступені впливу окремих факторів та рівні фінансових ризиків. Таким чином, дослідження 2020-2024 рр. дозволяє не лише оцінити діяльність підприємств у кризових умовах, а й сформувані універсальні підходи до вдосконалення фінансового забезпечення в умовах звичайного функціонування.

Першим об'єктом дослідження є ТОВ «Фірма «Астарта Київ» дані якої наведено в табл. 2.5.

Аналіз показників фінансової структури та інвестиційної забезпеченості за 2020-2024 рр. свідчить про стабільну фінансову стійкість підприємства та високу частку власного капіталу у загальних активах, яка зростає з 66% у 2020 р. до 73% у 2024 р., перевищуючи норматив 50%. Динаміка власного капіталу показує помірне зростання (+3,8 % у 2024 р. порівняно з 2023 р.), що перебуває в межах рекомендованого інтервалу 5-15 % річних, свідчить про стабільне нарощування фінансових ресурсів. Частка залучених ресурсів у загальних активах залишалася низькою (2-8%), а співвідношення позикових і власних коштів зменшилося до 0,03 у 2024 р., що свідчить про мінімальну залежність від зовнішнього фінансування та високий рівень фінансової незалежності. Забезпеченість оборотними коштами у 2024 р. досягла 0,63, що вказує на несуттєве накопичення ліквідних ресурсів у відповідь на зовнішні економічні ризики.

Таблиця 2.5 – Показники, що застосовуються у рамках ресурсного підходу для ТОВ «Фірма «Астарта Київ»

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Частка власного капіталу у загальних активах, %	65,97	71,70	69,14	70,23	73,44	104,6	101,6	96,4	108,7
Динаміка власного капіталу	101,09	130,66	124,46	110,48	114,64	103,8	88,8	95,3	129,3
Частка залучених ресурсів у загальних активах, %	6,86	4,17	8,24	5,47	2,17	39,7	66,4	197,7	60,8
Співвідношення позикових і власних коштів	0,10	0,06	0,12	0,08	0,03	38,0	65,4	205,0	55,9
Забезпеченість оборотними коштами	0,37	0,15	0,23	0,16	0,63	403,7	68,3	155,0	40,2
Оборотність оборотних коштів	23	28	26	31	20	63,8	121,4	92,4	117,6
Частка інвестицій у загальних активах, %	0,89	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0
Інвестиційна забезпеченість	0,24	0,32	0,38	0,41	0,44	107,3	107,9	118,8	133,3

Джерело: розраховано автором за даними [22].

Оборотність оборотних коштів коливалася у межах 20-31 раз на рік, що вище рекомендованого рівня 4-6 разів, свідчить про пришвидшення обігу капіталу.

Отже, підприємство зберігає достатній рівень фінансової стійкості та незалежності завдяки значній частці власного капіталу та мінімальній залежності від позикових коштів, водночас потребує підтримання оптимального рівня оборотних коштів та контролю їхньої оборотності для забезпечення ефективного використання капіталу та сталого розвитку.

Наступним підприємством є Агрохолдинг «ІМК» (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Показники, що застосовуються у рамках ресурсного підходу для Агрохолдинг «ІМК»

Конкретні показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Частка власного капіталу у загальних активах, %	49,42	46,13	46,04	45,39	56,28	124,0	98,6	99,8	93,3
Динаміка власного капіталу	103,93	137,92	78,73	94,26	128,02	135,8	119,7	57,1	132,7
Частка залучених ресурсів у загальних активах, %	10,78	7,37	10,26	8,42	5,44	64,6	82,1	139,1	68,4
Співвідношення позикових і власних коштів	0,22	0,16	0,22	0,19	0,10	52,1	83,3	139,3	73,3
Забезпеченість оборотними коштами	0,35	0,46	0,42	0,24	1,25	522,6	57,2	91,2	131,7
Оборотність оборотних коштів	14	8	4	7	7	102,3	159,9	54,7	55,7
Частка інвестицій у загальних активах, %	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0
Інвестиційна забезпеченість	0,08	0,29	0,28	0,31	0,37	119,4	110,7	96,6	362,5

Джерело: побудовано автором за даними [56].

Аналіз фінансових показників підприємства за період 2020-2024 років свідчить про поступове покращення фінансової стійкості та структурну перебудову джерел формування активів. Частка власного капіталу у загальних активах зростає до 56% у 2024 році, що перевищує нормативне значення 50%, свідчить про зміцнення фінансової незалежності та зниження ризику надмірної залежності від зовнішніх джерел фінансування. Одночасно співвідношення позикових і власних коштів знизилася до 0,10, що відображає суттєве скорочення боргового навантаження та підвищення фінансової стійкості підприємства.

Забезпеченість оборотними коштами у 2024 році досягла рівня 1,25, що відповідає оптимальному діапазону 1,2-1,5 і свідчить про зростання частки власних оборотних коштів у структурі оборотних активів. Це вказує на зниження залежності підприємства від короткострокових залучених джерел фінансування та посилення фінансової стійкості операційної діяльності. Оборотність оборотних коштів залишалася на рівні 7 обертів на рік, що відповідає помірному темпу обігу оборотних активів і свідчить про стабільність процесу перетворення оборотних ресурсів у виручку. Показник демонструє ефективність використання обігових ресурсів у виробничо-комерційній діяльності, без оцінки управління грошовими потоками чи ліквідності коштів.

Інвестиційна активність підприємства залишається низькою з точки зору частки зовнішніх інвестицій у загальних активах (0), проте інвестиційна забезпеченість перевищує норматив $\geq 1,0$, що свідчить про наявність достатніх ресурсів для фінансування майбутніх проектів, модернізації основних засобів та оновлення оборотних коштів. Таким чином, підприємство демонструє позитивну динаміку фінансової стійкості та ліквідності, але збереження низького рівня прямих інвестицій вказує на необхідність активізації інвестиційної політики для забезпечення довгострокового розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

У табл. 2.7 представлено аналіз джерел фінансового забезпечення ТОВ «Агровіста».

Результати аналізу за 2020-2024 рр. засвідчують суттєві структурні зміни у фінансовому забезпеченні підприємства, насамперед у напрямі зростання ролі власного капіталу. Частка власного капіталу в активах зросла з 40% у 2020 р. до 88% у 2024 р., що значно перевищує нормативне значення. Такий рівень свідчить про домінування власних джерел фінансування у структурі активів, однак високий коефіцієнт автономії також може свідчити про обмежене залучення позикових коштів для фінансування інвестиційної діяльності.

Таблиця 2.7 – Показники, що застосовуються у рамках ресурсного підходу для ТОВ «Агровіста»

Конкретні показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Частка власного капіталу у загальних активах, %	40,02	46,33	85,22	86,19	88,00	102,1	101,1	184,0	115,8
Динаміка власного капіталу	92,17	127,12	30,41	117,04	119,05	101,7	384,9	23,9	137,9
Частка залучених ресурсів у загальних активах, %	11,53	26,98	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	234,0
Співвідношення позикових і власних коштів	0,29	0,58	0,003	0,0004	0,0002	68,3	112,7	0,1	202,2
Забезпеченість оборотними коштами	0,01	0,03	0,0003	0,0002	0,01	2860,5	68,4	1,2	262,6
Оборотність оборотних коштів	252	146	19	16	42	267,1	64145,5	0,0	58,0
Частка інвестицій у загальних активах, %	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0
Інвестиційна забезпеченість	0,11	0,23	0,17	0,20	0,34	170,0	117,6	73,9	209,1

Джерело: побудовано автором за даними [108].

Одночасно відбулося скорочення частки залучених ресурсів та співвідношення позикових і власних коштів. Динаміка власного капіталу характеризується значною нерівномірністю: поряд із періодами зростання спостерігається різке уповільнення у 2022 р., що відображає вплив кризових чинників та нестабільність фінансових результатів. Забезпеченість оборотними коштами протягом усього періоду залишалася нижчою за нормативний рівень, що створює ризики для безперервності операційної діяльності. Оборотність оборотних коштів демонструє високу варіативність і в окремі роки значно перевищує рекомендовані значення, що вказує на дефіцит обігових ресурсів та інтенсивне їх використання. Водночас відсутність зовнішніх інвестицій у структурі активів і низька інвестиційна забезпеченість свідчать про стриману інвестиційну політику підприємства.

Загалом фінансове забезпечення підприємства можна охарактеризувати як помірно стабільне за рахунок власного капіталу та часткової автономії, водночас існують значні ризики, пов'язані з оборотними коштами та недостатнім оновленням активів, що потребує посилення управління оборотним капіталом і активізації інвестиційної діяльності для забезпечення довгострокового розвитку.

У табл. 2.8 аналіз джерел фінансового забезпечення ПП «Вайтерра Україна».

Таблиця 2.8 – Показники, що застосовуються у рамках ресурсного підходу для ПП «Вайтерра Україна»

Конкретні показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Частка власного капіталу у загальних активах, %	15,07	8,24	38,12	79,41	74,48	93,8	208,3	462,3	54,7
Динаміка власного капіталу	189,23	136,99	279,93	151,42	101,60	67,1	54,1	204,3	72,4
Частка залучених ресурсів у загальних активах %	2,10	0,62	1,14	1,79	1,92	107,7	156,3	183,4	29,7
Співвідношення позикових і власних коштів	0,14	0,08	0,03	0,02	0,03	114,8	75,0	39,7	54,3
Забезпеченість оборотними коштами	0,09	0,10	0,14	0,46	0,31	66,4	334,7	135,3	110,6
Оборотність оборотних коштів	53	43	27	31	53	169,3	116,8	62,9	80,6
Частка інвестицій у загальних активах, %	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0
Інвестиційна забезпеченість	0,22	0,17	0,15	0,21	0,23	109,5	140,0	88,2	77,3

Джерело: побудовано автором за даними [17].

Аналіз конкретних фінансових показників підприємства за 2020-2024 роки демонструє поступове зміцнення фінансової стійкості та власного капіталу. Частка власного капіталу у загальних активах зросла з 15% у 2020

році до 74% у 2024 році, що свідчить про підвищення фінансової незалежності та зменшення залежності від позикових ресурсів. Динаміка власного капіталу залишається високою, проте значні коливання відображають нестабільність фінансових потоків у окремі роки.

Частка залучених ресурсів у загальних активах та співвідношення позикових і власних коштів залишаються низькими, що свідчить про обережну політику фінансування і помірні кредитні ризики. Забезпеченість оборотними коштами та оборотність оборотних коштів зростають у 2023-2024 роках, підтверджуючи покращення ліквідності та ефективності використання оборотних активів. Водночас частка зовнішніх інвестицій у загальних активах залишається нульовою, що вказує на обмежену інвестиційну активність, хоча інвестиційна забезпеченість підтримується на рівні, достатньому для задоволення потреб у розвитку. Загалом, фінансовий стан підприємства характеризується поступовим нарощуванням власного капіталу та ліквідності, низьким рівнем боргового навантаження, проте потребує активізації інвестиційної діяльності для забезпечення сталого розвитку та підвищення ефективності використання ресурсів.

Дані для ПП «Оліяр» наведено в табл. 2.9.

Аналіз фінансових показників підприємства за період 2020-2024 років свідчить про поступове зміцнення його фінансової стійкості та збільшення частки власного капіталу у загальних активах.

У 2024 році цей показник досяг 54%, що відповідає оптимальному рівню і свідчить про зменшення залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Водночас частка залучених ресурсів залишалася високою – 42%, що перевищує рекомендований рівень, і вказує на потребу більш збалансованої структури капіталу. Динаміка власного капіталу впродовж періоду була досить активною, з піком у 2022-2023 роках. Темпи приросту у 2024 році трохи знизилися, що свідчить про стабілізацію фінансових ресурсів підприємства.

Таблиця 2.9 – Показники, що застосовуються у рамках ресурсного підходу для ПП «Оліяр»

Конкретні показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Частка власного капіталу у загальних активах, %	41,43	34,23	43,48	60,08	53,81	89,6	138,2	127,0	82,6
Динаміка власного капіталу	108,73	112,95	161,59	119,18	117,46	98,6	73,8	143,1	103,9
Частка залучених ресурсів у загальних активах, %	55,18	62,04	53,40	36,69	42,35	115,4	68,7	86,1	112,4
Співвідношення позикових і власних коштів	1,33	1,81	1,23	0,61	0,79	128,9	49,7	67,8	136,1
Забезпеченість оборотними коштами	0,07	0,02	0,11	0,00	0,10	5078,6	1,8	552,4	26,4
Оборотність оборотних коштів	48	52	45	46	50	108,9	101,1	88,1	108,2
Частка інвестицій у загальних активах, %	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0
Інвестиційна забезпеченість	0,10	0,30	0,27	0,32	0,31	96,9	118,5	90,0	300,0

Джерело: розраховано автором за даними [75].

Співвідношення позикових і власних коштів зменшилося до 0,79, наближаючись до оптимального діапазону, що позитивно впливає на фінансову стійкість і знижує ризик надмірного боргового навантаження.

Забезпеченість оборотними коштами залишається низькою, величина показника становить 0,10, що свідчить про недостатню частку власних оборотних коштів у структурі оборотних активів. Така ситуація підвищує залежність підприємства від залучених джерел фінансування для покриття поточних потреб і створює потенційні ризики для безперервності операційної діяльності. Висока оборотність оборотних коштів (50 разів) свідчить про інтенсивне використання ресурсів, що підвищує ефективність операційної діяльності, але може створювати ризики дефіциту готівки або матеріальних

запасів. Що стосується інвестиційної активності, частка інвестицій у загальних активах залишається нульовою, хоча інвестиційна забезпеченість відповідає нормі (0,31). Це означає, що хоча підприємство має ресурси для інвестицій, фактичні вкладення в розвиток виробництва та модернізацію залишаються обмеженими.

Фінансовий стан підприємства характеризується стабільною структурою капіталу та помірною фінансовою стійкістю. Основними напрямками для поліпшення є підвищення ліквідності, оптимізація структури власного і залученого капіталу, а також активізація інвестиційної діяльності для забезпечення довгострокового розвитку та стійкого зростання.

У табл. 2.10 наведено показники ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод».

Таблиця 2.10 – Показники, що застосовуються у рамках ресурсного підходу для ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод»

Конкретні показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Частка власного капіталу у загальних активах, %	89,57	74,08	61,13	67,31	60,87	90,4	110,1	82,5	82,7
Динаміка власного капіталу	92,17	94,83	65,15	140,58	93,78	66,7	215,8	68,7	102,9
Частка залучених ресурсів у загальних активах, %	2,73	3,46	5,17	10,12	2,43	24,0	195,6	149,3	126,9
Співвідношення позикових і власних коштів	0,03	0,05	0,08	0,15	0,04	26,6	177,7	180,9	153,4
Забезпеченість оборотними коштами	0,00249	0,00124	0,00074	0,00035	0,0003	89,9	47,5	59,2	50,0
Оборотність оборотних коштів	7328	2649	894	7126	10522	147,7	797,1	33,7	36,2
Частка інвестицій у загальних активах, %	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0
Інвестиційна забезпеченість	0,17	0,32	0,24	0,19	0,16	84,2	79,2	75,0	188,2

Джерело: розраховано автором за даними [109].

Відзначено переважну стабільність власного капіталу та низьку залежність від позикових ресурсів. Частка власного капіталу у загальних активах упродовж всього періоду зберігається на рівні вище нормативного значення (50%), що свідчить про достатню фінансову автономію підприємства. Співвідношення позикових і власних коштів та частка залучених ресурсів залишаються на нульовому рівні, підкреслюючи практично повну відсутність зовнішніх зобов'язань і низький фінансовий ризик.

Значні коливання (від 65% до 140%) відображають нестабільність приросту власних ресурсів, що може бути пов'язано з нерівномірністю прибутковості або одноразовими коригуваннями капіталу. При цьому загальний тренд зберігає позитивну тенденцію до фінансового зміцнення.

Підприємство протягом 2020-2024 рр. зберігало низьку частку позикових коштів у загальних активах і невисоке співвідношення позикових і власних коштів, що свідчить про помірну залежність від зовнішнього фінансування та високий рівень фінансової незалежності. Оборотність оборотних коштів демонструє високі коливання, що свідчить про нерівномірність використання оборотних ресурсів у різні періоди. Частка зовнішніх інвестицій у загальних активах відсутня, однак інвестиційна забезпеченість (співвідношення власних та залучених ресурсів до потреби в інвестиціях) перевищує нормативне значення ($\geq 1,0$), що свідчить про здатність підприємства фінансувати інвестиційні потреби без залучення додаткових ресурсів.

Фінансова структура підприємства характеризується високим рівнем автономії та низькою фінансовою залежністю. Основними напрямками покращення залишаються підвищення ефективності використання оборотних коштів та активізація інвестиційної політики для забезпечення стабільного розвитку та нарощування виробничого потенціалу.

Розраховані дані для ТОВ «Сингента» наведено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Показники, що застосовуються у рамках ресурсного підходу для ТОВ «Сингента»

Конкретні показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Частка власного капіталу у загальних активах, %	60,96	61,13	63,55	69,05	61,00	88,3	108,7	104,0	100,3
Динаміка власного капіталу	92,17	104,94	101,72	103,89	103,65	99,8	102,1	96,9	113,9
Частка залучених ресурсів у загальних активах, %	0,34	0,24	0,28	0,15	0,47	312,3	54,4	116,1	70,6
Співвідношення позикових і власних коштів	0,006	0,004	0,004	0,002	0,008	353,5	50,1	111,7	70,4
Забезпеченість оборотними коштами	0,06	0,18	0,18	0,07	0,09	124,5	40,6	100,7	287,2
Оборотність оборотних коштів	33	30	17	33	52	157,9	198,4	56,3	90,0
Частка інвестицій у загальних активах, %	0,01	0,06	0,04	0,20	0,11	54,3	471,8	67,6	752,7
Інвестиційна забезпеченість	0,22	0,24	0,21	0,23	0,22	95,7	109,5	87,5	109,1

Джерело: розраховано автором [99].

Аналіз фінансових показників підприємства за 2020-2024 роки свідчить про достатній рівень фінансової стійкості та обмежену залежність від позикових ресурсів. Частка власного капіталу у загальних активах протягом усього періоду перевищувала нормативне значення, що підтверджує здатність підприємства самостійно фінансувати свою діяльність. Динаміка власного капіталу залишалася відносно стабільною та в межах рекомендованих 5-15% річних, що свідчить про помірне зростання фінансового потенціалу.

Частка залучених ресурсів та співвідношення позикових і власних коштів залишалися нульовими, що свідчить про відсутність зовнішнього фінансування та мінімальні фінансові ризики, пов'язані з борговим навантаженням. Забезпеченість оборотними коштами коливалася значно нижче нормативного діапазону (1,2-1,5), що вказує на обмежену ліквідність для покриття короткострокових зобов'язань. Оборотноість оборотних коштів зросла до 52 обертів на рік у 2024 році, що відображає надмірну інтенсивність

використання оборотних ресурсів через їх дефіцит та вказує на підвищені ризики для фінансової стійкості підприємства. Інвестиційна діяльність підприємства протягом аналізованого періоду фактично не здійснювалася: частка інвестицій у загальних активах дорівнювала нулю. Через відсутність об'єктів зовнішнього інвестування показник інвестиційної забезпеченості втрачає економічний зміст, що свідчить про стриману інвестиційну політику та відсутність реалізованих інвестиційних потреб. Загалом, фінансове забезпечення підприємства характеризується обмеженими ресурсами для покриття оборотних активів, дефіцитом ліквідності та відсутністю реалізованих інвестицій, що створює ризики своєчасного виконання короткострокових зобов'язань і порушує нормальний операційний цикл.

Показники ТОВ «Оптімусагро Трейд» представлено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Показники, що застосовуються у рамках ресурсного підходу для ТОВ «Оптімусагро Трейд»

Конкретні показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Частка власного капіталу у загальних активах, %	-2,48	9,70	-26,58	-55,87	-59,94	107,3	210,2	-273,9	-391,1
Динаміка власного капіталу	92,17	-345,75	-240,71	127,90	108,43	84,8	-53,1	69,6	-375,1
Частка залучених ресурсів у загальних активах, %	15,60	2,56	2,94	14,10	25,28	179,2	478,9	115,1	16,4
Співвідношення позикових і власних коштів	-33,96	8,94	-4,52	-2,39	-2,18	91,1	52,9	-50,6	-26,3
Забезпеченість оборотними коштами	0,00	0,11	0,04	0,03	0,03	81,9	74,3	39,7	6270,0
Оборотність оборотних коштів	219	50	20	29	55	186,0	143,7	40,8	22,9
Частка інвестицій у загальних активах, %	0,003	0,015	0,009	0,022	0,020	88,7	257,5	60,2	416,2
Інвестиційна забезпеченість	0,11	0,12	0,17	0,21	0,20	95,2	123,5	141,7	109,1

Джерело: розраховано автором [12].

Від'ємне значення частки власного капіталу означає кризовий або передбанкрутний стан, а не просто «відхилення від нормативу».

Динаміка власного капіталу показує різкі коливання, включно з великими негативними значеннями у 2021-2022 роках, що підкреслює високий ризик збитковості та нестабільність фінансового стану. Показники частки залучених ресурсів та співвідношення позикових і власних коштів залишаються нульовими, що свідчить про відсутність зовнішнього фінансування. Власний капітал є від'ємним, що за балансовою логікою означає наявність зобов'язань, що перевищують активи, тобто підприємство фінансується за рахунок позикових або кредиторських джерел.

Низька частка власних оборотних коштів у структурі оборотних активів свідчить про критичний дефіцит ресурсів для фінансування поточної діяльності за рахунок власних джерел, що підвищує залежність від залучених коштів і створює ризики прострочення платежів та зростання кредиторської заборгованості. Одночасно така ситуація обмежує можливості підприємства для інвестиційного розвитку та підтримки довгострокової фінансової стійкості.

Оборотність оборотних коштів коливалася від 20 до 219 разів на рік, що свідчить про нерівномірність операційного циклу та проблеми з управлінням грошовими потоками.

Інформація про ТОВ «Агродженерейшн Україна» наведено в табл. 2.13.

Частка власного капіталу у загальних активах у 2024 році становила 49%, що трохи нижче оптимального значення, що вказує на залежність від зовнішніх ресурсів у формуванні активів. Динаміка власного капіталу була нестабільною: після значного зростання у 2021 році (+144,46%) у 2022 році спостерігалось різке падіння до 27,9%, що відображає швидкість і нерівномірність змін капіталу, без прямої оцінки фінансової стійкості. Частка залучених ресурсів у загальних активах коливалася у межах 0,03-0,23, а співвідношення позикових і власних коштів у 2024 році становило 0,05, що

свідчить про значне зниження кредитного навантаження, але також про обмежене використання зовнішніх джерел фінансування для розвитку.

Таблиця 2.13 – Показники, що застосовуються у рамках ресурсного підходу для ТОВ «Агродженерейшн Україна»

Конкретні показники	2020	2021	2022	2023	2024/2023, %	2023/2022, %	2022/2021, %	2021/2020, %
Частка власного капіталу у загальних активах, %	52,11	61,13	38,44	41,47	48,99	118,1	107,9	62,9
Динаміка власного капіталу	92,17	144,46	27,90	94,65	83,69	88,4	339,3	19,3
Частка залучених ресурсів у загальних активах, %	23,41	9,42	20,19	20,82	2,62	12,6	103,1	214,2
Співвідношення позикових і власних коштів	0,45	0,15	0,53	0,50	0,05	10,6	95,6	340,6
Забезпеченість оборотними коштами	0,19	0,26	0,34	0,06	0,003	4,7	18,7	130,7
Оборотність оборотних коштів	13	10	5	6	62	1066,3	107,1	54,0
Частка інвестицій у загальних активах, %	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0
Інвестиційна забезпеченість	0,41	0,43	0,38	0,42	0,41	97,6	110,5	88,4

Джерело: розраховано автором [1].

Забезпеченість оборотними коштами у 2024 році практично дорівнювала нулю, що свідчить про дуже низьку частку власних оборотних коштів у структурі оборотних активів та підвищену залежність підприємства від залучених джерел фінансування для підтримки операційної діяльності. Оборотність оборотних коштів різко зросла до 62 разів на рік, що відображає або суттєве скорочення залишків коштів, або низький обсяг оборотних активів у порівнянні з виручкою, що може свідчити про підвищені ризики нестачі ліквідності.

Наступним об'єктом дослідження обрано ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна» (табл. 2.14).

Частка власного капіталу коливалася від 19% до 43%, що свідчить про періоди високої залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування у попередні роки. Динаміка власного капіталу демонструє значні коливання: після зростання у 2022-2023 роках (+133-170%) у 2024 році відбулося зменшення до 128,19, що відображає швидкість і нерівномірність змін капіталу, яка може бути зумовлена різними бухгалтерськими коригуваннями, курсовими різницями та трансферами, без прямого висновку щодо стабільності фінансових результатів.

Таблиця 2.14 – Показники, що застосовуються у рамках ресурсного підходу для ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна»

Конкретні показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Частка власного капіталу у загальних активах, %	32,70	18,86	36,07	43,26	41,94	96,9	119,9	191,2	57,7
Динаміка власного капіталу	92,17	93,19	133,17	170,74	128,19	75,1	128,2	142,9	101,1
Частка залучених ресурсів у загальних активах, %	52,48	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0
Співвідношення позикових і власних коштів	1,52	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0
Забезпеченість оборотними коштами	0,2107	0,0017	0,0264	0,0050	0,0015	29,7	18,9	1586,6	0,8
Оборотність оборотних коштів	33	35	238	244	2069	849,0	102,4	689,8	105,2
Частка інвестицій у загальних активах, %	0,06	0,04	0,09	0,15	0,04	23,1	162,3	220,0	76,4
Інвестиційна забезпеченість	0,08	0,17	0,28	0,34	0,17	50,0	121,4	164,7	212,5

Джерело: розраховано автором [110].

Забезпеченість оборотними коштами у 2024 році дорівнює 0,0015, а оборотність оборотних коштів значно зросла (2069 разів), що свідчить про

доволі слабкий обсяг оборотних активів та технічний ефект малого знаменника.

Другим напрямом дослідження в рамках даного підрозділу обрано ризик-орієнтований аналіз фінансового забезпечення агропромислових підприємств (табл. 2.15).

Середньорівневі ризики, такі як кредитний, валютний, ринковий та логістичний, потребують постійного моніторингу і застосування фінансових інструментів, включаючи форвардні.

Підприємства, що працюють із великими обсягами продукції та насіння (ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна», ТОВ «Оптімусагро Трейд», ПП «Оліяр», ТОВ «Агродженерейшн Україна»), особливо вразливі до коливань доходів та ринкових цін, що обумовлює необхідність формування оборотних і стратегічних резервів, диверсифікації ринків збуту і постачальників.

Комплексне застосування зазначених заходів мінімізації дозволяє знизити ймовірність дефіциту фінансових ресурсів і забезпечити стабільність діяльності підприємств навіть за умов макроекономічної та кліматичної нестабільності.

Отже, проведене дослідження дозволило комплексно оцінити стан фінансового забезпечення суб'єктів господарювання агропромислового сектору та визначити ключові напрями його вдосконалення. Виявлено потребу у підвищенні доступу до фінансових ресурсів, більш раціональному їх використанні та забезпеченні стабільності фінансової діяльності підприємств. На основі аналізу сформульовано конкретні рекомендації, які охоплюють як організаційні, так і фінансово-економічні заходи, спрямовані на зміцнення фінансового потенціалу агропромислових підприємств. Упровадження цих заходів створює передумови для підвищення інвестиційної привабливості галузі, забезпечення її стійкого розвитку та ефективного функціонування в умовах сучасних економічних викликів.

Таблиця 2.15 – Ризик-орієнтований аналіз фінансового забезпечення агропромислових підприємств

Підприємство	Основні види ризиків	Заходи мінімізації ризику
ТОВ «Фірма «Астарта Київ»	Кліматичні, біологічні, сезонні коливання доходів, ринкові, кредитний, валютний	Страховання врожаю, диверсифікація культур, фінансові резерви, хеджування валютних та цінних ризиків, оптимізація ланцюгів постачання, планування грошових потоків
Агрохолдинг «ІМК»	Біологічні у тваринництві, кліматичні у рослинництві, сезонні коливання доходів, ринкові	Ветеринарний контроль, страхування тварин і посівів, системи захисту рослин, диверсифікація кормів та культур, планування грошових потоків, форвардні контракти, оборотні резерви
ПП «Вайтерра Україна»	Ринкові ризики зернових та олійних, логістичні, валютні, кліматичні	Диверсифікація ринків збуту, страхування врожаю, оптимізація логістики, форвардні угоди, хеджування валютних ризиків
ПП «Оліяр»	Ринкові ризики цін на насіння та олійні, кліматичні, сезонні коливання доходів, кредитний	Хеджування цін, страхування врожаю, диверсифікація клієнтів і культур, фінансові резерви, контроль платоспроможності партнерів
ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод»	Ринкові коливання цін на олійні, логістичні, валютні	Довгострокові контракти, диверсифікація постачальників, страхування запасів, форвардні контракти, оптимізація ланцюгів постачання
ТОВ «Сингента»	Регуляторні та правові, валютні, ринкові, кліматичні	Страховання відповідальності, хеджування валютних ризиків, диверсифікація продуктового портфеля, локальні дослідні станції та контроль якості
ТОВ «Оптімусагро Трейд»	Сезонні коливання доходів, кредитний, ринкові, валютні	Формування оборотних резервів, страхування дебіторської заборгованості, хеджування валютних і цінних ризиків, диверсифікація клієнтів та продуктів
ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна»	Ринкові коливання цін на зернові, валютні, логістичні, кліматичні	Форвардні та ф'ючерсні контракти, диверсифікація постачальників та клієнтів, страхування запасів та транспорту, оптимізація ланцюгів постачання
ТОВ «Агровіста»	Кліматичні, біологічні, ринкові коливання, сезонні коливання доходів	Страховання врожаю та тварин, системи захисту рослин і тварин, диверсифікація культур і продуктів, фінансові резерви, планування грошових потоків
ТОВ «Агродженерей шн Україна»	Кліматичні, ринкові, логістичні, валютні, кредитний	Страховання врожаю, форвардні контракти та хеджування валютних ризиків, диверсифікація ринків і постачальників, оптимізація логістики, контроль дебіторської заборгованості

Джерело: побудовано автором.

2.3. Оцінка ефективності фінансового забезпечення розвитку підприємств

Дослідження окресленої проблематики є необхідною складовою комплексного аналізу функціонування підприємств в умовах економічної нестабільності, зростання фінансових ризиків та обмеженого доступу до інвестиційних ресурсів. За сучасних умов саме рівень та структура фінансового забезпечення визначають можливості підприємств щодо підтримання платоспроможності, забезпечення фінансової стійкості, реалізації інвестиційних проєктів і досягнення стратегічних цілей розвитку.

Метою оцінки ефективності фінансового забезпечення розвитку підприємств є визначення здатності суб'єктів господарювання формувати, розподіляти та використовувати фінансові ресурси таким чином, щоб забезпечити стабільне функціонування, фінансову рівновагу та достатній рівень інвестиційної активності в коротко- та довгостроковій перспективі. Досягнення зазначеної мети передбачає виявлення як позитивних тенденцій у фінансовому розвитку підприємств, так і системних проблем, що стримують процеси відтворення та модернізації.

Інформаційною базою оцінки ефективності фінансового забезпечення слугують дані фінансової звітності підприємств, зокрема баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, а також статистичні матеріали органів державної статистики, аналітичні огляди та узагальнені показники розвитку відповідної галузі. Для забезпечення об'єктивності та порівнянності результатів оцінки використовуються дані за декілька років, що дозволяє виявити стійкі тенденції, циклічні коливання та структурні зрушення у фінансовому забезпеченні розвитку підприємств. Застосування системного підходу до формування інформаційної бази та визначення завдань оцінки створює методологічні передумови для комплексного аналізу фінансової стійкості, платоспроможності та інвестиційної активності підприємств, результати якого

слугуватимуть основою для обґрунтування напрямів удосконалення механізму фінансового забезпечення їх розвитку.

У рамках даного підрозділу проведено аналіз фінансового забезпечення за коефіцієнтним та інтегральним підходами, окресленими в попередньому розділі.

Показники по ТОВ «Фірма «Астарта Київ» наведено в табл. 2.16.

Таблиця 2.16 – Показники для коефіцієнтного підходу для ТОВ «Фірма «Астарта Київ»

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Коефіцієнт поточної ліквідності	3,21	4,44	3,38	4,44	4,79	107,7	131,5	76,0	138,2
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,44	1,52	1,23	1,42	1,89	133,0	115,6	80,9	106,0
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,37	0,15	0,23	0,16	0,63	403,7	68,3	155,0	40,2
Коефіцієнт автономії	0,66	0,72	0,69	0,70	0,73	104,6	101,6	96,4	108,7
Коефіцієнт фінансової залежності	0,34	0,28	0,31	0,30	0,27	89,2	96,5	109,0	83,1
Маневреність власного капіталу	0,06	0,30	0,34	0,33	0,30	92,2	96,8	111,9	505,9
ROA (рентабельність активів)	0,01	0,20	0,09	0,09	0,12	135,6	95,2	43,8	1451,4
ROE (рентабельність власного капіталу)	0,02	0,30	0,13	0,12	0,16	131,5	95,9	43,1	1294,5
Рентабельність продукції (продажів)	0,02	0,26	0,12	0,10	0,14	136,5	80,4	48,8	1241,3
Оборотність запасів	3	3	2	2	3	107,6	113,6	73,1	99,5
Оборотність дебіторської заборгованості	15	13	16	19	19	102,0	117,1	123,7	86,9
Покриття боргів грошовими потоками	7,88	0,60	2,02	1,45	0,92	63,4	71,9	336,2	7,6
Інтенсивність використання основних фондів	1,78	2,42	2,55	3,13	3,05	97,5	122,5	105,6	136,2

Джерело: розраховано автором за даними [22]

Ліквідність підприємства демонструє стабільне перевищення нормативних значень. Коефіцієнт поточної ліквідності протягом усього

періоду перебував у межах 3,21-4,79 при оптимальному значенні 1,5-2,0, що свідчить про надлишок оборотних активів і високу здатність покривати поточні зобов'язання. Показник швидкої ліквідності збільшився з 1,44 у 2020 р. до 1,89 у 2024 р., що свідчить про підвищення платоспроможності без урахування запасів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності демонструє волатильність: у 2021 р. він упав до 0,15, проте у 2024 р. зріс до 0,63, значно перевищуючи нормативне значення (0,2-0,3) та вказуючи на надмірну іммобілізацію грошових коштів, що може призводити до зниження потенційної доходності капіталу.

Фінансова стійкість підприємства характеризується позитивною динамікою. Коефіцієнт автономії зріс із 0,66 до 0,73 при нормативі $\geq 0,5$, що свідчить про збільшення частки власного капіталу у структурі активів. Відповідно коефіцієнт фінансової залежності зменшився з 0,34 до 0,27 (норма $\leq 0,5$), підтверджуючи зменшення ризику надмірного фінансування за рахунок позикових коштів. Маневреність власного капіталу, яка у 2020 р. була низькою (0,06), стабілізувалася в межах 0,30 у 2021 і 2024 рр., що відповідає нормативному інтервалу 0,2-0,3 та вказує на підвищення фінансової гнучкості.

Рентабельність активів і власного капіталу характеризується коливаннями. ROA зросла з 0,01 у 2020 р. до 0,12 у 2024 р., перевищуючи норматив $\geq 0,05$, а ROE з 0,02 до 0,16 при нормативі $\geq 0,10$. Рентабельність продукції у 2024 р. (0,14) перебувала в межах оптимального інтервалу 0,08-0,15. Хвилеподібна динаміка 2021-2023 рр. вказує на високу чутливість прибутковості до зовнішніх економічних та ринкових шоків.

Ділова активність показує помірні коливання. Оборотноість запасів коливалася в межах 2-3 разів, нижче оптимальних 4-6 разів, що свідчить про уповільнення реалізації продукції та накопичення запасів. Оборотноість дебіторської заборгованості скоротилася до 19 днів у 2023-2024 рр., що залишалось в межах нормативу 30-60 днів і свідчить про зменшення кредитного навантаження, підвищення ліквідності та зниження фінансових ризиків. Грошові потоки залишаються нестабільними. Показник покриття

боргів грошовими потоками після пікового значення 7,88 у 2020 р. знизився до 0,92 у 2024 р., що є нижче нормативного рівня ($\geq 1,0$) і свідчить про дефіцит грошових потоків для повного покриття поточних зобов'язань. Ефективність використання основних фондів демонструє стійке зростання і в 2023-2024 рр. перебувала на високому рівні (3,13-3,05), що значно перевищує норматив $\geq 1,5-2,0$, і вказує на підвищення продуктивності та інтенсивності використання основних засобів.

Отже, підприємство зберігає фінансову стабільність, але потребує посилення управління оборотними активами та підвищення адаптивності до зовнішніх економічних ризиків.

Наступним етапом розраховуємо значення інтегральних індексів за методом, представленим у підпункті 1.3 (табл. 2.17).

Таблиця 2.17 – Розраховані інтегральні фінансові індекси ТОВ «Фірма «Астарта Київ» за 2020-2024 роки

Рік	FI	Рівень фінансового забезпечення
2020	0,330	низький
2021	0,629	середній
2022	0,568	середній
2023	0,530	середній
2024	0,645	середній

Джерело: розраховано автором.

Інтегральний індекс свідчить про поступове покращення фінансового стану підприємства з 2020 до 2024 року. Найнижчий рівень фінансового забезпечення був у 2020 році, тоді як у 2021–2024 роках індекс стабільно знаходиться у середньому діапазоні (0,5-0,8), що вказує на помірну фінансову стійкість та достатній рівень управління ризиками. Значне зростання FI у 2021 та 2024 роках свідчить про ефективність заходів з підвищення ліквідності та оптимізації фінансової структури підприємства.

На основі отриманих даних запропоновано сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану загалом (табл. 2.18).

Таблиця 2.18 – Сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану компанії ТОВ «Фірма «Астарта Київ»

Сценарій	Основні умови	Очікувані показники (приблизно)	Інтегральний індекс FI	Наслідки для підприємства
Оптимістичний	Стабільні ринкові ціни, сприятливі кліматичні умови, повний доступ до фінансування, відсутність форс-мажорів	Поточна ліквідність ≥ 4 , абсолютна $\geq 0,6$, ROA $\geq 0,12$, ROE $\geq 0,16$, рентабельність продукції $\geq 0,14$, оборотність запасів та дебіторської заборгованості на високому рівні	0,75-0,80	Максимальна прибутковість, можливість розширення виробництва, формування фінансових резервів, інвестиції в основні засоби та оборотні кошти
Базовий	Середні ринкові умови, очікувані ризики та коливання доходів/витрат, стабільна ліквідність	Поточна ліквідність $\sim 4,7$, абсолютна ліквідність $\sim 0,6$, ROA 0,09-0,12, ROE 0,12-0,16, рентабельність продукції 0,10-0,14	0,53-0,65	Стабільна операційна діяльність, достатність фінансових ресурсів для виконання зобов'язань, поступове нарощування резервів та підтримка інвестиційної активності
Песимістичний	Падіння ринкових цін, підвищення собівартості, обмежений доступ до фінансування, форс-мажорні події	Поточна ліквідність < 4 , абсолютна ліквідність $< 0,4$, ROA $< 0,09$, ROE $< 0,12$, рентабельність продукції $< 0,10$, оборотність запасів та дебіторської заборгованості знижується	0,35-0,50	Зниження прибутковості, стиск маржі, підвищення фінансових ризиків, потреба у формуванні фінансових резервів, адаптація операційних процесів та оптимізація структури фінансування

Джерело: побудовано автором.

Наступним етапом проаналізовано показники Агрохолдингу «ІМК» (табл. 2.19).

Аналіз таблиці свідчить про суттєву волатильність фінансових показників підприємства протягом періоду 2020-2024 рр., що відображає вплив зовнішніх економічних та внутрішніх операційних ризиків. Ліквідність підприємства загалом покращилась у 2024 році, причому коефіцієнти поточної, швидкої та абсолютної ліквідності перевищують нормативні значення, що свідчить про достатній рівень покриття короткострокових зобов'язань. Водночас коефіцієнт автономії зріс до 0,56, а фінансова

залежність знизилась, що вказує на посилення ролі власного капіталу у структурі активів.

Таблиця 2.19 – Показники для коефіцієнтного підходу для Агрохолдингу «ІМК»

Показник	2020	2021	2022	2022	2024/2024	2024/2023, %	2023/2022, %	2022/2021, %	2021/2020, %
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,25	2,82	2,70	1,95	3,94	202,7	72,2	95,5	125,4
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,67	0,91	1,50	0,63	1,79	284,7	41,8	166,0	134,9
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,35	0,46	0,42	0,24	1,25	522,6	57,2	91,2	131,7
Коефіцієнт автономії	0,49	0,46	0,46	0,45	0,56	124,0	98,6	99,8	93,3
Коефіцієнт фінансової залежності	0,51	0,54	0,54	0,55	0,44	80,1	101,2	100,2	106,5
Маневреність власного капіталу	-0,18	-0,23	-0,10	-0,27	0,00	-1,0	266,4	43,3	130,4
ROA (рентабельність активів)	0,11	0,23	0,00	-0,07	0,17	-261,0	2174,7	-1,3	206,9
ROE (рентабельність власного капіталу)	0,23	0,48	-0,01	-0,14	0,34	-234,4	2192,2	-1,4	204,7
Рентабельність продукції (продажів)	0,20	0,43	-0,01	-0,15	0,26	-171,2	1534,1	-2,3	220,5
Оборотність запасів	2	2	1	2	3	146,0	146,3	66,3	96,4
Оборотність дебіторської заборгованості	1	0	14	16	5	32,2	118,0	2804,0	89,6
Покриття боргів грошовими потоками	1,64	0,80	-53,26	-3,23	0,66	-20,3	6,1	-6638,0	49,0
Інтенсивність використання основних фондів	2,28	2,80	2,07	2,36	2,81	119,3	113,9	74,0	122,8

Джерело: побудовано автором за даними [56].

Маневреність власного капіталу залишалася нестійкою у попередні роки і у 2024 році досягла нульового рівня, що свідчить про повну відсутність власних оборотних коштів та жорстку іммобілізацію власного капіталу в необоротних активах, що є негативним сигналом для фінансової гнучкості підприємства.

Рентабельність активів та власного капіталу відновилися після значних коливань і негативних значень у 2022-2023 рр., що свідчить про покращення

ефективності використання ресурсів. Показники оборотності запасів і дебіторської заборгованості демонструють підвищену динаміку у 2024 році, хоча деякі значення все ще залишаються нижче оптимальних норм, що вказує на потребу у більш ефективному управлінні оборотними коштами. Інтенсивність використання основних фондів зросла до 2,81, що перевищує рекомендований рівень і свідчить про активне використання виробничих потужностей. Загалом фінансовий стан підприємства покращився у 2024 році, проте залишаються окремі ризики, пов'язані з ефективністю оборотного капіталу та стабільністю прибутковості, які потребують продовження заходів управління фінансовими ресурсами.

Інтегральні індекси для Агрохолдингу «ІМК» наведено в табл. 2.20.

Таблиця 2.20 – Розраховані інтегральні фінансові індекси Агрохолдингу «ІМК» за 2020-2024 роки

Рік	FI	Рівень фінансового забезпечення
2020	0,81	Середній
2021	1,55	Високий
2022	0,17	Низький
2023	0,23	Низький
2024	1,48	Високий

Джерело: розраховано автором.

Аналіз інтегральних індексів за 2020-2024 роки свідчить про значні коливання фінансового стану підприємства: високий рівень забезпечення спостерігався у 2021 та 2024 роках, тоді як у 2022-2023 роках показники різко знизились до низького рівня, що вказує на потребу стабілізації ліквідності, оптимізації фінансових потоків та підвищення стійкості до зовнішніх ризиків.

Сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану загалом наведено в табл. 2.21

Коефіцієнти ліквідності, платоспроможності й рентабельності ТОВ «Агровіста» наведено в табл. 2.22.

Проведений аналіз фінансових показників підприємства за 2020-2024 рр. дає підстави стверджувати про неоднорідну динаміку фінансового стану з чітко вираженими кризовими та відновлювальними етапами.

Таблиця 2.21 – Сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану Агрохолдингу «ІМК»

Сценарій	Основні умови	Очікувані показники (приблизно)	FI	Наслідки для підприємства
Оптимістичний	Сприятлива цінова кон'юнктура на продукцію; стабільні кліматичні умови; відновлення експортної логістики; доступ до банківського та іншого фінансування; зростання операційних грошових потоків	Поточна ліквідність $\geq 3,5$ -4,0; швидка $\geq 1,5$; абсолютна $\geq 0,6$ -0,8; коефіцієнт автономії $\geq 0,55$; ROA $\geq 0,15$; ROE $\geq 0,30$; рентабельність продажів $\geq 0,25$; оборотність запасів 2,5-3,0; покриття боргів грошовими потоками $\geq 1,0$	1,40-1,60	Зміцнення фінансової стійкості; відновлення інвестиційної активності; зниження боргового навантаження; формування резервів ліквідності; можливість розширення виробництва та модернізації основних фондів
Базовий	Помірні ринкові ціни; часткові логістичні обмеження; контрольовані витрати; збереження доступу до короткострокового фінансування; стабільна операційна діяльність	Поточна ліквідність 2,5-3,5; швидка 0,9-1,4; абсолютна 0,3-0,6; автономія 0,45-0,55; ROA 0,08-0,15; ROE 0,15-0,30; рентабельність продажів 0,10-0,25; оборотність запасів 2,0-2,5; покриття боргів грошовими потоками 0,7-1,0	0,80-1,20	Підтримка платоспроможності та фінансової рівноваги; обмежена інвестиційна діяльність; зосередження на оптимізації витрат і підвищенні операційної ефективності; збереження фінансової гнучкості
Песимістичний	Погіршення цінової кон'юнктури; зростання собівартості; обмежений доступ до фінансування; логістичні ризики; нестабільні грошові потоки	Поточна ліквідність $< 2,5$; швидка $< 0,9$; абсолютна $< 0,3$; автономія $< 0,45$; ROA $< 0,08$ або від'ємна; ROE $< 0,15$ або від'ємна; рентабельність продажів $< 0,10$; оборотність запасів $\leq 2,0$; покриття боргів грошовими потоками $< 0,7$	0,30-0,70	Погіршення фінансової стійкості; зростання ризику дефіциту ліквідності; необхідність реструктуризації зобов'язань; скорочення інвестицій; концентрація на виживанні та адаптації бізнес-моделі

Джерело: побудовано автором.

У частині ліквідності простежується певне покращення поточної та швидкої ліквідності у 2024 р. порівняно з попередніми роками, однак їх рівень залишається нижчим за оптимальні нормативи, що свідчить про обмежені можливості своєчасного покриття короткострокових зобов'язань. Особливо проблемною залишається абсолютна ліквідність, стабільно нижча за рекомендоване значення протягом усього періоду, що вказує на дефіцит

грошових коштів та високу залежність від оборотності інших поточних активів.

Таблиця 2.22 – Показники для коефіцієнтного підходу для ТОВ «Агровіста»

Показник	2020	2021	2022	2022	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,72	1,79	1,31	1,12	1,28	114,3	85,5	73,2	247,8
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,27	0,59	0,61	0,58	0,72	124,1	95,1	102,9	217,4
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,01	0,03	0,01	0,01	0,01	78,3	80,0	39,0	262,6
Коефіцієнт автономії	0,40	0,46	0,85	0,86	0,88	102,1	101,1	184,0	115,8
Коефіцієнт фінансової залежності	0,60	0,54	0,15	0,14	0,16	115,9	93,5	27,5	89,5
Маневреність власного капіталу	-0,70	-0,32	-0,17	-0,14	-0,12	87,8	81,7	53,7	46,1
ROA	-0,13	0,11	0,02	-0,24	0,15	-63,9	-1050,5	21,2	-81,3
ROE	-0,33	0,25	0,04	-0,28	0,17	-62,9	-635,2	17,7	-75,1
Рентабельність продукції (продажів)	-0,12	0,15	0,12	0,14	0,15	107,1	116,7	81,6	-122,0
Оборотність запасів	5	3	3	3	7	254,0	96,9	95,4	57,5
Оборотність дебіторської заборгованості	11	20	20	21	19	90,5	105,0	100,2	180,6
Покриття боргів грошовими потоками	-6,75	2,12	1,86	0,98	0,85	86,7	52,8	87,4	-31,5
Інтенсивність використання основних фондів	2,03	1,45	1,51	1,63	1,65	101,2	107,9	103,8	71,6

Джерело: побудовано автором за даними [108].

Водночас структура капіталу зазнала позитивних змін: зростання коефіцієнта автономії у 2022-2024 рр. до рівня, що перевищує норматив, та відповідне зниження коефіцієнта фінансової залежності свідчать про посилення фінансової стійкості й зменшення боргового навантаження. Негативні значення маневреності власного капіталу протягом усього періоду вказують на його надмірну іммобілізацію в необоротних активах, що обмежує фінансову гнучкість підприємства. Показники прибутковості характеризуються значною мінливістю: після збиткових або низькорентабельних результатів у 2020 та особливо у 2022-2023 рр. у 2024 р. зафіксовано відновлення рентабельності активів, власного капіталу та

продажів до рівнів, що відповідають або перевищують оптимальні орієнтири. Це свідчить про покращення ефективності використання ресурсів та стабілізацію операційної діяльності. Показники ділової активності загалом перебувають у прийнятних межах: оборотність запасів у 2024 р. перевищує нормативний рівень, а динаміка оборотності дебіторської заборгованості вказує на відносно ефективну політику розрахунків з контрагентами.

У цілому фінансовий стан підприємства у 2024 р. можна охарактеризувати як більш стійкий і збалансований порівняно з попередніми роками, з ознаками відновлення прибутковості та зміцнення капітальної бази. Разом з тим ключовими проблемними аспектами залишаються недостатній рівень ліквідності у грошовій формі та низька маневреність власного капіталу, що потребує подальшого вдосконалення політики управління оборотними активами й фінансовими ресурсами.

Інтегральні індекси наведено в табл. 2.23.

Таблиця 2.23 – Розраховані інтегральні фінансові індекси ТОВ «Агровіста» за 2020-2024 роки

Рік	FI	Рівень фінансового забезпечення
2020	0,42	Низький
2021	0,58	Середній
2022	0,31	Низький
2023	0,34	Низький
2024	0,67	Середній

Джерело: розраховано автором.

Розраховані інтегральні фінансові індекси свідчать про циклічний та нерівномірний характер фінансового забезпечення Агрохолдингу «ІМК» у 2020-2024 роках. У 2020 році фінансовий стан характеризувався низьким рівнем інтегрального індексу, що зумовлювалося недостатньою ліквідністю та обмеженою маневреністю власного капіталу.

У 2021 році спостерігалось покращення показників і перехід до середнього рівня фінансового забезпечення завдяки зростанню рентабельності та фінансової стійкості. Найбільш критичним періодом стали 2022-2023 роки, коли інтегральний індекс знизився до низького рівня під впливом погіршення

прибутковості, грошових потоків і зростання фінансових ризиків. У 2024 році зафіксовано відновлення фінансового стану та підвищення інтегрального індексу до середнього рівня, що свідчить про посилення фінансової стабільності підприємства й формування передумов для переходу до більш стійкої траєкторії розвитку за умови збереження позитивних тенденцій.

Сценарії розвитку наведено в табл. 2.24.

Таблиця 2.24 – Сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану ТОВ «Агровіста»

Сценарій	Основні умови	Очікувані показники (приблизно)	FI	Наслідки для підприємства
Оптимістичний	Сприятлива кон'юнктура ринку, стабільні ціни на продукцію, доступ до фінансування, відсутність форс-мажорів	Поточна ліквідність $\geq 1,28$, абсолютна $\geq 0,01$, ROA $\geq 0,15$, ROE $\geq 0,17$, рентабельність продукції $\geq 0,15$, оборотність запасів та дебіторської заборгованості на високому рівні	0,70-0,85	Формування фінансових резервів, розширення виробництва, підвищення інвестиційної привабливості
Базовий	Помірні коливання ринку, стабільна ліквідність, обмежена інвестиційна активність, контроль ризиків	Поточна ліквідність $\sim 1,2-1,3$, абсолютна ліквідність $\sim 0,01$, ROA 0,02-0,15, ROE 0,04-0,17, рентабельність продукції 0,12-0,15	0,50-0,65	Забезпечення безперервності операційної діяльності, підтримка платоспроможності, помірне нарощування резервів
Песимістичний	Падіння цін на продукцію, зростання витрат, обмежений доступ до фінансування, форс-мажорні події	Поточна ліквідність $< 1,1$, абсолютна ліквідність $< 0,01$, ROA $< 0,02$, ROE $< 0,04$, рентабельність продукції $< 0,12$, оборотність запасів та дебіторської заборгованості знижується	$< 0,50$	Підвищення фінансової вразливості, потреба у формуванні антикризових резервів, оптимізація структури фінансування та витрат

Джерело: побудовано автором.

Для представлення результатів по ПП «Вайтерра Україна» використано табл. 2.25.

Таблиця 2.25 – Показники для коефіцієнтного підходу для ПП «Вайтерра Україна»

Показник	2020	2021	2022	2022	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,10	1,05	1,52	4,45	3,04	68,4	292,8	144,0	96,2
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,35	0,41	0,57	2,01	1,58	78,5	350,5	138,3	119,0
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,09	0,10	0,14	0,46	0,31	66,4	334,7	135,3	110,6
Коефіцієнт автономії	0,15	0,08	0,38	0,79	0,74	93,8	208,3	462,3	54,7
Коефіцієнт фінансової залежності	0,85	0,92	0,62	0,21	0,26	123,9	33,3	67,4	108,0
Маневреність власного капіталу	0,54	0,56	0,83	0,89	0,69	77,4	108,1	148,4	102,6
ROA (рентабельність активів)	0,12	0,11	0,18	0,23	0,17	73,1	122,8	165,9	93,1
ROE (рентабельність власного капіталу)	1,21	1,09	0,95	0,41	0,22	52,8	43,2	86,7	90,3
Рентабельність продукції (продажів)	0,03	0,03	0,08	0,08	0,04	44,7	106,2	260,4	97,3
Оборотність запасів	7	6	4	5	11	206,4	123,2	65,4	93,5
Оборотність дебіторської заборгованості	3	11	20	16	14	84,6	81,3	184,5	397,7
Покриття боргів грошовими потоками	6,09	11,73	2,51	0,76	1,59	208,1	30,4	21,4	192,5
Інтенсивність використання основних фондів	68,73	88,47	58,99	45,12	29,97	66,4	76,5	66,7	128,7

Джерело: побудовано автором за даними [17].

Аналіз фінансових показників підприємства за 2020-2024 роки свідчить про значні коливання ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності, що обумовлено як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Коефіцієнти поточної та швидкої ліквідності демонструють позитивну динаміку до 2024 року, що вказує на покращення здатності підприємства виконувати короткострокові зобов'язання, однак абсолютна ліквідність залишається значно нижче рекомендованого рівня, підкреслюючи обмеженість грошових ресурсів для покриття негайних потреб. Показники фінансової автономії та маневреності власного капіталу зростають, що свідчить про збільшення частки власних коштів у структурі активів та покращення фінансової незалежності

підприємства. У той же час рентабельність активів та продукції показує нестабільну динаміку, а рентабельність власного капіталу знижується, що вказує на необхідність підвищення ефективності управління капіталом та операційною діяльністю. Оборотність запасів та дебіторської заборгованості зростає, що покращує ліквідність операційних активів, проте показник покриття боргів грошовими потоками залишається нестійким, вказуючи на ризики недостатності фінансових ресурсів у критичні періоди. Інтенсивність використання основних фондів поступово знижується, що свідчить про необхідність модернізації або оптимізації виробничих потужностей. Загалом, фінансовий стан підприємства у 2024 році демонструє покращення ключових показників ліквідності та фінансової стійкості, проте зберігаються ризики недостатньої грошової ліквідності та зниження рентабельності, що вимагає активізації інвестиційної діяльності, удосконалення фінансового управління та стратегічного планування для забезпечення стабільного розвитку.

Інтегральні індекси представлено в табл. 2.26.

Таблиця 2.26 – Розраховані інтегральні фінансові індекси ПП «Вайтерра Україна» за 2020-2024 роки

Рік	FI	Рівень фінансового забезпечення
2020	0,628	Середній
2021	0,606	Середній
2022	0,758	Високий
2023	0,927	Високий
2024	0,876	Високий

Джерело: розраховано автором.

За аналізований період спостерігається поступове покращення фінансового стану підприємства. У 2020-2021 роках рівень фінансового забезпечення був середнім, що свідчить про стабільність, але наявність резервів для поліпшення ліквідності та рентабельності. Починаючи з 2022 року, інтегральний індекс перевищив поріг 0,75, що вказує на високий рівень фінансового забезпечення, покращення ліквідності, ефективності використання капіталу та інвестиційної активності. У 2023-2024 роках підприємство підтримує високий рівень фінансового забезпечення, що

створює сприятливі умови для розширення виробництва та інвестиційної діяльності.

Сценарії розвитку наведено в табл. 2.27.

Таблиця 2.27 – Сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану ПП «Вайтерра Україна»

Сценарій	Основні умови	Очікувані показники (приблизно)	Інтегральний індекс FI	Наслідки для підприємства
Оптимістичний	Стабільні ринкові ціни, сприятливі кліматичні умови, повний доступ до фінансування, відсутність форс-мажорів	Поточна ліквідність ≥ 3 , абсолютна $\geq 0,3$, ROA $\geq 0,20$, ROE $\geq 0,40$, рентабельність продукції $\geq 0,08$, висока оборотність запасів та дебіторської заборгованості	0,90-0,95	Максимальна ефективність, нарощування виробництва, формування фінансових резервів, активні інвестиції у розвиток основних засобів та оборотних коштів
Базовий	Середні ринкові умови, очікувані коливання доходів та витрат, стабільна ліквідність	Поточна ліквідність $\sim 2-3$, абсолютна ліквідність $\sim 0,2-0,3$, ROA 0,15-0,20, ROE 0,25-0,40, рентабельність продукції 0,05–0,08	0,75-0,85	Стабільна операційна діяльність, достатність фінансових ресурсів для виконання зобов'язань, помірне нарощування резервів, підтримка інвестиційної активності
Песимістичний	Падіння ринкових цін, збільшення собівартості, обмежений доступ до фінансування, форс-мажорні обставини	Поточна ліквідність < 2 , абсолютна $< 0,2$, ROA $< 0,15$, ROE $< 0,25$, рентабельність продукції $< 0,05$, зниження оборотності запасів та дебіторської заборгованості	0,50-0,70	Стиск фінансових ресурсів, зниження прибутковості, необхідність формування резервів для підтримки виробництва, оптимізація структури фінансування та скорочення інвестицій

Джерело: побудовано автором.

Наступним об'єктом обрано ПП «Оліяр» (табл. 2.28).

Фінансовий стан ПП «Оліяр» у період 2020-2024 років демонструє тенденцію до стабілізації та помірного поліпшення показників автономії та рентабельності, водночас деякі аспекти залишаються проблемними.

Таблиця 2.28 – Показники для коефіцієнтного підходу для ПП «Оліяр»

Показник	2020	2021	2022	2022	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,12	1,12	1,78	5,30	1,71	32,3	296,9	159,1	100,4
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,39	0,29	0,55	1,77	0,62	35,0	321,0	190,1	74,3
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,07	0,02	0,11	0,00	0,10	5078,6	1,8	552,4	26,4
Коефіцієнт автономії	0,41	0,34	0,43	0,60	0,54	89,6	138,2	127,0	82,6
Коефіцієнт фінансової залежності	0,59	0,66	0,57	0,40	0,46	115,7	70,6	85,9	112,3
Маневреність власного капіталу	-0,04	-0,01	0,30	0,47	0,40	85,5	156,9	-2845,4	27,7
ROA (рентабельність активів)	0,04	0,05	0,07	0,07	0,07	102,5	109,2	145,3	124,4
ROE (рентабельність власного капіталу)	0,08	0,12	0,17	0,14	0,13	92,8	84,1	137,4	145,5
Рентабельність продукції (продажів)	0,03	0,04	0,05	0,07	0,07	95,4	135,8	130,0	117,1
Оборотність запасів	3	3	3	2	3	113,8	82,7	101,1	87,1
Оборотність дебіторської заборгованості	56	50	46	68	68	100,0	146,6	93,0	89,2
Покриття боргів грошовими потоками	15,35	14,87	6,64	1,66	6,11	367,5	25,0	44,6	96,9
Інтенсивність використання основних фондів	2,52	3,37	4,81	4,01	4,42	110,3	83,4	142,8	133,4

Джерело: побудовано автором за даними [75].

Коефіцієнт поточної ліквідності у 2024 році становив 1,71, що знаходиться в межах нормативного інтервалу (1,5-2,0) і свідчить про достатність поточних активів для покриття короткострокових зобов'язань. Абсолютна ліквідність залишалася низькою протягом періоду, що підкреслює обмежену грошову подушку для покриття короткострокових зобов'язань. Коефіцієнт автономії підвищився до 0,54 у 2024 році, що свідчить про нарощування власного капіталу та зниження фінансового ризику. Показник

фінансової залежності залишався помірним (0,46), що вказує на обмежене залучення зовнішніх ресурсів і відносну стабільність структури капіталу.

Позитивна динаміка (0,40 у 2024 р.) демонструє здатність компанії більш ефективно використовувати власний капітал для фінансування оборотних активів і підтримки операційної діяльності. ROA та ROE стабільно перевищували мінімально допустимі значення, хоча ROE знизилася з 0,17 у 2022 році до 0,13 у 2024, що свідчить про зниження прибутковості власного капіталу. Рентабельність продукції залишалася низькою, але з позитивною динамікою до 0,07 у 2024 році. Оборотність запасів залишалася на стабільному, але нижчому за оптимальний рівень рівні (3 обороти на рік), що вказує на необхідність більш ефективного управління запасами. Оборотність дебіторської заборгованості перевищувала норматив (68 днів у 2024 році), що може негативно впливати на ліквідність. Покриття боргів грошовими потоками у 2024 році (6,11) значно перевищує норматив, що забезпечує високий рівень платоспроможності. Інтенсивність використання основних фондів залишалася стабільною та високою (4,42), що свідчить про ефективну експлуатацію основних засобів. Загалом фінансовий стан ПП «Оліяр» у 2024 році характеризується помірною стійкістю та стабільністю, з позитивною динамікою власного капіталу та рентабельності. Основними викликами залишаються низька ліквідність та висока дебіторська заборгованість, що вимагає покращення управління оборотними активами та оптимізації фінансової політики для забезпечення стійкого розвитку.

Інтегральні індекси ПП «Оліяр» наведено в табл. 2.29.

Таблиця 2.29 – Розраховані інтегральні фінансові індекси ПП «Оліяр» за 2020-2024 роки

Рік	FI	Рівень фінансового забезпечення
2020	0,15	Низький
2021	0,15	Низький
2022	0,45	Низький
2023	0,55	Середній
2024	0,48	Низький

Джерело: розраховано автором.

Загальний рівень фінансового забезпечення нестійкий. Інтегральні індекси FI у 2020-2024 роках коливаються в межах від 0,15 до 0,55, що вказує на переважно низький рівень фінансового забезпечення, з короткочасним підвищенням до середнього рівня у 2023 році.

Низькі значення FI у 2020-2022 роках пояснюються недостатньою ліквідністю, низькою маневреністю власного капіталу та обмеженою рентабельністю активів і продукції. Це свідчить про високу фінансову вразливість підприємства на початковому етапі досліджуваного періоду. Підвищення FI у 2023 році до середнього рівня зумовлено покращенням показників ліквідності, рентабельності та оборотності, що свідчить про тимчасове поліпшення фінансової стійкості компанії. Зниження FI у 2024 році до рівня нижче середнього свідчить про нестійку динаміку фінансового забезпечення, потребу в підвищенні ефективності управління оборотними коштами та оптимізації структури капіталу. Необхідні заходи для покращення FI включають підвищення ліквідності (особливо швидкої та абсолютної), контроль фінансової залежності, підвищення рентабельності активів та продукції, а також оптимізацію інвестиційної політики.

Можливі сценарії розвитку наведено в табл. 2.30.

Аналіз показників фінансового стану компанії за 2020-2024 роки свідчить про значну нестабільність фінансової діяльності та наявність коливань у ключових групах показників. Поточна та швидка ліквідність у більшості років перевищує нормативні значення, однак абсолютна ліквідність постійно залишається на рівні 0, що вказує на практично відсутні грошові резерви для покриття поточних зобов'язань.

Щодо ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод» маємо такі показники (табл. 2.31). Це підкреслює високу залежність від оборотних активів і необхідність управління грошовими потоками. Коефіцієнт автономії тримається вище оптимального мінімуму ($\geq 0,5$), що свідчить про достатню частку власного капіталу, тоді як коефіцієнт фінансової залежності залишається низьким ($\leq 0,5$), демонструючи помірну заборгованість.

Таблиця 2.30 – Сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану ПП «Оліяр»

Сценарій	Основні умови	Очікувані показники (приблизно)	Інтегральний індекс FI	Наслідки для підприємства
Оптимістичний	Зростання попиту на продукцію, зниження собівартості сировини, ефективна логістика, отримання державних дотацій та субсидій	Поточна ліквідність ≥ 2 , швидка ≥ 1 , абсолютна $\geq 0,3$, ROA $\geq 0,10$, ROE $\geq 0,15$, рентабельність продукції $\geq 0,12$, оборотність запасів ≥ 5 , дебіторської заборгованості ≤ 50 днів	0,70-0,80	Розширення виробничих потужностей, збільшення інвестицій в оновлення техніки, формування фінансових резервів, зростання рентабельності та конкурентоспроможності
Базовий	Стабільний попит, середня вартість сировини, помірна конкуренція на ринку, частковий доступ до державної підтримки	Поточна ліквідність $\sim 1,5$, швидка $\sim 0,6$, абсолютна $\sim 0,1-0,15$, ROA 0,07-0,09, ROE 0,12-0,14, рентабельність продукції 0,07-0,10, оборотність запасів ~ 3 , дебіторської заборгованості 50-60 днів	0,45-0,55	Підтримка стабільного виробничого процесу, забезпечення оборотних коштів, помірна інвестиційна активність, формування обмежених резервів, підтримка поточної рентабельності
Песимістичний	Зниження попиту на продукцію, підвищення цін на енергоносії, проблеми з постачанням сировини, обмежене фінансування	Поточна ліквідність < 1 , швидка $< 0,5$, абсолютна $< 0,1$, ROA $< 0,07$, ROE $< 0,12$, рентабельність продукції $< 0,07$, оборотність запасів ≤ 2 , дебіторської заборгованості > 65 днів	0,15-0,35	Зниження обсягів виробництва та прибутковості, потреба у скороченні витрат, формування кризових резервів, оптимізація фінансових потоків, підвищення уваги до управління дебіторською заборгованістю

Джерело: побудовано автором.

Маневреність власного капіталу коливається, вказуючи на обмежені можливості для оперативного перерозподілу капіталу між поточними та необоротними активами. ROA, ROE та рентабельність продукції демонструють значні коливання, включно з негативними значеннями у 2021-2022 роках, що свідчить про нерівномірність прибутковості, високий операційний ризик і необхідність підвищення ефективності управління витратами та доходами. Оборотність запасів та дебіторської заборгованості

показує сильні коливання, що свідчить про нестабільне управління запасами і кредитною політикою. Покриття боргів грошовими потоками є надзвичайно нестійким, з різкими коливаннями від негативних до високих значень, що підкреслює ризики ліквідності і потребу у формуванні фінансових резервів.

Таблиця 2.31 – Показники, що застосовуються у рамках коефіцієнтного підходу для ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод»

Показник	2020	2021	2022	2022	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Коефіцієнт поточної ліквідності	11,49	3,52	2,17	2,61	2,24	86,0	120,6	61,4	30,7
Коефіцієнт швидкої ліквідності	10,56	3,33	1,94	2,33	1,90	81,7	120,2	58,1	31,5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	89,9	47,5	59,2	50,0
Коефіцієнт автономії	0,90	0,74	0,61	0,67	0,61	90,4	110,1	82,5	82,7
Коефіцієнт фінансової залежності	0,10	0,26	0,39	0,33	0,39	119,7	84,1	150,0	248,6
Маневреність власного капіталу	0,91	0,67	0,35	0,54	0,31	57,3	152,5	53,3	73,3
ROA (рентабельність активів)	0,15	-0,05	-0,30	0,22	0,06	25,2	-74,9	656,3	-30,7
ROE (рентабельність власного капіталу)	0,16	-0,06	-0,44	0,35	0,09	25,5	-79,2	780,4	-34,4
Рентабельність продукції (продажів)	0,10	-0,07	-1,39	0,22	0,06	28,0	-15,8	1905,6	-72,0
Оборотність запасів	20	11	4	14	11	77,1	347,9	37,9	55,7
Оборотність дебіторської заборгованості	207	444	1028	197	201	101,8	19,2	231,8	214,7
Покриття боргів грошовими потоками	1,08	-5,02	-0,83	1,33	4,67	351,1	-160,7	16,5	-465,1
Інтенсивність використання основних фондів	348,94	157,53	56,06	326,26	157,89	48,4	582,0	35,6	45,1

Джерело: розраховано автором за даними [109].

Інтегральні індекси відображено в табл. 2.32.

Таблиця 2.32 – Розраховані інтегральні фінансові індекси ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод» за 2020-2024 роки

Рік	FI	Рівень фінансового забезпечення
2020	0,74	Середній
2021	0,66	Середній
2022	0,45	Низький
2023	0,85	Високий
2024	0,55	Середній

Джерело: розраховано автором.

Аналіз розрахованих інтегральних фінансових індексів показує, що фінансове забезпечення підприємства протягом 2020-2024 років було нестабільним. У 2020-2021 роках рівень фінансового забезпечення оцінювався як середній, що свідчить про помірну здатність підприємства ефективно використовувати ресурси та забезпечувати платоспроможність. У 2022 році FI знизився до 0,45, що відповідає низькому рівню фінансового забезпечення, що свідчить про погіршення ліквідності, рентабельності та оборотності активів. У 2023 році спостерігається значне зростання індексу до 0,85, що відповідає високому рівню фінансового забезпечення, що відображає покращення фінансової стабільності та ефективності діяльності. У 2024 році інтегральний індекс склав 0,55, що відносить підприємство до середнього рівня, демонструючи певне погіршення порівняно з попереднім роком, але все ще відносно стабільне фінансове положення. Отже, динаміка FI свідчить про коливання фінансового стану підприємства, необхідність постійного контролю ліквідності й рентабельності та оптимізації фінансового управління.

Сценарії розвитку відображено в табл. 2.33.

Показники ТОВ «Сингента» наведено в табл. 2.34.

Фінансовий стан ТОВ «Сингента» у 2020-2024 роках характеризується відносною стабільністю та середнім рівнем фінансового забезпечення. Поточна ліквідність протягом усього періоду залишалася в межах нормативного діапазону, що свідчить про здатність підприємства своєчасно покривати короткострокові зобов'язання.

Таблиця 2.33 – Сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод»

Сценарій	Основні умови	Очікувані показники (приблизно)	Інтегральний індекс FI	Наслідки для підприємства
Оптимістичний	Підвищення ефективності виробництва, стабільний ринок збуту, доступ до пільгового кредитування, зниження витрат на логістику	Поточна ліквідність ≥ 2 , швидка ≥ 1 , абсолютна $\geq 0,25$, ROA $\geq 0,12$, ROE $\geq 0,18$, рентабельність продукції $\geq 0,13$, оборотність запасів ≥ 6 , дебіторської заборгованості ≤ 45 днів	0,75-0,85	Розширення асортименту продукції, активні інвестиції в модернізацію, підвищення фінансових резервів, зміцнення конкурентних позицій
Базовий	Помірний попит на продукцію, середня собівартість сировини, стабільна конкуренція, часткова підтримка банків та держави	Поточна ліквідність $\sim 1,5$, швидка $\sim 0,7$, абсолютна $\sim 0,15$, ROA 0,08-0,10, ROE 0,13-0,15, рентабельність продукції 0,08-0,11, оборотність запасів ~ 4 , дебіторської заборгованості 50-60 днів	0,50-0,65	Підтримка стабільного виробництва, контроль за оборотними коштами, помірні інвестиційна активність, формування обмежених резервів, підтримка фінансової стійкості
Песимістичний	Коливання цін на сировину, зниження попиту, затримки в постачанні, обмежений доступ до фінансування	Поточна ліквідність < 1 , швидка $< 0,6$, абсолютна $< 0,1$, ROA $< 0,08$, ROE $< 0,12$, рентабельність продукції $< 0,08$, оборотність запасів ≤ 3 , дебіторської заборгованості > 65 днів	0,20-0,45	Скорочення виробничих обсягів, зниження прибутковості, оптимізація витрат, формування кризових резервів, посилена робота з дебіторською заборгованістю

Джерело: побудовано автором.

Швидка ліквідність перебувала близько оптимального рівня, тоді як абсолютна ліквідність залишалася нижче рекомендованих значень, що обмежує можливість компанії миттєво реагувати на фінансові потреби. Фінансова стійкість забезпечена стабільним коефіцієнтом автономії та контрольованим рівнем фінансової залежності. Маневреність власного капіталу утримувалася на високому рівні, що дозволяє ефективно використовувати власні ресурси для розвитку та фінансування поточної діяльності.

Таблиця 2.34 – Показники для коефіцієнтного підходу для ТОВ «Сингента»

Показник	2020	2021	2022	2022	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,35	2,37	2,54	3,01	2,47	82,1	118,5	107,5	100,7
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,62	1,57	1,02	1,17	1,19	101,4	114,5	65,0	97,0
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,06	0,18	0,18	0,07	0,09	124,5	40,6	100,7	287,2
Коефіцієнт автономії	0,61	0,61	0,64	0,69	0,61	88,3	108,7	104,0	100,3
Коефіцієнт фінансової залежності	0,39	0,39	0,36	0,31	0,39	126,0	84,9	93,8	99,6
Маневреність власного капіталу	0,85	0,86	0,87	0,89	0,90	100,5	102,6	101,1	101,4
ROA	0,01	0,03	0,01	0,03	0,02	91,8	237,5	36,1	286,5
ROE	0,01	0,05	0,02	0,04	0,04	94,0	223,5	35,4	327,2
Рентабельність продукції (продажів)	0,01	0,02	0,01	0,02	0,02	88,7	181,7	45,0	306,2
Оборотність запасів	4	5	3	3	3	110,2	100,0	55,3	109,1
Оборотність дебіторської заборгованості	77	75	48	19	24	125,1	39,3	63,9	97,4
Покриття боргів грошовими потоками	43,32	13,43	33,57	11,90	17,66	148,4	35,4	250,0	31,0
Інтенсивність використання основних фондів	20,71	20,69	16,55	24,54	29,60	120,6	148,2	80,0	99,9

Джерело: розраховано автором за даними [99].

Рентабельність активів, власного капіталу та продукції була відносно низькою, що свідчить про необхідність підвищення ефективності управління ресурсами та оптимізації витрат. Оборотно́сть запасів і дебіторської заборгованості показала тенденцію до зниження, що потребує посиленої уваги до управління оборотними активами та скорочення тривалості обігових циклів. Покриття боргів грошовими потоками було недостатнім, що підкреслює потребу у покращенні ліквідності та контролю фінансових потоків. Водночас інтенсивність використання основних фондів демонструє позитивну динаміку, що свідчить про ефективне використання виробничих ресурсів.

Інтегральні індекси представлено в табл. 2.35.

Таблиця 2.35 – Розраховані інтегральні фінансові індекси ТОВ «Сингента» за 2020-2024 роки

Рік	FI	Рівень фінансового забезпечення
2020	0,62	Середній
2021	0,66	Середній
2022	0,60	Середній
2023	0,68	Середній
2024	0,64	Середній

Джерело: розраховано автором.

Аналіз інтегральних фінансових індексів ТОВ «Сингента» за період 2020-2024 років свідчить про стабільний середній рівень фінансового забезпечення. Значення FI у межах 0,60-0,68 показують, що підприємство здатне забезпечувати поточні зобов'язання, підтримувати фінансову стійкість та ефективно використовувати власні ресурси. Динаміка індексу свідчить про невеликі коливання фінансового стану, що зумовлені змінами ліквідності, оборотності активів та рентабельності.

Сценарії розвитку наведено в табл. 2.36. Аналіз фінансових показників за період 2020-2024 років свідчить про нестабільний та критичний фінансовий стан підприємства.

Таблиця 2.36 – Сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану компанії ТОВ «Сингента»

Сценарій	Основні умови	Очікувані показники (приблизно)	FI	Наслідки для підприємства
1	2	3	4	5
Оптимістичний	Стабільний або зростаючий попит на продукцію, ефективне управління оборотними коштами, зниження витрат, доступ до пільгового фінансування	Поточна ліквідність ≥ 2 , швидка ≥ 1 , абсолютна $\geq 0,2$, ROA $\geq 0,08$, ROE $\geq 0,12$, рентабельність продукції $\geq 0,10$, оборотність запасів ≥ 5 , дебіторської заборгованості ≤ 50 днів	0,70-0,80	Розширення виробничих потужностей, підвищення рентабельності, збільшення фінансових резервів, покращення конкурентних позицій
Базовий	Помірний попит, контрольовані витрати, стабільне управління ресурсами, обмежене фінансування	Поточна ліквідність $\sim 1,5-1,8$, швидка $\sim 0,8-1,0$, абсолютна $\sim 0,1-0,15$, ROA $0,05-0,07$, ROE $0,08-0,10$, рентабельність продукції $0,06-0,09$, оборотність запасів ~ 4 , дебіторської заборгованості $50-60$ днів	0,60-0,68	Підтримка стабільного виробництва, контроль за оборотними коштами, помірна інвестиційна активність, забезпечення фінансової стабільності

Продовження таблиці 2.36

1	2	3	4	5
Песимістичний	Зниження попиту, зростання витрат на сировину та логістику, затримки в надходженні коштів, обмежений доступ до фінансування	Поточна ліквідність <1,5, швидка <0,7, абсолютна <0,1, ROA <0,05, ROE <0,08, рентабельність продукції <0,06, оборотність запасів ≤ 3 , дебіторської заборгованості >65 днів	0,40-0,55	Зниження обсягів виробництва та прибутковості, потреба у скороченні витрат, формування кризових резервів, посилена робота з дебіторською заборгованістю

Джерело: побудовано автором.

Наступним етапом проаналізовано дані ТОВ «Оптімусагро Трейд» (табл. 2.37).

Коефіцієнт поточної ліквідності протягом періоду залишався нижче оптимального значення (1,5-2,0), що вказує на недостатню здатність компанії покривати короткострокові зобов'язання. Швидка та абсолютна ліквідність коливалися значно нижче нормативних рівнів, що підкреслює обмежену можливість забезпечувати платежі готівкою та майже повну відсутність резервів ліквідності. Фінансова стійкість компанії характеризується низьким або негативним коефіцієнтом автономії та високим коефіцієнтом фінансової залежності, що свідчить про сильну залежність від позикових ресурсів і потенційні ризики банкрутства.

Маневреність власного капіталу коливалася, що ускладнює гнучке управління власними ресурсами. Рентабельність активів, власного капіталу та продукції була переважно негативною або близькою до нуля, що вказує на збитковість діяльності та низьку ефективність використання ресурсів. Оборотність запасів та дебіторської заборгованості показала значні коливання, що свідчить про нерівномірність операційної діяльності та проблеми з обігом активів. Покриття боргів грошовими потоками було значно негативним у більшості років, що підкреслює високі фінансові ризики та потенційну нездатність виконувати зобов'язання. Інтенсивність використання основних фондів мала тенденцію до зростання, що свідчить про ефективне використання основних виробничих ресурсів, однак цього недостатньо для забезпечення фінансової стабільності.

Таблиця 2.37 – Показники для коефіцієнтного підходу для ТОВ «Оптімусагро Трейд»

Показник	2020	2021	2022	2022	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,95	1,07	0,79	0,61	0,60	98,0	77,2	74,0	112,2
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,37	0,46	0,61	0,33	0,46	138,9	54,4	134,2	124,0
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,00	0,11	0,04	0,03	0,03	81,9	74,3	39,7	6270,0
Коефіцієнт автономії	-0,02	0,10	-0,27	-0,56	-0,60	107,3	210,2	-273,9	-391,1
Коефіцієнт фінансової залежності	1,02	0,90	1,27	1,56	1,60	102,6	123,1	140,2	88,1
Маневреність власного капіталу	2,69	0,62	1,01	1,12	1,08	96,1	111,3	163,6	22,9
ROA (рентабельність активів)	-0,06	0,03	-0,35	-0,09	-0,05	50,8	26,2	- 1218,9	-49,9
ROE (рентабельність власного капіталу)	2,50	0,89	4,84	0,24	0,08	33,0	5,1	542,8	35,7
Рентабельність продукції (продажів)	-0,04	0,01	-0,21	-0,06	-0,02	31,5	27,0	- 1804,4	-29,2
Оборотність запасів	3	4	4	5	8	151,5	129,0	96,8	167,4
Оборотність дебіторської заборгованості	71	36	77	102	64	62,6	132,9	214,9	50,7
Покриття боргів грошовими потоками	-18,10	29,35	-3,36	-12,56	-34,34	273,3	373,5	-11,5	-162,1
Інтенсивність використання основних фондів	60,33	61,88	80,60	170,70	120,66	70,7	211,8	130,3	102,6

Джерело: розраховано автором за даними [12].

Дані про інтегральні індекси представлено в табл. 2.38.

Таблиця 2.38 – Розраховані інтегральні фінансові індекси ТОВ «Оптімусагро Трейд» за 2020-2024 роки

Рік	FI	Рівень фінансового забезпечення
2020	0,12	Низький
2021	0,08	Низький
2022	0,05	Низький
2023	0,10	Низький
2024	0,09	Низький

Джерело: розраховано автором.

Значення FI менше 0,5 свідчать про низький рівень фінансового забезпечення. Підприємство демонструє системну нестійкість протягом усього періоду, без ознак відновлення фінансового стану.

Сценарні перспективи наведено в табл. 2.39.

Таблиця 2.39 – Сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану ТОВ «Оптімусагро Трейд»

Сценарій	Основні умови	Очікувані показники (приблизно)	FI	Наслідки для підприємства
Оптимістичний	Зростання ринку засобів захисту рослин, ефективна організація постачання, впровадження цифрових технологій в управлінні запасами, доступ до інвестицій	Поточна ліквідність ≥ 2 , швидка $\geq 1,2$, абсолютна $\geq 0,25$, ROA $\geq 0,09$, ROE $\geq 0,14$, рентабельність продукції $\geq 0,11$, оборотність запасів ≥ 6 , дебіторська заборгованість ≤ 45 днів	0,72-0,82	Розширення дистрибуційної мережі, підвищення рентабельності, зростання фінансових резервів, зміцнення позицій на ринку
Базовий	Стабільний попит, контрольовані витрати, підтримка наявних каналів продажу, обмежені інвестиції	Поточна ліквідність $\sim 1,6-1,8$, швидка $\sim 0,9-1,1$, абсолютна $\sim 0,15-0,2$, ROA $0,06-0,08$, ROE $0,09-0,11$, рентабельність продукції $0,07-0,09$, оборотність запасів $\sim 4-5$, дебіторська заборгованість 50-60 днів	0,62-0,70	Підтримка стабільного виробництва, контроль за грошовими потоками, помірні інвестиційна активність, забезпечення фінансової стійкості
Песимістичний	Зниження попиту на продукцію через коливання ринку, зростання цін на сировину та логістику, затримки платежів від клієнтів, обмежений доступ до кредитів	Поточна ліквідність $< 1,5$, швидка $< 0,8$, абсолютна $< 0,12$, ROA $< 0,05$, ROE $< 0,08$, рентабельність продукції $< 0,06$, оборотність запасів ≤ 3 , дебіторської заборгованості > 65 днів	0,42-0,55	Зменшення обсягів виробництва та прибутковості, необхідність скорочення витрат, формування кризових резервів, активна робота з дебіторською заборгованістю

Джерело: побудовано автором.

Далі проаналізовано результати ТОВ «Агродженерейшн Україна» (табл. 2.40).

Таблиця 2.40 – Показники для коефіцієнтного підходу для ТОВ «Агродженерейшн Україна»

Показник	2020	2021	2022	2022	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,23	2,87	1,40	1,12	1,36	121,1	80,1	48,8	234,2
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,66	1,33	0,64	0,45	0,65	145,9	69,5	48,5	199,7
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,19	0,26	0,34	0,06	0,00	4,7	18,7	130,7	134,0
Коефіцієнт автономії	0,52	0,61	0,38	0,41	0,49	118,1	107,9	62,9	117,3
Коефіцієнт фінансової залежності	0,48	0,39	0,62	0,59	0,51	87,2	95,1	158,4	81,2
Маневреність власного капіталу	-0,13	0,35	-0,09	-0,45	-0,54	120,2	490,4	-26,6	- 264,2
ROA (рентабельність активів)	0,04	0,19	-0,53	-0,23	-0,06	24,3	43,4	-279,2	492,6
ROE (рентабельність власного капіталу)	0,08	0,33	-0,99	-0,58	-0,13	21,7	58,9	-294,3	395,7
Рентабельність продукції (продажів)	0,07	0,32	-1,22	-0,47	-0,07	14,5	38,3	-377,6	478,3
Оборотність запасів	3	2	1	2	4	242,4	129,9	60,7	80,4
Оборотність дебіторської заборгованості	20	21	43	44	16	36,4	103,9	203,7	106,7
Покриття боргів грошовими потоками	8,43	1,21	-0,48	-1,44	-2,66	185,6	300,6	-39,6	14,3
Інтенсивність використання основних фондів	2,07	2,26	1,86	1,64	2,05	124,8	88,1	82,2	109,6

Джерело: розраховано автором за даними [1].

Аналіз фінансових показників ТОВ «Агродженерейшн Україна» за 2020-2024 роки свідчить про нестійку динаміку ліквідності та рентабельності

підприємства. Коефіцієнт поточної ліквідності коливався у межах 1,12-2,87, що свідчить про періодичні проблеми з покриттям поточних зобов'язань, особливо у 2023 році.

Швидка ліквідність залишалася нижчою за оптимальний рівень (1,0-1,2) протягом більшої частини аналізованого періоду, а абсолютна ліквідність у 2024 році практично дорівнювала нулю, що вказує на низький запас грошових коштів для термінових платежів. Показники фінансової стійкості також демонструють коливання: коефіцієнт автономії знизився до 0,49 у 2024 році, тоді як коефіцієнт фінансової залежності залишався близьким до межі допустимого значення 0,5. Маневреність власного капіталу залишалася негативною протягом 2022-2024 років, що свідчить про обмежену гнучкість у використанні власних ресурсів для покриття поточних потреб.

Рентабельність активів та власного капіталу у 2022-2024 роках мала від'ємні значення, а рентабельність продажів опустилася до -0,07 у 2024 році, що вказує на період збитковості та недостатню ефективність використання ресурсів. Оборотність запасів покращилася у 2024 році (4 рази), однак дебіторська заборгованість скоротилася до 16 днів, що може свідчити про посилений контроль над платежами, але також про можливе зменшення обсягів реалізації. Показник покриття боргів грошовими потоками залишався значно нижчим за нормативне значення ($\geq 1,0$), що свідчить про недостатність власних грошових надходжень для погашення зобов'язань.

Інтенсивність використання основних фондів знаходилася у межах оптимального значення, що свідчить про відносно ефективне використання матеріальних ресурсів.

Загалом, фінансовий стан ТОВ «Агродженерейшн Україна» у 2024 році можна охарактеризувати як нестійкий із обмеженою ліквідністю та низькою рентабельністю, що потребує активізації управлінських заходів для покращення фінансової стійкості, оптимізації грошових потоків та підвищення ефективності використання активів.

За інтегральним індексом маємо такі показники (табл. 2.41).

Таблиця 2.41 – Розраховані інтегральні фінансові індекси компанії ТОВ «Агродженерейшн Україна» за 2020-2024 роки

Рік	FI	Рівень фінансового забезпечення
2020	0,38	Низький
2021	0,63	Середній
2022	0,28	Низький
2023	0,45	Нижче середнього
2024	0,61	Середній

Джерело: розраховано автором.

Інтегральний індекс фінансового забезпечення ТОВ «Агродженерейшн Україна» за 2020-2024 роки демонструє нестійку фінансову позицію. У 2020 та 2022 роках FI був низьким (0,38 та 0,28), що свідчить про обмежену ліквідність і високі ризики. У 2021 та 2024 роках показник досяг середнього рівня (0,63 та 0,61), відображаючи часткове покращення фінансової стабільності завдяки зміцненню власного капіталу та ефективнішому управлінню оборотними коштами. Загалом, фінансовий стан підприємства потребує оптимізації капіталу, контролю оборотних коштів та підвищення інвестиційної активності для зміцнення стійкості.

Показники сценарного розвитку наведено в табл. 2.42.

Таблиця 2.42 – Сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану ТОВ «Агродженерейшн Україна»

Сценарій	Основні умови	Очікувані показники (приблизно)	FI	Наслідки для підприємства
1	2	3	4	5
Оптимістичний	Зростання попиту на продукцію, ефективне управління капіталом та оборотними коштами, залучення пільгового фінансування, активізація інвестицій	Частка власного капіталу $\geq 0,55$, динаміка капіталу +10-15% річних, залучені ресурси $\leq 0,1$, співвідношення позикових/власних коштів $\leq 0,4$, забезпеченість оборотними коштами $\geq 0,2$, оборотність оборотних коштів 50-65 разів, інвестиційна забезпеченість $\geq 0,8$	0,70-0,80	Підвищення фінансової стійкості, зміцнення ліквідності, можливості для інвестицій та розширення виробництва
Базовий	Стабільний попит, контрольовані витрати, підтримка поточного фінансування, обмежені інвестиції	Частка власного капіталу $\sim 0,50$, динаміка капіталу +5-10%, залучені ресурси 0,05-0,15, співвідношення позикових/власних коштів 0,05-0,5,	0,55-0,65	Підтримка поточного фінансового стану, обмежена інвестиційна активність,

Продовження таблиці 2.42

1	2	3	4	5
		забезпеченість оборотними коштами 0,05-0,1, оборотність оборотних коштів 5-10 разів, інвестиційна забезпеченість 0,3-0,5		контроль ризиків, стабілізація оборотних коштів
Песимістичний	Зниження попиту, затримки платежів, зростання витрат на сировину та логістику, обмежений доступ до фінансування	Частка власного капіталу <0,45, динаміка капіталу <5%, залучені ресурси $\geq 0,2$, співвідношення позикових/власних коштів >0,5, забезпеченість оборотними коштами $\leq 0,05$, оборотність оборотних коштів <5 разів, інвестиційна забезпеченість <0,3	0,35-0,50	Зниження фінансової стійкості, обмеження ліквідності, необхідність скорочення витрат, формування кризових резервів, посилена робота з дебіторською заборгованістю

Джерело: побудовано автором.

Ще одним об'єктом обрано ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна» (табл. 2.43).

Коефіцієнт поточної ліквідності протягом більшої частини періоду залишався нижчим за оптимальний рівень (1,5-2,0), а швидка ліквідність лише в 2022-2024 роках досягла нормативного значення. Абсолютна ліквідність залишалася критично низькою, що вказує на обмежену спроможність підприємства швидко покривати короткострокові зобов'язання. Показники фінансової стійкості демонструють змішані результати. Коефіцієнт автономії у 2024 році дорівнював 0,42, що все ще нижче рекомендованого рівня $\geq 0,5$ і відображає значну частку залучених ресурсів у структурі капіталу.

Маневреність власного капіталу у 2024 році становила 0,92, що є аномально високим значенням і свідчить про те, що майже весь власний капітал зосереджений в оборотних активах, а капіталізація необоротних активів залишається критично низькою.

Рентабельність активів та власного капіталу залишалася позитивною у 2022-2024 роках (ROA 0,14, ROE 0,33), проте рентабельність продукції коливалася й у 2024 році залишалася на низькому рівні (0,04), що свідчить про обмежену ефективність операційної діяльності. Оборотність запасів і

дебіторської заборгованості покращилася у 2024 році, що вказує на ефективніше управління активами. Показник покриття боргів грошовими потоками у 2024 році становив 4,72, що значно перевищує нормативне значення ($\geq 1,0$) і свідчить про високу платоспроможність підприємства та мінімальний ризик непогашення боргових зобов'язань.

Таблиця 2.43 – Показники для коефіцієнтного підходу для ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна»

Показник	2020	2021	2022	2022	2024	2024/ 2023, %	2023/ 2022, %	2022/ 2021, %	2021/ 2020, %
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,40	1,19	1,47	1,70	1,68	98,5	115,5	124,2	84,6
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,98	0,50	1,15	1,03	1,03	99,4	89,5	230,3	51,0
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,21	0,00	0,03	0,00	0,00	29,7	18,9	1586,6	0,8
Коефіцієнт автономії	0,33	0,19	0,36	0,43	0,42	96,9	119,9	191,2	57,7
Коефіцієнт фінансової залежності	0,67	0,81	0,64	0,57	0,58	102,3	88,7	78,8	120,6
Маневреність власного капіталу	0,82	0,80	0,84	0,90	0,92	102,5	107,2	105,1	97,2
ROA (рентабельність активів)	0,06	-0,02	0,07	0,21	0,14	66,1	285,5	-433,0	-26,8
ROE (рентабельність власного капіталу)	0,22	-0,07	0,28	0,52	0,33	62,7	183,7	-403,3	-32,0
Рентабельність продукції (продажів)	0,03	-0,01	0,04	0,10	0,04	39,5	250,1	-447,0	-32,2
Оборотність запасів	7	4	4	7	9	135,9	154,0	106,3	61,2
Оборотність дебіторської заборгованості	0	6	50	67	38	57,0	134,6	773,4	1664,5
Покриття боргів грошовими потоками	10,33	-58,81	7,12	3,13	4,72	150,6	44,1	-12,1	-569,1
Інтенсивність використання основних фондів	228,52	273,94	316,47	231,21	381,68	165,1	73,1	115,5	119,9

Джерело: розраховано автором за даними [110].

Інтегральні індекси відображені в табл. 2.44.

Таблиця 2.44 – Розраховані інтегральні фінансові індекси ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна» за 2020-2024 роки

Рік	FI	Рівень фінансового забезпечення
2020	0,37	Низький
2021	0,21	Низький
2022	0,45	Нижче середнього
2023	0,50	Середній
2024	0,48	Нижче середнього

Джерело: розраховано автором.

Інтегральний індекс фінансового забезпечення підприємства за 2020-2024 роки показує нестійку фінансову позицію. У 2020-2021 роках FI залишався низьким (0,37-0,21) через обмежену ліквідність і негативні показники рентабельності, що свідчить про високий рівень фінансових ризиків. У 2022-2024 роках індекс підвищився до середнього рівня (0,50) завдяки покращенню рентабельності та ефективності використання активів, хоча ліквідність і фінансова стійкість залишаються недостатньо стабільними.

У табл. 2.45 запропоновано можливі сценарії розвитку.

Таблиця 2.45 – Сценарії розвитку фінансового забезпечення та фінансового стану ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна»

Сценарій	Основні умови	Очікувані показники (приблизно)	FI	Наслідки для підприємства
1	2	3	4	5
Оптимістичний	Упровадження ефективної системи управління дебіторською заборгованістю, зниження витрат на логістику та матеріали, доступ до пільгового кредитування, стабільний попит на продукцію	Поточна ліквідність $\geq 1,7$, швидка $\geq 1,1$, абсолютна $\geq 0,2$, ROA $\geq 0,09$, ROE $\geq 0,14$, рентабельність продукції $\geq 0,10$, оборотність запасів ≥ 6 , дебіторська заборгованість ≤ 45 днів	0,62-0,70	Підвищення фінансової стійкості, збільшення обігових коштів, можливість розширення виробництва, покращення репутації серед партнерів
Базовий	Стабільний попит, контрольоване управління запасами, часткове фінансування, помірні витрати на операційну діяльність	Поточна ліквідність $\sim 1,5$, швидка $\sim 1,0$, абсолютна $\sim 0,12$, ROA $\sim 0,06-0,07$, ROE $\sim 0,09$, рентабельність продукції $\sim 0,06-0,08$, оборотність запасів	0,50-0,61	Підтримка стабільного виробництва, помірне покращення ліквідності, контроль над витратами, підвищення ефективності використання ресурсів

Продовження таблиці 2.45

1	2	3	4	5
		~5, дебіторська заборгованість 50-60 днів		
Песимістичний	Втрата частини ринку, затримки у фінансуванні, підвищення собівартості продукції, нестабільність платежів від клієнтів	Поточна ліквідність <1,4, швидка <0,9, абсолютна <0,1, ROA <0,05, ROE <0,08, рентабельність продукції <0,05, оборотність запасів ≤ 4 , дебіторська заборгованість >65 днів	0,35-0,49	Необхідність оптимізації витрат, скорочення непрофільних витрат, формування резервів, посилена робота з дебіторською заборгованістю, ризик падіння рентабельності

Джерело: побудовано автором.

Протягом 2020-2024 років фінансовий стан більшості досліджуваних підприємств ринку засобів захисту рослин характеризувався нестійкістю та значними коливаннями ключових показників ліквідності, рентабельності та фінансової стійкості. Частина компаній, зокрема Оптімус-Агро та деякі інші, демонстрували критично низькі показники FІ та високу залежність від позикових ресурсів, що вказує на системні фінансові ризики. Інші підприємства, зокрема ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна», показували певне покращення фінансової позиції завдяки зміцненню власного капіталу та ефективнішому управлінню оборотними коштами.

З метою узагальнення результатів проведеного аналізу фінансового забезпечення досліджуваних агропромислових підприємств побудовано зведений графік інтегральних фінансових індексів (рис. 2.1).

Узагальнення результатів розрахунку інтегральних фінансових індексів підтверджує значну диференціацію рівня фінансового забезпечення серед досліджуваних підприємств агропромислового сектору. Частина підприємств демонструє стабільно високі або середні значення, що свідчить про достатній рівень фінансової стійкості, ефективне управління ресурсами та здатність підтримувати ліквідність і інвестиційну активність навіть в умовах нестабільного зовнішнього середовища. До цієї групи належать насамперед

ПІ «Вайтерра Україна», ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод», ТОВ «Сингента», а також окремі періоди діяльності Агрохолдингу «ІМК».

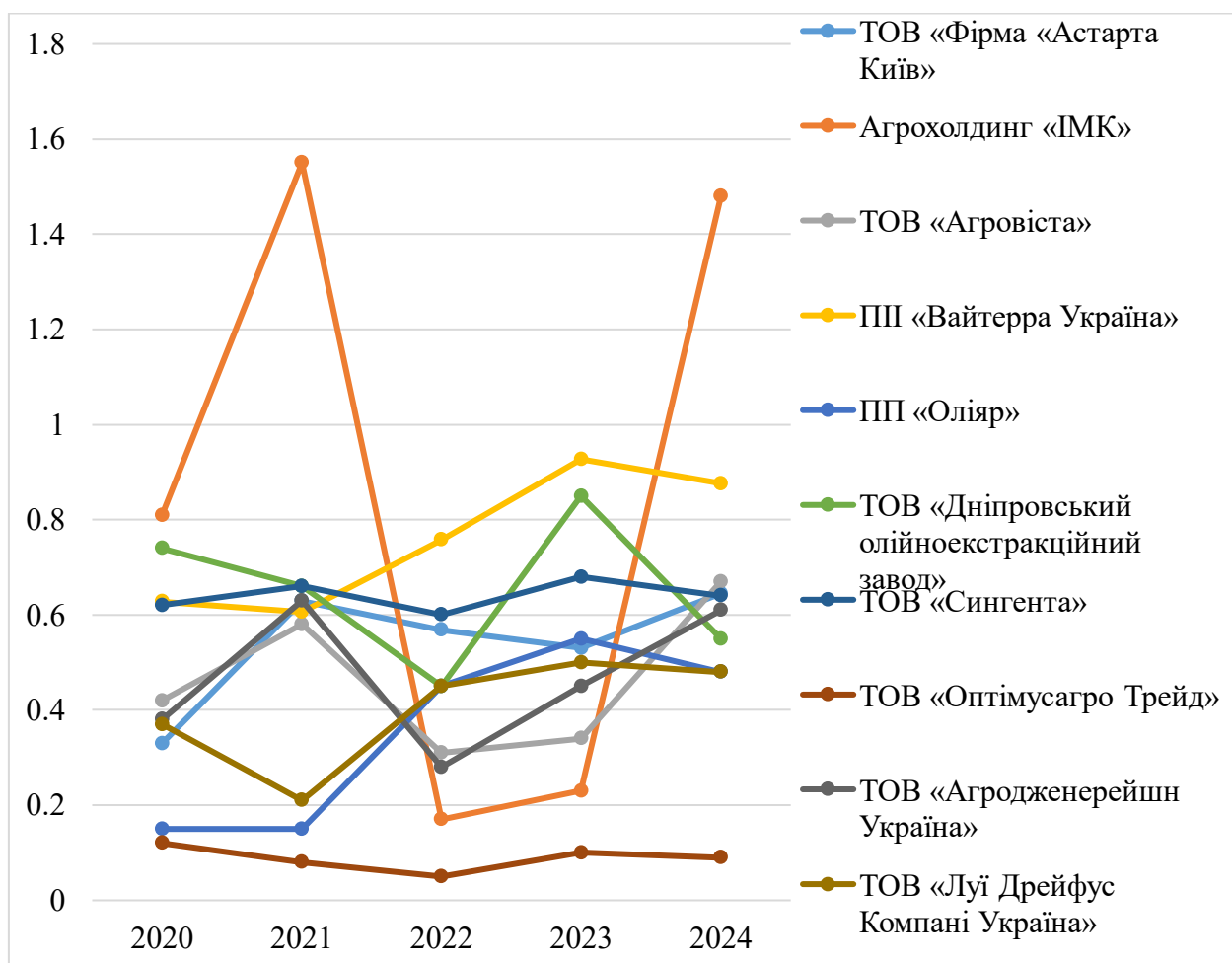

Рис. 2.1 – Інтегральні фінансові індекси досліджуваних підприємств
Джерело: побудовано автором на основі розрахунків

Загалом усі підприємства потребують активізації управлінських заходів, оптимізації грошових потоків, підвищення ефективності використання активів та залучення інвестицій для забезпечення стійкого фінансового розвитку та підвищення конкурентоспроможності на ринку.

Висновки до розділу 2

Визначено, що сучасний агропромисловий сектор України функціонує в умовах посиленої невизначеності, що обумовлюється поєднанням глобальних, національних та підприємницьких економічних викликів. Глобалізація,

геополітична нестабільність, пандемічні та воєнні шоки, структурні зміни ринків і зростання вимог до якості продукції формують складне середовище, у якому традиційні механізми управління фінансовими ресурсами, виробничими процесами та інвестиційною активністю стають недостатньо ефективними.

Установлено, що систематизація викликів за багаторівневою класифікацією дозволяє комплексно оцінити їхній вплив на фінансову та операційну стійкість агропромислових підприємств і визначити пріоритетні напрями адаптаційних заходів. У підсумку, підвищення фінансової стійкості, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості агропромислового сектору України потребує інтегрованого підходу, що поєднує ефективне управління ризиками, модернізацію виробництва, впровадження інновацій і цифрових рішень, а також вдосконалення державної політики підтримки сектору. Такий підхід забезпечує здатність агропромислових підприємств адаптуватися до високої макроекономічної та геополітичної нестабільності, зберігати виробничий потенціал і сприяти сталому розвитку національної економіки.

Обґрунтовано, що великі підприємства, як ТОВ «Фірма «Астарта Київ», завдяки масштабам та диверсифікації виробництва більш стійкі до зростання собівартості та логістичних ризиків, але обмежені у модернізації інфраструктури та фінансуванні оборотного капіталу. Середні підприємства, як Агрохолдинг «ІМК», стикаються з обмеженою інвестиційною активністю, фінансовими ризиками та впливом девальвації. Експортери зерна та продукції, як ПП «Вайтерра Україна» та ПП «Оліяр», відчують тиск через перебої у логістиці, що впливає на витрати та маржинальність.. Усі підприємства потребують цифровізації, модернізації, ефективного управління фінансами та використання програм підтримки для підвищення стійкості та конкурентоспроможності.

Проведене дослідження дозволило комплексно оцінити стан фінансового забезпечення суб'єктів агропромислового сектору та визначити ключові фактори, що обмежують ефективність використання фінансових

ресурсів. Встановлено, що обмежений доступ до фінансових інструментів та недостатня оптимізація фінансових потоків стримують розвиток підприємств і знижують інвестиційну привабливість галузі. Запропонований комплекс заходів спрямований на підвищення доступності фінансових ресурсів, оптимізацію їх використання та зміцнення фінансової стійкості агропромислових підприємств. Реалізація цих рекомендацій створює науково обґрунтовані передумови для підвищення ефективності фінансового управління та забезпечення сталого розвитку агропромислового сектору.

У результаті аналізу фінансового стану 10 провідних підприємств ринку засобів захисту рослин України за період 2020-2024 років показав, що більшість компаній характеризуються нестійкістю ліквідності, низькою рентабельністю та високою залежністю від позикового капіталу. Розраховані інтегральні індекси фінансового забезпечення свідчать про переважно низький або середній рівень стійкості, що підкреслює наявність системних фінансових ризиків і обмежену здатність підприємств забезпечувати ефективно покриття короткострокових та довгострокових зобов'язань. Сценарний аналіз розвитку фінансового стану показав, що підвищення ліквідності, оптимізація грошових потоків, ефективне управління власним капіталом та впровадження цифрових технологій є ключовими чинниками зміцнення фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств у сучасних умовах ринку. Отримані результати дозволяють обґрунтувати необхідність комплексних управлінських заходів для стабілізації фінансового стану та забезпечення сталого розвитку агропромислових підприємств.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1 Формування адаптивної моделі фінансового забезпечення в умовах економічних викликів

Більшість агропромислових підприємств у своєму складі мають земельні угіддя (власні, орендовані тощо). Тому доволі болючим залишається питання щодо тимчасово окупованих територій.

Частка території України, що постраждала від окупації, мінування та бойових дій, у загальній площі країни становила 31,7%. Площа постраждалих сільськогосподарських угідь у 2022 році становила 10,5 млн га, а площа земель, які могли використовуватися для ведення сільськогосподарської діяльності того року, становила 33 млн га, що на 26,0% менше порівняно з площею до початку повномасштабного вторгнення. Площа ріллі та перелогів, які не зазнали змін під час військової агресії РФ, становила 22,3 млн га, що на 31,0% менше, ніж до початку вторгнення. Площа сіножатей і пасовищ зменшилася на 43,5%, насамперед через те, що найбільша частка цих земель зосереджена в регіонах, які найбільше постраждали від бойових дій – від 17,5% у Чернігівській області до 21,9% у Луганській. Що стосується лісів та інших лісопокритих земель, то їх площа порівняно з довоєнним періодом зменшилася на 26,1% з 10,7 до 7,9 млн га [2].

У 2023 році загальна площа земельних ресурсів України без урахування окупованих територій, зон активних бойових дій, зон уздовж українсько-російського кордону та інших територій, де неможлива господарська діяльність, порівняно з 2022 роком зросла на 13,6% до 46,8 млн га. Зокрема, площа сільськогосподарських угідь зросла на 13,2% (у тому числі за рахунок збільшення ріллі та перелогів на 12,3%), а площі лісів і лісовкритих земель – на 16,7% [2].

Станом на початок 2024 року площа територій України, придатних для ведення господарської діяльності, становила 48,1 млн га, тобто збільшилася на 16,8% порівняно з 2022 роком та на 2,8% порівняно з 2023 роком за рахунок звільнення частини Харківської та Херсонської областей. Площа сільськогосподарських угідь збільшилася на 16,7% відносно 2022 р., зокрема ріллі та перелогів – на 15,3%, сіножатей і пасовищ – на 24,07%. Частка території України, що постраждала від окупації, мінування та бойових дій, у загальній площі країни становила 31,7% [2].

Враховуючи такі тенденції у галузі рослинництва, можна стверджувати, що паралельно існують проблеми в тваринництві, оскільки, на полях росте їх кормова база. У сукупності це приводить до появи загроз фінансовій безпеці – реальних або потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у фінансовій сфері.

Сучасні суб'єкти господарювання, навіть ті, що не залучають фінансові ресурси безпосередньо з фінансових ринків, усе одно зазнають впливу фінансових криз у своїй діяльності. Це зумовлює зростаючу потребу у формуванні ефективної системи запобігання загрозам фінансової безпеки підприємств агропромислового сектору [26].

З метою забезпечення стабільного функціонування та розробки прогнозів розвитку суб'єктами господарювання агропромислового сектору є необхідним здійснення порівняльного аналізу загроз фінансовій безпеці. До складу такого аналізу повинні бути включені як ідентифіковані, так і потенційні загрози, а також кризові явища та несприятливі фактори, що можуть вплинути на життєдіяльність господарюючого суб'єкта. В сучасних умовах існує значна кількість факторів, здатних негативно позначитися на діяльності суб'єктів господарювання агропромислового сектору, що обумовлено їхніми різноманітними зв'язками та відносинами в політичному, соціально-економічному та інших контекстах. Незважаючи на варіативність форм прояву загроз фінансовій безпеці в єдиному економічному просторі, кожний суб'єкт господарювання агропромислового сектору повинен

здійснювати прогнозування найбільш вагомих загроз та розробляти відповідну систему заходів, спрямованих на їхнє своєчасне виявлення та попередження на початкових етапах. Загрози фінансовій безпеці суб'єктів господарювання агропромислового сектору визначаються як фактори, що створюють перешкоди або становлять небезпеку для реалізації фінансово-економічних інтересів підприємства (за критеріями: зовнішні, внутрішні, економічні, об'єктивні, суб'єктивні та зовнішньоекономічні) [26].

Загалом загрози можна класифікувати за такими ознаками:

- напрям впливу (внутрішні, зовнішні);
- по можливості прогнозування (прогнозовані або ймовірні, так не прогнозовані);
- за величиною можливого збитку (незначні, значні фатальні);
- за ймовірністю реалізації: реально існуючі, потенційно можливі затримки;
- за місцем дії (загальні, локальні);
- за часом впливу (постійно діючі, епізодичні, разові);

За об'єктом впливу (на працівників, фінанси, матеріальні ресурси, інформаційні засоби) [26].

У сучасних економічних умовах підприємства мають приділяти особливу увагу формуванню продуманої фінансової стратегії, адже раніше це питання часто залишалося на другому плані. Раніше компанії прагнули залучити якомога більше фінансових ресурсів, не аналізуючи ретельно можливі наслідки такого підходу. Нині ж формування збалансованої фінансової політики, що враховує оптимальне поєднання різних джерел фінансування, є ключовим чинником стабільного розвитку та досягнення довгострокових цілей підприємства. Раціональне формування оптимальної структури капіталу сприяє зменшенню фінансових витрат, підвищенню фінансової стабільності та зростанню інвестиційної привабливості підприємства. Фінансова політика має бути тісно пов'язана із загальною стратегією компанії, відображаючи її ключові цілі та пріоритети розвитку.

На різних етапах розвитку агропромислового підприємства формування фінансових ресурсів може здійснюватися як за рахунок власних джерел, так і шляхом залучення позикових або інвестованих коштів у грошовій чи матеріальній формі. Матеріальні надходження, у свою чергу, можуть трансформуватися в один із компонентів фінансових ресурсів, забезпечуючи необхідні умови для функціонування та подальшого розвитку підприємства [102].

Визначення раціонального співвідношення між власними, позиченими та залученими фінансовими ресурсами є ключовим аспектом ефективного управління фінансами підприємства. Надмірна орієнтація на зовнішні джерела фінансування може зумовити зростання фінансових ризиків, водночас як недостатнє їх використання може обмежувати потенціал розвитку. Проведення ґрунтовного аналізу вартості та доступності різних джерел фінансування дає змогу забезпечити збалансовану структуру капіталу [27].

Фінансові ресурси підприємства формуються за рахунок власних і залучених джерел та використовуються для забезпечення його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності відповідно до стратегічних цілей і поточних потреб. До власних ресурсів належать статутний капітал, прибуток і амортизаційні відрахування, які переважно спрямовуються на формування основних засобів. Залучені ресурси, такі як кредити, позики та інші фінансові інструменти, здебільшого використовуються для покриття оборотних активів і забезпечення поточних потреб підприємства. Раціональне використання ресурсів передбачає чітке цільове спрямування коштів на формування необхідних активів, що сприяє збільшенню виробничих потужностей і росту доходів, при цьому слід враховувати змінність вартості позикового капіталу та рівня рентабельності, які впливають на фінансові результати підприємства [27].

Для визначення як зовнішні джерела, що сприяють залученню достатнього фінансового забезпечення впливають на одним із найважливіших економічно-виробничих показник – ВВП. Відповідно результативною

ознакою (y) обрано ВВП у сільському господарстві, а факторними ознаками наступні: x_1 – капітальні інвестиції; x_2 – банківські кредити; x_3 – бюджетна підтримка (табл. 3.1).

Періодом для досліджень обрано 2014-2023 роки. Нижньою межею визначено 2014 р., оскільки саме з цього року почалося вторгнення рф на територію України. Значна частина земель, тваринницьких комплексів, матеріально-технічного забезпечення опинилися на тимчасово окупованих територіях, що уповільнює розвиток ВВП та ускладнює надання кредитів. Верхньою межею є 2023 р. – період наявності даних у статистичних джерелах.

Таблиця 3.1 – Вихідні дані для кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів фінансового забезпечення на ВВП галузі

Рік	ВВП, трлн грн (y)	Капітальні інвестиції, млрд грн (x_1)	Банківські кредити, млрд грн (x_2)	Бюджетна підтримка, млрд грн (x_3)
2014	161,1	18,2	55,3	2,4
2015	239,8	29,0	48,4	2,0
2016	279,7	49,5	55,4	1,8
2017	303,4	63,2	59,7	5,4
2018	361,0	65,6	67,7	4,3
2019	356,6	59,3	61,6	6,0
2020	393,1	50,1	61,5	4,0
2021	593,4	68,0	82,6	4,5
2022	449,1	49,6	118,5	4,6
2023	484,2	65,4	117,3	2,4

Джерело: побудовано автором за даними [42; 70; 79; 83; 88].

Першим етапом було визначено кореляцію між змінною і факторними ознаками за допомогою пакету «Аналізу даних» у Excel (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Результати кореляційного аналізу

	y	x_1	x_2	x_3
y	1,00000			
x_1	0,75268	1,00000		
x_2	0,69771	0,41099	1,00000	
x_3	0,37158	0,55921	0,09959	1,00000

Джерело: розраховано автором у Excel.

Для оцінки коефіцієнта кореляції використано шкалу Чедока, відповідно до якої між y та x_2 наявний високий кореляційний зв'язок; між y та x_1 – помірний; між y та x_3 – помітний. Між результативною і всіма факторними

ознаками зв'язок є прямим. Враховуючи отримані дані для подальшого аналізу вибрано фактори x_1 та x_2 . Показники регресійної статистики наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Регресійна статистика

Показник	Значення
Множинний R	0,86488
R-квадрат	0,74801
Нормований R-квадрат	0,67602
Стандартна помилка	71,63791
Спостереження	10

Джерело: розраховано автором у Excel.

Множинний R (0,86488) свідчить про достатньо високий зв'язок між результативною і факторними ознакам, тобто модель описує залежність ВВП від факторів.

Згідно з коефіцієнтом детермінації, який становить 0,74801, досліджувана модель на 74,8% підтверджує залежність від факторних ознак.

Стандартна помилка (71,63791) є досить високою, тому модель неідеальна (наявне певне відхилення між реальними й прогнозованими значеннями).

Наступним етапом проведено дисперсійний аналіз (рис. 3.4).

Таблиця 3.4 – Регресійна статистика

	df	SS	MS	F	Значимість F
Регресія	2	106639,35128	53319,67564	10,38967	0,00803
Залишок	7	35923,93272	5131,99039		
Разом	9	142563,28400			

Джерело: розраховано автором у Excel.

Відповідно до показника SS частка варіації ВВП, котру поясню модель, становить 106639,35128, а частка варіації, що залишається непоясненою – 35923,93272.

Враховуючи, що $0,00803 < 0,05$, модель статистично значуща на 95% рівні довіри.

Результати регресійного аналізу представлено в табл. 3.5.

Відповідно до величини р-значення, інвестиції мають суттєвий, реальний вплив, тобто виступають статистично значущим фактором.

Банківські кредити близькі до значущого. Для капітальних інвестицій р-значення показує статистично значущий фактор.

Таблиця 3.5 – Результати регресійного аналізу

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-Значення	Нижнє 95%	Верхнє 95%
Y-перетин	-26,11247	88,13550	-0,29628	0,77562	-234,51982	182,29488
Змінна x1	4,24557	1,57609	2,69374	0,03092	0,51872	7,97243
Змінна x2	2,31283	1,03006	2,24534	0,05961	-0,12287	4,74853

Джерело: розраховано автором у Excel.

Формула рівняння лінійної регресії має наступний вигляд:

$$y = -26,11247 + 4,24557x_1 + 2,31x_2, \quad (3.1)$$

Отже, якщо інвестиції чи банківські кредити зростуть на 1 млрд грн, ВВП, зросте в середньому на 4,3 млрд грн та 2,3 млрд грн відповідно.

За підсумками кореляційно-регресійного аналізу встановлено сильну залежність ВВП від фінансового забезпечення. Модель регресії має високий рівень достовірності. Модель статистично значуща і підтверджує реальний вплив факторів на результат. Ключовим фактором виступають капітальні інвестиції. Які мають найвищу кореляцію з ВВП. Їх статистичний значущий вплив доведено з 95,0% упевненістю. Бюджетна підтримка виступила статистично незначущим фактором.

На основі аналізу запропоновано ряд заходів, зокрема: збільшити обсяг капітальних інвестицій (розширити перелік державних гарантів і стимулювати приватних інвесторів); зменшити відсоткові ставки через компенсаційні механізми держави;

Держава може використовувати механізми диференціації податків, додаткові експортні мита та квоти на продаж сировини для стимулювання переходу від продажу до виробництва та збуту перероблених товарів. У післявоєнних планах держава має оголосити про запровадження експортного мита на сировину протягом 5-10 років у поєднанні зі стимулюванням створення нових переробних підприємств. Було б також доцільно переглянути

ставки податку на працю, які суттєво впливають на рішення щодо створення переробних систем. Підтримка через дипломатію у відкритті нових ринків для переробленої сільськогосподарської продукції також може бути суттєво корисною. Для невеликих господарств перспективи післявоєнної реструктуризації передбачають їх залучення до кооперації, включення в ланцюги постачання продовольства через державні замовлення для бюджетних установ, можливість участі в тендерах на поставку продукції тощо. Розширення земельного банку для малих виробників дозволить їм значно збільшити обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, що, в свою чергу, стимулюватиме переробку, створення спільних підприємств, налагодження продуктивної взаємодії з іншими виробниками та громадами для пошуку нових ринків збуту [13].

Унаслідок повномасштабної війни відбулися суттєві трансформації, які значно ускладнили як внутрішнє, так і зовнішнє фінансове середовище для українських суб'єктів сільськогосподарського бізнесу. До ключових негативних факторів належать: втрата можливостей морських і авіаційних перевезень, істотне подорожчання та ускладнення логістики збуту експортної продукції; фізичне знищення виробничої інфраструктури, деградація ґрунтів, порушення виробничих ланцюгів; зростання цін і нестабільність у постачанні енергоресурсів, що призвело до збільшення витрат і втрат; погіршення ситуації на фінансово-кредитному ринку, що ускладнило доступ до фінансування виробничої діяльності; а також поглиблення соціально-економічної кризи, скорочення чисельності населення й звуження внутрішнього споживчого ринку. Ці та інші фактори негативно вплинули на умови функціонування вітчизняних агропромислових підприємств, зокрема призвели до ослаблення їх інвестиційного потенціалу, що виявилось в значних фінансових втратах, що змусило підприємства призупиняти реалізацію масштабних інвестиційних проєктів, обмежити кількість потенційних об'єктів для інвестування, а також призвело до перерозподілу капіталу в інші сектори економіки. Зростання воєнних ризиків стало ще одним критичним фактором,

що гальмує інвестиційну активність, ускладнивши фінансовий менеджмент, також призвело до перенаправлення капіталу з довгострокових інвестицій на короткострокові, що, у свою чергу, знизило інвестиційний потенціал підприємств і погіршило їх фінансові можливості та інвестиційну привабливість [48].

В умовах воєнного конфлікту агропромислові підприємства стикаються з унікальними викликами, серед яких руйнування виробничої та транспортної інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, зниження обсягу внутрішніх та зовнішніх інвестицій, а також зростання операційних та фінансових ризиків. Ці фактори створюють критичну потребу у формуванні системного підходу до відновлення інвестиційної привабливості підприємств, що передбачає поєднання заходів державного регулювання, фінансового стимулювання, інноваційного розвитку та підвищення управлінської ефективності (рис. 3.1).

Такий підхід передбачає одночасне впровадження заходів у кількох взаємопов'язаних напрямках, що забезпечують стійкість підприємств та підвищують їхню привабливість для внутрішніх і зовнішніх інвесторів. Комплексний підхід до відновлення інвестиційної привабливості передбачає не лише забезпечення доступу до фінансових ресурсів, а й створення сприятливих умов для довгострокового інвестування, інтеграцію інноваційних технологій та підвищення стійкості підприємств до ризиків. Важливим аспектом є збалансоване поєднання державної підтримки, інвестиційної та фінансової політики підприємства, що дозволяє ефективно управляти ресурсами, мінімізувати негативні наслідки війни та забезпечити стабільний розвиток агропромислового сектору. Отже, аналіз і розробка стратегій відновлення інвестиційної привабливості вимагає системного бачення взаємозв'язку фінансових, інституційних та управлінських компонентів, що визначає ефективність функціонування фінансового механізму агропромислових підприємств у кризових умовах.

Розвиток інвестиційної інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> • Створення спеціальних економічних зон або аграрних кластерів з пільговими умовами для інвесторів, що сприятимуть залученню капіталу. • Удосконалення логістичної інфраструктури, відновлення ключових транспортних шляхів для забезпечення безперебійного постачання продукції.
Державна підтримка та стимулювання інвестицій	<ul style="list-style-type: none"> • Упровадження податкових пільг для інвесторів, які здійснюють довгострокові інвестиції в агропромисловий сектор. • Створення механізмів компенсації частини витрат на страхування від воєнних ризиків, а також на модернізацію виробничих потужностей. • Забезпечення гарантій для інвесторів через державні програми підтримки, що мінімізують втрати від воєнних ризиків.
Фінансова підтримка та доступ до капіталу	<ul style="list-style-type: none"> • Сприяння розвитку аграрних фондів, які дозволяють залучати інвестиції від приватних та міжнародних інвесторів. • Сприяння розвитку аграрних фондів, які дозволяють залучати інвестиції від приватних та міжнародних інвесторів.
Розвиток інновацій та сталого розвитку	<ul style="list-style-type: none"> • Сприяння впровадженню новітніх технологій та інновацій у агропромисловість, зокрема у сферах агроекології, управління водними ресурсами, впровадження енергозберігаючих технологій.
Залучення міжнародних інвестицій та партнерств	<ul style="list-style-type: none"> • Активізація співпраці з міжнародними організаціями та фінансовими установами для залучення інвестицій у відновлення та розвиток аграрного сектора.
Підвищення рівня управлінської ефективності	<ul style="list-style-type: none"> • Упровадження сучасних систем управління та аналітики для покращення процесів фінансового та виробничого менеджменту. • Проведення тренінгів для керівників агропромислових підприємств щодо управління в умовах криз, оптимізації витрат і підвищення операційної ефективності.

Рис. 3.1 – Заходи для відновлення інвестиційної привабливості агропромислових підприємств

Джерело: побудовано автором.

Інвестування у розвиток агропромислових підприємств відіграє ключову роль у підтримці його конкурентоспроможності, оновленні технологій та при виході на міжнародні ринки [107]. Інвестиції впливають на впровадження інновацій, підвищення конкурентоспроможності та поліпшення якості продукції [92]. Важливе значення має якісний склад, структура й

напрями розподілу інвестиційних ресурсів [100]. Характер інвестиційної діяльності, її рівень активності та результативність, а також організаційно-економічний механізм різняться залежно від регіонів [90]. Але незалежно від регіону й особливостей провадження діяльності підприємство характеризується наявністю зовнішніх і внутрішніх можливостей залучення й використання інвестиційних ресурсів [28].

Оцінювання інвестиційної діяльності агропромислових підприємств неможливе без детального аналізу її ефективності та результативності. Ефективність інвестицій як економічна категорія відображає співвідношення між досягнутими результатами та обсягом, формою, напрямками й рівнем ризику здійснених інвестицій. Слід зазначити, що взаємозв'язок між ключовими параметрами інвестиційного процесу – такими як обсяг, форма, напрям інвестування та джерела фінансування – і його результативністю має стохастичний, імовірнісний характер. Це означає, що при однаковому обсязі вкладених ресурсів результати можуть бути різними, а за різних обсягів інвестицій підприємство може досягти подібних фінансово-економічних показників [93].

Ефективність інвестиційної діяльності агропромислових підприємств передусім проявляється у досягненні поставлених інвестиційних цілей та реалізації запланованих завдань. Її рівень частково зумовлений тим, яку роль підприємство відіграє в інвестиційному процесі. Зокрема, підприємства-донори розглядають ефективність крізь призму інвестиційного прибутку, тоді як підприємства-реципієнти орієнтуються на фактичне або потенційне зростання доданої вартості, розширення виробничих можливостей і зміцнення конкурентних позицій, що стало можливим завдяки залученим інвестиційним ресурсам [89].

Під час оцінки ефективності інвестицій та аналізу інвестиційної діяльності агропромислових підприємств особливу увагу слід приділяти відкладеному характеру інвестиційного ефекту. Тобто реальну повну ефективність вкладень можна оцінити лише після завершення інвестиційного

проєкту або по завершенні строку окупності. Інвестування як процес передбачає значні початкові витрати, спрямовані на розширення чи модернізацію виробничого потенціалу. Саме ці покращення, реалізовані в майбутньому, дозволяють підприємству отримати дохід, що перевищує понесені інвестиційні витрати, завдяки щорічному приросту доданої вартості. Ефективність інвестиційної діяльності часто розглядають крізь призму досягнення очікуваних позитивних змін. Наприклад, якщо підприємство інвестує в придбання зернозбиральної техніки, воно розраховує на зниження втрат під час збирання врожаю, підвищення врожайності та покращення якості зерна. Саме ці результати виступають основними критеріями для оцінювання успішності відповідного інвестиційного проєкту [93].

У цілому економічна ефективність інвестицій відображає результат, який підприємство отримало внаслідок інвестиційної діяльності, у співвідношенні з обсягом, видами, напрямками та ризиками вкладень [94]. Ключовими цілями інвестування виступає забезпечення прибуткової діяльності, збереження капіталу чи досягнення соціального ефекту [68]. Тому інвестування в агропромислових підприємствах повинно мати циклічний характер [39].

Показники ефективності інвестиційної діяльності агропромислових підприємств доцільно умовно поділяти на індикатори непрямой (опосередкованої) та прямої (безпосередньої) ефективності. Непряма ефективність інвестицій проявляється через позитивні зрушення в технологічних, технічних, соціальних або екологічних аспектах функціонування агропромислових підприємств. До таких показників належать, зокрема, підвищення урожайності сільськогосподарських культур як свідчення вдосконалення агротехнологій, зростання продуктивності праці, поліпшення матеріально-технічної бази, зменшення рівня браку й технологічних втрат, а також підвищення ефективності бізнес-процесів. Натомість пряму ефективність інвестиційної діяльності оцінюють за результатами, що вимірюються обсягом валової продукції, чистим доходом і

фінансовим результатом, розрахованим на одиницю капітальних інвестицій [93].

Війна залишає значний слід на економіці, зокрема на фінансовому секторі країни, у тому числі на системі кредитування. Проте банки готові продовжувати надавати кредити для підтримки стратегічно важливих галузей у період воєнного стану, таких як агропромисловий комплекс, харчова промисловість, виробництво товарів першої необхідності та медичних засобів. У складних умовах війни нове кредитування, здебільшого, здійснюватиметься за підтримки державних програм. Національний банк активно підтримує ініціативи, спрямовані на розширення державних програм, зокрема «Доступні кредити 5-7-9» та портфельні гарантії через «Експортно-кредитне агентство». Тепер підприємства, а також агропромислові виробники, які проводять посівну кампанію, можуть отримати пільгове кредитування під 0% річних на період воєнного стану. Після його завершення процентна ставка для позичальників буде складати 5%. Попит на такі кредити значний, що підтверджується великою кількістю попередніх заявок, поданих до банків. Крім того, держава збільшила обсяг забезпечення позичальників державними гарантіями [111; 113].

Забезпечення фінансової стабільності агропромислових підприємств потребує комплексної системи, що об'єднує планування, спостереження та регулювання ризиків у сфері фінансів. Такий підхід сприяє сталому розвитку аграрного сектору та зміцненню їхніх конкурентних переваг у сучасних економічних реаліях [33]. Отримання стабільних фінансових показників аграрних підприємств вимагає створення чіткої стратегії розвитку, що передбачає вибір оптимальних шляхів реалізації з урахуванням рівня фінансової стійкості та доступного ресурсного потенціалу [40].

У цілому перспективи розвитку агропромислових підприємств в Україні, а також у світі, безумовно, залежать від багатьох чинників, серед яких ключовими є економічні, технологічні, соціальні та екологічні умови. Однак,

загалом можна виділити кілька основних напрямків, що визначатимуть майбутній розвиток агропромислових підприємств (рис. 3.2).

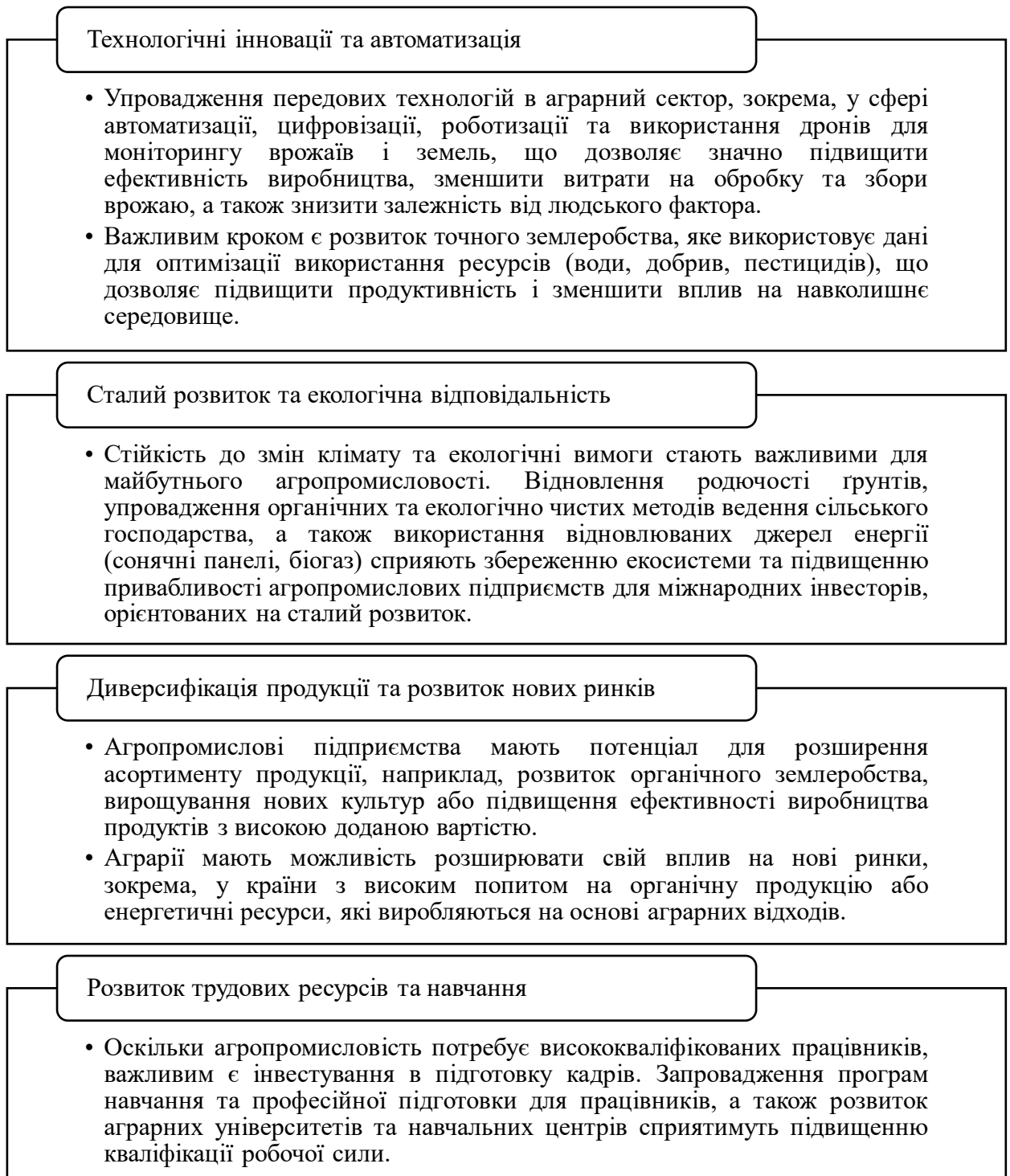

Рис. 3.2 – Перспективні напрями розвитку агропромислових підприємств

Джерело: побудовано автором.

Фінансування відновлення та розвитку агропромислового комплексу повинно спиратися не тільки на внутрішні фінансові ресурси. Ураховуючи

дефіцит коштів в державному бюджеті та зростаючі потреби в фінансуванні сектору безпеки й оборони, роль зовнішнього фінансування стає дедалі важливішою.

Міжнародна фінансова допомога є вирішальною для вирішення актуальних та середньострокових завдань, зокрема відновлення агропромислового сектору та його інфраструктури, посилення державних інститутів, підтримки малих підприємств і сприяння більш стійкому інвестуванню. Зокрема, за оцінками міжнародних фінансових установ, серед основних пріоритетів відновлення сільського господарства є [18]: «надання прямої фінансової підтримки фермерам через диверсифікацію сільськогосподарського виробництва та створення продовольчо-енергетичних систем; стимулювання екологічної та соціальної сталості продовольчих систем в Україні відповідно до Європейського зеленого курсу; розвиток потенціалу інституцій для забезпечення кліматично стійкого відновлення; підтримка фермерів у ефективному використанні коштів, передбачених для підготовки до вступу в ЄС, з метою інтеграції агропромислового сектору України в європейську систему». Для залучення зовнішніх інвестицій у відновлення та модернізацію АПК України важливо адаптувати агропромислову політику до вимог ЄС [34; 36].

У середньо- та довгостроковій перспективі експортна політика України в агропромисловому секторі повинна забезпечити узгоджену позицію між державою та бізнес-середовищем щодо визначення ролі країни в зміцненні глобальної продовольчої безпеки, розвитку сільського господарства та формуванні пріоритетних напрямів його трансформації.

Серед основних пріоритетів даної політики можна виділити такі аспекти: розробка та впровадження ефективної агропромислової зовнішньоекономічної політики, спрямованої на стимулювання експорту; розширення асортименту агропромислової продукції, що експортується; пошук нових експортних маршрутів для сільськогосподарської продукції; створення єдиного інформаційного центру для підтримки експортерів та

відповідного веб-порталу; зміцнення вітчизняної експортної дипломатії; адаптація національного законодавства до європейських санітарних і фітосанітарних вимог щодо виробництва сільськогосподарської продукції та умов утримання тварин; а також формування ефективної системи державного нагляду, контролю і санкцій у сфері зовнішньої торгівлі, яка забезпечить економічні та репутаційні стимули для експортерів щодо постачання тільки високоякісної продукції за кордон [84].

Диверсифікація джерел фінансування для розвитку та відновлення агропромислового комплексу в Україні має базуватися на чітко визначених стратегічних орієнтирах для всього сектора. У цьому контексті важливим кроком для створення сприятливих умов для залучення інвестицій та спрямування фінансових потоків в АПК стало затвердження Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій України на період до 2030 року, а також ухвалення операційного плану заходів для її реалізації на 2025-2027 роки [103].

На підставі проведеного дослідження запропоновано ряд рекомендацій, спрямованих на покращення доступу до фінансових ресурсів, ефективність їх використання та загальну фінансову стабільність суб'єктів господарювання в агропромисловому секторі (рис. 3.3).

Отже, відновлення та розвиток агропромислового комплексу України вимагає системного підходу до фінансового забезпечення, що передбачає інтеграцію як внутрішніх, так і зовнішніх фінансових ресурсів. Це включає залучення інвестицій, грантової допомоги та бюджетних коштів. Важливим аспектом є адаптація агропромислової політики України до європейських стандартів, що дозволить не лише залучити міжнародних партнерів, але й розширити можливості для відновлення інфраструктури, підтримки малих фермерів і впровадження інноваційних технологій у виробництві. Зокрема, необхідно зосередитися на гармонізації національного законодавства з європейськими вимогами та впровадженні ефективних стимулюючих механізмів, які сприятимуть розвитку сталого сільського господарства.

Рис. 3.3 – Запропоновані рекомендації, спрямовані на покращення фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств
Джерело: побудовано автором.

На основі проведеної інтегральної оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств доцільно запропонувати комплекс заходів, спрямованих на підвищення фінансової стійкості, ліквідності, інвестиційної активності та адаптивності підприємств до зовнішніх викликів. Запропонована у попередніх розділах інтегрована модель оцінки фінансового забезпечення дозволила не лише визначити рівень фінансової стабільності кожного підприємства, а й виявити ключові проблемні зони, що потребують першочергового управлінського втручання.

Для підприємств із високими інтегральними показниками фінансового забезпечення (ТОВ «Фірма «Астарта Київ», Агрохолдинг «ІМК», ПП «Вайтерра Україна», ТОВ «Сингента», ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод») основним напрямом удосконалення має стати активізація інвестиційної діяльності, оскільки за наявності достатнього рівня фінансової стійкості та автономії спостерігається нестаття частка реальних інвестицій у структурі активів. Доцільним є спрямування частини власного капіталу на модернізацію виробничих потужностей, цифровізацію управлінських процесів, упровадження енергоефективних технологій та розширення експортної інфраструктури. Одночасно важливим є використання інструментів міжнародного фінансування, грантових програм, механізмів державної підтримки для залучення додаткових ресурсів без надмірного боргового навантаження.

Для підприємств із середнім рівнем інтегрального фінансового індексу (ТОВ «Агровіста», ПП «Оліяр», ТОВ «Агродженерейшн Україна», ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна») пріоритетним напрямом є оптимізація структури капіталу та підвищення забезпеченості оборотними коштами. Установлено, що навіть за відносно достатньому рівні власного капіталу існує дефіцит ліквідних ресурсів, що створює ризики для безперервності операційної діяльності. У зв'язку з цим необхідно впровадити систему оперативного фінансового планування, бюджетування грошових потоків, контролю дебіторської заборгованості та використання короткострокових фінансових інструментів для покриття сезонних розривів ліквідності. Особливу увагу слід приділити диверсифікації джерел фінансування та зниженню залежності від окремих кредиторів.

Для підприємств із низьким інтегральним індексом фінансового забезпечення, зокрема ТОВ «Оптімусагро Трейд», першочерговим завданням виступає фінансова санація та відновлення позитивного власного капіталу. Від'ємне значення частки власного капіталу свідчить про кризовий фінансовий стан, що потребує негайного перегляду політики управління

зобов'язаннями, реструктуризації боргу, скорочення непродуктивних витрат та підвищення ефективності використання оборотних активів. Доцільним є також посилення контролю за кредиторською заборгованістю, упровадження антикризового фінансового менеджменту та формування резервних фондів для забезпечення платоспроможності.

В умовах високого впливу зовнішніх ризиків для всіх досліджуваних підприємств необхідним є впровадження ризик-орієнтованого механізму фінансового забезпечення, який передбачає системне управління логістичними, валютними, кредитними та ринковими ризиками. Практичними інструментами такого механізму мають стати агрострахування, створення резервних фондів, диверсифікація ринків збуту та постачальників, а також використання цифрових платформ моніторингу ризиків і прогнозування фінансових потреб. Важливим напрямом удосконалення можна вважати також розвиток цифрового фінансового середовища підприємств через інтеграцію CRM-, ERP- та BI-систем, що забезпечить підвищення прозорості фінансових потоків, оперативність прийняття управлінських рішень та якість фінансового контролю

Отже, запропоновані заходи удосконалення фінансового забезпечення базуються на результатах інтегральної оцінки та враховують індивідуальні особливості фінансового стану кожного підприємства. Їх реалізація сприятиме зміцненню фінансової стійкості, підвищенню інвестиційної привабливості, зниженню ризиків фінансової нестабільності та формуванню довгострокових передумов сталого розвитку агропромислових підприємств України.

3.2 Удосконалення механізмів залучення фінансових ресурсів

Результати аналізу, проведеного у розділі 2 дисертаційного дослідження, засвідчують наявність стійких системних диспропорцій у процесі фінансового забезпечення діяльності агропромислових підприємств, що негативно впливають на їхню здатність до відтворення та розвитку. Ці

диспропорції проявляються у структурних обмеженнях доступу до фінансових ресурсів, асиметрії фінансових ризиків між суб'єктами ринку та невідповідності існуючих фінансових інструментів потребам довгострокового розвитку агропромислового виробництва.

Ключовою проблемою залишається обмежений доступ агропромислових підприємств до банківського кредитування, який має як економічну, так і інституційну природу. З одного боку, фінансові установи посилюють вимоги до платоспроможності позичальників, фінансової прозорості та якості забезпечення, що зумовлено зростанням кредитних ризиків і нестабільністю макроекономічного середовища. З іншого боку, специфіка агропромислового виробництва, пов'язана з сезонністю, залежністю від природно-кліматичних умов і нерівномірністю грошових потоків, ускладнює дотримання стандартних банківських критеріїв оцінки кредитоспроможності. В умовах воєнно-економічної нестабільності зазначені фактори посилилися, що призвело до скорочення кредитних програм для агропромислового сектору, зменшення строків кредитування та зростання частки відмов у наданні позикових коштів.

Додатковим обмежувальним чинником є висока вартість позикового капіталу, яка створює негативний фінансовий ефект для агропромислових підприємств навіть за умов формального доступу до кредитних ресурсів. З позицій теорії вартості капіталу середньозважена вартість капіталу (WACC) зростає під впливом комплексного поєднання факторів: структури капіталу, співвідношення власних і позикових коштів, податкового щита та ризикової премії, що може знижувати економічну доцільність реалізації інвестиційних проєктів. Навіть за наявності державних механізмів компенсації процентних ставок загальне боргове навантаження залишається високим, а обслуговування кредитів обмежує фінансові можливості підприємств щодо оновлення основних засобів та впровадження інновацій. Унаслідок цього агропромислові підприємства вимушені орієнтуватися на скорочення

інвестиційних витрат і підтримання мінімального рівня операційної діяльності.

Скорочення доступу до фінансових ресурсів безпосередньо відображається на динаміці інвестиційної активності агропромислових підприємств. Аналіз свідчить про зменшення обсягів капіталовкладень, насамперед у довгострокові інвестиційні проекти, спрямовані на модернізацію матеріально-технічної бази, підвищення енергоефективності та технологічного оновлення виробництва. Високий рівень невизначеності, зростання фінансових, операційних і ринкових ризиків, а також нестабільність грошових потоків у воєнний період формують песимістичні очікування інвесторів і підвищують вимоги до рівня прибутковості інвестицій, що унеможлиблює залучення значної частини зовнішніх фінансових ресурсів. За таких умов традиційні фінансові інструменти не виконують функції стимулювання розширеного відтворення в агропромисловому секторі.

Домінування традиційних джерел фінансування, зокрема власних коштів і банківських кредитів, виявляє їхню обмежену здатність забезпечувати довгострокові потреби розвитку агропромислових підприємств. Власні фінансові ресурси, сформовані переважно за рахунок прибутку та амортизаційних відрахувань і суттєво залежать від кон'юнктури агропромислових ринків, що знижує їхню стабільність як джерела фінансування інвестицій. Водночас надмірна орієнтація на позикові кошти підвищує рівень фінансового левериджу, збільшує чутливість підприємств до змін процентних ставок і погіршує показники фінансової стійкості.

За таких умов об'єктивною є необхідність переходу до диверсифікованої моделі фінансування агропромислових підприємств, яка базується на системному поєднанні різних джерел і форм залучення фінансових ресурсів з урахуванням рівня ризиків, фінансового стану підприємств і стратегічних цілей їх розвитку. Диверсифікація фінансових джерел дозволяє знизити залежність від окремих інструментів фінансування, оптимізувати структуру капіталу та підвищити адаптивність фінансової політики агропромислових

підприємств до змін зовнішнього середовища. Крім того, диверсифікованої моделі фінансування передбачає комплексне поєднання внутрішніх та зовнішніх механізмів залучення фінансових ресурсів. Саме це обумовлює доцільність удосконалення механізмів залучення фінансових ресурсів як ключової передумови забезпечення фінансової стійкості та сталого розвитку агропромислового сектору.

Внутрішні механізми залучення фінансових ресурсів є однією з ключових складових фінансової стабільності та автономії агропромислових підприємств. Вони забезпечують ефективне використання власних джерел фінансування, мобілізацію прихованих резервів та підтримку сталого розвитку підприємств, навіть в умовах нестабільного економічного та воєнно-економічного середовища. Удосконалення цих механізмів дозволяє не лише зменшити залежність від дорогого зовнішнього капіталу, а й підвищити гнучкість фінансової політики, забезпечити стабільний потік ресурсів для інвестиційних проєктів та оптимізувати фінансові витрати.

Одним із пріоритетних напрямів є оптимізація структури власного капіталу. Раціональна структура капіталу передбачає збалансоване поєднання власних та позикових джерел фінансування з метою мінімізації фінансових ризиків і забезпечення стабільності грошових потоків. Оптимізація структури капіталу дозволяє зменшити фінансові ризики, пов'язані з обслуговуванням боргового навантаження; підвищити кредитоспроможність підприємства, що забезпечує доступ до більш вигідних умов зовнішнього фінансування; гарантувати стабільний потік внутрішніх фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних та операційних програм. Для досягнення цього ефективно управління капіталом включає аналіз рентабельності та вартості капіталу для визначення ефективності використання власних і позикових джерел; визначення допустимого рівня фінансового левериджу з метою уникнення надмірного боргового навантаження; балансування між короткостроковими та довгостроковими зобов'язаннями для оптимізації ліквідності та фінансової гнучкості підприємства. Науковий аспект полягає у застосуванні підходів

фінансового менеджменту для формування збалансованої структури капіталу, яка забезпечує мінімізацію ризиків та підвищення ефективності використання ресурсів.

Другим важливим напрямом є підвищення ролі нерозподіленого прибутку як джерела внутрішнього фінансування. Нерозподілений прибуток виступає найбільш доступним і економічно ефективним ресурсом для фінансування інвестиційних проєктів. Його використання дозволяє зменшити потребу у зовнішньому капіталі, що особливо актуально в умовах високих процентних ставок і обмеженого доступу до банківського кредитування. Крім того, реінвестування прибутку забезпечує фінансування модернізації основних засобів та впровадження інноваційних технологій, підвищуючи рентабельність власного капіталу та зміцнюючи фінансову стійкість підприємства. В умовах нестабільного фінансового середовища та економічних коливань нерозподілений прибуток стає критично важливим ресурсом для підтримки операційної та інвестиційної діяльності, знижуючи потребу у дорогому зовнішньому фінансуванні та зміцнюючи фінансову стійкість.

Не менш значущим є прискорення оборотності оборотного капіталу, що дозволяє підвищити ефективність використання внутрішніх фінансових ресурсів та збільшує обсяг коштів, доступних для повторного використання. Скорочення виробничого циклу, оптимізація запасів та прискорення реалізації готової продукції дозволяють звільнити фінансові ресурси для повторного використання та зменшити потребу у зовнішньому фінансуванні. Основні напрями оптимізації скорочення виробничого циклу шляхом впровадження сучасних технологічних процесів та оптимізації планування виробництва; зменшення тривалості товарно-матеріальних запасів за рахунок ефективного управління запасами; прискорення реалізації готової продукції та обігових коштів, що підвищує ліквідність підприємства. Ефективне планування та контроль грошових потоків забезпечують стабільність ліквідності підприємства, що підвищує його платоспроможність та гнучкість фінансової

політики. Прискорення оборотності капіталу дозволяє знизити потребу у зовнішньому фінансуванні, оптимізувати фінансові витрати та підвищити платоспроможність підприємства.

Окрему увагу слід приділити удосконаленню управління дебіторською заборгованістю, яка є прихованим резервом фінансування. Системне управління дебіторською заборгованістю включає стимулювання дострокових платежів та встановлення гнучких умов розрахунків; упровадження систем контролю за строками оплати та моніторингу платоспроможності контрагентів; використання факторингових схем та відступлення прав вимоги, що дозволяє отримати фінансові ресурси без збільшення боргового навантаження; аналіз платоспроможності контрагентів та мінімізація ризику прострочених платежів.. Такий підхід дозволяє мобілізувати додаткові фінансові ресурси, підвищити грошовий потік підприємства, покращити ліквідність і зміцнити фінансову стійкість.

Для візуального представлення окреслених напрямів використано табл. 3.6.

Удосконалення внутрішніх механізмів має стратегічне значення, оскільки забезпечує:

- стабільність фінансових потоків – за рахунок оптимізації власного капіталу та раціонального використання прибутку підприємство здатне підтримувати безперервність фінансування поточної діяльності та інвестиційних програм;

- підвищення рентабельності та економічної ефективності – внутрішні джерела фінансування, як правило, дешевші та більш передбачувані порівняно із зовнішнім капіталом, що дозволяє знизити фінансові витрати і підвищити рентабельність власного капіталу;

- зниження фінансових ризиків – ефективне управління внутрішніми ресурсами зменшує потребу у дорогому зовнішньому фінансуванні та знижує фінансове навантаження, пов'язане з обслуговуванням боргу;

- мобілізацію прихованих резервів – внутрішні ресурси, такі як оборотний капітал та дебіторська заборгованість, при правильному управлінні можуть бути перетворені на додаткові фінансові потоки для підтримки розвитку підприємства.

Таблиця 3.6 – Напрями вдосконалення внутрішніх механізмів фінансування та їх економічний ефект

Напрямок удосконалення	Основні заходи	Очікуваний економічний ефект	Вплив на фінансову стійкість
Оптимізація структури власного капіталу	Баланс власних і позикових коштів, контроль фінансового левериджу	Зменшення фінансових ризиків, підвищення кредитоспроможності	Зростання автономії та стабільності фінансових потоків
Використання нерозподіленого прибутку	Реінвестування прибутку у модернізацію та інновації	Зниження витрат на зовнішнє фінансування, підвищення рентабельності власного капіталу	Зміцнення фінансової стійкості та зменшення боргового навантаження
Прискорення оборотності оборотного капіталу	Оптимізація запасів, скорочення виробничого та комерційного циклу	Покращення ліквідності, збільшення обігових коштів	Підвищення гнучкості фінансової політики та платоспроможності
Управління дебіторською заборгованістю	Контроль строків, факторинг, стимулювання дострокових платежів	Мобілізація прихованих ресурсів, збільшення грошових потоків	Підвищення ефективності фінансового менеджменту та стабільності діяльності

Джерело: побудовано автором.

Отже, удосконалення внутрішніх механізмів залучення фінансових ресурсів забезпечує системне підвищення ефективності управління капіталом, дозволяє мобілізувати приховані резерви та підвищити фінансову стійкість підприємств. Комплексне застосування заходів щодо оптимізації структури капіталу, використання нерозподіленого прибутку, прискорення оборотності оборотного капіталу та управління дебіторською заборгованістю створює науково обґрунтовану основу для формування інтегрованого механізму фінансування, який поєднує внутрішні та зовнішні джерела фінансових ресурсів.

Зовнішні механізми фінансування агропромислових підприємств виступають ключовим джерелом мобілізації ресурсів для реалізації масштабних інвестиційних проєктів, модернізації матеріально-технічної бази та підвищення конкурентоспроможності. В умовах воєнно-економічної

нестабільності та обмеженого доступу до традиційного банківського капіталу ефективне використання зовнішніх джерел фінансування стає особливо актуальним. Основні напрями розвитку зовнішніх механізмів включають банківське кредитування, лізингові інструменти, факторинг, аграрні розписки, форфейтинг, а також партнерські та коопераційні форми фінансування.

Банківські кредити виступають інструментом зовнішнього фінансування агропромислових підприємств. Їх ефективність визначається умовами кредитування, доступністю довгострокових і короткострокових позик, рівнем процентних ставок та вимогами фінансових установ до позичальників. Важливим чинником є державні програми підтримки, які забезпечують часткову компенсацію відсоткових ставок або гарантування кредитів.

Ефективне використання банківського кредитування можливе за наявності чіткого фінансового плану підприємства; достатньої платоспроможності та ліквідної застави; розумного співвідношення власних та позикових коштів для мінімізації фінансового ризику. Основними обмеженнями є високі процентні ставки, вимоги до забезпечення кредиту, обмежена доступність довгострокових позик та висока чутливість до макроекономічних коливань.

Лізинг є ефективним інструментом залучення фінансових ресурсів для оновлення основних засобів без значного одноразового навантаження на обіг коштів. Фінансовий лізинг передбачає повне або майже повне покриття вартості активу лізинговою компанією із подальшою можливістю викупу. Операційний лізинг дозволяє користуватися активом на визначений строк без його викупу, що забезпечує гнучкість і зменшує боргове навантаження. Ефективність лізингу зростає за умов стабільного фінансового планування; наявності довгострокових контрактів на продукцію; оцінки економічної доцільності придбання активу у лізинг замість покупки за власні кошти.

Аграрні розписки, факторинг та форфейтинг належать до нетрадиційних фінансових механізмів, що дозволяють мобілізувати короткострокові фінансові ресурси та підвищити ліквідність. Аграрні розписки дозволяють

оперативно залучати кошти під агропромислову продукцію, але ефективні лише за прогнозованого рівня врожайності та стабільності ринку. Факторинг передбачає продаж дебіторської заборгованості спеціалізованій фінансовій компанії для отримання грошових коштів до строку оплати. Він підвищує ліквідність підприємства, зменшує кредитні ризики та дозволяє швидко мобілізувати фінансові ресурси. Форфейтинг використовується для фінансування довгострокових експортних контрактів, забезпечуючи доступ до негайних коштів без ризику неплатежу. Обмеження цих інструментів пов'язані з додатковими витратами на комісію, необхідністю оцінки платоспроможності контрагентів та правовими ризиками.

Партнерські та коопераційні механізми фінансування передбачають залучення коштів через об'єднання підприємств, інвестиційних фондів або стратегічних партнерів. Вони забезпечують розподіл фінансових ризиків між учасниками; доступ до додаткових ресурсів для реалізації інвестиційних проектів; підвищення ефективності виробництва через кооперацію та спільне використання ресурсів. Ефективне застосування цих форм можливо за умов прозорого корпоративного управління, чітких договорів між партнерами та взаємної довіри. Основними обмеженнями є складність узгодження інтересів учасників, ризики управлінського конфлікту та необхідність юридичного оформлення партнерських відносин.

У табл. 3.7 систематизовано зовнішні механізми залучення фінансових ресурсів.

Отже, розвиток зовнішніх механізмів залучення фінансових ресурсів дозволяє агропромисловим підприємствам зменшити залежність від внутрішніх резервів, підвищити інвестиційну активність та забезпечити фінансову стійкість у довгостроковій перспективі. Комплексне використання банківського кредитування, лізингу, аграрних розписок, факторингу та партнерських механізмів створює динамічну фінансову систему, здатну адаптуватися до ризиків, підтримувати розвиток підприємства та оптимізувати структуру джерел фінансування. Ефективне поєднання внутрішніх та

зовнішніх механізмів фінансування є основою для формування інтегрованого підходу до залучення фінансових ресурсів.

Таблиця 3.7 – Зовнішні механізми залучення фінансових ресурсів агропромислових підприємств

Інструмент фінансування	Умови ефективного застосування	Основні обмеження	Очікуваний економічний ефект
Банківське кредитування (з урахуванням державних програм)	Наявність платоспроможності; забезпечення заставою; чіткий фінансовий план; участь у державних програмах компенсації відсотків або гарантування кредитів	Високі процентні ставки; вимоги до застави; обмежена доступність довгострокових позик; чутливість до макроекономічних коливань	Забезпечення фінансування операційної та інвестиційної діяльності, підвищення кредитоспроможності, стабілізація фінансових потоків
Фінансовий лізинг	Стабільне фінансове планування; наявність довгострокових контрактів; доцільність придбання активів у лізинг	Вищі загальні витрати порівняно з покупкою; залежність від умов лізингової компанії	Оновлення основних засобів без значного одноразового навантаження на кошти; підвищення інвестиційної активності
Операційний лізинг	Гнучкі строки користування активом; планування потреб у обладнанні	Не передбачає викуп активу; додаткові комісії	Гнучке використання ресурсів, зниження боргового навантаження, збереження оборотних коштів
Аграрні розписки	Прогнозована врожайність; стабільність ринку; наявність договору з кредитором	Залежність від погодних умов; ризики неврожаю; обмежений доступ до великих сум	Оперативне фінансування під майбутній урожай; зниження потреби у дорогому кредиті
Факторинг	Наявність дебіторської заборгованості; стабільні контрагенти; короткі строки реалізації	Комісійні витрати; необхідність контролю за дебіторами	Швидка мобілізація грошових коштів; підвищення ліквідності; зменшення кредитних ризиків
Форфейтинг	Експортні контракти з передбачуваними платежами; наявність страхування ризиків	Високі комісійні витрати; правові ризики	Отримання негайних коштів за довгострокові зовнішньоекономічні угоди; зменшення ризику неплатежу
Партнерські та коопераційні форми	Прозоре корпоративне управління; чіткі договірні умови; взаємна довіра партнерів	Управлінські конфлікти; складність узгодження інтересів; юридичні ризики	Доступ до додаткових ресурсів; розподіл фінансових ризиків; підвищення ефективності виробництва та інвестиційної активності

Джерело: побудовано автором.

Інтегрований механізм залучення фінансових ресурсів агропромислових підприємств є системним підходом до мобілізації та ефективного використання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування для забезпечення стабільного розвитку, інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності. Він дозволяє поєднувати різні інструменти фінансування, враховувати рівень ризиків та стратегічні цілі підприємства, що створює передумови для оптимізації фінансових потоків та зміцнення фінансової стійкості (рис. 3.4).

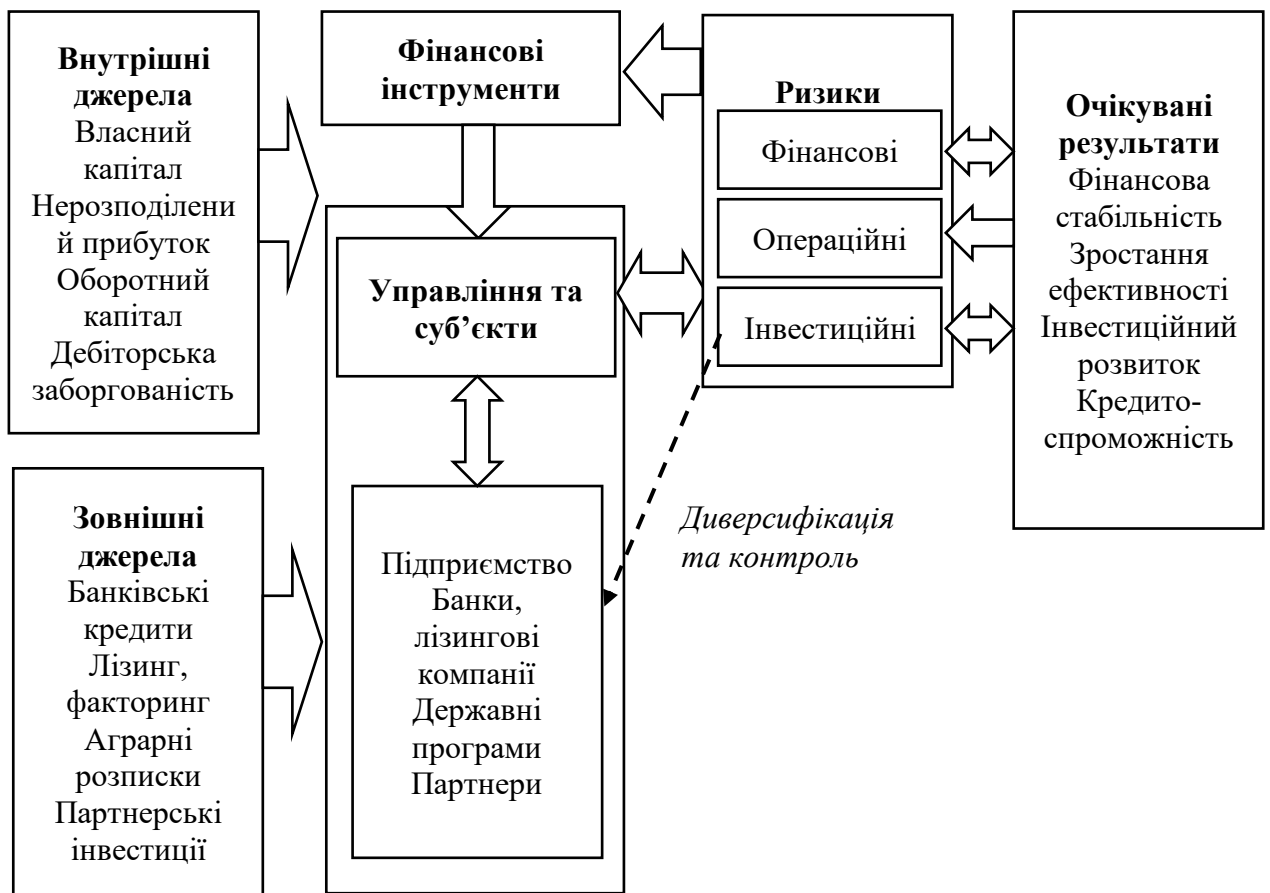

Рис. 3.4 – Інтегрований механізм залучення фінансових ресурсів агропромислових підприємств

Джерело: побудовано автором.

Основними компонентами інтегрованого механізму є джерела фінансових ресурсів, фінансові інструменти та напрями їх застосування, суб'єкти механізму, ризики й управління ними та очікувані результати. Їхня характеристика представлена в табл. 3.8

Таблиця 3.8 – Характеристика компонентів інтегрованого механізму залучення фінансових ресурсів агропромислових підприємств

Компонент механізму	Елементи	Функції / Напрямок застосування	Основні ризики	Очікуваний ефект
Джерела фінансування	Внутрішні: власний капітал, нерозподілений прибуток, оборотний капітал, дебіторська заборгованість	Фінансування операційної діяльності та довгострокових інвестицій	Недостатність ресурсів, замороження коштів	Стабільність фінансових потоків, мобілізація прихованих резервів
Фінансові інструменти	Зовнішні: кредити, державні програми, лізинг, аграрні розписки, факторинг, форфейтинг, партнерські форми	Забезпечення масштабних інвестицій, оновлення основних засобів, мобілізація оборотних коштів	Процентні ставки, неплатежі контрагентів, правові ризики	Доступ до додаткових ресурсів, зниження фінансових ризиків, підтримка інвестицій
Суб'єкти	Підприємство, банки, лізингові компанії, державні органи, партнери	Взаємодія для мобілізації ресурсів та управління ризиками	Непогодженість дій, конфлікти інтересів	Ефективне використання ресурсів, координація фінансових потоків
Інструменти та напрями	Капітал, прибуток, кредити, лізинг, факторинг, форфейтинг, аграрні розписки	Збалансоване фінансування поточної та інвестиційної діяльності	Фінансові та операційні ризики	Підвищення ефективності, ліквідності та рентабельності
Ризики та управління	Фінансові, операційні, інвестиційні	Диверсифікація джерел, контроль платежів, планування грошових потоків	Коливання ставок, прострочені платежі, зміни ринку	Зменшення ризиків, стабільність фінансових потоків
Очікувані результати	Стійкість, ефективність, конкурентоспроможність	Забезпечення фінансової стабільності та інвестиційної активності	–	Мобілізація ресурсів, підвищення інвестиційної привабливості, зростання конкурентоспроможності

Джерело: побудовано автором.

Серед переваг інтегрованого механізму залучення фінансових ресурсів варто виокремити такі:

- збалансоване використання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування (інтегрований механізм дозволяє одночасно залучати власні ресурси підприємства та зовнішні фінансові інструменти. Це сприяє оптимізації структури капіталу, зменшенню боргового навантаження та підвищенню фінансової незалежності);

- підвищення фінансової стійкості та ліквідності (поєднання різних джерел фінансування забезпечує стабільний потік грошових коштів, дозволяє покривати поточні витрати та підтримувати операційну діяльність навіть у умовах економічної та воєнної нестабільності);

- зниження фінансових і операційних ризиків (диверсифікація джерел і інструментів фінансування зменшує залежність від одного типу ресурсу, що дозволяє знизити ризики прострочених платежів, змін процентних ставок та неплатежів контрагентів);

- підтримка інвестиційної активності та модернізації (механізм забезпечує доступ до масштабних фінансових ресурсів для оновлення основних засобів, придбання сучасного обладнання, реалізації довгострокових інвестиційних проектів, що підвищує конкурентоспроможність підприємства);

- ефективне управління оборотним капіталом (інтеграція внутрішніх джерел, таких як дебіторська заборгованість та нерозподілений прибуток, дозволяє оптимізувати грошові потоки, прискорювати обіг оборотного капіталу та зменшувати потребу у зовнішньому фінансуванні);

- гнучкість фінансової політики (системний підхід забезпечує можливість швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища, обирати оптимальні джерела та інструменти фінансування відповідно до поточних потреб і стратегічних цілей підприємства);

- підвищення інвестиційної привабливості та довіри партнерів (комплексне використання зовнішніх джерел, партнерських форм фінансування та державної підтримки демонструє стратегічну стабільність та

надійність підприємства, що сприяє залученню додаткових інвестицій і розвитку коопераційних зв'язків);

- мобілізація прихованих фінансових резервів (ефективне управління дебіторською заборгованістю та внутрішнім капіталом дозволяє виявляти та використовувати приховані резерви фінансування, які раніше залишалися невикористаними, підвищуючи загальний обсяг доступних ресурсів);

- покращення рентабельності та економічної ефективності (раціональне поєднання внутрішніх і зовнішніх ресурсів з урахуванням їх вартості дозволяє мінімізувати витрати на фінансування, підвищити рентабельність власного капіталу та забезпечити сталий фінансовий результат підприємства).

Окреслені переваги демонструють, що інтегрований механізм забезпечує стратегічну та фінансову стійкість, ефективну мобілізацію ресурсів та підвищує інвестиційну активність агропромислових підприємств, що робить його важливим елементом сучасної фінансової політики.

Упровадження удосконалених механізмів залучення фінансових ресурсів забезпечує комплексний ефект на діяльність агропромислових підприємств, що проявляється у декількох взаємопов'язаних напрямках (табл. 3.9).

Удосконалений механізм створює передумови для підвищення інвестиційної привабливості агропромислових підприємств, оскільки забезпечують стабільність, прозорість та ефективність фінансової політики. Поєднання внутрішніх джерел фінансування із зовнішніми інструментами дозволяє підприємствам забезпечувати безперебійну операційну діяльність і реалізацію інвестиційних проектів навіть за умов нестабільного економічного середовища. Оптимізація структури капіталу та зниження вартості залучення фінансових ресурсів підвищують рентабельність власного капіталу та економічну ефективність підприємства. Ефективне управління оборотним капіталом і мобілізація прихованих резервів, зокрема через контроль дебіторської заборгованості, дозволяють підтримувати стабільні грошові потоки, що знижує фінансові ризики і підвищує ліквідність підприємства.

Таблиця 3.9 – Очікувані результати впровадження удосконаленого механізму залучення фінансових ресурсів

Напрямок впровадження	Очікувані результати	Економічний та стратегічний ефект	Зв'язок зі стратегічними цілями
Диверсифікація джерел фінансування (внутрішні + зовнішні)	Зростання доступності фінансових ресурсів	Забезпечення стабільного фінансування операційної та інвестиційної діяльності	Підтримка сталого розвитку та реалізація інвестиційних проектів
Оптимізація структури капіталу та управління власним прибутком	Зниження вартості капіталу та фінансових витрат	Підвищення рентабельності власного капіталу, економія фінансових ресурсів	Зміцнення фінансової стійкості, підвищення ефективності фінансової політики
Управління оборотним капіталом та дебіторською заборгованістю	Підвищення ліквідності та мобілізація внутрішніх резервів	Зменшення потреби у зовнішньому фінансуванні, ефективне використання ресурсів	Забезпечення стабільного грошового потоку для операційної діяльності
Використання зовнішніх фінансових інструментів (кредити, лізинг, факторинг, аграрні розписки)	Підтримка масштабних інвестицій та модернізації	Забезпечення фінансування довгострокових проектів, оновлення основних засобів	Підвищення технологічного рівня та конкурентоспроможності
Партнерські та коопераційні форми фінансування	Залучення додаткових ресурсів та розподіл ризиків	Зниження фінансових ризиків, доступ до стратегічних ресурсів	Розвиток коопераційних зв'язків, зміцнення інвестиційної привабливості
Управління фінансовими, операційними та інвестиційними ризиками	Підвищення стійкості до зовнішніх та внутрішніх загроз	Мінімізація негативного впливу коливань ринку, процентних ставок та прострочених платежів	Забезпечення стабільності та адаптивності фінансової політики підприємства
Інтеграція внутрішніх і зовнішніх механізмів	Підвищення гнучкості фінансової політики	Можливість швидко адаптувати фінансування до змін середовища	Забезпечення довгострокового розвитку та стратегічних цілей підприємства

Джерело: побудовано автором.

Застосування зовнішніх інструментів дає змогу фінансувати довгострокові інвестиційні проекти без надмірного боргового навантаження, що позитивно сприймається інвесторами. Партнерські та коопераційні форми фінансування дозволяють розподіляти ризики та залучати додаткові ресурси, зміцнюючи довіру потенційних інвесторів.

Системне управління фінансовими, операційними та інвестиційними ризиками забезпечує стабільність діяльності підприємства, зменшує невизначеність та підвищує передбачуваність результатів.

Завдяки цьому інвестори отримують впевненість у надійності капіталовкладень, що безпосередньо впливає на їхню готовність інвестувати в підприємство.

Отже, удосконалені механізми залучення фінансових ресурсів не лише забезпечують підприємство необхідними фінансовими потоками, а й формують умови для стратегічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності та стабільності, що суттєво підвищує інвестиційну привабливість агропромислових підприємств у довгостроковій перспективі.

Для кращого розуміння ефективності запропонованого інтегрованого механізму фінансування доцільно здійснити порівняльний аналіз традиційних і сучасних моделей залучення фінансових ресурсів. Такий підхід дозволяє наочно оцінити переваги диверсифікації джерел фінансування, застосування альтернативних фінансових інструментів та комплексного управління фінансовими ризиками.

У табл. 3.10 наведено порівняння ключових характеристик традиційних моделей фінансування агропромислових підприємств та сучасних, інтегрованих підходів, а також відображено економічний ефект кожного підходу та його вплив на інвестиційну привабливість підприємств. Це дозволяє підкреслити практичну значимість удосконалених механізмів залучення фінансових ресурсів і їхній потенціал для підтримки сталого розвитку агропромислового сектору.

Аналіз порівняльних характеристик традиційних та сучасних моделей фінансування свідчить, що інтегрований підхід забезпечує суттєві переваги для агропромислових підприємств. Він сприяє підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів, стабілізації грошових потоків, оптимізації структури капіталу та посиленню плановості інвестиційної діяльності.

Таблиця 3.10 – Порівняння традиційних та сучасних моделей фінансування агропромислових підприємств

Критерій	Традиційна модель фінансування	Сучасна/інтегрована модель фінансування	Переваги інтегрованого механізму
Джерела фінансування	Власний капітал, банківські кредити	Власний капітал, кредитування, лізинг, факторинг, аграрні розписки, партнерські/коопераційні форми	Диверсифікація джерел, зменшення залежності від одного виду фінансування
Доступність фінансових ресурсів	Обмежена, залежить від умов банків і стану ринку	Вища, завдяки поєднанню внутрішніх і зовнішніх джерел	Підтримка безперервної операційної та інвестиційної діяльності
Вартість капіталу	Висока (високі процентні ставки, комісії)	Оптимізована через внутрішні ресурси та альтернативні інструменти	Зниження витрат на залучення фінансів
Фінансові ризики	Високі, пов'язані з борговим навантаженням і коливанням ринку	Знижені завдяки диверсифікації джерел і управлінню дебіторською заборгованістю	Підвищення фінансової стійкості та ліквідності
Інвестиційна активність	Обмежена, особливо довгострокова	Сприяє реалізації масштабних інвестиційних проєктів	Підвищення конкурентоспроможності та технологічного рівня
Гнучкість фінансової політики	Низька, залежність від одного джерела	Висока, можливість адаптації до змін ринку та умов зовнішнього середовища	Можливість швидко реагувати на фінансові та економічні коливання
Сприйняття інвесторами	Низьке, обмежена прозорість фінансової політики	Високе, стабільність і передбачуваність результатів	Зростання інвестиційної привабливості та довіри до підприємства

Джерело: побудовано автором.

Застосування інтегрованого механізму дозволяє підприємствам швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, зменшувати невизначеність та ризики неплатежів, а також ефективніше залучати інвесторів і партнерів.

Крім того, комплексне використання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування створює сприятливі умови для реалізації довгострокових інвестиційних проєктів, модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Таким чином, порівняльний аналіз підтверджує практичну доцільність впровадження сучасних, комплексних механізмів залучення фінансових ресурсів у агропромисловому секторі та їхній значущий внесок у підвищення інвестиційної привабливості підприємств.

Таким чином, аналіз порівняльних характеристик традиційних та сучасних моделей фінансування свідчить, що інтегрований підхід забезпечує суттєві переваги для агропромислових підприємств. Він сприяє підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів, стабілізації грошових потоків, оптимізації структури капіталу та посиленню плановості інвестиційної діяльності. Застосування інтегрованого механізму дозволяє підприємствам швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, зменшувати невизначеність та ризики неплатежів, а також ефективніше залучати інвесторів і партнерів.

Крім того, комплексне використання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування створює сприятливі умови для реалізації довгострокових інвестиційних проєктів, модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності підприємства. Таким чином, порівняльний аналіз підтверджує практичну доцільність впровадження сучасних, комплексних механізмів залучення фінансових ресурсів у агропромисловому секторі та їхній значущий внесок у підвищення інвестиційної привабливості підприємств.

3.3 Посилення ролі державної та інституційної підтримки

Державне регулювання фінансового забезпечення агропромислових підприємств є критично важливим аспектом розвитку агропромислового сектору економіки. В умовах глобалізації та нестабільності фінансових ринків, забезпечення фінансування агропромислової сфери стає одним із пріоритетів державної політики. Належне фінансове забезпечення дозволяє агропромисловим підприємствам реалізувати інноваційні технології,

модернізувати виробництво, підвищити конкурентоспроможність та забезпечити продовольчу безпеку країни. Чинна система державної підтримки характеризується фрагментарністю та недостатньою узгодженістю з реальними потребами галузі, що знижує її результативність. У цьому контексті пріоритетного значення набуває формування комплексного підходу, орієнтованого на поєднання фінансових, регуляторних та інституційних інструментів з урахуванням стратегічних цілей розвитку.

Воєнні дії та пов'язані з ними структурні деформації економіки призвели до поглиблення диспропорцій між галузями, зниження платоспроможного попиту, ускладнення доступу до фінансових ресурсів і зростання вартості капіталу. У таких умовах держава набуває функції макроекономічного стабілізатора, покликаною компенсувати негативний вплив зовнішніх і внутрішніх шоків на фінансову стійкість підприємств, забезпечити безперервність виробничих процесів та мінімізувати ризики втрати економічного потенціалу.

Особливого значення в сучасних умовах набуває компенсаторна функція держави, яка реалізується через механізми пом'якшення наслідків кризових явищ, зниження фінансового навантаження на суб'єктів господарювання та підтримку їх платоспроможності. Ідеться не лише про короткострокові антикризові заходи, а й про створення умов для збереження виробничого та інвестиційного потенціалу в довгостроковій перспективі. Компенсаторна роль держави спрямована на вирівнювання диспропорцій, що виникають унаслідок дії неринкових факторів, зокрема воєнних ризиків та інституційних обмежень. Водночас не менш важливою є стимулююча функція держави, яка полягає у формуванні сприятливого економічного середовища для відновлення ділової активності, активізації інвестиційних процесів та впровадження інновацій. У цьому контексті державне регулювання має бути зорієнтоване на створення передбачуваних і стабільних правил функціонування ринку, зниження регуляторної невизначеності та підвищення довіри з боку суб'єктів господарювання і фінансових інститутів.

У сучасних умовах фінансове забезпечення підприємств значною мірою залежить від системи державної та інституційної підтримки, яка покликана компенсувати обмеженість власних фінансових ресурсів, зростання вартості залученого капіталу та підвищені фінансові ризики. Чинні інструменти підтримки спрямовані на підтримання платоспроможності підприємств, стабілізацію грошових потоків і запобігання поглибленню фінансової нестійкості в умовах макроекономічної та воєнно-економічної нестабільності.

Система державної підтримки фінансового забезпечення підприємств охоплює сукупність бюджетних, податкових, кредитних та інституційних заходів, які створюють додаткові джерела фінансових ресурсів або знижують фінансове навантаження на суб'єктів господарювання. Важливу роль у цій системі відіграють інституційні інструменти, пов'язані з діяльністю фінансових установ, державних і квазідержавних фондів, а також організацій, що забезпечують інформаційно-консультаційну підтримку та сприяють доступу підприємств до фінансових ресурсів. У сукупності такі інструменти формують основу для підтримання фінансової рівноваги підприємств у кризових умовах.

Водночас аналіз чинної системи підтримки фінансового забезпечення підприємств свідчить про наявність низки суттєвих обмежень, які знижують її результативність. Однією з ключових проблем є фрагментарність застосовуваних інструментів, що проявляється у відсутності цілісного підходу до формування фінансових ресурсів підприємств. Заходи підтримки реалізуються у вигляді окремих, слабо пов'язаних між собою програм, що не забезпечує комплексного впливу на структуру капіталу, ліквідність і фінансову стійкість підприємств у довгостроковій перспективі.

Характерною рисою чинної системи є також короткострокова спрямованість більшості інструментів фінансової підтримки. Переважна їх частина орієнтована на оперативне вирішення поточних проблем платоспроможності та ліквідності, тоді як питання відновлення інвестиційного потенціалу, оптимізації структури капіталу та формування стійких джерел

фінансування залишаються поза фокусом державної політики. Це обмежує можливості підприємств щодо стратегічного фінансового планування та знижує стимулюючий ефект підтримки.

Суттєвим недоліком є низька адресність інструментів підтримки фінансового забезпечення, що призводить до нерівномірного розподілу фінансових ресурсів та їх недостатньої відповідності реальним фінансовим потребам підприємств. У багатьох випадках критерії надання підтримки не враховують відмінності у фінансовому стані, рівні ризиків, масштабах діяльності та структурі капіталу підприємств, що знижує ефективність використання обмежених бюджетних і інституційних ресурсів.

Крім того, система підтримки характеризується інституційною розпорошеністю, яка проявляється у залученні значної кількості органів державної влади, фінансових установ і фондів без належного рівня координації між ними. Це ускладнює доступ підприємств до фінансових ресурсів, підвищує транзакційні витрати та знижує прозорість процедур отримання підтримки. Внаслідок цього потенціал інституційної підтримки не реалізується повною мірою, а ефект від застосування фінансових інструментів залишається обмеженим.

Узагальнюючи, можна констатувати, що незважаючи на наявність різноманітних інструментів державної та інституційної підтримки фінансового забезпечення підприємств, їх ефективність стримується фрагментарністю, короткостроковістю, низькою адресністю та інституційною неузгодженістю. Подолання зазначених обмежень потребує переходу до комплексного та системного підходу, орієнтованого на зміцнення фінансової стійкості підприємств і формування умов для їх довгострокового розвитку.

Аналіз нормативної бази, фінансового забезпечення і підтримки на рівні держави та рівні підприємства дозволив виокремити проблеми фінансової стійкості підприємств та шляхи їх подолання (табл. 3.11).

Узагальнення проблем фінансової стійкості підприємств у розрізі інтегральних індексів свідчить, що їх негативна динаміка зумовлена не лише

обмеженістю фінансових ресурсів, а й системними недоліками державної та інституційної підтримки.

Таблиця 3.11 – Проблеми фінансової стійкості підприємств та шляхи їх подолання

Проблема фінансової стійкості (у термінах індексів)	Напрями вирішення на рівні держави	Можливості адаптації на рівні підприємства
Низькі значення інтегрального індексу фінансової стійкості внаслідок дисбалансу між ліквідністю та фінансовою незалежністю	Формування комплексної політики підтримки фінансової стійкості; узгодження інструментів, спрямованих на покращення ліквідності та структури капіталу підприємств	Оптимізація структури капіталу; узгодження політики управління оборотними активами з цілями фінансової незалежності
Нестабільність індексів ліквідності та платоспроможності через короткостроковий характер фінансової підтримки	Запровадження середньо- та довгострокових програм, орієнтованих на стабілізацію грошових потоків і зниження ризиків неплатоспроможності	Посилення стратегічного фінансового планування; формування резервів ліквідності; прогнозування грошових потоків
Нерівномірна динаміка інтегральних показників фінансової стійкості через низьку адресність підтримки	Диференціація державних інструментів з урахуванням рівня фінансової стійкості, платоспроможності та ризиковості підприємств	Підвищення прозорості фінансової звітності; використання інтегральних індексів для обґрунтування потреб у підтримці
Погіршення показників фінансової незалежності та зростання фінансового важеля внаслідок обмеженого доступу до ресурсів	Створення умов для зниження вартості залученого капіталу; підтримка інструментів довгострокового фінансування	Скорочення залежності від короткострокових зобов'язань; збільшення частки власного капіталу; реінвестування прибутку
Низькі значення індексу ділової активності, що негативно впливають на загальний рівень фінансової стійкості	Підтримка інструментів, спрямованих на прискорення оборотності капіталу та зниження фінансових ризиків	Оптимізація управління дебіторською заборгованістю; прискорення оборотності активів
Обмежений вплив державної підтримки на зростання індексу рентабельності та самофінансування	Орієнтація фінансової політики на створення умов для підвищення прибутковості та інвестиційної спроможності підприємств	Підвищення ефективності витрат; спрямування прибутку на зміцнення фінансової стійкості
Інституційна неузгодженість, що знижує інтегральний ефект фінансової підтримки	Посилення координації між інституціями та інтеграція інструментів підтримки у єдину систему оцінки фінансової стійкості	Підвищення якості фінансового менеджменту; використання інтегральних індексів у внутрішній системі управління

Джерело: побудовано автором.

Найбільш уразливими залишаються показники ліквідності, фінансової незалежності та ділової активності, що безпосередньо знижує загальний рівень інтегрального індексу фінансової стійкості. Запропоновані напрями державного впливу та адаптаційні заходи на рівні підприємств формують взаємодоповнювальну систему, орієнтовану на стабілізацію грошових потоків, оптимізацію структури капіталу та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів. Реалізація такого підходу забезпечує комплексний вплив на ключові складові фінансової стійкості та створює передумови для її зростання в середньо- та довгостроковій перспективі.

Аналіз державної фінансової підтримки дозволив визначити методологічне відображення напрямів (рис. 3.5).

Рис. 3.5 – Методичне відображення напрямів державної фінансової підтримки агропромислових підприємств

Джерело: авторська розробка.

Серед державної підтримки виокремлено три ключові вектори:

- інфраструктурна (спрямована на підтримку кооперативів, будівництво й реконструкцію логістичних центрів, компенсацію для придбання обладнання, розширення ринків збуту);

- фінансово-економічна (дотації на 1 га земель, утримання корів, пільгові кредити, компенсації від втрат, спричинених надзвичайними ситуаціями, підтримка новостворених господарств);

- технологічна (підвищення технологічного рівня й модернізація шляхом інвестицій у зрошення, закупівлю обладнання для садівництва, ягідництва, упровадження цифрових технологій).

Функціональними результатами визначено адаптацію до ризиків (реагування на нові загрози), зокрема економічних, кліматичних, техногенних; підвищення економічної стійкості (забезпечення самозайнятості, зниження рівня банкрутства, покращення умов кредитування, стимулювання переробки, зменшення залежності від імпортової техніки). Результатом методологічного відображення напрямів державної фінансової підтримки визначено інституційне регулювання, яке визначає правові й фінансові механізми управління підтримкою.

Сучасні глобальні виклики, зміна кліматичних умов, трансформація технологічних і соціальних процесів обумовлюють переформатування концептуальних підходів до державного регулювання фінансового забезпечення агропромислових підприємств. Воно вимагає створення ефективнішої інноваційної системи підтримки галузі. Нові підходи, на відміну від існуючих, повинні орієнтуватися на раціоналізацію адміністративних втручань і підвищення прозорості й ефективності фінансових потоків при інтеграції новітніх технологій та міжнародних тенденцій і стандартів.

Зміна концептуальних підходів може проявлятися шляхом реалізації таких ключових компонентів (рис. 3.6). Перший концептуальний підхід спрямований на забезпечення прозорості фінансових потоків, автоматизацію оцінки платоспроможності і адаптації політики фінансування до діючих норм. Блокчейн-реєстри можуть використовуватися для відстеження прозорості використання коштів, штучний інтелект – для кредитного скринінгу, Big Data-платформи – для прогнозування потреб і визначення ефективності використання фінансових ресурсів, прогнозування ринків, продуктивності

тощо. За другого підходу інструменти дозволяють залучати альтернативне фінансування, особливо для малих і скорочується залежність від традиційного банківського сектору. Діючі механізми зосереджені на локальні проєкти, підтримку малого й середнього бізнесу.

Інтеграція новітніх технологій у державне регулювання фінансування агропромислових підприємств	<ul style="list-style-type: none"> • Діючі механізми: система Є-дата, Prozorro, розробки Мінагрополітики на базі супутникового моніторингу, сервіс Дія.Бізнес, банківські CRM-системи, цифровий облік субсидій, електронний документообіг. • Запропоновані механізми: створення блокчейн реєстрів, AI-модулі в системі державної підтримки, створення Big Data-платформи.
Механізми фінансування через цифрові платформи та інноваційні інструменти	<ul style="list-style-type: none"> • Діючі механізми: програма «5-7-9», платформи краудфандингу, програми державно-приватного партнерства. • Запропоновані механізми: агротехнологічний краудлендинг, цифрові агрофінансові паспорти, мобільні додатки для агрофінансування.
Оцінка ефективності державної підтримки	<ul style="list-style-type: none"> • Діючі механізми: OpenBudget, аудит, аналітичні модулі в Prozorro, моніторинг Мінагрополітики. • Запропоновані механізми: інтерактивні панелі KPI-індикаторів ефективності програм, агроіндекси ефективності державного втручання.
Адаптація до змін клімату та екологічно орієнтоване фінансування	<ul style="list-style-type: none"> • Діючі механізми: зелені кредити, програми підтримки органічного виробництва. • Запропоновані механізми: зелені облігації для фермерів, фонд страхування від кліматичних ризиків, субсидії для точного землеробства.
Адаптація до глобалізації та міжнародних стандартів	<ul style="list-style-type: none"> • Діючі механізми: програми допомоги ЄС, Світового банку, сертифікація продукції, Національна стратегія адаптації до ЦСР. • Запропоновані механізми: платформа Агросертифікат, інтеграція ESG-підходів.
Індивідуалізація для різних підприємств	<ul style="list-style-type: none"> • Діючі механізми: програма підтримки фермерів, компенсація за придбання техніки, аграрні розписки. • Запропоновані механізми: інтелектуальні агрофінансові картки (персоналізовані профілі), модель адаптивного фінансування (ставок і пілльг).

Рис. 3.6 – Розвиток концептуальних підходів і механізмів державного регулювання фінансового забезпечення агропромислових підприємств

Джерело: побудовано автором.

Агротехнологічний краудлендинг як онлайн-платформа дозволить налагодити систему позик для підприємств напряму від кредиторів чи фінансування від інвесторів. Персоналізовані онлайн-кабінети у вигляді цифрових агрофінансових паспортів можуть використовуватися для отримання державної, міжнародної чи іншої підтримки. Мобільні додатки доцільно орієнтувати на автоматизацію підбору доступних для різних підприємств програм і банків. При третьому підході забезпечується здійснення моніторингу в режимі реального часу, що сприяє прогнозуванню ефективності фінансових програм і своєчасному коригуванню фінансових стратегій. Інтерактивні панелі КРІ-індикаторів дозволять відображати дані (результати) у режимі реального часу. Розрахунок агроіндексів ефективності державного втручання (у онлайн форматі) дозволить автоматизувати аналітичні процеси та в певній мірі коригування політики. Четвертий підхід орієнтований на формування екоспрямованої фінансової політики в агропромисловому секторі. Поточна концепція фінансування в основному не враховує екологічні й кліматичні ризики, які доволі суттєві для агропромислових підприємств. Упровадження зелених облігацій і екологічних субсидій сприятиме розвитку екологічно чистих технологій. При п'ятому підході активізується залучення зовнішніх інвестицій та впровадження передових практик фінансування, зокрема досвіду ЄС.

Платформа Агросертифікат виступатиме сервісом підтримки для проходження міжнародної сертифікації. Інтеграція ESG-підходів створить систему відповідальності й управління. За шостого підходу можливий ефективніший розподіл ресурсів і забезпечення цілеспрямованої підтримки конкретних категорій виробників. Існуюча фінансова підтримка здебільшого стандартна та не враховує специфічні потреби малих, середніх і великих суб'єктів. Персоналізація фінансових стратегій для різних типів підприємств дозволяє отримувати максимальну вигоду від державної підтримки. Модель адаптивного фінансування дозволить проводити автоматичний розрахунок обсягів підтримки з урахуванням масштабу, регіону, виду діяльності.

Отже, державне регулювання фінансового забезпечення агропромислових підприємств виступає ключовим фактором підтримки їхньої платоспроможності, інвестиційної активності та довгострокової стійкості. Аналіз чинної системи показав її фрагментарність, короткостроковість, низьку адресність і інституційну розпорошеність, що обмежує ефективність підтримки. Системний та комплексний підхід, орієнтований на поєднання бюджетних, податкових, кредитних і технологічних інструментів із сучасними цифровими технологіями, здатний забезпечити стабілізацію грошових потоків, оптимізацію структури капіталу, підвищення інтегральних показників фінансової стійкості та адаптацію до ризиків. Реалізація інноваційних підходів, включаючи персоналізацію фінансування, цифровізацію процесів та впровадження ESG-орієнтованих механізмів, створює передумови для підвищення ефективності державної підтримки та забезпечення конкурентоспроможності агропромислового сектору в середньо- та довгостроковій перспективі.

Інституційна підтримка підприємств агропромислового сектору є важливим доповненням до державного регулювання фінансового забезпечення та спрямована на підвищення їх фінансової стійкості, ефективності управління ресурсами та адаптації до зовнішніх і внутрішніх ризиків. Одним із ключових елементів такої підтримки є діяльність галузевих асоціацій, які забезпечують координацію підприємств, представляють їхні інтереси у взаємодії з державними органами, сприяють обміну досвідом, впровадженню кращих практик та стандартизації процесів. Галузеві об'єднання виконують функції посередників між бізнесом та фінансовими інститутами, полегшуючи доступ до кредитних ресурсів, інвестицій та державних програм підтримки.

Велику роль у забезпеченні фінансової та консультаційної підтримки відіграють фінансові інститути, зокрема банки, кредитні спілки, страхові компанії та інвестиційні фонди. Вони надають підприємствам різноманітні фінансові продукти, зокрема кредити, лізинг, гарантії, страхування ризиків та

послуги з управління фінансами. Співпраця з фінансовими установами дозволяє підприємствам оптимізувати структуру капіталу, підвищити ліквідність та знизити фінансові ризики, а також сприяє розвитку ринку агрофінансів у цілому.

Не менш важливу роль відіграють міжнародні організації та донорські програми, які надають доступ до грантів, технічної допомоги, експертних знань та інвестиційних платформ. Взаємодія з такими організаціями дозволяє підприємствам впроваджувати інноваційні технології, модернізувати виробництво, підвищувати експортний потенціал та інтегруватися у глобальні ланцюги доданої вартості. Крім того, міжнародні партнери сприяють впровадженню сучасних стандартів управління фінансами та екологічної безпеки, що підвищує конкурентоспроможність підприємств.

Особливе значення має розвиток публічно-приватного партнерства, яке дозволяє поєднати ресурси держави та бізнесу для реалізації стратегічних інфраструктурних, технологічних та фінансових проєктів. ППП сприяє створенню спільних логістичних, виробничих і сервісних платформ, що підвищує ефективність використання ресурсів, знижує витрати і розширює доступ підприємств до сучасних технологій та фінансових інструментів.

Важливою складовою інституційної підтримки є консультативна, інформаційна та аналітична допомога, яка забезпечує підприємствам доступ до актуальної економічної інформації, прогнозів ринкових тенденцій, методик оцінки фінансової стійкості та інструментів управління ризиками. Такі послуги надаються як державними структурами, так і професійними асоціаціями та консалтинговими компаніями, і дозволяють підприємствам приймати обґрунтовані управлінські рішення, покращувати фінансове планування та підвищувати ефективність використання ресурсів.

Можливість агропромислових підприємств отримувати кредити визначається комплексом системних обмежень, серед яких ключовими є інформаційна асиметрія між позичальником і кредитором, обмежена фінансова відкритість підприємств та недостатня формалізація фінансових

показників [14]. Фінансово-кредитне забезпечення аграрних підприємств – це комплексна система організації, залучення та раціонального використання кредитних ресурсів для підтримки діяльності у виробничій, інноваційній та інвестиційній сферах [116]. Інституційна система кредитування аграрних підприємств в Україні представлена широкою мережею підтримки, що включає банки, кредитні спілки, фінансові компанії, державні установи, а також міжнародних донорів і інвесторів [112].

Одним із ключових джерел фінансового забезпечення аграрних підприємств виступають банківські кредити, що сприяють підтриманню безперервності виробничого процесу в агропромисловому виробництві [86].

На розвиток кредитних відносин банків і агропромислових підприємств впливають різні фактори (рис. 3.7).

Рис. 3.7 – Фактори, що впливають на розвиток кредитних відносин між банками й агропромисловими підприємствами

Джерело: побудовано автором.

Першою групою факторів є фінансові, у складі яких виокремлено три підгрупи: фінансовий стан підприємства (банки проводять оцінку платоспроможності й фінансової стійкості підприємств, ефективності

управління фінансами, системи управління витратами й активами тощо); цілі кредитування (аналізують чіткість і обґрунтованість цілей, для реалізації яких планується отримати кредит); забезпечення й гарантії (визначається наявність застави чи інших форм забезпечення кредиту). На діяльність агропромислових підприємств впливають як загальні для всіх суб'єктів ринку, так і специфічні ризики, серед яких кліматичні, сезонність і циклічність виробництва. Наступною групою визначено умови кредитування, які включають процентну ставку, строк, комісії та визначають доступність і вигідність кредитів.

Зміни законодавчого й регуляторного середовища, зокрема законодавчої бази, впливають на процес кредитування, земельні питання, податки тощо. Водночас наявність державних програм підтримки (пільгового кредитування) агропромислового сектору полегшує доступ підприємств до фінансування. Також на доступність кредитів впливають загальний економічний стан країни, рівень інфляції, коливання валютних курсів та інші чинники. У зв'язку з такими умовами сформувалася цілісна система кредитування, яка включає суб'єкти; інструменти кредитування (спеціалізовані види кредитів, форми забезпечення, умови кредитування); процес кредитування; проблеми й виклики та перспективи розвитку (рис. 3.8).

У ході дослідження встановлено, що агропромисловий комплекс України є одним із ключових секторів національної економіки, який забезпечує продовольчу безпеку, експортний потенціал держави та формує значну частину валового внутрішнього продукту. Однак висока залежність виробництва від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників зумовлює зростання фінансових ризиків, зокрема кредитних.

У сучасних умовах ефективно управління кредитними ризиками є ключовим завданням як для агропромислових підприємств, так і для банківських установ, які здійснюють їх фінансування. Неврахування галузевих особливостей кредитного ризику може призвести до суттєвих втрат фінансових інституцій і дестабілізації агропромислового ринку в цілому. Тому

кредитні ризики розподілено на дві групи: ті, що пов'язані з економічними аспектами, та ті, що пов'язані з виробничими (рис. 3.9).

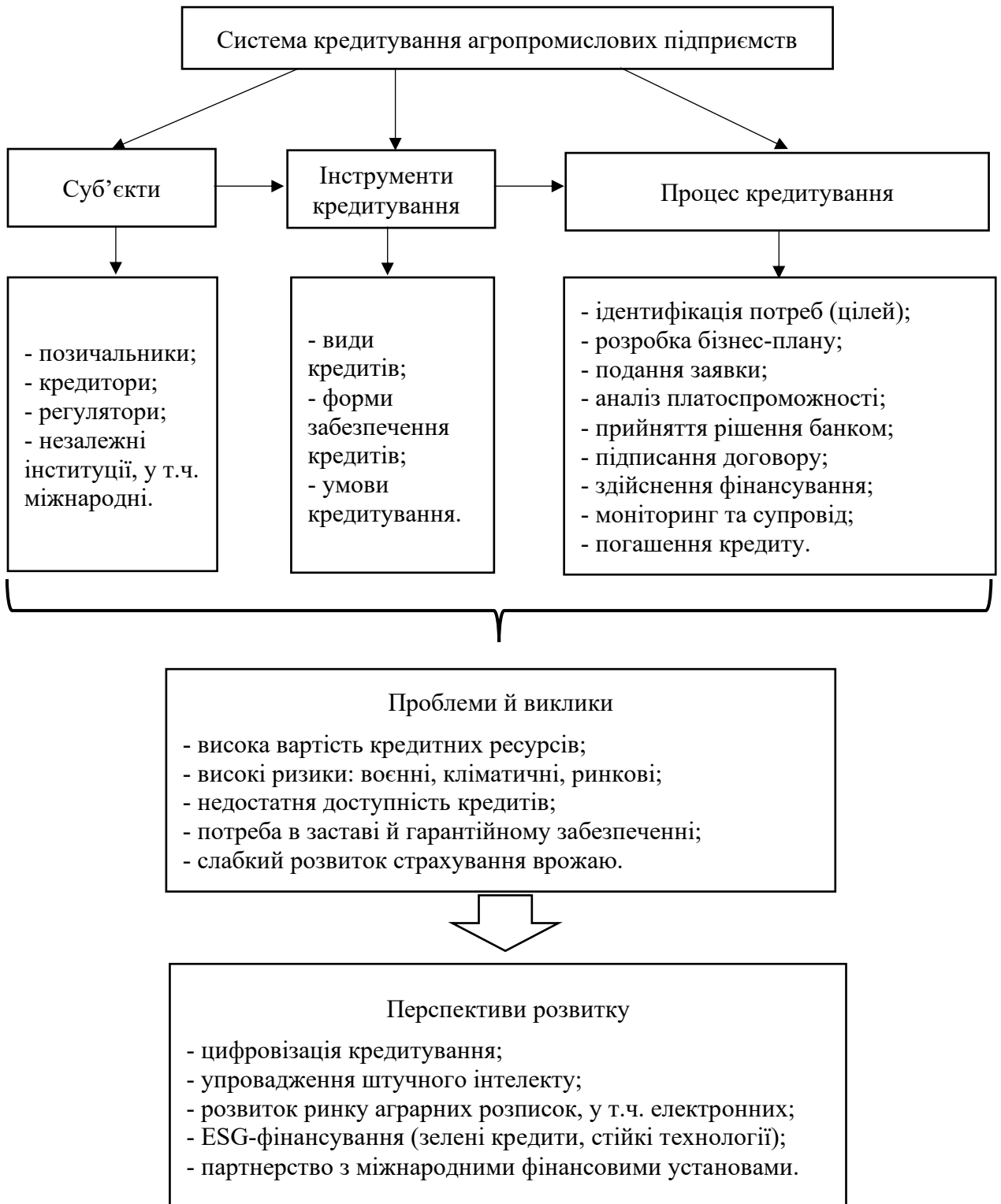

Рис. 3.8 – Система кредитування агропромислових підприємств

Джерело: побудовано автором.

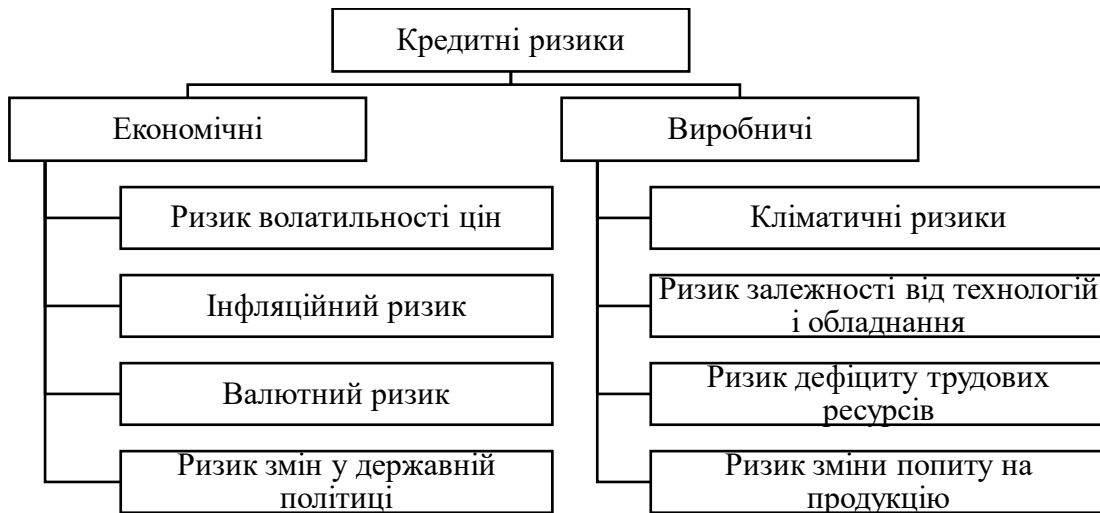

Рис. 3.9 – Кредитні ризики агропромислових підприємств

Джерело: побудовано автором.

Економічні ризики обумовлені змінами в макроекономічному середовищі, фінансових ринках та зовнішньоекономічних умовах. Високий рівень коливання цін робить доходи нестабільними, що може призвести до проблем з обслуговуванням боргів. Зниження цін на основну продукцію негативно впливає на рівень виручки і погіршує фінансову ситуацію підприємства.

В умовах високої інфляції підприємства можуть зіткнутися з труднощами у забезпеченні фінансової стійкості, що збільшує ймовірність невиконання зобов'язань перед кредиторами. Багато підприємств залежать від зовнішньої торгівлі та імпорту певних ресурсів, що робить їх чутливими до зміни валютних курсів. Знецінення національної валюти може призвести до зростання витрат на імпортні товари та послуги, що ускладнить виконання зобов'язань у іноземній валюті або за кредитами, номінованими в іншій валюті. Регуляторні зміни, зокрема в оподаткуванні, земельній політиці або державних субсидіях, можуть мати суттєвий вплив на фінансовий стан.

Виробничі кредитні ризики мають безпосередній зв'язок із діяльністю агропромислових підприємств. Неочікувані або аномальні погодні умови можуть призвести до зниження виробничих потужностей та обсягів продукції, що безпосередньо впливатиме на прибутковість підприємств та їхню здатність погашати борги. Несправності обладнання, а також застарілі технології, можуть призвести до зниження ефективності виробництва, що підвищує ймовірність

виникнення фінансових проблем у підприємства. Погіршення виробничих показників через технологічні проблеми може серйозно обмежити здатність погашати борги та вчасно виконувати зобов'язання перед кредиторами. Нестача кваліфікованих працівників провокує затримки у виконанні виробничих планів та впливає на продуктивність, що може створити труднощі у забезпеченні стабільного грошового потоку для обслуговування кредитних зобов'язань. Зміни в споживчих уподобаннях або наявність нових конкурентів на ринку можуть призвести до зниження продажів, що позначиться на доходах підприємства і здатності своєчасно погашати кредити.

У сучасних умовах нестабільного економічного середовища зниження впливу кредитних ризиків на діяльність агропромислових підприємств потребує інтегрованого підходу, що передбачає застосування внутрішньобанківських механізмів та державних заходів для пом'якшення фінансових ризиків. До напрямів управління кредитними ризиками можна віднести:

- оцінку й моніторинг (для систематичної оцінки фінансового стану з урахуванням макроекономічних і галузевих особливостей необхідно використовувати різні моделі прогнозування ризиків);

- страхування й хеджування (реалізується через застосування фінансових інструментів для захисту від валютних та цінових ризиків, а також використання страхування для покриття втрат від природних катаклізмів);

- гнучкі умови кредитування (налагоджуються шляхом розробки спеціалізованих продуктів, таких як сезонні кредити з можливістю відстрочки платежів або зниження процентних ставок на певні види діяльності);

- державну підтримку (активна участь держави у створенні програм для компенсації частини ризиків через дотації, субсидії та пільгове кредитування).

Основними напрямками вдосконалення управлінських підходів є: поглиблення фінансової діагностики підприємств із використанням моделей скорингу, рейтингових оцінок та галузевої аналітики; адаптація кредитних продуктів до специфіки виробництва, зокрема розробка гнучких графіків

погашення та агрострахових механізмів; розвиток партнерства з державними та міжнародними інституціями, які забезпечують часткову гарантію або компенсацію ризиків (наприклад, через програми портфельного гарантування); інституціоналізація екологічних та соціальних стандартів як обов'язкового компонента оцінки позичальника для зменшення ризиків ESG-напрямку; упровадження цифрових платформ моніторингу фінансового стану позичальників, що дозволяє оперативно реагувати на зміну ризикового профілю підприємства; посилення кадрового потенціалу банків у сфері фінансування шляхом підготовки спеціалізованих аналітиків з розумінням специфіки бізнесу.

Отже, ефективне управління кредитними ризиками агропромислових підприємств є багатофакторним завданням, що вимагає як адаптації традиційних банківських інструментів, так і формування нових механізмів, здатних враховувати специфіку галузі в умовах економічної нестабільності та зростання зовнішніх викликів.

Ефективність державної та інституційної підтримки підприємств агропромислового сектору значною мірою обмежується внутрішніми ресурсами та фінансовими можливостями країни. Наявні бюджети, пільгові кредити та партнерські програми забезпечують лише часткове покриття потреб у фінансуванні, особливо для модернізації виробництва, впровадження інноваційних технологій та розширення експортних операцій. У цьому контексті актуальним стає залучення міжнародного фінансування, яке дозволяє компенсувати дефіцит внутрішніх ресурсів, знизити вартість капіталу, отримати доступ до глобальних фінансових ринків та інтегрувати підприємства у світові ланцюги доданої вартості.

Процес залучення міжнародного фінансування супроводжується ризиками й бар'єрами, котрі суттєво впливають на ефективність використання ресурсів. Вони варіюються від фінансових до соціальних, політичних тощо. Тому потребують ретельного аналізу й урахування при плануванні та провадження міжнародних проєктів (рис. 3.10).

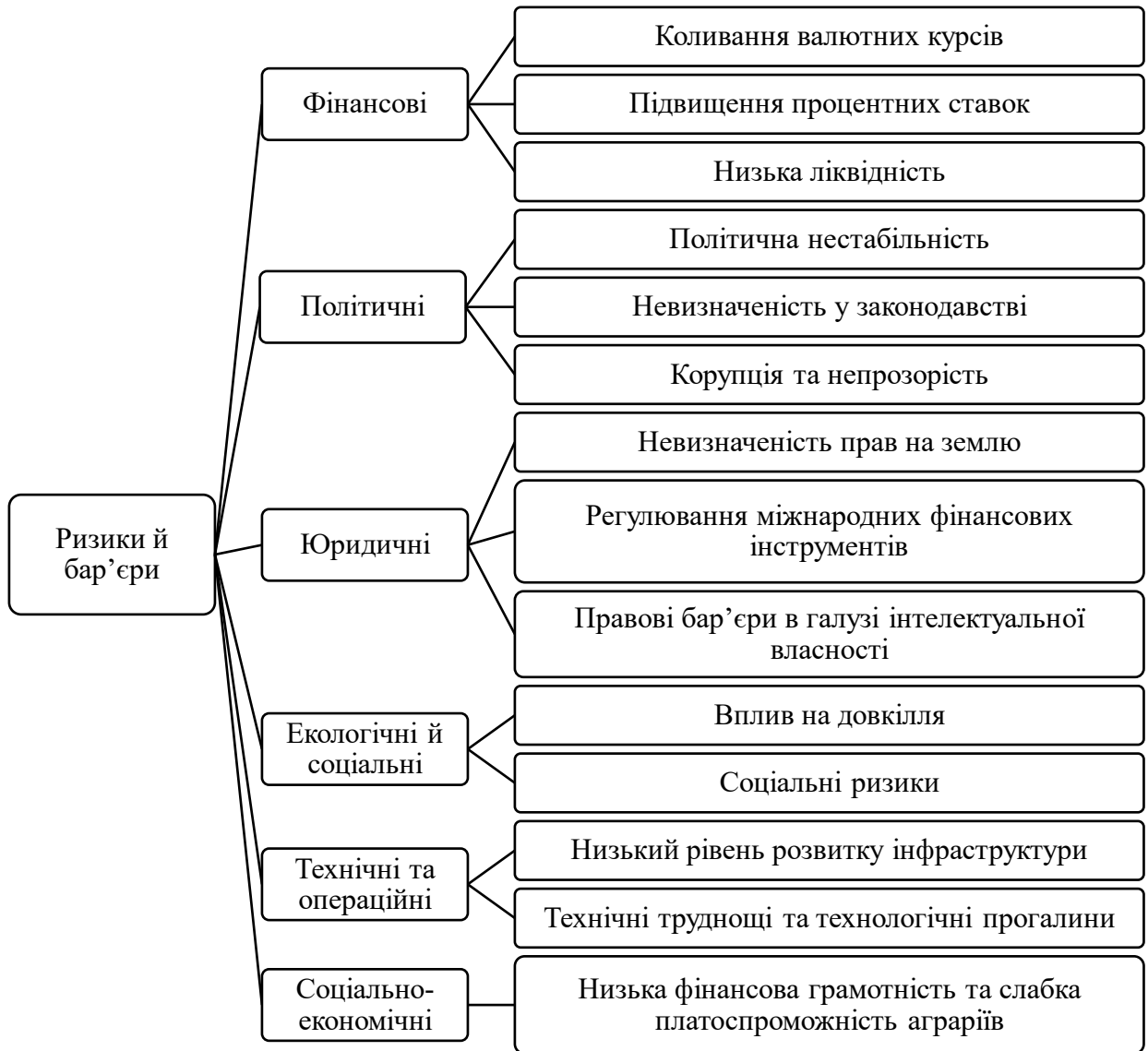

Рис. 3.10 – Ризики й бар'єри залучення міжнародного фінансування в агропромисловий сектор

Джерело: побудовано автором.

В Україні допомога агропромисловим підприємствам здійснюється через Державний аграрний реєстр, запущений у 2022 р. Він слугує інструментом інформаційного забезпечення процесів формування та реалізації державної аграрної політики, а також політики у сфері сільського господарства та продовольчої безпеки. Він призначений для збору, інтеграції, зберігання, обробки, відображення, використання й надання інформації про користувачів за їхньою згодою [85].

Міжнародний досвід показує, що використання інформаційно-комунікаційних систем у агропромисловій сфері має численні переваги: від покращення доступу до державної підтримки до підвищення прозорості та ефективності аграрних програм. Український ДАР є частиною цього глобального тренду, спрямованого на цифровізацію сільського господарства, що сприяє підвищенню прозорості та ефективності використання державних ресурсів [52].

Доцільно розглянути можливість включення до системи ДАР модулю, де буде відображатися інформація про виділену та розподілену допомогу, а також напрями її спрямування за суб'єктами. Крім того, ДАР може надавати інформацію про міжнародні системи й програми підтримки, які не реалізуються за участю вітчизняних державних інституцій, але на які можуть претендувати агропромислові підприємства.

Перспективним напрямом вбачаємо розробку специфічного механізму використання ДАР для залучення міжнародного фінансування (рис. 3.11).

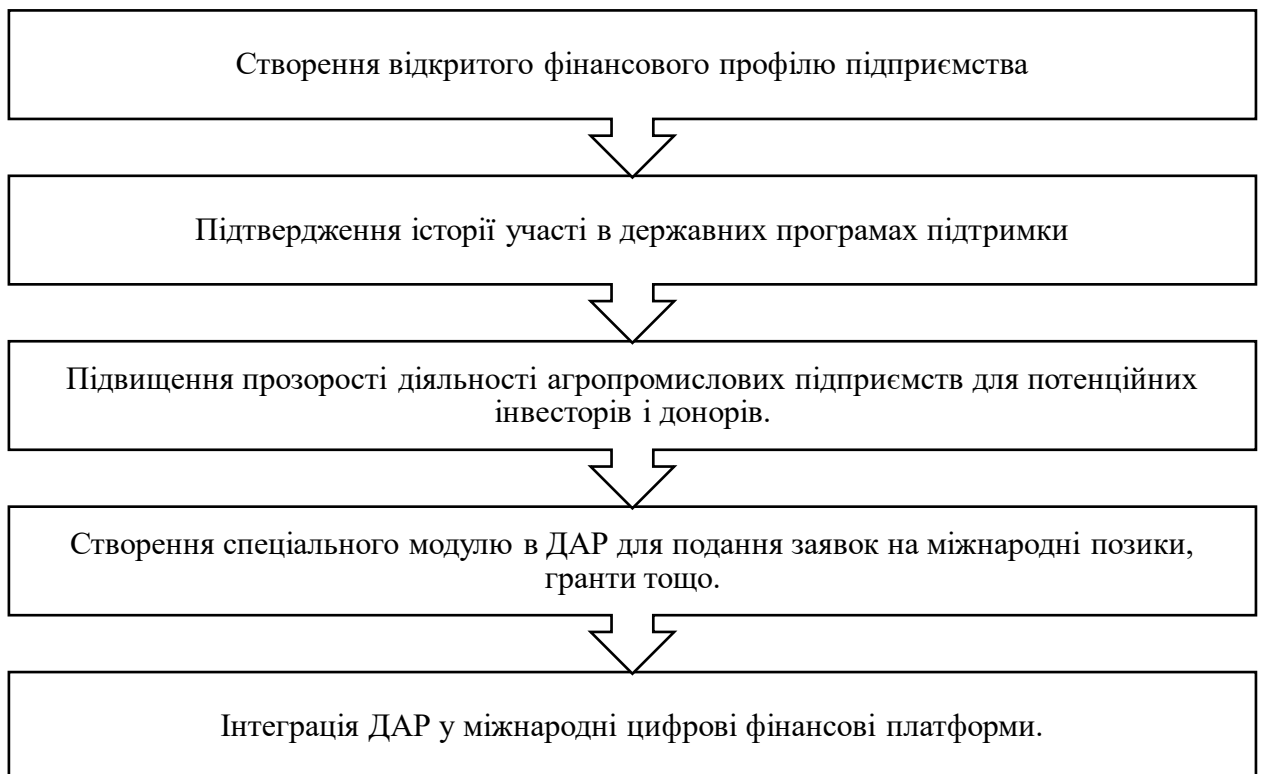

Рис. 3.11 – Запропонований механізм використання ДАР для залучення міжнародного фінансування для агропромислових підприємств

Джерело: побудовано автором.

Фінансовий профіль може мати наступну структуру (рис. 3.12).

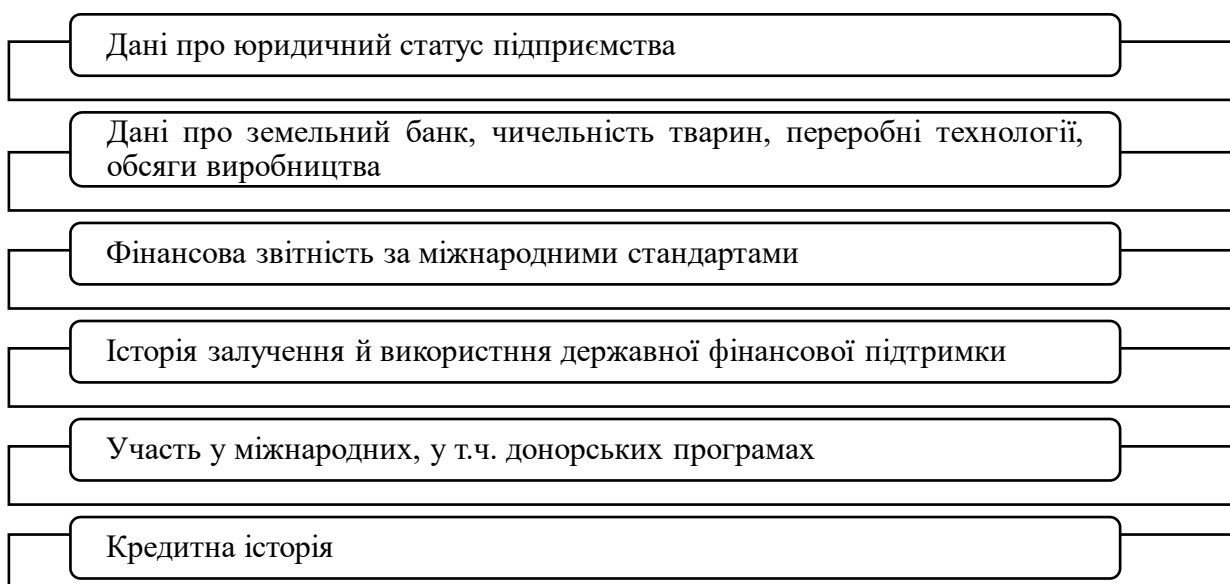

Рис. 3.12 – Структура фінансового профілю агропромислових підприємств для залучення міжнародного фінансування через ДАР
Джерело: побудовано автором.

Для підтвердження отримання державних позик доцільним буде упровадження автоматичного збереження відомостей у Державному аграрному реєстрі про одержані гранти, субсидії, компенсації та інші форми фінансування; обсяги й напрями використання коштів; успішність реалізації проєктів; факти повернення й нецільового використання ресурсів.

Підвищення прозорості для потенційних донорів та інвесторів досягається за рахунок: надання доступу міжнародним фінансовим установам до агрегованої інформації про зареєстровані підприємства через захищені канали доступу (за згодою підприємства); запровадження електронного кабінету інвестора, через який можна переглядати профілі потенційних реципієнтів міжнародного фінансування; використання ДАР як платформи для автоматизації попередньої оцінки ризиків фінансування на основі сформованого профілю (зокрема через вбудовану скорингову систему або оцінку ESG-показників).

Створення спеціального модулю в Державному аграрному реєстрі повинно забезпечувати вирішення ряду завдань (табл. 3.12).

Таблиця 3.12 – Концепція створення модулю фінансової взаємодії підприємств і міжнародних інституцій у ДАР

Процес	Мета	Завдання
Розробка уніфікованих форм заявок	Створення єдиних стандартних форм для подачі заявки на участь у міжнародних програмах	Аналіз вимог провідних міжнародних фінансових організацій і донорів до заявок; розробка шаблонів заявок і методичних рекомендацій до заповнення; інтеграція форм з електронним і максимально автоматичним заповненням у платформу ДАР; забезпечення можливості подачі заяв різними мовами.
Проведення попередньої валідації інформації системою ДАР	Автоматична перевірка достовірності даних, що внесені в заявку	Узгодження даних у заявці з інформацією в профілі та різних реєстрах; розробка алгоритмів визначення розбіжностей і помилок; налаштування можливості отримання повідомлень про необхідність коригування заявки до моменту її подачі; забезпечення первинного рейтингу заявок за низкою критеріїв.
Запуск механізмів електронної комунікації між підприємствами та донорами через платформу	Налагодження прозорого й оперативного обміну інформацією між підприємством і міжнародними інституціями	Створення віртуальних кабінетів для підприємств і міжнародних інституцій; забезпечення можливості надсилати запити на отримання додаткової інформації від заявника; інтеграція даних про етапи опрацювання (виконання) заявок.
Розробка механізмів моніторингу використання отриманих коштів	Забезпечення контролю за цільовим використанням міжнародних ресурсів	Упровадження системи обов'язкової електронної звітності за визначеними шаблонами; створення функції додаткового завантаження підтверджуючих документів; модулю для забезпечення контролю за ключовими показниками результативності; налаштування можливості інформування міжнародних інституцій про виконання зобов'язань.

Джерело: побудовано автором.

Загалом процес створення додаткового модулю в Державному аграрному реєстрі може здійснюватися у визначеній нижче послідовності (рис. 3.13).

Для практичної реалізації наведеної вище концепції та визначення ефективності залучення міжнародного фінансування агропромислових підприємств запропоновано модель інтеграції процесів у функціонал ДАР (рис. 3.14).

Рис. 3.13 – Етапи створення додаткового модулю для взаємодії підприємств і міжнародних донорських інституцій у ДАР

Джерело: побудовано автором.

Рис. 3.14 – Модель інтеграції процесів у функціонал ДАР для залучення міжнародних фінансових ресурсів

Джерело: побудовано автором.

Для обґрунтування практичної доцільності впровадження запропонованої моделі використання ДАР для залучення міжнародного фінансування важливим є визначення очікуваних економічних результатів її функціонування. Ефект від практичної реалізації моделі проявляється як на рівні окремих агропромислових підприємств, так і на рівні галузі та державної системи управління аграрним сектором загалом. Узагальнення основних напрямів економічного ефекту представлено в табл. 3.13.

Таблиця 3.13 – Очікувані економічні результати від практичного впровадження моделі використання ДАР

Напрямок ефекту	Сутність економічного результату	Очікуваний результат
Зниження трансакційних витрат	Скорочення витрат часу та ресурсів на пошук фінансування, підготовку документів, подання заявок і комунікацію з донорами	Прискорення доступу до фінансових ресурсів, зменшення адміністративного навантаження
Підвищення інвестиційної привабливості	Формування фінансового профілю підприємства, підтвердження фінансової стійкості, прозорості та кредитної історії	Зростання довіри з боку міжнародних інвесторів і донорів, підвищення ймовірності фінансування
Розширення доступу до міжнародного фінансування	Спрощення участі у грантових, кредитних та інвестиційних програмах через уніфіковані електронні механізми	Збільшення кількості успішно профінансованих проєктів та обсягів залучених ресурсів
Підвищення ефективності використання коштів	Централізований моніторинг розподілу та використання фінансових ресурсів через ДАР	Зменшення ризиків нецільового використання коштів, підвищення прозорості фінансових потоків
Посилення фінансової стійкості підприємств	Оптимізація структури фінансування, підвищення ліквідності та платоспроможності	Зниження фінансових ризиків, забезпечення стабільності функціонування підприємств
Розвиток виробничого потенціалу	Спрямування коштів на модернізацію технічної бази, інновації, розвиток переробки та розширення виробництва	Підвищення продуктивності, конкурентоспроможності та експортного потенціалу
Соціально-економічний ефект	Підтримка зайнятості, стабілізація діяльності підприємств і розвиток сільських територій	Зміцнення продовольчої безпеки та сталий розвиток агропромислового сектору

Джерело: побудовано автором.

На рівні підприємств очікуваний ефект полягає насамперед у зниженні трансакційних витрат, пов'язаних із пошуком джерел фінансування,

підготовкою та поданням заявок, а також комунікацією з міжнародними фінансовими інституціями. Завдяки цифровізації та стандартизації процедур скорочується час доступу до фінансових ресурсів і зменшується адміністративне навантаження. Одночасно підвищується інвестиційна привабливість підприємств за рахунок формування більш прозорого фінансового профілю, що сприяє зростанню довіри з боку донорів і інвесторів та розширює можливості залучення фінансування.

На макрорівні впровадження моделі забезпечує підвищення ефективності використання міжнародних і державних фінансових ресурсів, посилення прозорості їх розподілу та зменшення ризиків нецільового використання. Крім того, спрощення доступу до програм фінансування сприяє збільшенню обсягів залучених ресурсів у агропромисловий комплекс, що позитивно впливає на його інноваційний розвиток, фінансову стійкість та конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Акредитація підприємств у контексті діяльності ДАР необхідна для формування єдиного реєстру учасників, які можуть легально здійснювати операції у межах державного контролю. Вона передбачає верифікацію їхньої діяльності за визначеними критеріями, такими як правовий статус, наявність відповідних сертифікатів та документів, відсутність порушень у виробничо-фінансовій діяльності. Така процедура забезпечує прозорість, підвищує довіру до учасників ринку та гарантує відповідність вимогам законодавства, але застосовується лише у випадках, прямо передбачених спеціальним законом, а не до всіх підприємств загалом.

Механізм присвоєння рівня акредитації забезпечує оцінку фінансової стійкості та інвестиційної привабливості. Він базується на визначених критеріях, які дають змогу класифікувати суб'єкти господарювання за рівнями акредитації, що впливає на доступність міжнародних ресурсів і можливість їх залучення. Механізм включає декілька етапів (рис. 3.15).

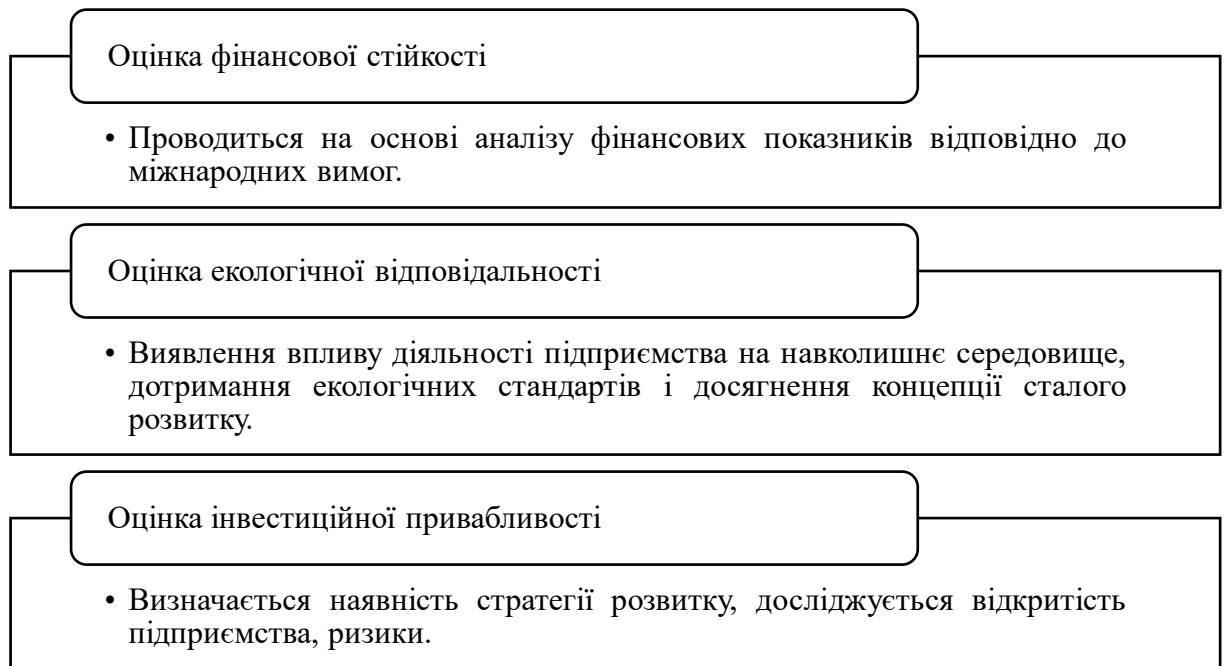

Рис. 3.15 – Механізм присвоєння рівні акредитації агропромислових підприємств

Джерело: побудовано автором.

На основі наведеного механізму підприємствам може бути присвоєно високий, середній або низький рівень акредитації. Високий свідчить про високі показники підприємства за всіма критеріями. Для одержання середнього рівня показники по одній чи двох категоріях повинні мати середні значення. При низькому рівні суб'єкти господарювання мають суттєві проблеми за більшістю критеріїв. Визначений механізм сприяє формуванню обґрунтованішої системи фінансової підтримки агропромислових підприємств та сприяє спрощенню їхнього доступу до міжнародних фінансових ресурсів.

Проведені дослідження та запропонований підхід до обґрунтування розширення можливостей цифрової платформи ДАР в частині імплементації моделі міжнародної комунікації дозволяє сформулювати нове поняття – «цифрова інституційна спроможність агропромислових підприємств», яка характеризує здатність суб'єктів за рахунок використання державних цифрових платформ взаємодіяти з міжнародними фінансовими ринками. Водночас державні галузеві інституції мають змогу моніторити та аналізувати

тенденції залучення додаткового фінансування та раціональність його спрямування. Дане поняття обґрунтовано на основі використання інфраструктурних, нормативно-правових, організаційних компонентів.

Ще одним терміном, який розширює свій зміст у контексті дослідження, є «цифрова фінансова прозорість агропромислових підприємств», яка відображає рівень відкритості, доступності й достовірності фінансових даних суб'єктів господарювання, систематизованих шляхом використання цифрових технологій, для забезпечення зацікавлених сторін інформацією про фінансовий стан, результати діяльності, соціально-економічний розвиток тощо.

Отже, залучення міжнародного фінансування агропромислових підприємств в умовах сьогодення потребує трансформаційних цифрових змін, серед яких цифрова прозорість і стандартизація даних, які сприятимуть підвищенню довіри інвесторів, спрощенню доступу до кредитних та інших ресурсів за умов ефективного управління ризиками. У результаті цифрова трансформація повинна стати не тільки інструментом модернізації, а однією з основних умов забезпечення фінансової стійкості й підвищення конкурентоспроможності сектору.

Висновки до розділу 3

У результаті проведеного кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів фінансового забезпечення на ВВП агропромислового сектору України, встановлено що існує значний взаємозв'язок між ВВП в сільському господарстві та фінансовими факторами, зокрема капітальними інвестиціями та банківськими кредитами. Модель регресії підтверджує, що зростання обсягів інвестицій на 1 млрд грн приведе до зростання ВВП на 4,3 млрд грн, а зростання банківських кредитів на 1 млрд грн – на 2,3 млрд грн.

Установлено, що удосконалені механізми залучення фінансових ресурсів забезпечують підвищення фінансової стійкості пі агропромислових

підприємств, сприяють стабілізації грошових потоків, зниженню рівня фінансових ризиків та підтримці інвестиційної активності. Упровадження комплексного підходу створює передумови для реалізації стратегічних цілей підприємств, модернізації виробничих процесів та підвищення їх конкурентоспроможності на ринку, що підтверджує практичну доцільність застосування інтегрованих моделей фінансування в агропромисловому секторі.

Порівняльний аналіз традиційних і сучасних моделей фінансування підтвердив переваги інтегрованого підходу. Він дозволяє ефективніше мобілізувати ресурси, зменшувати ризики неплатежів, підвищувати плановість інвестиційної діяльності та інвестиційну привабливість підприємств. Упровадження інтегрованого механізму забезпечує стійкий розвиток агропромислових підприємств та їхню здатність адаптуватися до коливань ринку та змін зовнішнього середовища.

Визначено, що державне регулювання фінансового забезпечення агропромислових підприємств є вагомим чинником підтримки їх платоспроможності та стійкості. Наявні механізми характеризуються фрагментарністю, короткостроковістю та низькою адресністю, що знижує ефективність підтримки. Комплексний підхід із використанням фінансових, технологічних та цифрових інструментів здатний стабілізувати фінансові потоки, оптимізувати капітал і підвищити інтегральні показники фінансової стійкості.

Систематизовано ризики й бар'єри залучення міжнародного фінансування за шістьма основними групами: фінансів; політичні; юридичні; екологічні й соціальні; технічні й операційні; соціально-економічні. Такий підхід дозволяє виокремити основні фактори, які впливають на успіх залучення фінансування та забезпечує комплексний підхід до їх мінімізації чи подолання.

Використання Державного аграрного реєстру в якості інструменту, що виступає базою для створення відкритого фінансового профілю та

налагодження взаємодії з міжнародними інституціями підвищує довіру закордонних інвесторів до вітчизняних підприємств. Сформована концепція використання ДАР забезпечує прозорість і верифікацію даних між заявниками й інвесторами (кредиторами, донорами) та дозволяє інтегрувати підприємства в міжнародні фінансові процеси. Запропонована модель залучення фінансових ресурсів за допомогою ДАР інтегрує функції акредитації, оцінки їх фінансової стійкості, соціально-екологічної відповідальності створює умови розширення доступу до міжнародних грантів, інвестицій, кредитів. Розроблені критерії для визначення рівня акредитації дають змогу створити диференційований підхід для надання фінансування.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження встановлено, що за традиційних підходів фінансове забезпечення переважно розглядалося як інструмент захисту активів і ресурсів підприємства, однак у сучасних умовах така концепція є недостатньою через зростання складності виробничо-господарських процесів, посилення ринкової волатильності та багаторівневості ризиків. Тому фінансове забезпечення запропоновано розглядати за комплексним підходом, за якого акумулюються й використовуються фінансові ресурси, що забезпечують економічно стійке середовище функціонування підприємства для формування конкурентної ринкової позиції в умовах нестабільних інтегрованих виробничих циклів і системи ризиків. Водночас важливо враховувати, що фінансове забезпечення агропромислових підприємств суттєво залежить від галузевої специфіки, пов'язаної з інтеграцією виробництва, переробкою, логістикою, збутом та інвестиційним відтворенням. Це зумовлює доцільність деталізації управління грошовими потоками у розрізі розширеного виробничо-інтегрованого циклу, що включає ресурсно-забезпечувальний, сільськогосподарсько-виробничий, переробно-виробничий, зберігально-логістичний, збутово-реалізаційний та інвестиційно-відтворювальний етапи. Такий підхід дозволяє підвищити точність оцінювання фінансових потреб, удосконалити управління ризиками та оптимізувати структуру джерел фінансування на кожній стадії циклу.

Обґрунтовано, що сучасні умови функціонування агропромислових підприємств потребують адаптивного механізму фінансового забезпечення, який враховує специфіку галузі, сезонні коливання та зовнішні економічні чинники. Упроваджені підходи до інтеграції цифрових фінансових інструментів, оцінки ефективності фінансових потоків і управління ризиками дозволили підвищити стабільність діяльності підприємств та зміцнити їхню позицію на ринку. Удосконалений механізм фінансового забезпечення агропромислових підприємств забезпечує комплексне управління фінансовими ресурсами шляхом інтеграції сучасних цифрових інструментів, ESG-підходів, оцінювання ефективності фінансових потоків і системного

управління ризиками. Окреслена структура механізму забезпечує комплексну координацію ресурсів і сприяє підвищенню ефективності фінансового управління на всіх рівнях діяльності підприємств.

Акцентовано, що методичний підхід до оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств доцільно формувати на основі інтеграції різних аналітичних інструментів у єдину логічно впорядковану систему. На відміну від традиційних методик, які здебільшого обмежуються застосуванням окремих фінансових коефіцієнтів або аналізом структури джерел фінансування, запропонований підхід орієнтований на комплексну оцінку здатності підприємства формувати, розподіляти та ефективно використовувати фінансові ресурси в умовах підвищеної невизначеності. У межах удосконаленого підходу фінансове забезпечення розглядається як багатовимірна характеристика, що поєднує результати коефіцієнтного, ресурсного та ризик-орієнтованого аналізу, а також доповнюється інструментами сценарного планування. Застосування сценарного підходу дозволяє оцінити можливі варіанти розвитку фінансового стану підприємства за різних умов господарювання, визначити запас фінансової міцності та обґрунтувати управлінські рішення з урахуванням потенційних ризиків і стратегічних цілей розвитку. Особливістю запропонованого підходу є його адаптація до галузевої специфіки агропромислових підприємств, з урахуванням впливу воєнних умов, що забезпечує підвищення реалістичності оцінки фінансового забезпечення та її прикладну цінність для прийняття управлінських рішень.

Встановлено, що сучасні економічні виклики функціонування агропромислового сектору України в умовах високої макроекономічної та геополітичної невизначеності зумовлює необхідність комплексного підходу до їх оцінювання. З цією метою обґрунтовано багаторівневу класифікацію факторів впливу, яка охоплює глобальні, національні, галузеві та підприємницькі чинники. На основі запропонованої класифікації проаналізовано вплив зазначених викликів, що дозволило визначити ключові напрями адаптації агропромислових підприємств, зокрема диверсифікацію діяльності,

упровадження цифрових рішень, модернізацію виробництва та удосконалення систем управління фінансовими ризиками. Отримані результати мають прикладне значення та можуть бути використані у практиці стратегічного управління та при формуванні державної політики підтримки сектору.

Проведено всебічний аналіз особливостей фінансового забезпечення агропромислових підприємств та визначено ключові фактори, що впливають на стабільність їх діяльності й ефективність використання ресурсів. Удосконалено методичний підхід до оцінки фінансового стану підприємств через інтеграцію показників доступності фінансових ресурсів, ефективності їх використання та фінансової стійкості, що підвищує точність прогнозування ризиків та прийняття управлінських рішень. Отримані результати мають практичну цінність для оптимізації фінансового управління, підвищення стабільності діяльності та формування умов для сталого розвитку агропромислового сектору в умовах сучасних економічних і ринкових викликів.

За результатами комплексної порівняльної оцінки фінансового забезпечення агропромислових підприємств виявлено закономірності коливань ліквідності, рентабельності та ефективності використання активів, встановлено взаємозв'язки між фінансовою стійкістю та структурою капіталу, а також визначено інтегральні показники фінансового забезпечення, що дозволяє системно оцінювати стан підприємств у різні періоди. Отримані результати мають наукове значення для розвитку методик комплексної оцінки фінансового стану та практичне значення для управлінців щодо оптимізації фінансових ресурсів, планування інвестицій і підвищення ефективності діяльності підприємств та можуть бути застосовані для прогнозування потенційних ризиків, розробки стратегій управління фінансами, оптимізації грошових потоків, підвищення ліквідності та рентабельності підприємств.

За даними кореляційно-регресійного аналізу проведено оцінку впливу факторів фінансового забезпечення на ВВП агропромислового сектору економіки, за результатами якої встановлено, що інвестиції та банківське кредитування мають прямий позитивний вплив на зростання ВВП.

Розрахована модель є адекватною та може використовуватися для прогнозування показників майбутніх періодів.

Доведено, що необхідність формування інтегрованого механізму залучення фінансових ресурсів агропромислових підприємств зумовлена обмеженістю традиційних джерел фінансування, зростанням вартості позикового капіталу та підвищенням рівня фінансових ризиків. Фрагментарне використання окремих фінансових інструментів не забезпечує належної фінансової стійкості й не створює достатніх передумов для активізації інвестиційної діяльності. У зв'язку з цим запропонований механізм орієнтований на системне поєднання різних джерел і форм фінансування та їх диверсифікацію. Особливістю запропонованого інтегрованого механізму є комплексність, яка проявляється у взаємодії внутрішніх, зовнішніх та інституційних компонентів фінансового забезпечення, що дозволяє забезпечити гнучкість фінансової політики підприємств і адаптацію до змін макроекономічних умов. Його впровадження спрямоване на мінімізацію фінансових обмежень, зниження ризиків залучення капіталу та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

Доведено, що в умовах зростання зовнішніх загроз і обмеженого доступу підприємств до традиційних джерел фінансування виникає необхідність у розробці концепції й моделей, які сприятимуть залученню міжнародних ресурсів. Запропоновано концепцію використання ДАР у якості інструменту інтеграції суб'єктів господарювання в міжнародні фінансові процеси, яка передбачає створення відкритого фінансового профілю та налагодження взаємодії з міжнародними інституціями. Для практичної реалізації даної концепції розроблено модель залучення фінансових ресурсів через ДАР, що базується на розробці цілісної цифрової системи, яка включає всі основні етапи від акредитації підприємств до моніторингу використання міжнародних фінансових ресурсів та дозволяє забезпечити максимально прозорий доступ агропромислових підприємств до міжнародного фінансування, підвищити рівень довіри інвесторів (донорів) і створити умови для інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. AgroGeneration. URL: <https://agrogeneration.com/ua>.
2. Bogonos M., Chmil A., Nazarkina R., Nykolyuk O., Pyvovar P., Stolnikovykh H. Agricultural Outlook Ukraine 2024-2033 Report-summary. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/UA-Outlook-2024-2033-Report-1.pdf>.
3. Borisova V., Samoshkina I., Rybina L., Shumkova O. Financial Mechanism for Managing the Environmental Innovation Development of the Economy in Ukraine. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2020. Vol. 11. № 7. P. 1617-1633. DOI: [https://doi.org/10.14505//jemt.v11.7\(47\).03](https://doi.org/10.14505//jemt.v11.7(47).03).
4. Chupis A., Kashenko K. Financial Security of Agricultural Enterprises. *Scientific Journal of Warsaw University of Life Sciences, Economics and Organization of Agri-Food Economy*. 2012. Vol. 96. DOI: [10.22630/EIOGZ.2012.96.13](https://doi.org/10.22630/EIOGZ.2012.96.13).
5. Delas V., Nosova E., Yafinovykh O. Financial Security of Enterprises. *Procedia Economics and Finance*. 2015. Vol. 27. P. 248-266. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00998-3](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00998-3).
6. Dibrova A., Davydenko N., Nehoda Yu., Titenko Z. Financial provision for competitiveness of agricultural enterprises. *Intellectual economics*. 2020. № 14 (1). P. 67-75. DOI: [10.13165/IE-20-14-1-04](https://doi.org/10.13165/IE-20-14-1-04).
7. Dorosh O. S., Fomenko V. A., Zastulka I-O., Tretyachenko D. M. Economic incentives of application of environmental measures by agricultural land users. *Land Management, Cadastre and Land Monitoring*. 2021. Vol. 1. P. 103-113. DOI: <https://doi.org/10.31548/zemleustriy2021.01.09>.
8. Dorosh O., Kupriianchuk I., Dorosh Yo., Butenko Ye. Ukrainian agriculture in times of war: Analysis of support programmes. *Studies in Agricultural Economics*. 2024. Vol. 126. P. 84-89. DOI: <https://doi.org/10.7896/j.2875>.
9. Ecodiya. The impact of Russia's war against Ukraine on the state of Ukrainian soils. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosii2.pdf>.

10. Kovalenko V., Slatvinska M., Sheludko S., Makukha S., Valihura V. The monetary component in ensuring the financial security of the state. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2023. Vol. 1 (48). P. 8-22. DOI: 10.55643/fcaptp.1.48.2023.3972.
11. Lelechenko A. P., Iyzefovych V. V., Doronina I. I., Yarovoi T. S., Tomakh V. V. Formation of a Financial Security Management Mechanism Based on the Introduction of New Information Technologies. *Universal Journal of Accounting and Finance*. 2021. Vol. 9. № 3. P. 487-497. DOI: 10.13189/ujaf.2021.090323.
12. Optimus Agro. URL: <https://optimus.com.ua/>.
13. Prokopa I., Rykovska O., Mykhailenko O., Fraier. O. The agriculture of Ukraine amidst war and agroecology as a driver of post-war reconstruction. *Studies in Agricultural Economics*. 2024. Vol. 126. P. 90-100. DOI: <https://doi.org/10.7896/j.2863>.
14. Rozhko O. D., Marenych T. H., Onegina V. M., Belyayeva L. A., Maliy O. G. Bank loans in the financial provision of agricultural enterprises. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 4 (31). C. 41-51.
15. Tomashuk I., Khaietska O., Boltovska L. Analysis of investment activities in the agricultural sector of Ukraine: determination of factors and ways of its activation. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. Vol. 10 (3). P. 340-352. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-3-340-352>.
16. Vilchynska N. The state and current trends in the functioning of the financial mechanism for ensuring the development of milk processing enterprises of Ukraine. *Financial mechanism in the system of economic vectors of development of Ukraine: Scientific monograph*. Riga, 2023. P. 61-80. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-291-3-3>.
17. Viterra. URL: <https://www.viterraukraine.com.ua/uk>.
18. World Bank, Government of Ukraine, European Union, United Nations, Rapid Damage and Needs Assessment, World Bank Group, March 2023. URL:

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>.

19. Yefimova L. M. Theoretical aspects of financial provision of agricultural enterprises activity. *Фінансовий простір*. 2014. № 3 (15). С. 84-87.

20. Анастасова К. А. Механізм фінансового забезпечення розвитку аграрних підприємств. *Молодий вчений*. 2017. № 1.1 (41.1). С. 1-5.

21. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки. *Фінанси України*. 2005. № 5. С. 54-59.

22. ТОВ «Фірма «Астарта Київ». URL: <https://astartaholding.com/>.

23. Базилевич В., Баластрик Л. Державні фінанси : навч. посібник / за заг. ред. В. Базилевича. К. : Атіка, 2002. 368 с.

24. Бестужева С. В. Теоретико-методичні аспекти вибору форми фінансового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-60>.

25. Біличенко М. Оцінка фінансової безпеки підприємства методами машинного навчання. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 4 (13). С. 101-107. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.13-15>.

26. Біляк Ю. В. Особливості та принципи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання в аграрному секторі. *Агросвіт*. 2020. С. 17-18. DOI: [10.32702/2306&6792.2020.17—18.45](https://doi.org/10.32702/2306&6792.2020.17-18.45).

27. Боднар О. А., Кучер В. А. Особливості формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах. *Modern Economics*. 2017. № 6. С. 6-14. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V6\(2017\)](https://doi.org/10.31521/modecon.V6(2017)).

28. Боярко І. Оцінка інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 7. С. 90-99.

29. Буздуган Я. Поняття, принципи, форми фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні. *Віче*. 2008. № 9-10. С. 26-28.

30. Васечко Л. І. Структурні компоненти фінансового механізму соціального страхування. *Вісник КНУТД*. 2011. № 4. С. 140-144.

31. Васечко Л. Співвідношення понять «фінансовий механізм», «механізм фінансування», «фінансове забезпечення», «фінансове регулювання». *Вісник Львів. Ун-ту. Серія : Економіка*. 2009. № 41. С. 103-107.
32. Виговська О. Формування механізму фінансового забезпечення підприємств громадського транспорту. *Облік і фінанси*. 2021. № 2 (92). С. 35-43. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-2\(92\)-35-43](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-2(92)-35-43).
33. Винник К. С. Теоретичні аспекти функціонування фінансового механізму бізнес-центрів. *Економіка і управління*. 2024. № 1. С. 115-124. DOI: 10.36919/2312-7872.1.2024.115.
34. Відкриття нових ринків: результати 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vidkryttia-novykh-rynkv-rezultaty-2022-roku>.
35. Гарбар Ж. В. Форми та інструменти державного регулювання фінансового ринку. *Економіка та держава*. 2014. № 10. С. 18-21. DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-282-157-166.
36. Глухов В. В. Фінансове забезпечення відновлення і розвитку АПК України. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 12 (282). С. 157-166. DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-282-157-166.
37. Глущенко А. С. Фінанси : навч. посіб. Львів: Магнолія 2006. 438 с.
38. Гривківська О. В. Теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 2. С. 12-15.
39. Гринчук Ю. С. Інноваційно-інвестиційна діяльність аграрних підприємств у зв'язку із відтворенням їх виробничо-ресурсного потенціалу. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2015. № 2 (11). С. 94-100.
40. Давиденко Н. М. Фінансова безпека аграрних підприємств в системі корпоративного управління. *Економіка АПК*. 2013. № 5. С. 58-62.
41. Давиденко Н. М. Формування стратегії фінансової безпеки суб'єктів господарювання в агробізнесі. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2014. № 2 (10). С. 54-59.

42. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
43. Дікань Л. В., Голуб Ю. О. Фінансове забезпечення діяльності підприємства: сутність та джерела. *Економіка розвитку*. 2007. № 3 (43). С. 65-68.
44. Добровольська О. В., Кіщенко Т. В. (2013). Сучасний стан фінансування сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції : практика та досвід*. 2013. № (8). С. 60-63. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.2.6.
45. Дропа Я. Б., Макаренко У. Б. Сутність і методи фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку України. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 1 (69). С. 91-98. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-1-37>.
46. Дудник О. В., Гмиря В. П. Формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Фінанси і кредит*. 2012. № 1 (32).
47. Єпіфанова І. Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств : теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2019. 384 с.
48. Жаворонок А., Вербівський І. Проблемні аспекти та перспективи відновлення інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств в Україні в умовах фінансової. *Modeling the development of the economic systems*. С. 242-249. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-32>.
49. Жук Н. Аналітична оцінка рівня фінансової безпеки підприємств. *Світ фінансів*. 2022. № 3 (72). С. 165-176.
50. Заборовець Ю. О. Оцінка ефективності фінансового забезпечення малого та середнього підприємництва в регіонах. *Економіка та право*. 2009. № 3. С. 184-190.
51. Захарченко Т. О. Управління фінансовим забезпеченням підприємств в сучасних умовах. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 199-204. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2022.2.199.204>.

52. Зенкін Д. Новий закон про ДАР: прозорість і підтримка аграрного сектору як шлях до стабільності. URL: <https://pravo.ua/novyi-zakon-pro-dar-prozorist-i-pidtrymka-ahrarnoho-sektoru-iak-shliakh-do-stabilnosti/>.
53. Зятковський І. В. Теоретичні засади фінансів підприємств. *Фінанси України*. 2000. № 4. С. 17-26.
54. Іванисько Н. М. Теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 1 (107). С. 156-162. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2024-1\(107\)-156-162](https://doi.org/10.26642/jen-2024-1(107)-156-162).
55. Ільчук В. П., Шпомер Т. О. Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств реального сектору економіки. *Проблеми економіки*. 2018. № 2 (36). С. 310-316.
56. ІМК. URL: <https://imcagro.com.ua/ua/>.
57. Карпишин Н. Сутність, джерела та форми фінансового забезпечення охорони здоров'я. *Світ фінансів*. 2007. № 2 (11). С. 63-72.
58. Кватернюк К. Ю. Концептуальні засади формування фінансового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 6. Т. 3. С. 106-111.
59. Кириленко В. Складові елементи структури фінансового механізму державного управління. *Наука молода*. 2008. № 9. С. 23-30.
60. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / 2-е вид., перероб. та доп. К. : ЦУЛ, 2002. 495 с.
61. Кірсанова Ю. В. Механізм фінансово-економічного забезпечення діяльності обслуговуючих кооперативів з водопостачання та водовідведення з кодом неприбутковості. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 2 (7). С. 135-143
62. Коваль О. А. Теоретичне трактування економічних категорій «фінансове забезпечення» та «фінансовий механізм». *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 22. С. 114-118.
63. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) : монографія. Я. : Видав, центр ЛНУ, 2002. 22 с.

64. Козарезенко Л. В., Савченк Н. Г., Кукурудз О. М. Фінансове забезпечення державних соціальних гарантій в умовах соціально-економічних трансформацій. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-74>.

65. Козій І. Місце і значення фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. № 18.9. С. 223-229.

66. Колосок В. М., Дроботіна К. М. Формування фінансового забезпечення стратегічного управління великих промислових підприємств. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки*. 2012. № 1 (23). С. 5-11.

67. Ксьондз С. М. Проблеми формування фінансових ресурсів підприємств. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 611-615.

68. Кучеренко Ю. А. Особливості інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції : практика та досвід*. 2018. № 7. С. 82-85.

69. Лагунов К. В. Аналіз фінансового стану як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інвестиції : практика та досвід*. 2025. № 3/2025. С. 163-167. DOI: 10.32702/2306-6814.2025.3.163.

70. Левандівський О. Т., Свиноус Н. І., Криховецька З. М. Аграрні розписки сільськогосподарських підприємств в активізації продовольчого забезпечення країни. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. № 20. Т. 1. С. 390-DOI: 10.15330/apred.1.20.390-402.

71. Лондар С., Тимошенко О. Фінанси : навч. посібник для студ. Вищих навч. закладів. Вінниця : Нова Книга, 2009. 384 с.

72. Львовчкін С. В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання. *Фінанси України*. 2000. № 12. С. 25-33.

73. Міщук О. В. Фінансове забезпечення економічного зростання : теоретичний аспект. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2011. № 2. С. 9-12.

74. Нетяжук М. В. Економічні механізми в ринкових умовах. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2004. № 3 (34). С. 18-22.
75. Оліяр. URL: <https://oliyar.com.ua/>.
76. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посіб. / 2-ге вид., доп. І перероб. К. : КНЕУ, 2002. 240 с.
77. Осьмірко І. В. Система фінансового забезпечення інноваційного розвитку: поняття, структура та принципи функціонування. *Бізнесінформ*. 2012. № 7. С. 47-49.
78. Панчишин Б. І. Нормативно-правове забезпечення фінансування розвитку територіальних громад. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Т. 35. № 1. С. 146-150. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.1/25>.
79. Петлюк Л. О., Медведкова Н. С. Державна підтримка у забезпеченні розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 105-111. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.2.105.
80. Пігуль Н., Люта О., Бойко А. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 1. С. 30-35.
81. Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д. Фінанси підприємств: підручник / наук. ред. Проф. А.М. Поддєрьогіна. 7-е вид., перероб. І доп. К. : КНЕУ, 2008. 552 с.
82. Поленчук В. М., Наумова О. Б. Фінансовий механізм підприємства в умовах ринкових трансформацій. *Економічні інновації*. 2012. № 47. С. 229-238.
83. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Сучасний стан розвитку та інвестування сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-49>.
84. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України : аналіт. доп. / за загальн. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2024. 104 с.

85. Про інформаційно-комунікаційну систему «Державний аграрний реєстр» : Закон України від 19.09.2024 № 3980-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3980-20#Text>.

86. Прокопишин О. С., Дранус В. В. Фінансово-кредитне забезпечення аграрних підприємств : облік та аналітичні аспекти. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2025. № 3 (43). С. 359-368. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-3\(43\)-359-368](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-3(43)-359-368).

87. Радченко О. Д., Ланова, М. І. Бюджетна підтримка формування фінансових ресурсів переробних підприємств АПК. *Економіка АПК*. 2012. № 7. С. 69-75.

88. Радченко О., Малік Л. Фінансові аспекти післявоєнної відбудови *Актуальні ідеї наукової спадщини Михайла Туган-Барановського / за ред. В. В. Небрат*. Київ, 2024. С. 113-116.

89. Райтер Н., Мацьків Г. Аналіз інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Аграрна економіка*. 2024. Т. 17. № 2. С. 73-84. DOI: <https://10.31734/agrarecon2024.02.073>.

90. Рибіна Л. О. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки. *Економіка і суспільство*. 2017. № 11. С. 450-454.

91. Романенко О. Р. Фінанси : підручник. 4-е вид. К. : Центр навчальної літератури, 2009. 312 с.

92. Россоха В. В., Гусак О. М. Формування інноваційно-інвестиційної політики в аграрній сфері економіки : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2011. 242 с.

93. Рубай О. Оцінка стану фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Аграрна економіка*. 2019. Т. 12. № 1-2. С. 38-43. DOI: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2019.01.038>.

94. Рубан В. В. Теоретичні основи визначення ефективності інвестиційної діяльності підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2016. № 17. С. 84-87.

95. Савченко Н. Формування та використання фінансових ресурсів системи соціального страхування України. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2010. № 1. С. 110-118.
96. Савчук В. А. Фінансове забезпечення виконання функцій держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 22. С. 46-49.
97. Савчук В. К., Собченко М. О. Методичні підходи до дослідження забезпечення фінансування розвитку сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Економіка і управління»*. 2025. № 57. С. 34-43. DOI: doi.org/10.32703/2664-2964-2025-57-34-43.
98. Самойлова Т. А. Джерела формування фінансового капіталу підприємства. *Облік і фінанси АПК*. 2011. №. 1. С. 169-174.
99. Сингента Україна. URL: <https://www.syngenta.ua/>.
100. Смолій Л. Інвестиційне забезпечення аграрних підприємств регіону. *Економіка АПК*. 2009. № 9. С. 65-67.
101. Стефанишин О. Б. Теоретичні основи визначення сутнісних характеристик, функцій та складових фінансового забезпечення суб'єктів господарювання. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 10. С. 40-43.
102. Стецюк П. А. Методологічний базис управління джерелами формування фінансових ресурсів підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 2 (24). С. 13-23.
103. Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : розпорядження КМУ від 15 листопада 2024 року № 1163-Р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>.
104. Суммар Д. В. Значення державного регулювання у фінансовому забезпеченні агропромислових підприємств. Стратегія розвитку України : фінансово-економічний та гуманітарний аспекти : матеріали XI міжнар. наук.-

практ. конф. у 2-х частинах. Ч. 1, м. Київ, 15 жовт. 2024 р. Київ, 2024. С. 298-301.

105. Суммар Д. В. Теоретичні засади фінансового забезпечення. Економічні та соціальні аспекти розвитку України : матеріали XII міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 17-18 жовт. 2024 р. Одеса, 2024. С. 415-418.

106. Суммар Д. В. Фінансове забезпечення : суть і підходи до трактування поняття. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2025. № 2 (79). С. 262-267. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.79-42>.

107. Тетью А. П. Аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності агропромислових підприємств України. *ECONOMICS : time realities*. 2025. № 1 (77). С. 71-79. DOI: 10.15276/ETR.01.2025.9.

108. ТОВ «Агровіста». URL: <https://agrovista.ua/fin.net/documents/finance?doc=118748>.

109. ТОВ «Дніпровський олійноекстракційний завод». URL: <https://www.bunge.com/Ukraine/Financial-Reports>.

110. ТОВ «Луї Дрейфус Компані Україна». URL: <https://www ldc.com/ua/>.

111. Томашук І. В., Томашук І. О. Кредитування аграрних підприємств як ефективно джерело інвестиційної діяльності. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 7. С. 74-84. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2023-7-11>.

112. Тулуш Л. Д., Заєць О. О. Кредитне забезпечення аграрних підприємств в умовах повоєнного відновлення України. *Економіка та суспільство*. 2025. № 77. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-36>.

113. Фурман В. Як НБУ підтримує кредитування під час війни. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/31/684979/>

114. Худолій Л. М., Шевченко Н. Ю. Механізм фінансового забезпечення аграрних підприємств України на середньострокову перспективу. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2015. № 222. С. 8-15.

115. Циктор Н. М. Проблеми оцінки фінансового механізму сільськогосподарських підприємств. *Менеджмент та підприємництво в Україні : етапи становлення і проблеми розвитку : Зб. наук. праць*. 2013. № 769. С. 202-207.

116. Чигрин О., Івахненко О. Банківське кредитування аграрного сектора економіки України. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 3 (64). С. 14-24. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.03.0.

117. Швець Ю. О., Цикало К. С. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки промислових підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 25 (1). С. 162-168.

118. Щербань О. Д., Коновал А. В. Механізм формування фінансових ресурсів підприємств. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 16. С. 554-559.

119. Янчукович Т. В. Фінансовий механізм розвитку підприємства торгівлі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 25. Ч. 2. С. 41-44.

120. Яцух О. О. Сутність та зміст фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент : актуальні питання науки і практики*. 2018. № 10. С. 133-145.

ДОДАТОК А

«ПОЧАТОК.»
ЄДРПОУ 38118482

16560, Чернігівська область, Бахмацький р-н, с.Тиниця, вул. Гагаріна, 39

*Вих. №23
в.г. 08.05.2025р.*

Спеціалізованій вченій раді
по захисту дисертацій

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Суммара Дмитра Володимировича
на тему «Фінансове забезпечення розвитку агропромислових підприємств
в умовах економічних викликів»

Даною довідкою підтверджуємо, що результати дисертаційного дослідження Суммара Д. В. мають практичне значення та будуть упроваджені в діяльності підприємства.

Практичний інтерес викликало проведене анкетування та сформовані за його підсумками висновки, які дали змогу оцінити загальну картину щодо фінансового забезпечення агропромислових підприємств та переглянути перспективи його розвитку, орієнтуючись на цифрові можливості. Також зацікавили результати, пов'язані з особливостями і специфікою державної підтримки агропромислових підприємств, яка доволі актуальна в умовах сьогодення, котре характеризується економічною нестабільністю зовнішнього середовища.

Голова
ФГ «Початок.»

А. С. Риженко

ДОДАТОК Б

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ. Головне Управління
по м. Києву та Київській обл. АТ «Ощадбанк»

Вих. № 47
від 09.09.2025

Спеціалізованій вченій раді
по захисту дисертацій

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Суммара Дмитра Володимировича

на тему «Фінансове забезпечення розвитку агропромислових підприємств
в умовах економічних викликів»

Даною довідкою підтверджуємо, що результати дисертаційного дослідження Суммара Д. В. мають практичне значення та будуть упроваджені в діяльності підприємства.

Практичний інтерес викликало проведене анкетування та сформовані за його підсумками висновки, які дали змогу оцінити загальну картину щодо фінансового забезпечення агропромислових підприємств та переглянути перспективи його розвитку, орієнтуючись на цифрові можливості. Також зацікавили результати, пов'язані з особливостями і специфікою державної підтримки агропромислових підприємств, яка доволі актуальна в умовах сьогодення, котре характеризується економічною нестабільністю зовнішнього середовища.

Керуючий

Грох О.М.

ДОДАТОК В

**МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ,
ДОВКІЛЛЯ ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ**
Мінекономіки

вул. М. Грушевського, 12/2, м. Київ, 01008, тел. (044) 200-47-53, факс (044) 253-63-71,
e-mail: meconomy@me.gov.ua, сайт: www.me.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 37508596

від _____ 20__ р. № _____ На № _____ від _____ 20__ р.

Національний університет
біоресурсів і природокористування
України

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Суммара Дмитра Володимировича
на тему «Фінансове забезпечення розвитку агропромислових підприємств
в умовах економічних викликів»

Даною довідкою підтверджуємо, що результати дисертаційного дослідження Суммара Д. В. мають практичне значення та використовуються у діяльності Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України.

Практичний інтерес викликала регресійна модель залежності валового внутрішнього продукту агропромислового сектору від ключових факторів фінансового забезпечення, побудована за даними 2014–2023 років. Модель дозволяє кількісно оцінити вплив капітальних інвестицій та банківського кредитування на економічний результат галузі, що є важливим інструментом для обґрунтування пріоритетів державної фінансової політики у сфері підтримки агропромислових підприємств.

Зокрема, практичний інтерес становлять висновки щодо пріоритетної ролі капітальних інвестицій та банківського кредитування як ключових драйверів зростання ВВП агропромислового сектору, а також обґрунтування необхідності підвищення адресності та обсягів державної бюджетної підтримки агропромислових підприємств до рівня, що забезпечує вимірний макроекономічний ефект.

Окремої уваги заслуговують результати, пов'язані з особливостями і специфікою державної підтримки агропромислових підприємств, яка доволі актуальна в умовах сьогодення, котре характеризується економічною нестабільністю зовнішнього середовища та наслідками воєнних дій.

Заступник Міністра

Віталій КІНДРАТІВ

Владислава Тимченко tynchenko@me.gov.ua

ДОКУМЕНТ СЕД Мінекономіки АСКОД
Підписувач Кіндратів Віталій Зіновійович
Сертифікат 6FA97849F1B257000400000089850200D3900800
Дійсний з 10.09.2025 18:57:00 по 10.09.2026 18:57:00

Мінекономіки

3832-06/43040-07 від 06.05.2026

ДОДАТОК Г

ПОГОДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної роботи
та цифрової трансформації
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
доктор педагогічних наук,
професор

«__» _____ Олена ГЛАЗУНОВА
2026 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
та інноваційної діяльності
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
доктор сільськогосподарських наук,
професор

«__» _____ Оксана ГОНХА
2026 р.

ДОВІДКА

про впровадження у навчальний процес
результатів наукових досліджень дисертації
СУММАРА Дмитра Володимировича

Для впровадження у навчальний процес підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» у межах дисциплін «Фінанси», «Фінанси підприємств», «Фінансовий менеджмент» прийнято такі наукові розробки: удосконалені теоретико-методичні підходи до формування системи фінансового забезпечення розвитку агропромислових підприємств; запропоновані моделі оптимізації структури джерел фінансування та ефективного використання фінансових ресурсів суб'єктів агропромислового сектору; обґрунтовані напрями підвищення фінансової стійкості агропромислових підприємств в умовах економічної нестабільності та воєнних викликів; розроблені методичні підходи до оцінювання ефективності фінансового забезпечення та управління фінансовими ризиками; запропоновані практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів залучення фінансових ресурсів, зокрема із використанням сучасних інструментів державної підтримки та міжнародного фінансування.

Декан економічного факультету
кандидат економічних наук,
доцент

Андрій МУЗИЧЕНКО

Завідувач кафедри фінансів
доктор економічних наук,
професор

Наталія ШВЕЦЬ